

STARPTAUTISKA KONFERENĀ
**MĀKSLAS UN ANTIKVĀRO PRIEKŠMETU TIRGUS
PĀRVALDĪBAS IESPĒJAS UN IZAICINĀJUMI**

INTERNATIONAL CONFERENCE
**OPPORTUNITIES AND CHALLENGES OF THE
ART AND ANTIQUES MARKET MANAGEMENT**

Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde pateicas visiem, kuri palīdzēja un piedalījās izdevuma tapšanā.

The National Heritage Board of Latvia expresses gratitude to all who have contributed to the creation.

Dizains/Graphic design: Sandra Betkere

Vāka foto/Cover photo: Juris Dambis

Iespiests/Printing: IBC Print Baltic

Tulkojums/Translation: SIA SERRES

Izdevuma koordinēšana/Technical coordination: Agnese Černaja

Teksta korektūra/Proofreading: Laine Kristberga

Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde

© Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde, 2020

ISBN 978-9934-8869-5-9

SATURS

JURIS DAMBIS Ievads / Introduction	4/5
ATTĒLI / PHOTOS	7
Dr. ALESSANDRO CHECHI Efektīvas starptautiskā mākslas tirgus regulatīvās sistēmas izstrāde / Developing an Effective Regulatory Systems for the International Art Market	9/36
Asoc. Prof. Dr. DONNA YATES un DIĀNA BĒRZIŅA Mākslas un anitkvāro priekšmetu pelēkā tirgus regulēšana un likumības nodrošināšana tajā / Regulating the “Grey” Antiquities Market: What Works, What does not and a Way Forward	61/73
Prof. Dr. ELISABETTA LAZZARO Blokķēdes iespējas un izaicinājumi mākslas tirgū / Blockchain Opportunities and Challenges in the Art Market	85/95
Prof. MANLIO FRIGO Mākslas tirdzniecības uzraudzība: provenanses un pienācīgas rūpības nozīmīgums mākslas un antikvāro priekšmetu tirgū / Monitoring the Trade in Art: the Importance of Provenance and Due Diligence in the Art and Antiques Market	105/112
ERIKA BOCHEREAU CINOVA ģenerālsēkretāre Mākslas priekšmetu tirgotāju asociācijas veicina kultūras mantojuma saglabāšanu, īstenojot atbildīgu tirdzniecības praksi / Art Dealer Associations Promote Cultural Heritage Through Responsible Trade Practices	119/133
Mg.Art. IVONNA VEIHERTE galeriste Latvijas mākslas un antikvāro priekšmetu tirgus vēsturiskie aspekti un mūsdienas izaicinājumi / Historical Aspects and Challenges of Today for the Art and Antique Market of Latvia	145/154
MĀRA MAIJA VĒBERE NKMP Pētījums par Eiropas valstu labāko praksi mākslas un antikvāro priekšmetu tirgus uzraudzībā / Study on the Best Practices of European Countries in Monitoring the Trade in Art and Antiques and the Implementation of Directive (EU) 2018/843 of the European Parliament and the Council of 30 May 2018.	164/175
VĀRDNĪCA / GLOSSARY	188

KULTŪRAS PRIEKŠMETU APRITE

Kultūras mantojums ir vērtība sabiedrībai – informācijas nesējs par mūsu saknēm un identitāti, resurss attīstībai. Tas nepieder mums, mēs esam tikai mantojuma turētāji. Lai gan kultūras mantojums dod spēku un ticību sabiedrības izaugšmei, tas tomēr ir trausls, pakļauts nevērīgai rīcībai, noplicināšanai un iznīcināšanai. Tirdzniecība ar kustamo mantojumu – mākslas un antikvāriem priekšmetiem – ir notikusi vienmēr gan atklāti, gan slēpti. Pasaulē ir izlaupītas izcilas kultūras vērtību krātuves. Mākslas un antikvāro priekšmetu nelegālā aprite nodara līdzīgu postu kā viltojumi, cilvēku tirdzniecība, ieroči un narkotiskās vielas. Noziedzīgās struktūras un atsevišķi elementi kļūst arvien sarežģītāk apkarojami. Attīstoties mobilitātei, grūtāk ir noskaidrot kultūras priekšmetu izcelsmi. Pēdējo divdesmit gadu laikā pasaules arheoloģiskajam mantojumam ir radies jauns apdraudējums – ar slepeniem nezinātniskiem izrakumiem, kuros tiek izmantotas moderno tehnoloģiju iespējas, tiek nīcināta un dzēsta vēsture.

Lai gan Eiropā paveikts ievērojams darbs kultūras priekšmetu nelikumīgās kustības apkarošanā un netīrās naudas legalizēšanas ierobežošanā, realitātē pānākumu birokrātiskais noformējums un pasniegums ir pārāk optimistisks. Starptautiskās sadarbības tīklā un katrā valstī ir nepieciešama ietekmīga sistēma, kas visaptveroši varētu stāties pretī kustamā mantojuma vērtību izlaupīšanai un nelikumīgajai aprītei. Vēstures iznīcināšana ir jāaptur ar stingrām sankcijām. Tomēr jāapzinās, ka šajā jomā neeksistē tikai melnā un baltā zona, bet arī pelēkā, kura var kļūt gaišāka. Aizraušanos ar mākslas un antikvāro priekšmetu kolekcionēšanu un vēstures iznīcināšanu sabiedrībā nevajadzētu apkarot. Jārada sistēma, kas sakārto mākslas un antikvāro priekšmetu ērtas, drošas un legālas aprītes iespējas. Kultūras priekšmetu nelikumīgās aprītes ierobežošanā nepieciešami labas prakses piemēri, kritiski izvērtēti risinājumi, pētījumi, kā arī speciālistu apmācība, efektīva un operatīva atbildīgo institūciju sadarbība. Savukārt vietās, kur nav pietiekamas uzraudzības administratīvās kapacitātes, svarīgs ir starptautisks spiediens. Kustamā mantojuma aprītes jautājumu sakārtošana ir kļuvusi par vienu no Nacionālās kultūras mantojuma pārvaldes nozīmīgākajām darba prioritātēm, kam atbalsu ir snieguši Kultūras ministrija, Finanšu ministrija un Finanšu izlūkošanas dienests.

JURIS DAMBIS

Dr. Arch.

Nacionālās kultūras mantojuma pārvaldes vadītājs

CIRCULATION OF CULTURAL PROPERTY

Cultural heritage is a value to society – an information carrier about our roots and identity, a resource for development. It does not belong to us – we are merely holders of heritage. Although cultural heritage gives strength and faith to the growth of society, it is still fragile, subject to negligence, depletion, and destruction. The trade in movable heritage – art and antiques – has always taken place both overt and covert. The world is robbed of excellent repositories of cultural values. The illegal movement of art and antiques causes similar damage as counterfeiting, human trafficking, weapons, and drugs. Criminal structures and certain elements are becoming increasingly difficult to combat. With the development of mobility, it is more difficult to find out the origin of cultural objects. Over the last twenty years, the world's archaeological heritage has been threatened by secret and unscientific excavations, which exploit the potential of modern technology, destroying and erasing history.

Although considerable work has been done in Europe to combat the illegal movement of cultural objects and to curb money laundering, in reality the bureaucratic framework and presentation of success is too optimistic. There is a need for an influential system within the international network and in each country that can comprehensively combat the looting and illegal movement of movable heritage values. The destruction of history must be stopped with strong sanctions. However, we must be aware that there are not only black and white areas in this scope, but also a grey area that can become lighter. The passion for collecting and learning about art and antiques should not be combated in society. A system must be created that ensures a convenient, safe, and legal movement of art and antiques. Restricting the illegal movement of cultural objects requires examples of good practice, critically evaluated solutions, research, as well as training of specialists, effective and operative cooperation of the responsible institutions. Whereas in places, where there is insufficient administrative capacity for supervision, international pressure is needed. Issues concerning the movement of movable heritage have become one of the most important work priorities of the National Heritage Board of Latvia, which has been supported by the Ministry of Culture, the Ministry of Finance and the Financial Intelligence Service of Latvia.

JURIS DAMBIS

Dr. Arch.

Head of the National Heritage Board of Latvia

ATTĒLI / PHOTOS

- 6. lpp.** Klosteres-Jamaiķu luterāņu baznīcas altāra retabla fragments, Kuldīgas novads, Turlavas pagasts, 1692. gads, koks, griezts, polihromija. / Kloistere-Jamaiki Lutheran Church. Fragment of the Altar Retable, Kuldīga district, Turlava parish, 1692, wood, carved, polychrome.
- 8. lpp.** Rīgas Sv. Jāņa luterāņu baznīca. Patēna. Rīga, 15. gs., sudrabs, apzeltīts. RPM 1717/2. / Riga St. John's Lutheran Church. Paten, Riga, 15th century, silver, gilt. RPM 1717/2.
- 35. lpp.** Grāmatu skapis (A. Kirheinšteina mantojums). Latvija, 20. gs. 20.–30. gadi, koks, griezts. Saņemts no Rīgas rajona izpildu komitejas 1975. gadā. RPM plg 489. / Bookcase (A. Kirheinstein's inheritance). Latvia, 1920s–1930s, wood, carved. Received from the Riga District Executive Committee in 1975. RPM plg 489.
- 60. lpp.** Puzes luterāņu baznīca. Oblatu kārbīņa (pasūtījusi Sofija Elizabete fon Rādena). Kuldīga, 1707. gads, Oto Dītrihs Kestners, sudrabs. RPM 5171. / Puze Lutheran Church. Pyx (commissioned by Sofia Elizabeth von Raden). Kuldīga, 1707, Otto Dietrich Kestner, silver. RPM 5171.
- 84. lpp.** Jelgavas pareizticīgo baznīca. Ikonas "Dievmāte ar Kristus bērnu" fragments. Krievija, 19. gs., koks, tempera, apkalums. RPM 1287. / Jelgava Orthodox Church. Fragment of the icon 'Our Lady with the Child of Christ'. Russia, 19th century, wood, tempera, metal binding RPM 1287.
- 104. lpp.** Kašpo ar ziedu buķeti. Vācija, ap 1755.-1760. g., Meisenes porcelāna manufaktūra, porcelāns. RPM 11774. / Cachepot with a bouquet of flowers. Germany, circa 1755-1760, Meissen Porcelain Manufactory, porcelain. RPM 11774.
- 111. lpp.** Liksnas katoļu baznīca. Monstrances fragments. Polija (?), 19. gs. sākums, sudrabs, zeltīts. RPM 1111. / Liksna Catholic Church. Fragment of a monstrance. Poland (?), beginning of 19th century, silver, gilded. RPM 1111.
- 118. lpp.** Alsungas katoļu baznīca. Kannīņa. Latvija (?), 1770. gads, alva. RPM 887. / Alsunga Catholic Church. Can. Latvia (?), 1770, pewter. RPM 887.
- 132. lpp.** Ugāles luterāņu baznīca. Dālderu kannā (pasūtījis Jelgavas superintendents Aleksandrs Grēvens). Jelgava, Josts Hermanis Glansdorfs, 1742. gads, sudrabs, kalts, zeltīts. RPM 7094. / Ugale Lutheran Church. Daller jug (commissioned by Jelgava Superintendent Aleksandrs Grēvens). Jelgava, Josts Hermanis Glansdorfs, 1742, silver, forged, gilded. RPM 7094.
- 153. lpp.** Puzes luterāņu baznīca. Kausis (pasūtījusi Sofija Elizabete fon Rādena). Kuldīga, Oto Dītrihs Kestners, 1707. gads, sudrabs, kalts zeltīts. RPM 5170. / Puze Lutheran Church. Goblet (commissioned by Sofia Elizabeth von Raden). Kuldīga, Otto Dietrich Kestner, 1707, silver, partly gilded. RPM 5170.
- 163. lpp.** Tase gulbja formā un apakštase. Francija, Parīze, De Dagoty manufaktūra, 19. gs. 1. ceturksnis, porcelāns. RPM 12276/1-2. / Swan-shaped cup and saucer. France, Paris, De Dagoty manufactory, first quarter of the 19th century, porcelain. RPM 12276/1-2.
- 174. lpp.** Vārkavas katoļu baznīca. Gleznas "Svētais Antonijs no Padujas" fragments. Latgale, nezināms autors, 19. gs., audekls, eļļa. RPM 1055/a. / Varkava Catholic Church. Fragment of the painting 'St. Anthony of Padua'. Latgale, unknown author, 19th century, canvas, oil. RPM 1055/a.
- 187. lpp.** Sprediķu grāmata ar superekslibri un princeses Elizabetes Magdalēnas ģerboni. Vācija, Vintenberga, 1582. gads, iesējums – 1593. gads. RPM 10587. / Sermon book with superexlibri and the coat of arms of Princess Elizabeth Magdalene. Germany, Wintenberg, 1582, binding – 1593. RPM 10587.

Foto / Photo: Anita Bistere

EFEKTĪVA TIESISKĀ REGULĒJUMA IZSTRĀDE STARPTAUTISKAJAM MĀKSLAS PRIEKŠMETU TIRGUM

Alessandro Keki (*Alessandro Chechi*)¹

KOPSAVILKUMS. Šajā pētījumā ir izgaismota saikne starp kultūras priekšmetu likumīgo un nelikumīgo tirdzniecību un definētas darbības, ko valstīm vajadzētu veikt, lai izstrādātu efektīvu un iedarbīgu tiesisko regulējumu, kura mērķis būtu: (1) novērst un mazināt kultūras priekšmetu nelikumīgu tirdzniecību un ar to saistītos noziegumus, (2) nodrošināt, lai noziedznieki un negodīgi darboņi nevarētu izmantot mākslas priekšmetu tirgu, un (3) sekmēt starptautiskās kopienas centienus apkarot kultūras priekšmetu nelikumīgu tirdzniecību un ar to saistītos noziegumus.

1. KULTŪRAS VĒRTĪBU STARPTAUTISKĀS TIRDZNIECĪBAS PRIEKŠROCĪBAS UN TRŪKUMI

Pastāv divi kultūras vērtību tirdzniecības veidi.² Viens no tiem ir likumīgā tirdzniecība, kuru veido tirgotāji, izsoļu nami, galerijas, kolekcionāri un muzeji.³ Saskaņā ar 2020. gada pārskatu par mākslas priekšmetu tirgu (*Art Market Report 2020*) 2019. gadā pasaules mākslas priekšmetu tirgus pārdošanas apjoms sasniedza 64,1 miljardu ASV dolāru, bet gleznu, antikvāro priekšmetu un dekoratīvās mākslas priekšmetu pārdošanas vērtība atklātās izsolēs sasniedza 24,2 miljardus ASV dolāru. Salīdzinot ar 2018. gadu, pasaules mākslas priekšmetu tirgus pārdošanas rādītājs ir samazinājies par 5 %.⁴ Pārskatā secināts, ka ģeopolitiskie konflikti, tirdzniecības strīdi un politiskie nemieri, piemēram, ASV un Ķīnas tirdzniecības karš un ieilgušās sarunas par Apvienotās Karalistes izstāšanos no ES, ir padarījuši tirgus dalībniekus daudz piesardzīgākus. Turklāt ir gaidāms vēl lielāks pārdošanas apjomu kritums sakarā ar to, ka COVID-19 pandēmijas dēļ varētu samazināties izsolēs pārdodamo kultūras priekšmetu daudzums.

¹ Alessandro Keki (*PhD*, Eiropas Universitātes institūts, *LL.M.* Londonas Universitātes koledža, *JD* Sjennas Universitāte) ir vecākais pētnieks un aspirants (Ženēvas Universitātes Tiesību fakultātē), un lektors starptautisko publisko tiesību jomā (Lilles Katolū universitātes Tiesību fakultātē (Francija)).

² Ar jēdzieniem “kultūras vērtība” un “kultūras priekšmets” šajā pētījumā apzīmē visus materiālos kustamos artefaktus, kuri ir sabiedrības vai visas cilvēces vēstures un identitātes liecība, piemēram, arheoloģiskie un etnogrāfiskie materiāli, mākslas priekšmeti, iezemiešu artefakti, reliģiskie vai ceremoniālie priekšmeti, kā arī cilvēku mirstīgās atliekas. Savukārt ar jēdzienu “kultūras mantojums” šajā pētījumā apzīmē kultūras vērtības un materiālos nekustamos objektus, piemēram, pieminekļus, arheoloģiskās vietas un ēkas.

³ Muzejiem parasti tiek piedēvēts pienākums kalpot sabiedrībai, izglītīto to, kā arī saglabāt kultūru. Realitātē muzeji vairo savus krājumus, darbojoties tirgū, kurā valda brīva konkurence, — gluži kā privātas galerijas.

⁴ 2020. gada pārskatu par mākslas priekšmetu tirgu (*The Art Market Report 2020*) izdeva *Art Basel* un Šveices banka *UBS* 2020. gada martā; pieejams tīmekļa vietnē: <https://www.artbasel.com/about/initiatives/the-art-market>.

Mūsdienās kultūras vērtību tirdzniecība vairs nenotiek tikai klātienē konkrētā telpā, piemēram, izsoļu zālē vai tirgotāja galerijā. Interneta, sociālo mediju un saziņas lietotņu attīstības ietekmē tirdzniecība tagad norisinās tiešsaistē. Saskaņā ar jaunāko *Hiscox* ziņojumu⁵ 2019. gadā pasaules mākslas un kolekcionējamo priekšmetu tirgus pārdošanas apjoms tiešsaistē sasniedza 4,82 miljardus ASV dolāru, kas salīdzinājumā ar 2018. gadu ir palielinājums par 4 %. Ziņojumā arī teikts, ka trīs vadošo starptautisko izsoļu namu “Christie’s”, “Sotheby’s” un “Phillips” ieņēmumi no tiešsaistes izsolēm 2020. gada pirmajos sešos mēnešos bija 370 miljoni ASV dolāru, kas ir gandrīz sešas reizes vairāk nekā tajā pašā laika periodā 2019. gadā.

Jāuzsver, ka neatkarīgi no darījumu norises vietas starptautiskais kultūras vērtību tirgus piesaista ne tikai tradicionālos kolekcionārus un iestādes, kas vairo savas kolekcijas, bet arī investorus, kuri alkst gūt lielu peļņu. Kā pierādīja straujais mākslas priekšmetu kā investīciju objekta popularitātes pieaugums pēc 2008. gada ekonomiskās krīzes, mākslas priekšmeti arvien vairāk tiek uzlūkoti kā prece, uzkrājumu veidošanas līdzeklis, rezerves valūta un dažreiz patiešām kā fiziska banka. Šī iemesla dēļ gadatirgos vērojams jaunbagātnieku pieplūdums, kuri vēlas iegādāties mākslas priekšmetus, turklāt ne jau tāpēc, ka tie būtu mōdīgi vai skaisti, bet gan tādēļ, ka tie ir izrādījušies alternatīva ienesīga investīcija. Tieši tā paša iemesla dēļ privātas bankas un finanšu iestādes aizdod naudu, kā nodrošinājumu pieņemot mākslas priekšmetu.

Taču pastāv arī otrs tirdzniecības veids — nelikumīgais. To nodrošina: (1) kultūras vērtību zādzības no muzejiem, privātām kolekcijām un reliģiskām celtnēm, (2) nelikumīgi relikviju izrakumi zināmās vai oficiāli nezināmās arheoloģiskās vietās, (3) detaļu noņemšana no ēkām un pieminekļiem un (4) kultūras vērtību izvešana, pārkāpjot eksporta valsts tiesību aktus.

Nereti šie pārkāpumi kombinējas. Zagti vai nelikumīgi izrakti priekšmeti tiek regulāri eksportēti uz ārzemēm. Tas uzreiz izgaismo vienu no galvenajām kultūras priekšmetu nelikumīgās tirdzniecības īpašībām, proti, tās pārrobežu dabu. Nelikumīgi iegūtos kultūras priekšmetus tirgoņi cenšas eksportēt uz valstīm ar vājām tiesībsardzības iestādēm, kurās šos priekšmetus var viegli noslēpt vai kurās priekšmeta neskaidrās īpašumtiesības iespējams legalizēt citastarp, atsaucoties uz prettiesiska valdījuma termiņa izbeigšanos vai noilgumu, kā arī uz tiesību normām, kas aizsargā labticīgus pircējus. Tipiska nelikumīgās tirdzniecības struktūra ir šāda: piegādes ķēde jeb laupītāju tikls, kuri laupa artefaktus galvenokārt izcelsmes valstīs; starpnieki, kuri eksportē priekšmetus uz tranzīta valstīm, kurās notiek īpašumtiesību legalizēšana, dokumentu viltošana vai priekšmetu novietošana glabāšanai noliktavās līdz brīdim, kad tie ir gatavi pārdošanai, un pēc tam tie tiek eksportēti uz pārdošanas valstīm; un pircēji, piemēram, kolekcionāri un muzeji pārdošanas valstīs.⁶

5 *Hiscox Online Art Trade Report 2020*; pieejams vietnē: <https://www.hiscox.co.uk/online-art-trade-report>.

6 Ievērojiet atšķirību starp “pārdošanas” valstīm (valstis, kurās nav daudz kultūras aktīvu, taču tajās ir daudz turīgu kolekcionāru, muzeju, tirgotāju un izsoļu namu, kuri ir spējīgi iegādāties ārzemju izcelsmes mākslas priekšmetus (vai investēt tajos)) un “izcelsmes” valstīm (valstis, kuras ir bagātas ar kultūras materiāliem un kuras koncentrējas uz nacionālā kultūras mantojuma aizsardzību un nelikumīgās tirdzniecības apkarošanu). Šo atšķirību aprakstīja Merimens (*Marryman*) (1986. g.).

Jāpiebilst, ka tikko aprakstītie noziegumi bieži vien ir saistīti ar citām nelikumīgām darbībām, proti: (1) par kultūras priekšmetu aizsardzību vai to pārvietošanas kontroli atbildīgo personu (apsargu, policistu, muitnieku, ierēdņu un ekspertu) piekukuļošana, (2) nodokļu pārkāpumi, (3) nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšana, (4) dokumentu viltošana vai izmaiņošana, (5) kibernoziegumi, proti, noziegumi, kas pastrādāti, izmantojot dator sistēmu vai datortīklu,⁷ tostarp zagtu priekšmetu pārdošana tiešsaistē.⁸

Tāpat jāuzsver, ka visos nelikumīgās tirdzniecības posmos ir iesaistīti organizētās noziedzības grupējumi: tie organizē laupīšanu, pārvieto priekšmetus no izrakumu vietām uz vietējiem tirgiem, eksportē priekšmetus no izcelsmes valsts, kā arī sadarbojas ar starptautiskā mākslas priekšmetu tirgus dalībniekiem.⁹ Noziedznieki iesaistās nelikumīgā tirdzniecībā, jo viņi darbojas saskaņā ar biznesa loģiku un nekonzentrējas tikai uz vienu jomu, bet gan paplašina nelikumīgās darbības, tās daudzveidojot. Protams, jāmin arī tas, ka kultūras vērtību tirdzniecība var nest lielu peļņu un galvenais — ir zems piekēršanas risks un peļņas konfiscēšanas risks. Tas ir iespējams tāpēc, ka gan valstu, gan starptautiskā līmenī ir nepietiekams (vai neefektīvs) mākslas priekšmetu tirgus regulējums un tiesībsardzības iestāžu kapacitāte,¹⁰ kā arī netiek veiktas pienācīgas rūpības pārbaudes un valda slepenības un anonimitātes kultūra. Pārskatāmības, uzraudzības un kontroles trūkums tikai sekmē kultūras priekšmetu nelikumīgo tirdzniecību un ar to saistītos noziegumus, piemēram, terorisma finansēšanu, nelikumīgi iegūto līdzekļu legalizēšanu un izvairīšanos no nodokļu maksāšanas. Šīs problēmas ietekmē arī brīvostas, kuras izmanto mākslas priekšmetu tirgotāji un kolekcionāri, kā arī kontrabandisti. Slepenība var vairost ļaunprātīgu izmantošanu.¹¹ Turklāt kultūras vērtību tirdzniecība pievilina noziedzniekus arī tādēļ, ka tās var izmantot kā norēķinu līdzekli vai līdzekli nelikumīgi iegūto līdzekļu legalizēšanai. Tomēr organizētās noziedzības grupējumi iesaistās nelikumīgā tirdzniecībā arī tāpēc, ka šāda veida tirdzniecība (līdzīgi kā citas noziedzīgas darbības) ir sarežģīts noziedzīgu darbību kopums, kura norisei nepieciešama noteiktas pakāpes organizācija. Tas gan nenozīmē, ka visi grupējumi ir strukturēti kā mafija, proti, ar hierarhisku un stabilu iekšēju struktūru. Noziegumus bieži pastrādā noziedznieki, kuri pieder mainīgiem un nepastāvīgiem tikliem.

Kultūras mantojuma priekšmetu nelikumīgā tirdzniecībā ir ieinteresēti arī teroristu grupējumi.¹² Piemēram, ir pierādīts, ka papildus naftas ieguvei un cilvēku nolaupišanai viens no Irākas un Sīrijas Islāma valsts (*ISIS*) finansējuma

7 *Lavorgna* (2015), 154. lpp.

8 Līdz ar likumīgās tirdzniecības pārorientēšanos uz tiešsaistes platformām, kultūras priekšmeti arvien vairāk tiek tirgoti internetā. Tas būtiski apgrūpina tiesībsardzības iestāžu darbu. Praksē, salīdzinot ar tradicionālām tirdzniecības vietām, tiešsaistes tirgus nodrošina vieglāku piekļuvi (un anonimitāti) plašākam kultūras priekšmetu lokam (it īpaši maziem, nedārgiem priekšmetiem), piesaistot daudz vairāk potenciālo pircēju. ES Komisija (2019), 106.-108. lpp.

9 Vairāk par organizētās noziedzības grupējumu iesaisti kultūras priekšmetu nelikumīgā tirdzniecībā skatīt *Shelley* (2014), *Efrat* (2012), *Baker and Anjar* (2012), *Durney & Proulx* (2011) 119.-120. lpp. un *Brodie* (1999) 14. lpp.

10 *Shelley* (2014), 262. lpp.

11 *Steiner* (2017).

12 *Green* (2017) un *Roselli* (2016).

avotiem bija arī antikvāro priekšmetu kontrabanda. Sirijā un Irākā *ISIS* kaujinieki kameras priekšā iznīcināja svētvietas, muzejus un citas celtnes, lai piesegtu aizkulisēs notiekošos izrakumus un nelikumīgo tirdzniecību un lai iegūtu līdzekļus noziedzīgās darbības uzturēšanai.¹³ Kā vēl viens piemērs jāmin Afganistānas antikvāro priekšmetu pārdošana, ko veica viens no 2001. gada 11. septembra uzbrukuma vadītājiem Mohameds Ata (*Mohammed Atta*). Viņš mēģināja vākt līdzekļus, cenšoties pārdot antikvārus priekšmetus kādam Getingenes Universitātes (*Georg-August-Universität Göttingen*) profesoram, kurš gan piedāvājumu noraidīja.¹⁴

Kultūras priekšmetu nelikumīgās tirdzniecības apmēru nav iespējams noteikt.¹⁵ Virknē agrāku pētījumu bija teikts, ka kultūras priekšmetu nelikumīgā tirdzniecība ieņemtu trešo vietu starp izplatītākajām starptautiskās noziedzības izpausmēm uzreiz pēc ieroču un narkotiku tirdzniecības, nodrošinot iesaistītajiem miljardiem dolāru lielus ieņēmumus. Tomēr šai milzīgajai summai nav nekāda pamatojuma. Nepastāv pilnvērtīgi un uzticami statistikas dati, kas varētu palīdzēt noteikt nelikumīgās tirdzniecības patiesos apmērus un vārienu vai kultūras priekšmetu melnā tirgus vērtību naudas izteiksmē. Nav iespējams pamatoti aprēķināt kultūras priekšmetu nelikumīgās tirdzniecības precīzu apmēru, jo tā ietver slēptas darbības, kuras jau pēc būtības ir slepenas.¹⁶ Datu trūkumu ietekmē arī tādi faktori kā atšķirīgas kultūras vērtību definīcijas, tiesībsargāšanas iestāžu darbinieku izpratnes, zināšanu un kompetences trūkums, vienota datu apkopošanas centra neesamība, nepietiekama mākslas priekšmetu tirgus pārskatāmība un lielais viltojumu skaits tirgū. Attiecīgi nav iespējams noskaidrot, cik lielā mērā ieņēmumi no nelikumīgās tirdzniecības finansē organizēto noziedzību, bruņotu vardarbību un terorismu.

Šī pētījuma nolūkā ir svarīgi uzskatīt vairākus novērojumus.

Pirmkārt, kultūras priekšmetu nelikumīgā tirdzniecība pastāv paralēli likumīgajai tirdzniecībai. Citiem vārdiem sakot, nelikumīgas izcelsmes priekšmeti var būt aprītē un tikt pārdoti fiziskā vai tiešsaistes tirgū kopā ar likumīgas izcelsmes priekšmetiem. Tas tā ir tādēļ, ka kultūras priekšmeti pēc būtības ir legāli aktīvi, proti, priekšmeta nelikumīgā izcelsme nav acīmredzama — tā ir jāpierāda. Kā vēl viens iemesls jāmin apstākļi, ka no izcelsmes valsts kontrabandas ceļā ievestos priekšmetus var likumīgi pārdot pārdošanas valstī. Tas skaidrojams ar to, ka, ņemot vērā valstu likumdošanas atšķirības, izcelsmes valstu eksporta ierobežojumi un aizliegumi netiek automātiski atzīti vai izpildīti pārdošanas valstīs.¹⁷ No tā izriet, ka mākslas priekšmetu tirgus dalībnieki apzināti vai neapzināti var iesaistīties darījumos ar zagļiem, kontrabandistiem un citiem noziedzniekiem.

Otrkārt, tā kā mākslas priekšmetu tirgus dalībnieki, no vienas puses, un noziedznieki, no otras puses, atrodas nelikumīgās tirdzniecības ķēdes pretējās pusēs, viņu peļņa ir atkarīga no savstarpējās mijiedarbības neatkarīgi no tā, vai šī slepenā noruna ir bijusi apzināta. Ciktāl kultūras priekšmetu darījumu puses darbojas sinerģiski kā sistēma, nelikumīgās tirdzniecības nodarīto kaitējumu

13 Fisk (2015); Baker un Anjar (2012); Shelley (2014), 31. lpp.

14 Shelley (2014), 31. lpp. un 262. lpp.

15 Mackenzie (2005), 10.-16. lpp.

16 Gerstenblith (2000-2001).

17 Polner (2019), 771. lpp.

izcelsmes valstu kultūras mantojumam var sistēmiski uzskatīt ne tikai par zagļu, laupītāju un kontrabandistu darba rezultātu, bet arī tirgotāju, muzeju, kolekcionāru un jebkuru citu nozares dalībnieku, piemēram, restauratoru vai akadēmisko ekspertu darba rezultātu.¹⁸

Trešais novērojums attiecas uz mākslas priekšmetu tirgus dalībnieku iesaistīšanos slepenā norunā ar noziedzniekiem. Jēdzieni “ietekmīgo personu noziegumi” un “balto apkaklišu noziegumi” ir ieviesti, lai definētu noziegumus, ko pastrādā šādas personas, kā arī, lai darītu zināmu, ka viņiem ir gan vara, gan nauda, lai piesaistītu spēcīgus lobijus ar mērķi nepieļaut tādu likumpārkāpumu atzīšanu par kriminālnoziegumiem, kuri normālos apstākļos tiktu par tādiem uzskatīti. Tādēļ pastāv zināmā mērā nenoteikta, grūti sasniedzama un slepena pārtikušu cilvēku grupa, kuras izliktais aizsegs liedz piekļūt un pārbaudīt viņu darījumus klientu konfidencialitātes dēļ.¹⁹

Turpmāk pētījums strukturēts četrās nodaļās, kur tiks aprakstīti un analizēti tie tiesību akti, kas ir pieņemti, lai aizsargātu kultūras priekšmetus no nelikumīgas tirdzniecības (2. nodaļa). Pēc tam uzmanība tiks pievērsta vairākiem starptautiskiem tiesību aktiem, kas attiecas uz transnacionālu noziedzību un nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu, parādot, ka šie tiesību akti var būtiski papildināt starptautiskās tiesības kultūras mantojuma jomā attiecībā uz nelikumīgās tirdzniecības novēršanu (3. nodaļa). Pētījuma nobeigumā ir uzskaitītas darbības, kuras valstīm būtu jāveic, lai izstrādātu efektīvu tiesisko regulējumu, kas būtu vērsti uz kultūras priekšmetu nelikumīgās tirdzniecības novēršanu un mazināšanu (4. nodaļa).

2. KULTŪRAS MANTOJUMA STARPTAUTISKAIS TIESISKAIS REGULĒJUMS

Starptautiska vairāku valstu grupa ir izstrādājusi visaptverošu tiesisko regulējumu, lai novērstu un apkarotu kultūras priekšmetu nelikumīgu iznīcināšanu un bojāšanu, no vienas puses, un nelikumīgu tirdzniecību, no otras puses. Šajā kultūras mantojuma starptautiskajā tiesiskajā regulējumā ietilpst:

1. UNESCO paspārnē pieņemtie līgumi:

- 1954. gada Konvencija par kultūras vērtību aizsardzību bruņota konflikta gadījumā (turpmāk — 1954. gada UNESCO Konvencija);²⁰
- 1970. gada Konvencija par kultūras īpašuma nelikumīga importa, eksporta un īpašumtiesību nodošanas aizlieguma un novēršanas līdzekļiem (turpmāk — 1970. gada UNESCO Konvencija);²¹
- 1995. gada Konvencija par zagtiem vai nelikumīgi eksportētiem kultūras priekšmetiem (turpmāk — 1995. gada Konvencija);²²

18 Brodie (2020), 97. lpp.

19 Mackenzie (2011); skatīt arī Mackenzie (2019).

20 Pieņemta 1954. gada 14. maijā. 2020. gada novembrī to bija ratificējušas 133 valstis.

21 Pieņemta 1970. gada 14. novembrī. 2020. gada novembrī to bija ratificējušas 140 valstis.

22 Pieņemta 1995. gada 24. jūnijā. 2020. gada novembrī to bija ratificējušas 48 valstis. Šo konvenciju pieņēma Starptautiskais Privāttiesību unifikācijas institūts (UNIDROIT) pēc UNESCO lūguma, lai novērstu virkni nepilnību 1970. gada UNESCO konvencijā. Tajā nav paredzēta privāta rīcība (attiecībā uz restitūciju valstīm ir jāizmanto diplomātiskie kanāli;

- 2001. gada Konvencija par zemūdens kultūras mantojuma aizsardzību (turpmāk — 2001. gada UNESCO Konvencija);²³

2. Eiropas Padomes (EP) pieņemtie ligumi:

- 1954. gada Eiropas Kultūras konvencija;²⁴
- 1992. gada Eiropas Konvencija arheoloģiskā mantojuma aizsardzībai (turpmāk — 1992. gada EP Konvencija);²⁵

3. Eiropas Savienības (ES) pieņemtie tiesību akti:

- Regula (EK) Nr. 116/2009 (2008. gada 12. decembris) par kultūras priekšmetu izvešanu;²⁶
- Direktīva 2014/60 (2014. gada 15. maijs) par no dalībvalsts teritorijas nelikumīgi izvestu kultūras priekšmetu atgriešanu;²⁷
- Regula 2019/880 (2019. gada 17. aprīlis) par kultūras priekšmetu ieviešanu un importu.

Šis nodaļas ierobežotā apjoma dēļ nav iespējams sniegt izvērstu uzskaitīto tiesību aktu analīzi. Tomēr var minēt dažus būtiskākos minēto tiesību aktu aspektus.

Kā pirmais aspekts jāmin standartu noteikšanas prakse, ko veic starptautiskās organizācijas, kuras izstrādāja šo starptautisko tiesisko regulējumu. Tā ir balstīta uz pieņēmumu, ka valstu atsevišķi pieņemtie likumdošanas un politisko nostādņu pasākumi nevar pietiekami novērst noziegumus, kuriem, kā minēts iepriekš, ir pārrobežu raksturs.

Kā otrais nozīmīgais aspekts ir tiesību akti, kuri veido starptautiskās kultūras mantojuma tiesības. Tiem ir divi būtiski trūkumi. Pirmkārt, tie cenšas novērst un apkarot kultūras priekšmetu nelikumīgo tirdzniecību ar sadarbības, tirdzniecības ierobežojumu un divpusējo nolīgumu palīdzību, un vienas puses, un ar nolaupītu, nozagtu vai kontrabandas ceļā ievestu kultūras priekšmetu atgriešanu un restitūciju, no otras puses. Citiem vārdiem, šajos tiesību aktos netiek pievērsta pienācīga uzmanība nelikumīgā tirdzniecībā iesaistīto personu sodīšanai.²⁸ Dažos tiesību aktos nemaz nav pantu par nelikumīgu darbību atzīšanu par kriminālnoziedzīgiem.²⁹ Citos tiesību aktos savukārt ir paredzēti piespiedu pasākumi noziedzniekiem, taču lēmums par to, par kādām darbībām vai bezdarbību būtu jāpiešķir sods un kādas sankcijas būtu jānosaka, ir atstāts

tādējādi, ja valstīm nav diplomātisko attiecību, restitūcija nav iespējama), tā nosaka ierobežotu restitūcijas procedūru (procedūras noteikumos par atgriešanu nav iekļauti neuzskaitīti artefakti, proti, nelikumīgi izrakti arheoloģiskie priekšmeti), tajā nav sniegta atsauce uz ierobežojuma periodiem, kā arī nav aplūkots jautājums par tās noteikumu ietekmi uz valstu tiesību aktiem attiecībā uz labticīgajiem pircējiem.

23 Pieņemta 2001. gada 2. novembrī. 2020. gada novembrī to bija ratificējušas 65 valstis.

24 Pieņemta 1954. gada 19. decembrī.

25 Pieņemta 1969. gada 6. maijā, pārskatīta 1992. gada 16. janvārī.

26 Ar to tika atcelta un aizstāta 1992. gada 31. decembra Regula Nr. 3911/92.

27 Ar to tika atcelta un aizstāta 1993. gada 27. marta Direktīva 93/7.

28 Brodie (2020), 100. lpp.

29 1992. gada EP Konvencija, 1995. gada Konvencija un Direktīva 2014/60.

valstu kompetencē.³⁰ Vēl citos tiesību aktos ir iekļauti sīki izstrādāti noteikumi, taču to piemērojamība daudzējādā ziņā ir ierobežota.³¹ Piemēram, 1954. gada UNESCO Konvencijas Otrā protokola piemērojamība ir ierobežota, jo tajā galvenā uzmanība ir pievērsta tikai galējām situācijām (starptautiska un vietēja mēroga bruņotiem konfliktiem) un tikai vissvarīgākajiem kultūras aktīviem (“visas cilvēces kultūras mantojumam nozīmīgākajām kustām un nekustāmām vērtībām”).³² 1970. gada Konvencija mudina valstis “ar visiem to rīcībā esošajiem līdzekļiem [pretoties] kultūras vērtību nelikumīgai ieviešanai, izvešanai un to īpašumtiesību nodošanai”.³³ Tomēr Konvencijas 8. pantā noteikts, ka valstīm būtu “jāuzliek sodi vai jāpiemēro administratīvās sankcijas ikvienai personai, kas atbildīga par kultūras vērtību izvešanu no valsts teritorijas, ja nav iepriekš minētās izvešanas apliecības, vai zagtu kultūras vērtību ieviešanu”, un saskaņā ar 10. pantu arī tirgotājiem, kas neuztur reģistru, kurā ieraksta noteiktu informāciju par katru darījumu.³⁴

Otrs trūkums attiecas uz to, ka esošie starptautiskie tiesību akti nekoncentrējas uz mākslas priekšmetu tirgus darbību. Lai gan starptautiskās kultūras mantojuma tiesībās ir atzīta starptautiska kultūras priekšmetu tirgus pastāvēšana un tiek cildināts kultūras vērtību apmaiņas un tirdzniecības nozīmīgums, “lai palielinātu zināšanas par civilizāciju, bagātinātu visu tautu kultūras dzīvi un veicinātu tautu savstarpēju cieņu un izpratni”,³⁵ esošajos instrumentos nav konkrētu vai skaidru noteikumu par to, kā kontrolēt un regulēt mākslas tirgus dalībnieku rīcību. Galvenokārt šī problēma tiek atstāta katras valsts pārziņā. Tomēr ir jāmin divi izņēmuma gadījumi. Pirmkārt, vairāku 1995. gada UNIDROIT Konvencijas noteikumu mērķis ir mainīt mākslas tirgus dalībnieku rīcību, pat ja tie nav skaidri minēti. Tas attiecas uz pantiem par nozagtu kultūras priekšmetu restitūciju³⁶ un par nelikumīgi eksportētu kultūras priekšmetu atgriešanu,³⁷ kā arī noteikumiem

30 Skatīt Regulas Nr. 116/2009 9. pantu, Regulas 2019/880 11. pantu un 2001. gada UNESCO Konvencijas 17. pantu, kurā noteikts, ka “katra dalībvalsts piemēro sankcijas par to pasākumu pārkāpumiem, kurus dalībvalsts noteikusi, lai īstenotu šo konvenciju [...]”.

31 *Manacorda* (2011), 40. lpp.

32 Otrā protokola 9. pantā valstīm ir noteikts pienākums definēt pārkāpumus saistībā ar kultūras vērtību nelikumīgu ieviešanu, izvešanu un to īpašumtiesību nodošanu, kā arī ar nelikumīgiem izrakumiem arheoloģiskās vietās. Turklāt valstīm tiek uzlikts pienākums noteikt soda sankcijas par protokola 15. panta 1. punktā uzskaitītajiem “nopietniem pārkāpumiem”, kas skan šādi: “Persona izdara pārkāpumu šī protokola nozīmē, ja tā, ar nodomu un pārkāpjot Konvenciju vai šo protokolu, izdara kādu no šādiem aktiem: a) padara pastiprinātā aizsardzībā esošu kultūras vērtību par uzbrukuma objektu; b) pastiprinātā aizsardzībā esošas kultūras vērtības vai to tuvāko apkārtni izmanto militāru darbību atbalstam; c) lielā apjomā iznīcina vai sagrābj saskaņā ar Konvenciju vai šo protokolu aizsargātas kultūras vērtības; d) saskaņā ar Konvenciju vai šo protokolu aizsargātas kultūras vērtības padara par uzbrukuma objektu; e) zog, izlaupa vai nelikumīgi piesavinās saskaņā ar Konvenciju aizsargātas kultūras vērtības vai vērs pret tām vandālisma aktus”. Ar Otrā protokola 16. pantu tiek ieviests universālas jurisdikcijas princips attiecībā uz šādiem “nopietniem pārkāpumiem”.

33 2. pants.

34 *Manacorda* (2011), 41. lpp.

35 Skatīt 1970. gada UNESCO Konvencijas preambulas otro daļu. Skatīt arī 1995. gada Konvencijas preambulu, kurā uzsvērtā kultūras apmaiņas būtiskā nozīme, lai veicinātu sapratni starp tautām, un kultūras izplatīšanas – cilvēces labklājības un civilizācijas progresā sekmēšanā (otrā daļā).

36 3. pants, 1. daļa.

37 5. pants.

par priekšmeta pašreizējā īpašnieka pienācīgas rūpības pārbauci novērtēšanu.³⁸ Otrkārt, UNESCO darbības pamatnostādnes, kas izstrādātas 1970. gada Konvencijas īstenošanai,³⁹ uzsvērt, ka saskaņā ar šīs Konvencijas 5. un 10. pantu līgumslēdzējam valstīm ir jāregulē kultūras priekšmetu tirdzniecībā iesaistīto pušu darbība. It īpaši dalībvalstīm būtu: (1) jānosaka sankcijas personām, kuras iesaistītas arheoloģisko vietu apzagšanā un nelikumīgu izrakumu veikšanā;⁴⁰ (2) jākontrolē mākslas priekšmetu tirdzniecības speciālistu darbība; (3) jānosaka sankcijas, ja šie speciālisti neuztur reģistru ar būtiskāko informāciju par notikušajiem pārdošanas darījumiem.⁴¹

Šie trūkumi ietekmē arī valstu individuālās tiesiskās regulējuma sistēmas. Daudzās valstīs nav noteikti juridiski aizliegumi un stingri soda pasākumi par kultūras priekšmetu nelikumīgu tirdzniecību, bet vēl citas valstis nespēj efektīvi un iedarbīgi kontrolēt un regulēt darbības, ko veic mākslas priekšmetu tirgus dalībnieki, proti, pircēji (tostarp muzeji un kolekcionāri) un profesionāļi (tostarp tirgotāji, izsoļu rīkotāji, galeriju īpašnieki, muzeju kuratori, eksperti un restauratori). Šķiet, ka vēlāmā tiesībaizsardzības pieeja nelikumīgās tirdzniecības apkarošanā būtu nelikumīgi tirgotu priekšmetu izņemšana un konfiskācija, un pēc tam atgriešana. Tādējādi var secināt, ka valstu tiesību sistēmās krimināltiesības netiek izmantotas pietiekamā apmērā, lai mainītu paradumus, kas stimulē kultūras priekšmetu laupīšanu un nelikumīgu eksportēšanu.⁴² Niecīgais notiesāto personu un piespriesto sodu skaits nekādā veidā neattur noziedzniekus vai negodīgus tirgoņus no noziegumu izdarīšanas.⁴³

Nav grūti noteikt dažus no iemesliem, kādēļ kultūras priekšmetu nelikumīgā tirdzniecībā iesaistīto personu izmeklēšana — vienalga, vai tie ir noziedznieki, mākslas priekšmetu tirdzniecības nozares profesionāļi vai kolekcionāri — notiek tik reti.⁴⁴ Tas ir izskaidrojams ar to, ka krimināllietās prokuroriem ir neapstrīdami jāpierāda, ka konkrētais priekšmets ir zagts vai nolaupīts un ka pašreizējais īpašnieks zināja, ka priekšmets bija zagts vai nolaupīts, vai apzināti izvairījās to noskaidrot. Tomēr nelikumīgi izraktie arheoloģiskie priekšmeti pirms nonākšanas starptautiskajā tirgū nav dokumentēti. Rezultātā vien retos gadījumos prokurori spēj nodrošināt atbilstību juridiskajām prasībām, proti, ka ir iespējams noteikt priekšmeta atklāšanas laiku un vietu. Šo sarežģīto apstākļu dēļ lietas par nolaupītiem antikvāriem priekšmetiem bieži vien tiek iesniegtas kā civilprasības. Tomēr civilietas nevar noslēgties ar pienācīgu sodu, jo zagto vai nolaupīto priekšmetu pašreizējiem īpašniekiem draud vien iespēja zaudēt konkrēto priekšmetu vērtību naudas izteiksmē, kas bieži vien ir salīdzinoši zema. Darījumos ar mākslas priekšmetiem izsoļu nami parasti nav ieguldījuši līdzekļus, jo tie nav pārdošanā nonākušo priekšmetu īpašnieki — tie rīkojas kā pārdevēja pārstāvis. Ja pircējam tiek uzdots atgriezt antikvāro priekšmetu apdalītajam īpašniekam, pircējs no pārdevēja atgūst pirkuma summu, bet izsoļu nams zaudē

38 4. un 6. pants.

39 Pieņemts 2015. gada 18. maijā, UNESCO Doc. C70/15/3.MSP/11.

40 46. paragrafs.

41 72.-80. paragrafs.

42 *Fincham* (2019), 301. lpp.

43 *Brodie* (2020), 100. lpp.

44 *Gerstenblith* (2020b), 207.-216. lpp.; *Mackenzie* (2005).

tikai komisijas maksu. Tirgotāji parasti ir pārdodamo priekšmetu īpašnieki, un tādēļ katrā darījumā viņi riskē ar saviem līdzekļiem. Tomēr līdz ar to, ka kultūras priekšmetu pārdošanas uzdevums ir ļoti augsts, gadījumā, ja priekšmets ir jāatdod patiesajam īpašniekam, tirgotāja zaudējumi ir salīdzinoši nelieli.⁴⁵

Daudzu valstu tiesiskās regulējuma sistēmās nav mazināta darījuma datu (piemēram, cena, pārdevēja un pircēja identitāte) anonimitāte un slepenība, kas vietējiem mākslas priekšmetu tirgiem ir visnotaļ raksturīgi, un tas bieži vien nozīmē, ka pircēja un pārdevēja zināšanas par pārdodamo priekšmetu būtiski atšķiras un ka pienācīgas rūpības pārbaudes un darījumu uzskaitē netiek veikta atbilstoši (vai netiek veikta nemaz). Tādējādi nav novērstas lielākā daļa īpašību, kuras padara mākslas priekšmetu tirgu tik pievilcīgu noziedzniekiem un organizētās noziedzības grupējumiem, proti, darījumu slepenība un iespēja pārvietot un legalizēt nelikumīgi iegūtus līdzekļus.⁴⁶ Šāda situācija liek domāt, ka valstīm nav ne mazākās vēlmes šo problēmu risināt, un, iespējams, ka tas tā ir nozares uzņēmumu ekonomiskā un politiskā spēka dēļ.

3. AICINĀJUMI PILNVEIDOT VALSTU TIESĪBU AKTUS, POLITISKĀS NOSTĀDNES UN PROCEDŪRAS

Papildus jau uzskaitītajiem starptautiskajiem kultūras mantojuma tiesību aktiem pēdējā laikā ir pieņemti vēl citi starptautiski tiesību akti, kuru uzdevums ir tiešā vai netiešā veidā apkarot kultūras vērtību nelikumīgo tirdzniecību. Sevišķi jāatzīmē, ka šajos tiesību aktos ir iestrādāti aicinājumi valstīm pārskatīt un grozīt to tiesību aktus, politiskās nostādnes un procedūras, lai efektīvāk un iedarbīgāk kontrolētu un regulētu mākslas priekšmetu tirgus dalībnieku darbības un paredzētu sodus vai administratīvas sankcijas kultūras priekšmetu nelikumīgā tirdzniecībā iesaistītām personām. Šie starptautiskie tiesību akti ir aplūkoti nākamajos punktos.

3.1. ANO Drošības padomes rezolūcijas

ANO Drošības padome ir pieņēmusi vairākas rezolūcijas, kas vērsas pret nelikumīgās tirdzniecības problēmu, jo kultūras mantojuma iznīcināšana un izmantošana ir radījusi tādas problēmas, kuras ietilpst organizācijas pilnvaru lokā, proti, starptautiskā miera un drošības uzturēšana.⁴⁷ Rezolūcijās Drošības padome koncentrējas uz ANO dalībvalstu pienākumiem veikt savus likumdošanas un praktiskos pasākumus ar mērķi sodīt par kultūras priekšmetu nelikumīgu tirdzniecību atbildīgās personas.

3.1.1. Rezolūcija Nr. 2199 (2015)

2015. gada 12. februāra Rezolūciju Nr. 2199 Drošības padome vienbalsīgi pieņēma saskaņā ar ANO Statūtu VII nodaļu, lai risinātu Sīrijā un Irākā izveidojušos situāciju.⁴⁸ Ar šo Rezolūciju Drošības padome atkārtoti apstiprināja 2003. gada 22. maija Rezolūcijā Nr. 1483⁴⁹ pausto apņemšanos novērst pēc

45 *Gerstenblith* (2007-2008), 179.-180. lpp.

46 *Fincham* (2019), 311. lpp.

47 *Frigo* (2018).

48 Tikai trīs rezolūcijas punkti pievēršas kultūras mantojumam, proti, 15., 16. un 17. punkts.

49 2003. gada Rezolūcija Nr. 1483 tika pieņemta sakarā ar Bagdādē esošā Nacionālā muzeja,

1990. gada augusta no Irākas nelikumīgi izvesto kultūras priekšmetu tirdzniecību un aicināja noteikt jaunus aizliegumus tirdzniecībai ar kultūras priekšmetiem, kas nelikumīgi izvesti no Sīrijas pēc 2011. gada 15. marta (Sīrijas pilsoņu kara sākuma datums). Vēl svarīgāk atzīmēt, ka ar Rezolūciju Nr. 2199 Drošības padome: (1) atzina, ka Irākā un Sīrijā esošie teroristu grupējumi “gūst ienākumus no tiešas vai netiešas iesaistīšanās kultūras mantojuma priekšmetu izlaupišanā un kontrabandā [...], un iegūtie līdzekļi tiek izmantoti jaunu algoritmu nolīgšanai un teroraktu plānošanas un sarīkošanas operatīvo spēju stiprināšanai”;⁵⁰ un (2) uzdeva ANO dalībvalstīm pieņemt tiesību aktus ar mērķi novērst un apkarot antikvāro priekšmetu nelikumīgu tirdzniecību un šādu priekšmetu pārdošanu starptautiskajā tirgū.

Attiecībā uz otro jautājumu Rezolūcijā Nr. 2199 ir teikts šādi: “Drošības padome [...], kas rīkojas saskaņā ar ANO Statūtu VII nodaļu, [...] nolēm, ka visas dalībvalstis veiks atbilstošas darbības, lai novērstu tirdzniecību ar Irākas un Sīrijas kultūras priekšmetiem [...], kas nelikumīgi izvesti no Irākas pēc 1990. gada 6. augusta un no Sīrijas pēc 2011. gada 15. marta, [...] lai nodrošinātu to drošu atgriešanu Irākas un Sīrijas tautām [...]”.⁵¹ Tādējādi Rezolūcijas Nr. 2199 mērķis ir liegt *ISIS* un citiem teroristu grupējumiem gūt labumu no antikvāro priekšmetu nelikumīgas tirdzniecības. Šī Rezolūcija iezīmē pārmaiņas starptautiskās sabiedrības uztverē par kustamo kultūras vērtību zādžībām un laupišanu, lai tās pēc tam pārdotu tirgū ar mērķi iegūt finansējumu bruņotam konfliktam vai teroristiskai darbībai Tuvajos Austrumos un citviet.⁵² Šāda paradigmas maiņa ir nozīmīga no tāda viedokļa, ka pienākums aizsargāt kultūras mantojumu ietilpst Drošības padomes kompetencē, kura rīkojas saskaņā ar ANO Statūtu VII nodaļu.⁵³

3.1.2. Rezolūcija Nr. 2347 (2017)

2017. gada 24. marta Rezolūcija Nr. 2347 ir pirmā Drošības padomes rezolūcija, kura attiecas tikai un vienīgi uz kultūras mantojuma aizsardzību un terorisma, teroristu finansēšanas un nelikumīgas tirdzniecības novēršanu ar mērķi uzturēt starptautisko mieru un drošību. Šajā Rezolūcijā, kura tika pieņemta ar visu Drošības padomes locekļu vienbalsīgu atbalstu, tiek paustas

Nacionālās bibliotēkas un citu Irākas objektu izlaupišanas pēc ASV un Apvienotās Karalistes iebrukuma valstī. Konkrētajā punktā teikts šādi: “Visas dalībvalstis veic atbilstošas darbības, lai veicinātu pēc 1990. gada 2. augusta Rezolūcijas Nr. 661 (1990) pieņemšanas no Irākas Nacionālā muzeja, Nacionālās bibliotēkas un citām vietām Irākā izvesto Irākas kultūras vērtību un citu arheoloģisko, vēsturisko, kultūras, retu zinātnisko un reliģiskas nozīmes priekšmetu drošu atgriešanu Irākas iestādēm, citastarp nosakot aizliegumu tirgot vai nodot tālāk šos priekšmetus vai tādus, par kuriem pastāv pamatotas šaubas, ka tie ir nelikumīgi izvesti [...]” (7. punkts). Tā bija pirmā reize, kad ANO dalībvalstīm tika noteikts pienākums aizliegt noteiktas kategorijas kultūras priekšmetu importu un tirdzniecību, pamatojoties nevis uz šo valstu saistībām, ko tām uzliek kāds to parakstīts līgums, bet gan vienkārši tāpēc, ka tās ir ANO dalībvalstis.

50 16. punkts. Drošības padomes bažas par to, ka noziedzīgie un teroristu grupējumi gūst ienākumus no antikvāro priekšmetu starptautiskās tirdzniecības vēlreiz tika formulētas arī 2015. gada 17. decembra Rezolūcijā Nr. 2253, 2019. gada 28. marta Rezolūcijā Nr. 2462 un 2019. gada 19. jūlija Rezolūcijā Nr. 2482.

51 17. punkts.

52 *Gerstenblith* (2020a), 40. lpp.

53 *Négri* (2015), 3. lpp.

nopietnas bažas par noziedzīgo un teroristu grupējumu ienākumu gūšanu no antikvāro priekšmetu tirdzniecības starptautiskajā tirgū. Šī iemesla dēļ Rezolūcijā ir nosodīti artefaktu nelikumīgi izrakumi un laupišana un ANO dalībvalstīm tiek uzdots “veikt atbilstošas darbības, lai novērstu un apkarotu tādu kultūras priekšmetu nelikumīgu tirdzniecību un kontrabandu [...], kuri iegūti bruņotu konfliktu kontekstā, it īpaši no teroristu grupējumiem”.⁵⁴ Interesanti atzīmēt, ka šis pienākums ir spēkā arī gadījumos, kad valstīm ir “pamatotas aizdomas”, ka konkrēti priekšmeti varētu būt iegūti bruņota konflikta apstākļos. Tas nozīmē, ka Rezolūcijā ir iekļauta prezumpcija, ka tirdzniecības darījums ar nedokumentētiem vai nepilnīgi dokumentētiem priekšmetiem ir nelikumīgs.⁵⁵ Turklāt Rezolūcijā ANO dalībvalstīm ir uzdots “nodrošināt, lai teroristu organizācijām tiktu liegts finansējums, citi finanšu aktīvi vai citi ekonomiskie resursi [...]”.⁵⁶ Papildus minētajam Rezolūcijā Nr. 2347 ANO dalībvalstis tiek mudinātas “noteikt iedarbīgus nacionālos pasākumus tiesību aktu un konkrētu darbību līmenī [...], tostarp apsvērt iespēju noteikt [kultūras priekšmetu nelikumīgu tirdzniecību un citus saistītus nodarījumus], kas var sniegt labumu organizētās noziedzības grupējumiem, teroristiem vai teroristu grupējumiem, par smagiem noziegumiem atbilstoši Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencijas pret transnacionālo organizēto noziedzību 2. panta b) apakšpunktam”.⁵⁷ ANO dalībvalstis tiek mudinātas arī “izvērst [...] plašu tiesībaizsardzības un tiesu iestāžu sadarbību, lai novērstu un apkarotu visas kultūras priekšmetu nelikumīgās tirdzniecības un saistīto noziegumu izpausmes un aspektus, kas sniedz vai var sniegt labumu organizētās noziedzības grupējumiem, teroristiem vai teroristu grupējumiem”.⁵⁸ Tāpat Rezolūcijā Nr. 2347 dalībvalstis tiek mudinātas “sadarboties un lūgt sadarbību attiecībā uz nelikumīgi iegūtu kultūras priekšmetu izmeklēšanu, tiesvedību, konfiskāciju un atsavināšanu, kā arī to atgriešanu, restitūciju vai repatriāciju”.⁵⁹ Visbeidzot šī pētījuma nolūkā ir jāuzsver, ka šī Rezolūcija aicina ANO dalībvalstis veikt vairākus preventīvus pasākumus, tostarp pieņemt noteikumus par kultūras priekšmetu eksportu un importu, kā arī pasākumus, kas būtu vērsti uz to, lai mudinātu muzejus un tirgus dalībniekus ievērot izcelsmes dokumentācijas un diferencētu pienācīgās rūpības pārbaufu standartus.⁶⁰ Tas nozīmē, ka Drošības padome ir lūgusi dalībvalstis ierobežot mākslas priekšmetu tirgus dalībnieku līdzšinējo brīvību.

Tomēr atšķirībā no Rezolūcijas Nr. 2199 (2015), Rezolūcija Nr. 2347 (2017) saskaņā ar ANO Statūtu VII nodaļu nav saistoša. To apliecina tas, ka Rezolūcijas rezolutīvajā daļā Drošības padome nav iekļāvusi tiešu atsauci uz Statūtu VII nodaļu. Par to liecina arī Rezolūcijā izmantotie termini (piemēram, “aicina”, “mudina”, “lūdz”) attiecībā uz pasākumiem, kas dalībvalstīm būtu jāveic. Rezolūcijas Nr. 2347 (2017) nesaistošo raksturu apliecina arī 17. punktā iekļautais

54 8. punkts.

55 Turpat.

56 Turpat.

57 9. punkts.

58 11. punkts.

59 12. punkts.

60 17. punkta b) un g) apakšpunkts.

preventīvo pasākumu saraksts, kurus valstis ir "aicinātas" izpildīt, lai novērstu un apkarotu kultūras priekšmetu nelikumīgu tirdzniecību.⁶¹

3.2. ANO Konvencija pret transnacionālo organizēto noziedzību

Ciņu pret kultūras priekšmetu nelikumīgu tirdzniecību nav iespējams nodrošināt tikai ar starptautisko kultūras mantojuma tiesību paspārnē esošo tiesību aktu palīdzību. Kā minēts iepriekš, kultūras priekšmetu nelikumīga tirdzniecība ir komplicēts noziedzīgs process, ko bieži vien organizē noziedzīgas grupas. Lai apkarotu nelikumīgo tirdzniecību, priekšroka būtu jādod citādi pieejai, proti, jāparedz kriminālsods.⁶² Šāda pieeja ir paredzēta 2000. gada ANO Konvencijā pret transnacionālo organizēto noziedzību (*UNTOC*).⁶³ Kultūras priekšmetu nelikumīgā tirdzniecība ir pieminēta tikai Konvencijas preambulā.⁶⁴ Neskatoties uz to, Konvencijas izpildi uzraugošā struktūra — ANO Narkotiku un noziedzības novēršanas birojs (turpmāk — *UNODC*) — ir paziņojusi, ka kultūras priekšmetu nelikumīga tirdzniecība ir viens no "jaunajiem pārrobežu noziegumiem", uz kuriem attiecas šī Konvencija.⁶⁵

Jāatgādina, ka, lai atsauktos uz *UNTOC* noteikumiem, noziedzīgajai darbībai ir jābūt kvalificējamai kā:

- darbībai, ko paveikusi "organizēta noziedzīga grupa", ar ko apzīmē "strukturētu grupu, kas sastāv no trim vai vairāk personām un kas pastāv kādu laika periodu un darbojas saskaņoti nolūkā izdarīt vienu vai vairākus smagus noziegumus vai noziedzīgus nodarījumus, kas norādīti šajā Konvencijā, lai tieši vai netieši gūtu finansiālu vai citādu materiālu labumu";⁶⁶
- "nopietnam noziedzīgam nodarījumam", proti, tas ir "nodarījums, par

61 *Frijo* (2018), 1174.-1176. lpp.

62 *Blake* (2020).

63 Pieņemta 2000. gada 15. novembrī. 2020. gada novembrī to bija ratificējušas 190 valstis.

64 "Cieši pārliecināta, ka Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencija pret transnacionālo organizēto noziedzību būs iedarbīgs rīks un nepieciešamais tiesiskais regulējums starptautiskajai sadarbībai cīņā *inter alia* pret tādām noziedzīgām darbībām kā [...] noziegumi pret kultūras mantojumu [...]"

65 Skatīt *UNTOC* Līgumslēdzēju pušu konferences Rezolūciju Nr. 5/7 "Transnacionālās organizētās noziedzības pret kultūras vērtībām apkarošana", saskaņā ar kuru "ANO Konvencija pret transnacionālo organizēto noziedzību ir iedarbīgs rīks starptautiskajai sadarbībai cīņā pret noziedzīgiem nodarījumiem pret kultūras vērtībām" (2. pants). Skatīt arī ANO Narkotiku un noziedzības novēršanas biroja publikāciju "Jaunie noziedzības veidi", kurā teikts, ka "*UNTOC* Līgumslēdzēju pušu konference noteica, ka kibernozioloģija, ar identitāti saistīti noziegumi, kultūras priekšmetu nelikumīga tirdzniecība, vides noziegumi, pirātisms, cilvēku orgānu tirdzniecība un krāpnieciska medicīna ir jauni un potenciāli noziedzības veidi, kuri rada bažas"; (<https://www.unodc.org/unodc/en/organized-crime/intro/emerging-crimes.html>, vietne pēdējoreiz aplūkota 2020. gada 10. novembrī).

66 2. panta a) apakšpunkts. Attiecībā uz kultūras priekšmetu nelikumīgu tirdzniecību organizētā grupā ietilpst noziedznieki ar dažādiem pienākumiem, sākot ar transportēšanas speciālistiem, beidzot ar antikvāro priekšmetu ekspertiem, un viņus visus vieno iespēja un līdzdalība noziegumā ar mērķi gūt peļņu; grupas locekļi piekrīt dalīties peļņā, lai piesaistītu citas personas ar īpašām zināšanām un prasmēm (tostarp ar personām, kuras zina, kur meklēt priekšmetus, un kuras specializējas pārvadājumos, dokumentu viltošanā, nelegāli iegūtu līdzekļu legalizēšanā).

ko soda ar brīvības atņemšanu, kuras maksimālais ilgums ir vismaz četri gadi, vai ar bargāku sodu."⁶⁷

- "transnacionāls nodarījums", proti: a) tas tiek izdarīts vairāk nekā vienā valstī; b) tas tiek izdarīts vienā valstī, bet būtiska tā sagatavošanas, plānošanas, vadības vai kontroles daļa tiek veikta kādā citā valstī; c) tas tiek izdarīts vienā valstī, bet ir saistīts ar organizētu noziedzīgu grupu, kas veic noziedzīgu darbību vairāk nekā vienā valstī; vai d) tas tiek izdarīts vienā valstī, bet tam ir būtiskas sekas kādā citā valstī.⁶⁸

UNTOC pamatā ir divi pilāri. Pirmkārt, tā uzliek līgumslēdzējām valstīm pienākumu valsts tiesību aktos atzīt par kriminālnoziegumiem tādus noziedzīgus nodarījumus, kas ietver konkrētas noziedzīgas darbības, proti, līdzdalību organizētā noziedzīgā grupā, noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu, korupciju un tiesvedības procesa aizkavēšanu.⁶⁹ Šie noteikumi ir ļoti būtiski, lai novērstu kultūras priekšmetu nelikumīgu tirdzniecību. Otrkārt, Konvencijā noteikts, ka līgumslēdzējām valstīm būtu jāsadarbības, lai efektīvi apkarotu noziedzīgas darbības. Tādēļ līgumslēdzējas valstis tiek mudinātas noslēgt izdošanas nolīgumus, nodrošināt savstarpēju tiesisko palīdzību izmeklēšanā, kriminālvajāšanā un tiesvedībā, kā arī veicināt tiesībaizsardzības iestāžu sadarbību, veicot kopīgu izmeklēšanu.⁷⁰

Papildus jāatzīmē, ka *UNTOC* ir iekļauti vēl citi noteikumi, kurus var izmantot nelikumīgās tirdzniecības apkarošanā. Tie ir noteikumi par juridisko personu atbildību⁷¹ un noziedzīgi iegūtu līdzekļu vai īpašumu konfiskāciju un izņemšanu, kā arī "īpašumu, iekārtu un citu līdzekļu, kas izmantoti vai ko paredzēts izmantot Konvencijā atrunāto noziedzīgo nodarījumu izdarīšanai" konfiskāciju un izņemšanu.⁷² Konfiskācija un izņemšana ir paredzēta, lai nodrošinātu kultūras priekšmetu restitūciju un tādējādi liegtu noziedzniekiem gūt peļņu no nelikumīgām darbībām.

Rezumējot jāsecina, ka ANO Konvencija pret transnacionālo organizēto noziedzību (*UNTOC*) ir efektīvs mehānisms kultūras priekšmetu nelikumīgās tirdzniecības novēršanā, jo tā attiecas uz valsts mērogā pastrādātiem un pārrobežu noziegumiem, ko izdarījuši organizētu noziedzīgu grupu locekļi, kā arī uz virkni saistītu noziegumu, proti, dalību organizētā noziedzīgā grupā, noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu un tiesvedības procesa aizkavēšanu.

Atzīstot *UNTOC* Konvencijas papildu vērtību, UNESCO apvienoja spēkus ar ANO Narkotiku un noziedzības novēršanas biroju un Interpolu, lai pilnībā izmantotu šī tiesību akta potenciālu. Šīs sadarbības rezultāts ir Starptautiskās vadlīnijas pasākumu izstrādei noziedzības novēršanas un krimināltiesiskuma jomā attiecībā uz kultūras priekšmetu nelikumīgu tirdzniecību un citiem ar to saistītiem pārkāpumiem (turpmāk — *UNODC* vadlīnijas)⁷³.

67 2. panta b) apakšpunkts.

68 3. pants.

69 5., 6., 7., 8., 9. un 23. pants.

70 13., 16., 18. un 19. pants.

71 10. pants.

72 12. panta 1. punkts.

73 Dokuments pieņemts 2014. gada 18. decembrī ar ANO Ģenerālās asamblejas Rezolūciju

Šajās nesaistošajās vadlīnijās ir atzīta “organizēto noziedzīgo grupu pieaugoša iesaiste visās kultūras priekšmetu nelikumīgās tirdzniecības formās un aspektos”, un tajās pausts aicinājums dalībvalstīm izvērtēt un pārskatīt nacionālos tiesību aktus, procedūras un praksi, “lai nodrošinātu to piemērotību kultūras priekšmetu nelikumīgās tirdzniecības un ar to saistīto noziegumu novēršanai un apkarošanai”⁷⁴. Dalībvalstis tiek īpaši aicinātas apsvērt iespēju:

- “pieņemt tāds tiesību aktus, kas noteiktu kriminālatbildību par kultūras priekšmetu nelikumīgu tirdzniecību un par ar to saistīto noziegumu izdarīšanu saskaņā ar piemērojamiem spēkā esošajiem, starptautiskajiem tiesību aktiem [un] noteikt samērīgas, efektīvas un preventīvas sankcijas par šādiem noziedzīgiem nodarījumiem”;⁷⁵
- “noteikt kriminālatbildību par smagiem noziegumiem [kā definēts *UN-TOC* 2. panta b) apakšpunktā], piemēram, par: [...] a) kultūras priekšmetu nelikumīgu tirdzniecību, b) kultūras priekšmetu nelikumīgu eksportu un importu, c) kultūras priekšmetu zādību, d) arheoloģisko un kultūras mantojuma vietu izlauzīšanu [...], e) savvērestību vai dalību organizētā noziedzīgā grupā, lai veiktu kultūras priekšmetu nelikumīgu tirdzniecību un ar to saistītus noziegumus, f) nelikumīgo kultūras priekšmetu [...] legalizāciju”;⁷⁶ un
- “iekļaut valstu krimināltiesību aktos citus noziegumu veidus, piemēram, [...] nelikumīgu kultūras priekšmetu [...] iegādāšanos”;⁷⁷
- “veikt atbilstošus pasākumus nelikumīgi tirgotos kultūras priekšmetu noņemšanai, izsekošanai, izņemšanai un konfiscēšanai, lai veiktu to atgriešanu, restitūciju vai repatriāciju”.⁷⁸

Nepārsteidz, ka vairākas vadlīnijas attiecas arī uz mākslas tirgus dalībniekiem. Pirmkārt, ir paredzētas preventīvas stratēģijas. Attiecīgi valstis tiek aicinātas mudināt tirgus dalībniekus sadarboties ar tiesībaizsardzības iestādēm. Valstīm vajadzētu arī “apsvērt iespēju mudināt kultūras iestādes un privāto sektoru pieņemt rīcības kodeksus un dalīties ar paraugpraksi attiecībā uz kultūras priekšmetu iegādes politiku”⁷⁹ Valstīm būtu arī jānodrošina “kultūras iestādes un privātais sektors [...] ziņot tiesībaizsardzības iestādēm par aizdomām par kultūras priekšmetu nelikumīgu tirdzniecību”⁸⁰ Turklāt valstīm vajadzētu apsvērt iespējas (sadarbībā ar attiecīgām starptautiskajām organizācijām) atbalstīt un nodrošināt kultūras iestādēm un privātajam sektoram apmācības par kultūras priekšmetu

Nr. 69/196. Vadlīnijas tika pieņemtas tāpēc, ka citas alternatīvas (starptautiska krimināltiesību liguma pieņemšana vai *UNTOC* pārskatīšana) netika uzskatītas par īstenojamām.

74 ANO Ģenerālās asamblejas Rezolūcijas Nr. 69/196. Vadlīniju preambulā 1.,3. un 5.lpp.

75 13. un 20. vadlīnija.

76 16. vadlīnija.

77 17. vadlīnija.

78 25., 39. un 46. vadlīnija.

79 5. vadlīnija.

80 6. vadlīnija.

tiesisko regulējumu, tostarp par kultūras priekšmetu iegādes noteikumiem”⁸¹ Turklāt “vajadzības gadījumā valstīm būtu jānodrošina interneta pakalpojumu sniedzēji un tiešsaistes izsoļu nami un pārdevēji sadarboties, lai novērstu kultūras priekšmetu nelikumīgu tirdzniecību, citastarp pieņemot konkrētus rīcības kodeksus”⁸² Šo preventīvo pasākumu ietvaros *UNODC* vadlīnijās pausts aicinājums valstīm izstrādāt informatīvas kampaņas un mazināt mākslas priekšmetu tirgus nepārskatāmību. Šīs stratēģijas ir nepieciešamas balto apkaklišu noziedzības mazināšanai.⁸³

Saskaņā ar vadlīnijām par krimināltiesiskuma nodrošināšanas politiku valstīm būtu jāapsver iespēja iestrādāt nacionālajos tiesību aktos kriminālatbildību par kultūras priekšmetu apzinātu nelikumīgu tirdzniecību,⁸⁴ kā arī par neziņošanu par iespējamiem nelikumīgas tirdzniecības gadījumiem.⁸⁵ Valstīm būtu jānodrošina iespēja, pamatojoties uz objektīviem faktiskajiem apstākļiem, izsecināt, ka īpašnieks zina, ka priekšmets ir tirgots nelikumīgi, tostarp, ka konkrētais kultūras priekšmets publiski pieejamā datubāzē ir reģistrēts kā zagts vai pazaudēts.⁸⁶ Sankcijām par uzskaitītajiem noziedzīgajiem nodarījumiem vajadzētu būt “samērīgām, efektīvām un preventīvām”⁸⁷ Valstis varētu arī apsvērt iespēju noteikt administratīvas sankcijas, piemēram, aizliegumus, diskvalifikāciju un licenču atsaukšanu.⁸⁸ Ir padomāts arī par juridisko personu atbildību: valstīm būtu jāapsver iespēja noteikt vai paplašināt “uzņēmumu vai juridisko personu atbildību (kriminālatbildību, administratīvo atbildību vai civiltātiesisko atbildību) [un] samērīgas, efektīvas un preventīvas sankcijas par kultūras priekšmetu nelikumīgu tirdzniecību un ar to saistītiem noziegumiem, ja tos izdarījuši uzņēmumi, tostarp naudassodus, aizliegumus vai diskvalifikāciju, licenču atsaukšanu un atvieglojumu atcelšanu, tostarp nodokļu vai valsts dotāciju atcelšanu, ja iespējams”⁸⁹

3.3. Noteikumi par nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas novēršanu

Mākslas priekšmetu tirgus ir vieta, kurā ir parocīgi legalizēt nelikumīgi iegūtus līdzekļus.⁹⁰ Ar šo jēdzienu apzīmē procesu, kad nelikumīgi iegūti aktīvi, proti, noziedzīgā ceļā (piemēram, ar krāpšanu, korupciju un narkotiku tirdzniecību) iegūti līdzekļi, tiek pārvērsti likumīgos līdzekļos. To iespējams paveikt, slēpjot naudas izcelsmi, mainot tās formu vai pārvietojot līdzekļus tur, kur tie piesaistīs mazāku uzmanību.

Attiecībā uz kultūras priekšmetiem šis process parasti notiek šādi: anonīms pircējs skaidrā naudā, kas nopelnīta, veicot noziedzīgas darbības, nopērk kultūras priekšmetu. Lai atgūtu ieguldītos līdzekļus, pircējs pēc tam pārdod priekšmetu citai iesaistītai personai, tādējādi izvairoties no nodevu maksāšanas vai pienākuma

81 7. vadlīnija.

82 8. vadlīnija.

83 *Mackenzie* (2011), 114. lpp.

84 17. vadlīnija.

85 18. vadlīnija.

86 19. vadlīnija.

87 20. vadlīnija.

88 22. vadlīnija.

89 23. un 24. vadlīnija.

90 Par mākslas priekšmetu tirgus uzņēmību pret nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju skatīt *Bowman* (2008) un *De Sanctis* 92013).

ziņot par darījumu un saglabājot anonimitāti. Kā piemērs šeit jāmin brazīliešu finansists un bankas “Banco Santos” dibinātājs un bijušais vadītājs Edemars Sid Ferjera (*Edmar Sid Ferreira*), kurš iegādājās daudzus meistardarbus, izmantojot no savas bankas nelikumīgi iegūtus līdzekļus, un Malaizijas premjerministrs Nadžibs Razaks (*Najib Razak*), kurš vērtīgu gleznu iegādei bija izmantojis Malaizijas valsts ieguldījuma fonda līdzekļus.⁹¹ Ir arī piemēri, kad mākslas darbus pērk un pārdod starptautiski noziedzīgie grupējumi, izmantojot no narkotiku tirdzniecības iegūtus līdzekļus. Šādos darījumos pārdošanas ieņēmumi izskatās tā, it kā tie būtu gūti no likumīgas darbības.⁹² Ņemot vērā, ka šo peļņu var izmantot citu noziedzīgu darbību atbalstam, tas vien, ka noziedznieki iegādājās mākslas priekšmetus, mākslai kaitējumu nenodara, — problēma rodas, ja mākslas priekšmeti tiek pirkti ar noziedzīgā veidā nopelnītu naudu.

Turklāt mākslas priekšmetu tirgus ar mākslas priekšmetu pārdošanas darījumu starpniecību, piemēram, sarīkojot fiktīvu izsoli, sniedz iespēju legalizēt melnajā tirgū iegūtus priekšmetus, it īpaši nelikumīgos izrakumos iegūtus priekšmetus, kā arī “netīru” naudu.⁹³ To uzskatāmi demonstrēja Mediči (*Medici*) lieta. Mākslas priekšmetu tirgonis Džakomo Mediči (*Giacomo Medici*) izveidoja un vadīja starptautisku nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas shēmu Dženovas brīvostā. Viņš nodarbojās ar izcelsmes datu (vai īpašumtiesību vēstures) viltošānu senlietām, kuras viņa līdzinātāji bija ieguvuši nelikumīgos izrakumos Itālijā. Pēc tam, pamatojoties uz viltoto informāciju, Mediči ieguva oficiālus Šveices dokumentus šo priekšmetu eksportēšanai uz Lielbritāniju, ASV un citām valstīm, kur tie tika pārdoti. Savukārt šajās valstīs viņa noorganizētas fiktīvas personas iegādājās šos priekšmetus, izmantojot naudu, ko viņš tām bija iedevis. Pēc tam, kad šādā veidā šo priekšmetu nelikumīgā izcelsme bija legalizēta, senlietas tika nosūtītas atpakaļ uz Šveici, kur Mediči tos varēja tirgot tālāk labticīgiem kolekcionāriem nu jau ar jaunu dokumentētu izcelsmi.⁹⁴

Virkne elementu izskaidro, kādēļ mākslas priekšmetu tirgus ir parocīgs nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanai. Pirmais elements ir šāds: kā tika minēts iepriekš, tirgus ļauj saglabāt anonimitāti un nav pārskatāms. Bieži vien pircējs un pārdevējs viens otram paliek nezināmi, bet darījumi parasti notiek, izmantojot vienu vai vairākus aģentus, starpniekus vai ārzonu uzņēmumus. Šī nepārskatāmība attiecas arī uz kultūras priekšmetu un norēķinos izmantotās naudas izcelsmi. Tirgum ir raksturīgs, ka tādas kultūras priekšmetus kā gleznas un zīmējumus iespējams viegli transportēt, noslēpt, uzglabāt un pārvietot pāri valstu robežām. Turklāt priekšmetiem bieži vien ir augsta cena, kas ar laiku var vēl strauji palielināties, kas nozīmē, ka ar īstermiņa nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas darbībām ir iespēja gūt peļņu. Tāpat iespējams viegli “uzpūst” mākslas priekšmetu vērtību,⁹⁵ turklāt iespēja izmantot ārzonas uzņēmumus un brīvostas vēl vairāk atvieglo mērķu sasniegšanu personām, kuras vēlas legalizēt nelikumīgi iegūtus līdzekļus.⁹⁶

91 Hufnagel un King (2020), 137. lpp.

92 Ulph un Smith (2012), 63. un 101. lpp.

93 Van Duyne, Louwe un Soudijn (2015), 80. lpp.

94 Steiner (2017), 361. lpp.

95 Hufnagel un King (2020), 136.-140. lpp.; Steiner (2017), 363. lpp.

96 To, kā ārzonas uzņēmumus var izmantot aktīvu izvešanai, apejot tiesisko regulējumu, lieliski

Rezumējot jāsecina, ka kultūras priekšmetu nelikumīga tirdzniecība nereti iet roku rokā ar nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu. Taču jāatzīmē, ka uz nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu attiecas pierādīšanas pienākums, kuru ir vieglāk izpildīt un par ko tiek noteiktas stingrākas sankcijas. Šādos gadījumos krimināllieta, visticamāk, tiks formulēta kā nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas lieta, nevis lieta par kultūras priekšmetu nelikumīgu tirdzniecību.⁹⁷

Kā norādīts iepriekš, mākslas priekšmetu tirgū tomēr pastāv tiesiskais regulējums. To veido likumi, kas reglamentē uzņēmējdarbību kopumā, PVN un krimināltiesību noteikumi, importa un eksporta ierobežojumi, noteikumi par nacistu nolaupītajiem mākslas darbiem un apdraudētajām floras un faunas sugām. Arī pats tirgus nosaka ierobežojumus mākslas priekšmetu tirgus dalībniekiem ar līgumu un ētikas kodeksu palīdzību. Tādēļ problēma ir tajā, ka atšķirībā no citiem tirgiem⁹⁸ mākslas priekšmetu tirgū nav noteikumu par nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas novēršanu. Daudzās valstīs ir iespējams iegādāties mākslas priekšmetu, piemēram, 1 miliona ASV dolāru vērtībā un nosūtīt to uz ārzemēm bez jebkāda pienākuma apliecināt savu identitāti. Šāda nekontrolēta aprite notiek tāpēc, ka mākslas priekšmeti netiek uzskatīti par finansiāliem aktīviem un tādēļ netiek regulēti, pakļauti stingrai standartizētai kontrolei, kā tas ir finanšu pakalpojumu nozarē.⁹⁹ Tomēr daudzās valstīs šī kārtība sāk mainīties. Ņemot vērā bažas par nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu un teroristu finansēšanu, ir veiktas dažādas darbības, lai pakļautu mākslas priekšmetu tirgus dalībniekus efektīvākām un iedarbīgākām kontrolēm un regulējumam, it īpaši ir ieviesti noteikumi par nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas novēršanu, kā arī ir ieviesti naudas sodi un administratīvas sankcijas par pārkāpumiem. Šo iniciatīvu mērķis ir likt mākslas priekšmetu tirgus dalībniekiem strādāt “regulētā nozarē” un galu galā vairot mākslas priekšmetu tirgus pārskatāmību.

Kā minēts iepriekš, ANO Drošības padome ir pieņēmusi vairākas rezolūcijas ar mērķi liegt teroristu grupējumiem iespēju gūt ienākumus no kultūras mantojuma priekšmetu laupīšanas un kontrabandas.¹⁰⁰ Tādēļ tā ir aicinājusi ANO dalībvalstis “noteikt iedarbīgus nacionālos pasākumus tiesību aktu un konkrētu darbību līmenī [...], tostarp iespēju noteikt [kultūras priekšmetu nelikumīgu tirdzniecību un citus saistītus nodarījumus], kas var sniegt labumu organizētās noziedzības grupējumiem, teroristiem vai teroristu grupējumiem, par smagiem noziegumiem atbilstoši Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencijas pret transnacionālo organizēto noziedzību 2. panta b) apakšpunktam.”¹⁰¹ Turklāt Drošības padome lūdz dalībvalstis apsvērt iespēju pieņemt pasākumus, kas būtu vērsti uz to, lai liktu muzejiem un tirgus dalībniekiem ievērot standartus attiecībā uz izcelsmes

atklāja publiskotie Panamas dokumenti (domāta Panamas advokātu biroja “Mossack Fonseca” dokumentu nopludināšana 2016. gadā). Panamas dokumenti parādīja, ka kultūras priekšmetus iespējams izmantot kā aktīvu, lai izvairītos no nodokļu maksāšanas un legalizētu nelikumīgi iegūtus līdzekļus. *Reyburn* (2016).

97 ES Komisija (2019), 83. lpp.

98 Tādiem uzņēmumiem kā kazino, dārgakmeņu tirgotavām un bankām ir jāziņo regulatoriem par ikvienu aizdomīgu finansiālu darbību; *Cohen* (2013).

99 *Kouvelas* (2018).

100 Rezolūcijas Nr. 2199 (2015) 16. punkts.

101 Rezolūcijas Nr. 2347 (2017) 9. punkts.

dokumentēšanu un diferencētām pienācīgas rūpības pārbaudēm.¹⁰² Tas nozīmē, ka Drošības padome ir lūgusi ANO dalībvalstis ierobežot mākslas priekšmetu tirgus dalībnieku līdzšinējo brīvību.

Eiropas līmenī uz nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas problēmu attiecas divas Eiropas Padomes konvencijas¹⁰³ un vairākas ES direktīvas.¹⁰⁴ Savukārt nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas problēmai tieši mākslas priekšmetu tirgū pievēršas tikai Piektā direktīva par nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas novēršanu, proti, Direktīva 2018/843 (2018. gada 30. maijs),¹⁰⁵ kura ES dalībvalstīm bija jātransponē līdz 2020. gada 20. janvārim. Direktīvas 2018/843 ieviešanas rezultātā tika ieviesti būtiski uzlabojumi, kas ES dalībvalstīm nodrošināja iespējas labāk cīnīties pret finanšu sistēmas (ļauņprātīgu) izmantošanu nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanai un teroristu darbību finansēšanai. Direktīva 2018/843 vērsās pret nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu arī tieši mākslas priekšmetu tirgū. Iepriekš šī nozare nebija iekļauta to nozaru sarakstā, kuras ir parocīgas noziedzīgu darbību veikšanai. Piektās direktīvas 1. panta c) apakšpunktā regulējums tiek attiecināts uz šādiem mākslas priekšmetu tirgus dalībniekiem: "Personām, kas darbojas vai rīkojas kā starpnieki mākslas darbu tirdzniecībā, tostarp, ja to veic mākslas galerijas un izsoļu nami, ja darījuma vai saistītu darījumu virknes vērtība ir EUR 10 000 vai vairāk, [un] personām, kas nodarbojas ar glabāšanu, darbojas vai rīkojas kā starpnieki mākslas darbu tirdzniecībā, gadījumos, kad to veic brīvostas, ja darījuma vai saistītu darījumu virknes vērtība ir EUR 10 000 vai vairāk." Turklāt saskaņā ar Piektajā direktīvā par nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas novēršanu nostiprinātajiem principiem "zini savu klientu" un "pastiprināta pienācīgas rūpības pārbaude" mākslas priekšmetu tirgus dalībniekiem ir jāveic sākotnējās un pastāvīgās klientu pienācīgas rūpības pārbaudes, pārbaudot katras personas identitāti, kura iegādājas mākslas priekšmetu 10 000 eiro vai lielākā vērtībā (tostarp klientu-juridisko personu patiesā labuma guvējus), kā arī viņu līdzekļu izcelsmi.¹⁰⁶ Tirgus dalībniekiem ir arī rūpīgi jādokumentē katrs darījums un jāveic uzskaitē, kā arī jāizstrādā iekšējā risku novērtēšanas un nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas novēršanas politika. Mākslas nozares dalībniekiem ir jāvairo savas un savu darbinieku zināšanas par tiesisko regulējumu un viņu pastiprinātajiem pienākumiem. Tādēļ Direktīva 2018/843 aicina izmantot uz risku balstītu pieeju darījumiem, proti, mākslas priekšmetu tirgus dalībniekiem ir pienākums ievākt informāciju par klientu un darījumu, lai saprastu saistītos

102 Turpat, 17. punkta b) un g) apakšpunkts.

103 Atgādinājumam — saskaņā ar ES tiesību aktiem regulas ir tieši saistošas visām dalībvalstīm bez nepieciešamības tās transponēt valstu tiesību aktos, savukārt direktīvās nosaka sasniedzamās robežvērtības un mērķus, kā arī termiņus direktīvu noteikumu transponēšanai dalībvalstu tiesību aktos.

104 1990. gada 8. novembra Konvencija par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanu, meklēšanu, izņemšanu un konfiskāciju un 2005. gada 16. maija Konvencija par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanu, kā arī šo līdzekļu meklēšanu, izņemšanu un konfiskāciju.

105 Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2018/843 (2018. gada 30. maijs), ar ko groza Direktīvu (ES) 2015/849 par to, lai nepieļautu finanšu sistēmas izmantošanu nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanai vai teroristu finansēšanai.

106 Minētā 10 000 eiro robežvērtība var tikt attiecināta arī uz "saistītu darījumu virknēm" un jebkuriem norēķinu veidiem.

riskus un tos mazinātu. Ja tirgus dalībniekam ir radušās aizdomas par to, ka otra persona ir iesaistīta nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanā, vai, ja tam ir nopietns pamats uzskatīt, ka tas ir noticis, vai, ja tam tas ir zināms, tirgus dalībniekam par to būtu jāziņo kompetentajām iestādēm. Dalībvalstis nodrošina, ka par šo prasību neievērošanu tiek piemērotas samērīgas, efektīvas un preventīvas sankcijas vai pasākumi, tostarp brīvības atņemšana, naudas sodi vai (pagaidu) aizliegums nodarboties ar uzņēmējdarbību.

Nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas jomā liela nozīme ir 1989. gadā izveidotajai Finanšu darījumu darba grupai (*FATF*), kas ir starpvaldību struktūra.¹⁰⁷ Darba grupas mērķis ir aizsargāt starptautiskās finanšu sistēmas integritāti, nosakot standartus un veicinot tiesisko un darbības pasākumu īstenošanu cīņā pret nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu, teroristu finansēšanu un citiem saistītiem draudiem. *FATF* izstrādā nesaistošus ieteikumus, pārrauga dalībvalstu veikumu ieteikto pasākumu īstenošanā, veicot pārbaudes uz vietas un analizējot dalībvalstu tiesisko regulējumu un likumdošanas bāzi, nosaka valsts līmeņa trūkumus un analizē nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas un teroristu finansēšanas paņēmienus. Kaut arī darba grupai nav pilnvaru pašai piemērot sodus vai veikt reformas, tā mudina savus biedrus veikt pretpasākumus pret valstīm, kuras nesadarbojas.¹⁰⁸ Savos ieteikumos *FATF* mudina valstis vairot pārskatāmību un kontroli dažādās nozarēs. Attiecīgi *FATF* ietekme ir netieša.¹⁰⁹

FATF nav izdevusi vadlīnijas attiecībā uz mākslas priekšmetu tirgu. Ja tādas būtu, tās palīdzētu valstīm regulēt mākslas priekšmetu tirgus dalībnieku un uzraugošo iestāžu darbības visā pasaulē ar mērķi izskaust teroristu finansējuma avotus un kultūras priekšmetu nelikumīgu tirdzniecību.¹¹⁰

Tomēr, neskatoties uz to, ir jāatzīmē, ka *FATF* 2016. gada decembrī izdeva risku novērtējuma ziņojumu par Šveici, kurā tā atzina, ka pastāv ar mākslas priekšmetu tirgu saistīti nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un teroristu finansēšanas riski. Ziņojumā darba grupa norādīja, ka Šveice ir ņēmusi vērā darba grupas 2012. gada ieteikumu pārskatīt Šveices kriminālkodeksu un Federālo likumu par nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas un teroristu finansēšanas apkarošanu. Minētais federālais likums tagad attiecas uz visām fiziskām un juridiskām personām, kuras nodarbojas ar preču tirdzniecību un pieņem skaidras naudas maksājumus — elements, kas attiecināms uz visiem mākslas priekšmetu tirgus dalībniekiem. *FATF* arī atzinīgi novērtēja ieviestās procedūras attiecībā uz kultūras priekšmetu izcelsmes pārbaudēm, turklāt arī, ja tie tiek uzglabāti brīvostās.¹¹¹ Tomēr darba grupa atzina, ka Šveicē uzraudzības un ziņošanas pienākums attiecas tikai uz tiem maksājumiem skaidrā naudā, kuru

107 Patlaban Finanšu darījumu darba grupā ir 39 dalībvalstis.

108 Skatīt vietni <http://www.fatf-gafi.org/about/>.

109 *Ulph* un *Smith* (2012), 72. lpp.

110 *Burroughs* (2019), 1092.-1095. lpp.

111 Pēc Muitas likuma pārskatīšanas 2016. gadā brīvostas pārvaldēm tagad ir pienākums noskaidrot noliktavu turētājus un jāveic visu noliktavās uzglabāto priekšmetu, tostarp mākslas priekšmetu, uzskaiti, pierakstot arī informāciju par priekšmetu īpašniekiem un izcelsmi (*Giroud* un *Lechtman* (2015)).

summa pārsniedz 100 000 Šveices franku (pat ja summa saņemta mazākās daļās). Šāds sliekšnis tika uzskatīts par pārāk augstu. Tādēļ ziņojumā tika secināts, ka Šveices valdības veiktie risku mazināšanas pasākumi nav bijuši pietiekami, lai nodrošinātu pilnīgu Šveices mākslas priekšmetu tirgus pārskatāmību.

Visbeidzot, jāatzīmē, ka šo vadlīniju mērķis bija mazināt mākslas priekšmetu tirgus pievilcību nelikumīgi iegūto līdzekļu legalizēšanai. Tās sagatavoja divas Šveices nevalstiskās organizācijas: Bāzeles Pārvaldības institūts¹¹² un “Responsible Art Market”¹¹³ (RAM). Principā šo organizāciju izdotās vadlīnijas liek mākslas priekšmetu tirgus dalībniekiem izmantot uz riskiem balstītu pieeju un ievērot noteiktus standartus attiecībā uz klientu identifikēšanu, priekšmetu un finansējuma izcelsmi, ziņošanu par aizdomīgiem darījumiem un uzskaiti. Šo organizāciju vispārīgais mērķis ir palīdzēt mākslas priekšmetu tirdzniecībā iesaistītajiem uzņēmumiem vairojot zināšanas par tiesību aktos noteiktajiem pienākumiem un izvairīties no darījumiem ar negodīgiem tirgotājiem un noziedzniekiem. Abu organizāciju izstrādātās nesaistošās tiesību normas papildina spēkā esošo valsts noteikto tiesisko regulējumu.

Kopumā ņemot, šajā nodaļā aplūkoti tiesību akti un instrumenti, tostarp FATF ieteikumi, ir palīdzējuši daudzām valstīm (arī nozīmīgām pārdošanas valstīm) pieņemt vai grozīt nacionālos tiesību aktus.¹¹⁴ Kā jau tika minēts, pamatojoties uz FATF 2012. gada ieteikumiem, Šveicē tika pārskatīts Kriminālkodekss un Likums par nelikumīgi iegūto līdzekļu legalizēšanas novēršanu.¹¹⁵ Eiropas Savienībā Apvienotā Karaliste, neskatoties uz izstāšanos no ES, 2019. gadā pieņēma Noteikumus (grozījumus) par nelikumīgi iegūto līdzekļu legalizēšanu un teroristu finansēšanu, transponējot valsts tiesību aktos Direktīvas 2018/843 noteikumus.¹¹⁶ Luksemburga pēc kāda valsts risku novērtējuma, kas bija saistīts ar kādu tās brīvostu, vienpusēji transponēja dažus elementus no Piektais direktīvas par nelikumīgi iegūto līdzekļu legalizēšanas novēršanu piecus gadus pirms noteiktā termiņa.¹¹⁷

112 Bāzeles Pārvaldības institūts 2018. gadā pieņēma “Bāzeles principus nelikumīgi iegūto līdzekļu legalizēšanas novēršanai mākslas priekšmetu tirdzniecības nozarē” (*Basel Art Trade Anti-Money Laundering Principles*). Šo principu pamatā ir pirmoreiz 2012. gadā izdotās Bāzeles vadlīnijas attiecībā uz mākslas priekšmetu tirdzniecību. Skatīt vietni <https://baselgovernance.org/>.

113 Organizācija RAM ir pieņēmusi Vadlīnijas nelikumīgi iegūto līdzekļu legalizēšanas un teroristu finansēšanas novēršanai un Rīkkopu pienācīgas rūpības pārbaudīšanai veikšanai darījumos ar mākslas priekšmetiem. Skatīt vietni <http://responsibleartmarket.org/>.

114 Amerikas Savienotajās Valstīs 2018. gada maijā Pārstāvju palātā tika iesniegts likumprojekts likumam “Par mākslas un antikvāro priekšmetu nelikumīgas tirdzniecības novēršanu”. Likumprojekta mērķis bija piemērot mākslas un antikvāro priekšmetu tirgotājiem Banku noslēpuma likumu. Ar Banku noslēpuma likumu valsts mēroga bankām, federālajām krājaizdevuma sabiedrībām, federālajām filiālēm un ārvalstu banku pārstāvniecībām ir noteikts pienākums veikt uzskaiti un ziņot. Tomēr likumprojekts netika pieņemts (*Nicyper un Bursery* (2019)).

115 Giroud un Lechtman (2015).

116 Paskaidrojuma raksts 2019. gada Noteikumiem (grozījumiem) par nelikumīgi iegūto līdzekļu legalizāciju un teroristu finansēšanu (pieejams vietnē <https://www.legislation.gov.uk/uksi/2019/1511/contents/made>), kurā uzsvērts, ka ES direktīvās par nelikumīgi iegūto līdzekļu legalizāciju ir ņemti vērā FATF ieteikumi (sk. 2.2., 7.2. un 7.3. punktu).

117 ES Komisija (2019), 99. lpp.

3.4. Konvencija par noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar kultūras vērtībām

2017. gada Eiropas Padomes Konvencija par noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar kultūras vērtībām (turpmāk — EP 2017. gada Konvencija)¹¹⁸ ir vēl viens apliecinājums tam, ka kultūras vērtību nelikumīgu tirdzniecību nav iespējams novērst tikai ar kultūras mantojuma tiesību pieeju.

Šī Konvencija pašlaik ir vienīgais starptautiskais līgums, kurā galvenā uzmanība ir vērsta uz kriminālatbildības noteikšanu par kultūras priekšmetu nelikumīgu tirdzniecību.¹¹⁹ Proti, EP 2017. gada Konvencija ir vienīgais līgums, kurš ietver visaptverošu un saskaņotu noteikumu kopumu attiecībā uz dažādiem kultūras priekšmetu nelikumīgās tirdzniecības elementiem: (1) zādzību, (2) nelikumīgu izrakšanu un pārvietošanu, (3) nelikumīgu ieviešanu un izvešanu, (4) iegādāšanos, (5) ievietošanu tirdzniecībā, (6) dokumentu viltošanu, (7) kustamo vai nekustamo kultūras vērtību elementu nelikumīgu pārvietošanu kopumā vai pa daļām, un (8) tīšu atbalstīšanu vai uzkūdišanu izdarīt Konvencijā norādīto noziedzīgo nodarījumu.¹²⁰ EP 2017. gada Konvencijā ir paredzēti noteikumi arī par noziedzīgos nodarījumus iesaistīto juridisko personu atbildību.¹²¹ Konvencijā arī pausts aicinājums valstīm noteikt “efektīvas, samērīgas un preventīvas” sankcijas un formulēt konkrētus atbildību pastiprinošus apstākļus.¹²² Šīs sankcijas ietver kriminālsodus un administratīvus sodus, piemēram, brīvības atņemšanu un naudas sodus fiziskām personām un administratīvas sankcijas un civilatbildību juridiskām personām. Konvencijā arī ir paredzēta ienākumu, kuri gūti no noziedzīgiem nodarījumiem, vai īpašumu, kuru vērtība atbilst šādiem ienākumiem, izņemšana un konfiscēšana.¹²³ EP 2017. gada Konvencijā ir arī izklāstīti noteikumi par valsts un starptautiskā līmenī veicamiem pasākumiem noziedzīgu nodarījumu novēršanā.¹²⁴ Saskaņā ar šiem noteikumiem līgumslēdzējām valstīm būtu jāizveido valsts kultūras mantojumam piederošo kultūras vērtību datubāzes vai reģistri, importa un eksporta kontroles procedūras un noteikumi par pienācīgas rūpības pārbaudīšanu veikšanu attiecībā uz kultūras vērtību tirdzniecībā iesaistītajām personām. Tāpat EP 2017. gada Konvencijā ir iekļauts noteikums, ka brīvostās nedrīkst uzglabāt nelikumīgi pārvietotas kultūras vērtības.¹²⁵

No šī pārskata var secināt, ka Eiropas Padomes 2017. gada Konvencijas uzdevums ir novērst valstu individuālo krimināltiesību sistēmu trūkumus. Pārāk bieži noziedznieki un negodīgi tirgoņi tos ir izmantojuši ne tikai, lai izvairītos no formalitātem un atklāšanas, bet arī lai pārvietotu kultūras priekšmetus uz

118 Pieņemta 2017. gada 19. maijā. Šī Konvencija aizstāj citu EP Konvenciju ar tādu pašu nosaukumu, kura tika pieņemta 1985. gadā, taču nekad nestājās spēkā.

119 EP 2017. gada Konvencijas 1. panta 1. punkts.

120 3.-11. pants.

121 13.-14. pants.

122 14.-15. pants.

123 14. pants.

124 20. un 21. pants.

125 20. panta k) apakšpunkts.

jurisdikcijām, kurās varētu legalizēt priekšmetu īpašumtiesību statusu, ļaunprātīgi izmantojot noteikumus par preču labticīgu iegādi.¹²⁶

Neskatoties uz EP 2017. gada Konvencijas labajām īpašībām un potenciālu,¹²⁷ tā vēl nav stājusies spēkā.¹²⁸

4. STARPTAUTISKĀ MĀKSLAS PRIEKŠMETU TIRGUS EFEKTĪVA TIESISKĀ REGULĒJUMA SASTĀVDAĻAS

Iepriekšējās nodaļās tika secināts, ka: (1) kultūras priekšmetu nelikumīga tirdzniecība graujoši ietekmē tautu kultūras mantojumu, (2) tā darbojas paralēli likumīgajam mākslas un antikvāro priekšmetu tirgum un (nereti) to “piebaro”, un (3) ir pieņemts visaptverošs starptautiskais tiesiskais regulējums, lai novērstu un apkarotu kultūras vērtību nelikumīgu tirdzniecību un ar to saistītās darbības.

Turpinājumā sniegtā analīze palīdzēs ieskicēt darbības, ko ikvienai valstij vajadzētu veikt, lai izstrādātu efektīvu un iedarbīgu tiesisko regulējumu, kura mērķis būtu: (1) novērst un mazināt kultūras priekšmetu nelikumīgu tirdzniecību un ar to saistītus noziegumus, (2) nodrošināt, lai noziedznieki un negodīgi darboņi nevarētu izmantot mākslas priekšmetu tirgu, un (3) sekmēt starptautiskās kopienas centienus apkarot kultūras priekšmetu nelikumīgu tirdzniecību un ar to saistītus noziegumus.

Ņemot vērā, ka kultūras priekšmetu likumīgā un nelikumīgā tirdzniecība ir starptautisks un komplikēts process, kas sastāv no dažādiem elementiem, valstis tiek aicinātas veikt (vismaz) šādas darbības, kas uzskaitītas turpmāk.

1. Valstīm vajadzētu ratificēt un/vai transponēt šī pētījuma 2. un 3. nodaļā minētos starptautiskos tiesību aktus. Attiecīgi valstīm būtu jāparedz šādi pasākumi:

- importa aizliegumi. ES dalībvalstīm jau ir šāds pienākums, ko tām uzliek Regula 2019/880. Valstīm, kuras nav ES dalībvalstis, būtu jāpieņem noteikumi, kas aizliedz ievest to teritorijā priekšmetus, kuriem nav eksportējošās valsts tiesību aktos paredzētais eksporta sertifikāts vai cits dokuments, kas apliecina konkrētā priekšmeta likumīgu izcelsmi. Iemesls šādai kārtībai ir tāds, ka izcelsmes valstis var apkarot nelikumīgo tirdzniecību tikai sadarbībā ar pārdošanas valstīm. Tomēr prakse rāda, ka daudzas pārdošanas valstis kultūras priekšmetu ieviešanu valstī uzskata par likumīgu pat tad, ja šie priekšmeti no izcelsmes valsts ir izvesti, pārķēpiot

¹²⁶ *Fincham* (2019), 304. un 321.-322. lpp.

¹²⁷ EP 2017. gada Konvencijai ir milzīgs potenciāls, jo tai var pievienoties visas pasaules valstis (Meksika bija viena no pirmajām valstīm, kas to ratificēja), un, kad tā būs stājusies spēkā, tā attieksies uz visām 47 EP dalībvalstīm (kuru starpā ir gan izcelsmes, gan tranzīta, gan pārdošanas valstis).

¹²⁸ 2020. gada novembrī to bija ratificējušas 2 valstis un parakstījušas 10 valstis. Saskaņā ar Konvencijas 27. panta 3. punktu tā “stāties spēkā mēneša pirmajā dienā pēc tam, kad pagājuši trīs mēneši no dienas, kurā piecas Parakstītājas, tostarp vismaz trīs Eiropas Padomes dalībvalstis, ir izteikušas savu piekrišanu atzīt šo Konvenciju par saistošu saskaņā ar iepriekšējā punkta noteikumiem”.

tās tiesību aktus. Tās pieņem, ka kontrolei būtu bijis jānotiek jau izvešanas posmā;

- prasības tirgus dalībniekiem veikt pienācīgas rūpības pārbaudes. Pienācīgas rūpības pārbaudes pamatprasības attiecībā uz pircējiem (tostarp muzejiem un kolekcionāriem), mākslas priekšmetu tirgus dalībniekiem (tostarp tirgotājiem, izsoļu rīkotājiem, galeriju īpašniekiem, muzeju kuratoriem un restauratoriem), kā arī uzņēmumiem un privātpersonām, kuras sniedz pakalpojumus šiem tirgus dalībniekiem (piemēram, brīvostas) ir šādas: klienta identitātes pārbaude, mākslas priekšmeta īpašumtiesību vēstures un izcelsmes izpēte, darījuma formas un struktūras, kā arī finansējuma izcelsmes pārbaude. Tirgus dalībniekiem būtu arī jāuztur reģistrs, kurā ieraksta informāciju par visiem darījumiem. Ja pienācīgas rūpības pārbaudes rezultātā darījumā ieinteresētajai personai ir radušās aizdomas par to, ka darījuma partneris ir iesaistīts nelikumīgās darbībās, vai, ja tai ir nopietns pamats uzskatīt, ka šādas darbības ir notikušas, vai, ja tai ir zināms, ka tas ir noticis, šai personai ir jāatsakās veikt darījumu un par to jāziņo attiecīgajām iestādēm;

- jāpiemēro efektīvi, samērīgi un preventīvi kriminālsodi vai administratīvie sodi fiziskai vai juridiskai personai, kura ir atzīta par vainīgu kultūras priekšmetu nelikumīgā tirdzniecībā vai par citu ar to saistītu noziegumu izdarīšanu. Lai panāktu maksimālu preventīvo ietekmi, nozieguma atklāšanas un smaga soda noteikšanas iespējamībai ir jābūt augstai; juridiskām personām piemērojamie soda veidi var būt naudas sodi, aizliegumi vai diskvalifikācija, licenču atņemšana vai atvieglojumu atcelšana.

2. Valstīm, kurās cīņa pret nelikumīgu tirdzniecību un ar to saistītajiem noziegumiem ir labi attīstīta, vajadzētu tieši vai netieši, proti, ar kompetentu starptautisko organizāciju starpniecību, sazināties ar citām valstīm, lai iepazīstinātu ar nacionālajām stratēģijām un iedvesmotu pārējās valstis pilnveidot stratēģijas šīs problēmas risināšanā.¹²⁹

3. Valstīm vajadzētu izveidot specializētu tiesībsardzības struktūru un piešķirt tai pietiekamu finansējumu un cilvēkresursus, lai tā spētu reāli uzraudzīt tiešsaistes tirgus.¹³⁰ Valstīm būtu arī jāizveido kultūras mantojuma noziegumu prokuratūra, kas ierosinātu lietas pret fiziskām un juridiskām personām, kuras pastrādājušas noziegumus mākslas priekšmetu tirgū. Katrai valstij būtu jāizstrādā kārtība šo specializēto iestāžu sadarbībai ar atbilstošām citu valstu iestādēm.¹³¹

¹²⁹ Skatīt arī ES Komisija (2019), 212. lpp.

¹³⁰ Šajā ziņā par paraugu var ņemt Itālijas Policijas Kultūras mantojuma aizsardzības vienību (*Carabinieri del Reparto Operativo Tutela Patrimonio Culturale*).

¹³¹ Skatīt arī ES Komisija (2019), 202. lpp.

4. Valstīm būtu jāizstrādā procedūras un noteikumi ar kultūras priekšmetiem saistīto noziegumu informācijas un statistikas datu vākšanai, analīzei un izplatīšanai iedalījumā, piemēram, pa nodarījuma veidiem, priekšmeta veidiem, pēc tirgus vērtības un izcelsmes valsts. Tas ir svarīgi, lai izsijātu valsti pastāvošos riskus un nepilnības un izstrādātu pielāgotus preventīvos un represīvos pasākumus. Valstīm būtu jāizveido kanāli datu apmaiņai starp pašas valsts tiesībaizsardzības iestāžu speciālistiem un ar citu valstu atbilstošo iestāžu kolēģiem.

5. Valstīm būtu individuāli vai piedaloties atbilstošu starptautisko organizāciju darbā jāpieņem tiesību akti, ar kuriem noteiktu tiešsaistes tirgu pienākumus, kas būtu formulēti tā, lai novērstu kultūras vērtību nelikumīgu tirdzniecību.

6. Valstīm individuāli vai sadarbībā ar citām valstīm vai starptautiskām organizācijām vajadzētu sniegt palīdzību izcelsmes valstīm (1) izstrādāt un ieviest kultūras mantojuma aizsardzības tiesisko sistēmu, (2) vairot iedzīvotāju izpratni par savas tautas kultūras mantojuma vērtību, kā arī zaudējumu un sankcijām, kas izriet no mantojuma izlaušanās, un (3) izstrādāt un nodrošināt apmācības tiesībaizsardzības iestāžu speciālistiem.

7. Valstīm būtu jāpievēršas mākslas priekšmetu tirgus dalībnieku nepietiekamajām zināšanām (vai apzinātai vēlmei nezināt) par zaudējumiem, ko rada kultūras priekšmetu nelikumīgā tirdzniecība un ar to saistītie noziegumi. Redzams, ka tirgus dalībnieki nereti maldina paši sevi, noliedzot cēloņsakarību starp naudu, ko tie iegulda tirgū, no vienas puses, un kultūras zaudējumiem izcelsmes valstīs, no otras puses, vai aizbildinoties ar atrunu, ka, uzpērkot šādus priekšmetus, viņi tos glābj. Būtu jāuzrunā arī tie uzņēmumi, kuri var pastarpināti veicināt nelikumīgo tirdzniecību, piemēram, pasta pakalpojumu sniedzēji, pārvākšanās firmas, diplomātisko un militāro iestāžu personāls, apdrošināšanas sabiedrības u. c.¹³²

8. FATF dalībvalstīm vajadzētu lūgt darba grupu sagatavot ziņojumu, kurā noteiktu nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas un teroristu finansēšanas vājās vietas saistībā ar mākslas priekšmetu tirgu.

9. Valstīm būtu jāapsver iespēja piešķirt pētniecības dotācijas pētījumiem par nelikumīgo tirdzniecību, tās cēloņiem, kā arī par citiem ar kultūras priekšmetiem saistītiem noziegumiem, un pētījumiem par pozitīvajām sekām (tostarp ekonomiskajām), kas veidojas no kultūras vērtību aizsardzības.

Visi uzskaitītie rīcības priekšlikumi ir vērsti vienlaikus uz profilaksi un kriminālatbildības noteikšanu, un to mērķis ir:

- kontrolēt un regulēt mākslas priekšmetu tirgus pieprasījuma puses;
- mazināt mākslas priekšmetu tirgus nepārskatāmību;
- saukt pie atbildības un sodīt zagļus, laupītājus, kontrabandistus, kā arī

¹³² Skatīt arī ES Komisija (2019), 203.lpp.

- pārdevējus un pircējus, neatkarīgi no tā, vai viņi noziegumā piedalījās vai vienkārši bija nolaidīgi;
- izmeklēt korupcijas, krāpšanas un nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas gadījumus un sodīt vainīgos, un
- izņemt nelikumīgi pārvietotos priekšmetus un galvenais — atgriezt tos patiesajiem īpašniekiem.

ATSAUCES

Baker, A. un Anjar M. (2012). "Syria's Looted Past: How Ancient Artifacts Are Being Traded for Guns", *Time*, 2012. gada 12. septembris.

Blake, J. (2020). "Trafficking in Cultural Property", *Carstens, A.-M. un Varner, E.* publikācijā (eds.) "*Intersections in International Cultural Heritage Law*", Oxford, 157.-180. lpp.

Bowman, B.A. (2008). "Transnational Crimes against Culture. Looting at Archaeological Sites and "Grey" Market in Antiquities", *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 225.-242. lpp.

Brodie, N. (1999). "The Concept of Due Diligence and the Antiquities Trade", *Culture without Context*, Nr. 5, 12.-15. lpp.

Brodie, N. (2020). "Restorative Justice? Questions Arising Out of the Hobby Lobby Return of Cuneiform Tablets to Iraq", *Revista Memória em Rede*, 12. un 87.-109. lpp.

Burroughs, T. E. (2019). "US and EU Efforts to Combat International Money Laundering in the Art Market Are No Masterpiece", *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, 52(4), 1061.-1096. lpp.

Cohen, P. (2013). "Valuable as Art, but Priceless as a Tool to Launder Money", *The New York Times*, 2013. gada 12. maijs, sk. vietnē <https://www.nytimes.com/2013/05/13/arts/design/art-proves-attractive-refuge-for-money-launderers.html>.

De Sanctis, F.M. (2013). "*Money Laundering through Art. A Criminal Justice Perspective*", Dordrecht/London.

Durney, M., Proulx, B. (2011). "Art Crime: A Brief Introduction", *Crime Law and Social Change*, 115.-132. lpp.

Efrat, A. (2012). "*Governing Guns, Preventing Plunder: International Cooperation against Illicit Trade*", Oxford.

ES Komisija (2019), galīgais ziņojums "Illicit Trade in Cultural Goods in Europe. Characteristics, Criminal Justice Responses and an Analysis of the Applicability of Technologies in the Combat against the Trade", pieejams vietnē <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/d79a105a-a6aa-11e9-9d01-01aa75ed71a1>.

Fincham, D. (2019). "The Blood Antiquities Convention as a Paradigm for Cultural Property Crime Reduction", *Cardozo Arts and Entertainment Law Journal*, 299.-336. lpp.

Fisk, R. (2015). "Isis Profits from Destruction of Antiquities by Selling Relics to Dealers – And Then Blowing Up the Buildings They Come From to Conceal the Evidence of Looting", *The Independent*, 2015. gada 3. septembris.

Frigo, M. (2018). "Approaches Taken by the Security Council to the Global Protection of

Cultural Heritage: An Evolving Role in Preventing Unlawful Traffic of Cultural Property”, *Rivista di diritto internazionale*, 1164.-1181. lpp.

Gerstenblith P. (2000-2001), “The Public Interest in the Restitution of Cultural Objects”, *Connecticut Journal of International Law*, 197.-246. lpp.

Gerstenblith, P. (2007-2008). “Controlling the International Market in Antiquities: Reducing the Harm, Preserving the Past”, *Chicago Journal of International Law*, 169.-195. lpp.

Gerstenblith, P. (2020a). “The Disposition of Movable Cultural Heritage”, *Carstens, A.-M. un Varner E. publikācijā* (eds.) “*Intersections in International Cultural Heritage Law*”, Oxford, 17.-55. lpp.

Gerstenblith, P. (2020b). “Theft and Illegal Excavation”, *Francioni, F. un Vrdoljak, F.A. publikācijā* (eds.), *The Oxford Handbook of International Cultural Heritage Law*, Oxford, 200.-226. lpp.

Giroud, S. un Lechtman, D. (2015). “Art, Money Laundering and Terrorist Financing: New Developments in Swiss Law”, *International Bar Association*, 2015. gada 29. septembris, skatīt vietnē <https://www.ibanet.org/Article/Detail.aspx?ArticleUid=1955a8f5-bdaa-447d-9b57-a95309cf350a>.

Green, E. (2017). “Hobby Lobby Purchased Thousands of Ancient Artifacts Smuggled Out of Iraq”, *The Atlantic*, 2017. gada 5. jūlijs.

Hufnagel, S. un King, C. (2020). “Anti-Money Laundering Regulation and the Art Market”, *Legal Studies*, 131.-151. lpp.

Kouvelas, P. (2018) “Money Laundering through Art: What All Stakeholders Must Know”, *Private Art Investor*, 2018. gada 30. aprīlis, skatīt vietnē <https://privateartinvestor.com/art-business/money-laundering-through-art-what-all-stakeholders-must-know823/>.

Lavorgna, A. (2015). “Organised Crime Goes Online: Realities and Challenges”, *Journal of Money Laundering Control*, 153.-168. lpp.

Mackenzie, S. (2005). “Going, Going, Gone: Regulating the Market in Illicit Antiquities”, Leicester.

Mackenzie, S. (2011). “Illicit Deals in Cultural Objects as Crimes of the Powerful”, *Crime Law and Social Change*, 133.-153. lpp.

Mackenzie, S. (2019). “White-Collar Crime, Organised Crime and the Challenges of Doing Research on Art Crime”, *Hufnagel, S. un Chappell, D. publikācijā* (eds.) “*The Palgrave Handbook on Art Crime*”, London, 839.-853. lpp.

Manacorda S. (2011), “Criminal Law Protection of Cultural Heritage: An International Perspective”, *Manacorda, S. un Chappell, D. publikācijā* (eds.), “*Crime in the Art and Antiquities World. Illegal Trafficking in Cultural Property*”, New York, 17.-48. lpp.

Merryman, H.J. (1986). “Two Ways of Thinking about Cultural Property”, *American Journal of International Law*, 831.-853. lpp.

Négri, V. (2015). “Legal Study on the Protection of Cultural Heritage through the Resolutions of the Security Council of the United Nations - Cultural Heritage through the Prism of Resolution 2199 (2015) of the Security Council”, skatīt vietnē <https://www.obs-traffic.museum/node/15691>.

Nicyper, D. un Bursey, L. (2019). “How Anti-Money Laundering Legislation Could Impact the Art Market”, *Artsy*, 2019. gada 30. aprīlī, skatīt vietnē <https://www.artsy.net/article/artsy-editorial-anti-money-laundering-legislation-impact-art-market>.

Polner, M. (2019). “Preventing Illicit Trafficking of Cultural Objects: A Supply Chain Perspective”, *Hufnagel, S. un Chappell, D. publikācijā* (eds.) “*The Palgrave Handbook on Art Crime*”, London, Palgrave Macmillan, 769.-793. lpp.

Reyburn, S. (2016), “What the Panama Papers Reveal About the Art Market”, *The New York Times*, 2016. gada 11. aprīlis.

Roselli, S. (2016). “Des biens pillés en Syrie saisis aux Ports Francs”, *Tribune de Genève*, 2016. gada 2. decembris.

Shelley, I.L. (2014). “*Dirty Entanglements. Corruption, Crime, and Terrorism*”, Cambridge.

Steiner, K.L. (2017). “Dealing with Laundering in the Swiss Art Market: New Legislation and Its Threat to Honest Traders”, *Case Western Reserve Journal of International Law*, 351.-372. lpp.

Ulph, J. un Smith, I. (2012). “*The Illicit Trade in Art and Antiquities*”, Oxford.

Van Duyne, P.C., Louwe, L. un Soudijn, M. (2015). “Money, Art, and Laundering: Coming to Grips with the Risks”, *Kila, J.D. un Barcells, M. publikācijā* (eds.) “*Cultural Property Crime*”, Leiden, 79.-95. lpp.

DEVELOPING AN EFFECTIVE REGULATORY SYSTEM FOR THE INTERNATIONAL ART MARKET

Alessandro Chechi¹

ABSTRACT: This study sheds light on the connection between the licit and illicit trade in cultural property, and outlines the steps that should be taken by the UN Member States to develop an effective and efficient regulatory system aimed at (i) preventing and curtailing the illicit trafficking in cultural objects and related offences, (ii) ensuring that the art market is not exploited by criminals or unscrupulous operators, and (iii) contributing to the efforts deployed by the international community to address the trafficking in cultural objects and related offences.

1. THE BRIGHT AND DARK SIDES OF THE INTERNATIONAL TRADE IN CULTURAL OBJECTS

There exist two different kinds of trade in cultural objects.² On the one hand, there is a licit trade, which is fostered by dealers, auction houses, galleries, collectors and museums.³ According to ‘The Art Market Report 2020’, the global art market in 2019 totalled \$64.1 billion in sales, whereas sales of fine art, antiques and decorative art at public auctions totalled \$24.2 billion. The figure relating to the global art market represents a drop of 5% in comparison to 2018.⁴ The report seems to confirm that geopolitical conflicts, trade disputes and political upheavals, such as the US-China trade war and the protracted Brexit negotiations, created a more cautious market. A further reduction can be expected as the COVID-19 pandemic may hold up the supply of cultural objects coming to auction.

Today the trade in cultural objects is no longer conducted through personal interaction in physical settings, such as the auction room or dealer gallery. In effect, the trade has shifted to online markets due to the development of the Internet, social media and communication apps. According to the most recent

¹ Alessandro Chechi (PhD, European University Institute; LL.M., University College London; JD, University of Siena) is a Senior researcher and teaching assistant (Faculty of Law, University of Geneva, Switzerland), and Lecturer in Public International Law (Faculty of Law, Université Catholique de Lille, France).

² The terms ‘cultural object’ and ‘cultural property’ are used in this study to indicate any tangible, movable artefact that constitutes the testimony of the history and identity of peoples or of humankind as a whole, such as archaeological and ethnographic materials, objects of fine art, archives, indigenous artefacts, sacred or ceremonial objects and human remains. The term ‘cultural heritage’ is used in this study to embrace cultural objects and tangible immovable property, such as monuments, archaeological sites and buildings.

³ Museums are normally attributed the image of public service, educative value and cultural preservation. In reality, museums pursue accumulation in a competitive marketplace as private galleries.

⁴ ‘The Art Market Report 2020’, released by Art Basel and Swiss bank UBS in March 2020, available at: <https://www.artbasel.com/about/initiatives/the-art-market>.

Hiscox Report,⁵ the global online art and collectible sales generated an estimated \$4.82 billion in 2019, up 4% from 2018. According to the same report, online auction sales by Christie’s, Sotheby’s and Phillips, three major international auction houses, generated \$370 million in the first half of 2020, which was more than five-times higher than the same period in 2019.

Regardless of the setting, it must be emphasised that the international art market in cultural objects not only attracts traditional collectors and collecting institutions, but also investors pursuing lucrative opportunities. As demonstrated by the rapid growth in popularity of art investments after the 2008 market crash, art objects are increasingly seen as commodities, as a store of value, as a reserve currency, or as physical banks. It is for this reason that at fairs an influx of new riches stream to buy artefacts – not because they are fashionable or pretty, but because they happen to be a profitable, alternative, investment. It is for the same reason that private banks and financial institutions are lending money with art as collateral.

On the other hand, there is an illicit trade. This results from (i) theft of cultural objects from museums, private collections and religious buildings; (ii) the illicit excavation of relics from known or clandestine archaeological sites; (iii) the dismemberment of fixtures from buildings and monuments; and (iv) the exportation of cultural objects in breach of the legislation of the exporting country.

These infractions are often combined. In effect, stolen or illegally excavated objects are commonly exported abroad. This leads us to emphasise one of the main features of the trafficking in cultural property, namely its transnational nature. Traffickers tend to export misappropriated cultural property to countries with a weak law enforcement capacity, where the objects can easily be concealed, or where the tainted title can be laundered through *inter alia* the expiration of the limitation periods required for adverse possession or prescription, or the norms protecting good faith purchasers. The most common structure of the illicit trade is that of a supply chain or network of looters (which loot artefacts, mostly in ‘source’ countries), intermediaries (which export the pieces to ‘transit’ States – where title laundering occurs, where false documents are prepared, or where the objects remain hidden away in storage sites until they are deemed to be ripe for sale – and ultimately to ‘market’ countries), and buyers (such as collectors and museums in ‘market’ countries).⁶

It must be added that the offences described above are often associated to other illicit conducts. These include: (i) corruption of the persons tasked with the responsibility to preserve or protect cultural objects or to control the movement of cultural objects, such as guards, police or customs agents, civil servants and professional experts; (ii) tax offences; (iii) money laundering; (iv) falsification or

⁵ ‘Hiscox Online Art Trade Report 2020’, available at: <https://www.hiscox.co.uk/online-art-trade-report>.

⁶ The distinction between ‘market’ States (these are countries poor in cultural assets but rich in affluent collectors, museums, dealers and auction houses that can buy invest in foreign art objects) and ‘source’ States (these are the countries which are rich in cultural materials and which focus on the protection of the national cultural heritage and on the fight against the illicit trade). This distinction was depicted by Merryman (1986).

the tampering with documents; (v) cybercrime offences, i.e. offences ‘committed by means of a computer system or network’,⁷ which include the case of stolen objects put on sale online.⁸

It must also be stressed that organized criminal groups are involved at all stages of the illicit trafficking: directing looting, moving objects from dig sites to local markets, exporting objects from the country of origin, and interfacing with the professionals of the international art market.⁹ One reason for this is that criminals follow the logic of business. They do not focus on one area only but tend to diversify their illicit activities. Another reason is that the trade in cultural objects entails high profits and, above all, little risk of detection and confiscation of profits. This is due to the fact that the art market is characterized by reduced (or ineffective) regulation and law enforcement at both the national and international levels,¹⁰ by insufficient due diligence and a culture of confidentiality and anonymity. The lack of transparency, monitoring and control is beneficial for trafficking in illicit cultural goods and for accompanying crimes, such as terrorism financing, money laundering and tax evasion. These problems also affect free ports, which are vastly used by art dealers and collectors, but also smugglers. Secrecy can foster abuse.¹¹ In addition, the trade in cultural objects is attractive for criminals because cultural objects can be used as means of payment or means to launder money. However, the most important reason of the involvement of organized criminal groups in the illicit trade is that, like other criminal activities, such trafficking is a complex criminal conduct, one that requires a certain degree of organization. This does not mean that all groups have a mafia-like organization, with a hierarchical and stable internal structure. In effect, offences are often performed by criminals operating within changing and fluid networks.

Terrorist groups are also interested in the trafficking of cultural heritage items.¹² For instance, it has been proved that smuggling of antiquities has been one of the sources of funding of the ‘Islamic State of Iraq and Syria’ (ISIS) along with oil and kidnapping. In Syria and Iraq, temples, museums and other buildings were destroyed for the camera by ISIS militants in order to obscure the excavations and trafficking that were taking place behind the scenes in order to fuel their criminal activities.¹³ Another example relates to the sale of antiquities from Afghanistan by Mohammed Atta, the mastermind of the 9/11 attacks. He attempted to raise money by selling antiquities to a professor at the University of Gottingen, who eventually declined the offer.¹⁴

7 Lavorgna (2015) 154.

8 Just as the licit trade has shifted to online platforms, cultural objects are increasingly sold through the Internet. This poses significant problems for law enforcement. In effect, online marketplaces provide easier access (and anonymity) to a larger pool of cultural objects (especially low-value small objects) for a much larger audience of potential buyers than do traditional sale points. EU Commission (2019), 106-108.

9 On the involvement of organized criminal groups in the illicit trade in cultural objects see Shelley (2014); Efrat (2012); Baker and Anjar (2012); Durney & Proulx (2011) 119-120; and Brodie (1999) 14.

10 Shelley (2014) 262.

11 Steiner (2017)

12 Green (2017); and Roselli (2016).

13 Fisk (2015); Baker and Anjar (2012); and Shelley (2014) 31.

14 Shelley (2014) 31, 262.

It is impossible to provide an estimation of the extent of the illicit trade in cultural property.¹⁵ A number of previous studies have reported that the illicit trade in cultural property would be the third most common form of international criminality after arms and drugs trafficking, providing billions of dollars of revenue. In reality, this billion-dollar figure is unfounded. Complete and reliable statistics that might help to estimate the true dimension and scope of the illicit trafficking or the monetary value of the black market in cultural property do not exist. It is not possible to provide a reliable estimate of the precise nature and magnitude of the illicit trade in cultural property because this is fuelled by clandestine activities that by nature are secretive.¹⁶ The factors that bring about this lack of data also include: different definitions of cultural objects; lack of awareness, knowledge and expertise among law enforcement officials; lack of central data collection point; lack of transparency in the art market; the large amount of fakes in the market. Accordingly, it is not possible to establish to what extent the proceeds of the illicit trade fund organised crime, armed violence and terrorism.

At this juncture, the following observations are in point for the purposes of the present study.

The first observation is that the illicit trade in cultural objects runs in parallel with the licit trade. Put it differently, objects of illicit provenance may circulate and be sold together with objects of licit provenance in physical or online marketplaces. This is due to the fact that cultural objects are ‘intrinsically legal’ assets, in the sense that the illicit provenance of an object is not obvious but must be proved. Another reason is that objects illegally smuggled from a source country can be legally sold in a market country. This is due to the fact that, given the existing differences between national laws, the export restrictions and / or prohibitions enacted by source countries are not automatically recognised or enforced by market countries.¹⁷ Consequently art market professionals might do business – consciously or unconsciously – with thieves, smugglers and other criminals.

The second observation is that, as they operate at the opposite ends of the trafficking chain, art market professionals, on the one hand, and criminals, on the other, depend on each other to make profit – regardless of whether or not this collusion is intentional. To the extent that the actors of the trade in cultural objects function synergistically as a system, the harms caused by the trafficking to the heritage of source countries can be considered systemically not only as the work of thieves, looters and smugglers, but also of traders, museums, collectors and any other facilitator such as restorers and scholarly experts.¹⁸

The third observation relates to the art market professionals colluded with criminals. The terms ‘crimes of the powerful’ and ‘white-collar crimes’ have been introduced to describe the crimes committed by these persons and to signal that they have both, the power and wealth to mobilise powerful lobbies with a view to avoid the criminalisation that would normally follow breaches of the law. There

15 Mackenzie (2005) 10-16.

16 Gerstenblith (2000-2001).

17 Polner (2019) 771.

18 Brodie (2020), 97.

exists therefore a relatively obscure and hard-to-reach secretive cohort of affluent people that couple public visibility with the veil that makes the inner worlds of their deals off-limits for inspection for reasons of customer confidentiality.¹⁹

This study proceeds in four stages. It outlines and critically discusses the legal instruments that have been adopted to protect cultural property from illicit trafficking (section 2). Next, it examines a number of international legal instruments dealing with transnational crime and money laundering, and demonstrates that these can be highly significant to complement international cultural heritage law in the fight against the illicit trade (section 3). The study concludes by outlining the steps that should be taken by the States to develop an effective regulatory system aimed at preventing and curtailing the trafficking in cultural objects (section 4).

2. THE INTERNATIONAL CULTURAL HERITAGE LAW FRAMEWORK

The international community of the States has developed a comprehensive legal framework to prevent and fight against the illicit destruction of and damage to cultural property, on the one hand, and the illicit trade in cultural property, on the other. This international cultural heritage law framework comprises:

1. The treaties adopted under the aegis of UNESCO, including:
  - Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict of 1954 (hereinafter '1954 UNESCO Convention'),²⁰
  - Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit - Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property of 1970 (hereinafter '1970 UNESCO Convention');²¹
  - Convention on Stolen or Illegally Exported Cultural Objects of 1995 (hereinafter '1995 Convention')²²
  - Convention on the Protection of the Underwater Cultural Heritage of 2001 (hereinafter '2001 UNESCO Convention');²³
2. The treaties adopted by the Council of Europe (CoE), including:
  - European Cultural Convention of 1954;²⁴
  - European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage of 1992 (hereinafter '1992 CoE Convention');²⁵

19 Mackenzie (2011). See also Mackenzie (2019).

20 Adopted on 14 May 1954. As of November 2020, it has been ratified by 133 the States.

21 Adopted on 14 November 1970. As of November 2020, it has been ratified by 140 States.

22 Adopted on 24 June 1995. As of November 2020, it has been ratified by 48 States. This treaty was adopted by the International Institute for the Unification of Private Law (UNIDROIT) following the request of UNESCO in order to rectify some of the weaknesses of the 1970 UNESCO Convention. The latter treaty, in fact, admits no private action (the States must resort to diplomatic channels for restitution; thus, if countries have no diplomatic relations, restitution is impossible), contains a restricted restitution procedure (its provisions on return do not cover non-inventoried artefacts, i.e. illegally excavated archaeological objects), makes no reference to limitation periods, and does not deal with the question of the impact of its rules on domestic laws concerning the treatment of *bona fide* purchasers.

23 Adopted 2 November 2001. As of November 2020, it has been ratified by 65 States.

24 Adopted on 19 December 1954.

25 Adopted on 6 May 1969, revised on 16 January 1992.

3. The instruments adopted by the European Union (EU), including:
  - Regulation 116/2009 of 12 December 2008 on the Export of Cultural Goods;²⁶
  - Directive 2014/60 of 15 May 2014 on the Return of Cultural Objects - Unlawfully Removed from the Territory of a Member State;²⁷
  - Regulation 2019/880 of 17 April 2019 on the Introduction and the Import of Cultural Goods.

It is not possible, within the limited space of this chapter, to provide an examination of these legal instruments. Rather, this chapter outlines a few salient aspects of these legal tools.

The first aspect that is worth mentioning is that the standard-setting activity of the international organisations that have developed such international legal framework is based on the assumption that the legislative and policy measures adopted by the individual States cannot suffice to prevent and combat offences that, as said, are transnational by nature.

The second aspect that must be emphasised is that the legal instruments making up international cultural heritage law present two key drawbacks.

The first shortcoming is that they seek to prevent and fight the illicit movement of cultural objects through cooperation, trade restrictions and bilateral agreements, on the one hand, and through the return and restitution of cultural objects that have been looted or stolen and smuggled, on the other. In other words, these instruments do not focus on the punishment of the persons involved in the trafficking.²⁸ In effect, some instruments do not contain any clause as to the criminalisation of illicit activities.²⁹ Other instruments provide for punitive responses against criminals, but leave it up to the States to decide which conducts and omissions must be punished and which sanctions must be imposed.³⁰ Other instruments contain detailed clauses, but are limited in many respects.³¹ For instance, the Second Protocol the 1954 UNESCO Convention is limited in that it focuses only on extreme situations (international or non-international armed conflicts) and on the most important cultural assets ('movable or immovable property of great importance to the cultural heritage of every people').³² The 1970

26 This repealed and replaced Regulation 3911/92 of 31 December 1992.

27 This repealed and replaced Directive 93/7 of 27 March 1993.

28 Brodie (2020) 100.

29 This is the case of the 1992 CoE Convention, the 1995 Convention, and Directive 2014/60.

30 See Article 9 of Regulation 116/2009, Article 11 of Regulation 2019/880 and Article 17 of the 2001 UNESCO Convention, which provides that each 'State Party shall impose sanctions for violations of measures it has taken to implement this Convention [...]']

31 Manacorda (2011) 40.

32 Article 9 of the Second Protocol requires the States to create offences in relation to the export, removal or transfer of ownership of cultural property, as well as to the illicit excavation of archaeological sites. Moreover, it obliges contracting the States to establish penal sanctions to punish the 'serious violations' enumerated in Article 15(1), which reads as follows: 'Any person commits an offence within the meaning of this Protocol if that person intentionally and in violation of the Convention or this Protocol commits any of the following acts: (a) making cultural property under enhanced protection the object of attack; (b) using cultural property under enhanced protection or its immediate surroundings in support of military action; (c) extensive destruction or appropriation of cultural property protected under the Convention and this

Convention urges the States to oppose 'the illicit import, export and transfer of ownership of cultural property' 'with the means at their disposal'.³³ However, its Article 8 provides that the States should 'undertake to impose penalties or administrative sanctions on any person responsible for' the exportation of a cultural object without an export certificate or for the importation of a stolen cultural object, and on the dealers that fail to maintain a register recording the details of every transaction pursuant to Article 10.³⁴

The second shortcoming relates to the fact that existing international legal instruments do not focus on the functioning of the art market. In effect, although they acknowledge the existence of an international market in cultural objects and praises exchanges and trade as important to increase 'the knowledge of the civilization of Man, enrich the cultural life of all peoples and inspire mutual respect and appreciation among nations',³⁵ existing instruments do not contain any specific or explicit provision on how to control and regulate the conduct of art market operators. They mostly leave it up to the States to address this issue. Two exceptions must be mentioned in this respect. First, a number of provisions of the 1995 Convention aim to change the conduct of art market operators, even if these are not explicitly mentioned. This is the case of the articles on the restitution of stolen cultural objects³⁶ and on the return of illegally exported cultural objects,³⁷ as well as the provisions on the assessment of the possessor's due diligence.³⁸ Second, the UNESCO Operational Guidelines for the Implementation of the 1970 Convention³⁹ stress that the participating States should regulate the activities of the stakeholders involved in the trade of cultural objects in accordance with Articles 5 and 10 of that convention. Particularly, the contracting States should (i) take sanctions against any person involved in theft and clandestine excavations of archaeological sites;⁴⁰ (ii) control the activities of art trade professionals; and (iii) impose sanctions if these professionals do not record the essential information of sales.⁴¹

These drawbacks also affect, to varying degrees, domestic regulatory systems. Not only many States lack clear legal prohibitions and strong punitive measures applying to the trafficking in cultural objects; various States also fail to control and regulate efficiently and effectively the activities of the actors of the art market, namely purchasers – including museums and collectors – and professionals –

Protocol; (d) making cultural property protected under the Convention and this Protocol the object of attack; (e) theft, pillage or misappropriation of, or acts of vandalism directed against cultural property protected under the Convention'. Article 16 of the Second Protocol introduces the principle of universal jurisdiction over such 'serious violations'.

33 Article 2.

34 Manacorda (2011) 41.

35 See 1970 UNESCO Convention, preamble, second paragraph. See also the preamble of the 1995 Convention, which emphasizes 'the fundamental importance of [...] cultural exchanges for promoting understanding between peoples, and the dissemination of culture for the well-being of humanity and the progress of civilisation' (second paragraph).

36 Article 3(1).

37 Article 5.

38 Articles 4 and 6.

39 Adopted on 18 May 2015; UNESCO Doc. C70/15/3.MSP/11.

40 Para. 46.

41 Paras. 72-80.

including dealers, auctioneers, gallery owners, museum curators, experts, conservators and restorers. In effect, it seems that the preferred law enforcement option for combating the illicit trade is the seizure and forfeiture of trafficked materials followed by their return. The use of criminal law to change behaviours that incentivize looting and illegal export is therefore underutilized in domestic legal systems.⁴² This paucity of prosecutions or punishments poses no real deterrent to criminal or unscrupulous traders.⁴³

It is not difficult to identify some of the reasons why investigations of those involved in the trafficking of cultural objects – whether criminals, art trade professionals or collectors – are rare.⁴⁴ One reason is that prosecutors, in criminal cases, must establish, beyond a reasonable doubt, that artefacts were stolen or looted and that the current possessors knew or consciously avoided learning that the artefacts were stolen or looted. However, by definition, illicitly excavated archaeological objects are undocumented before they appear on the international market. As a result, prosecutors can meet the legally required standard only in the rare circumstance that the artefacts' time and place of discovery can be determined. It is because of these difficulties that cases involving looted antiquities are often civil claims. However, civil actions do not entail meaningful punishment because possessors of stolen or looted artefacts face the possibility of losing only the monetary value of the objects involved, which often is relatively small. Auction houses normally do not have their own funds at stake in art market transactions because they do not own the objects for sale; they merely act as agent for the seller. If a purchaser is required to return an antiquity to the dispossessed owner, then the purchaser recovers the purchase price from the seller, whereas the auction house loses only its commission. On the other hand, dealers typically own the items they sell and therefore their own funds are at risk in every transaction. However, because the mark-up on cultural objects is very high, dealers lose relatively little if they have to return an object to the proper owner.⁴⁵

Another aspect shared by most domestic regulatory systems is that they have not reduced the anonymity and confidentiality with regard to transaction details (e.g. price, identity of buyers and sellers) that characterise domestic art markets, and that often means asymmetric knowledge between buyer and seller and insufficient (or even a lack of) due diligence and registration of transactions.

Accordingly, most of the features that make the art market attractive for criminals and organized criminal groups – namely the secretiveness surrounding transactions and the possibility to move and launder money – remain.⁴⁶ This state of affairs suggests a glaring lack of will on the part of the States, possibly as a consequence of the economic and political power of business enterprises.

42 Fincham (2019) 301.

43 Brodie (2020) 100.

44 Gerstenblith (2020b) 207-216; and Mackenzie (2005).

45 Gerstenblith (2007-2008) 179-180.

46 Fincham (2019) 311.

3. CALLS FOR THE IMPROVEMENT OF NATIONAL LAWS, POLICIES AND PROCEDURES

Alongside the international cultural heritage law instruments pinpointed above, other international legal instruments have been adopted in recent times to address, directly or indirectly, the trafficking in cultural objects. Notably, these instruments call on the States to review and revise national laws, policies and procedures in order to control and regulate more effectively and efficiently the activities of art trade professionals and to impose penalties or administrative sanctions against any person involved in the trafficking in cultural objects. These legal instruments will be examined in the following paragraphs.

3.1. The Resolutions of the UN Security Council

The UN Security Council has adopted a number of resolutions addressing the problem of the illicit trafficking for the reason that the destruction and exploitation of cultural heritage have evolved into issues that have an impact on its mandate, namely the maintenance of international peace and security.⁴⁷ In these resolutions the Security Council focuses on the duty of the UN Member States to adopt domestic legislative and operational measures with the aim of punishing the persons responsible for the illicit trafficking in cultural objects.

3.1.1. Resolution 2199 (2015)

The first resolution that must be mentioned is Resolution 2199 of 12 February 2015, which was unanimously adopted by the Security Council under Chapter VII of the UN Charter to address the situation in Syria and Iraq.⁴⁸ With this resolution the Security Council reaffirmed the commitment of Resolution 1483 of 22 May 2003⁴⁹ to prevent trade in cultural materials illegally removed from Iraq after August 1990, and called for new prohibitions on trade in cultural materials illegally removed from Syria after 15 March 2011 (this is the date when the Syrian civil war appears to have started). More importantly, with Resolution 2199 the Security Council: (i) acknowledged that terrorist groups in Iraq and Syria are 'generating income from engaging directly or indirectly in the looting and smuggling of cultural heritage items [...], which is being used to support their recruitment efforts and strengthen their operational capability to organize and carry out terrorist attacks';⁵⁰ and (ii) enjoined UN Member States to adopt

47 Frigo (2018).

48 Only three paragraphs of this resolution focus on cultural heritage, namely paras. 15, 16 and 17.

49 Resolution 1483 of 2003 was adopted in the shadow of the looting of Baghdad National Museum, the National Library and other sites in Iraq following its invasion by the US and the UK. The relevant paragraph reads: 'all Member States shall take appropriate steps to facilitate the safe return to Iraqi institutions of Iraqi cultural property and other items of archaeological, historical, cultural, rare scientific, and religious importance illegally removed from the Iraq National Museum, the National Library, and other locations in Iraq since the adoption of resolution 661 (1990) of 2 August 1990, including by establishing a prohibition on trade in or transfer of such items and items with respect to which reasonable suspicion exists that they have been illegally removed [...]' (para. 7). This is the first time that UN Member States were required to prohibit import and trade in a definite category of cultural objects not as a matter of their specific consent to be bound to a treaty provision but through membership in the UN.

50 Para. 16. The Security Council's concerns for the generation of income by criminal and terrorist groups through the international trade in antiquities has been reiterated also in Resolution 2253

legal measures to prevent and counter the illicit trafficking in antiquities and the sale of such objects on the international market.

With respect to the latter issue, the resolution provides: 'The Security Council [...], acting under Chapter VII of the Charter of the United Nations, [...] decides that all Member States shall take appropriate steps to prevent the trade in Iraqi and Syrian cultural property [...] illegally removed from Iraq since 6 August 1990 and from Syria since 15 March 2011, [...] thereby allowing for their eventual safe return to the Iraqi and Syrian people [...]'⁵¹ To summarize, Resolution 2199 aims to prevent ISIS and other terrorist groups from benefiting from the illicit trade in antiquities. As such, Resolution 2199 marks a change in how the international community perceives theft and looting of movable cultural objects for the reason that such objects could be sold on the market to provide funding for armed conflict and terrorist activity in the Middle East and elsewhere.⁵² This paradigm shift is relevant in that the responsibility of protecting cultural heritage falls within the mandate of the Security Council acting under Chapter VII of the UN Charter.⁵³

3.1.2. Resolution 2347 (2017)

Resolution 2347 of 24 March 2017 is the first-ever Security Council resolution exclusively devoted to the protection of cultural heritage and to the fight against terrorism, terrorism financing and illicit trafficking as a matter of maintenance of international peace and security. In effect, this resolution, which has been adopted with the unanimous support of the members of the Security Council, is heavily concerned with the generation of income by criminal and terrorist groups through the sale of antiquities on the international market. It is for this reason that the resolution condemns the illegal excavation and looting of artefacts, and requests UN Member States 'to take appropriate steps to prevent and counter the illicit trade and trafficking in cultural property [...] originating from a context of armed conflict, notably from terrorist groups'.⁵⁴ It is interesting to note that this obligation applies also in cases where the States have a 'reasonable suspicion' that the items at stake may originate from a context of armed conflict. This means that the resolution contains a presumption of illegality of commercial transaction involving undocumented or poorly document objects.⁵⁵ Moreover, the resolution requests the UN Member States to 'ensure that no funds, other financial assets or other economic resources are made available [...] for the benefit of terrorist organizations'.⁵⁶ In addition, Resolution 2347 urges the UN Member States 'to introduce effective national measures at the legislative and operational levels [...] including by considering to designate [the trafficking in cultural objects and any other related offence] that may benefit organized criminal groups, terrorists or terrorist groups, as a serious crime in accordance with Article

of 17 December 2015, Resolution 2462 of 28 March 2019 and Resolution 2482 of 19 July 2019.

51 Para. 17.

52 Gerstenblith (2020a) 40.

53 Négri (2015) 3.

54 Para. 8.

55 Ibidem.

56 Ibidem.

2(b) of the UNTOC.⁵⁷ The UN Member States are also urged 'to develop [...] broad law enforcement and judicial cooperation in preventing and countering all forms and aspects of trafficking in cultural property and related offences that benefit or may benefit organized criminal groups, terrorists or terrorist groups'.⁵⁸ Furthermore, Resolution 2347 encourages the States 'to request and provide cooperation in investigations, prosecutions, seizure and confiscation as well as the return, restitution or repatriation' of wrongfully removed cultural objects.⁵⁹ Finally, for the purposes of the present study it is important to stress that the resolution under consideration calls on *the* UN Member States to take a number of preventative measures, including regulations on export and import of cultural objects, and measures aimed at engaging museums and market participants on standards of provenance documentation and differentiated due diligence.⁶⁰ This means that the Security Council has asked the Member States to restrain the freedom traditionally enjoyed by art trade professionals.

However, unlike Resolution 2199 (2015), Resolution 2347 (2017) is not binding under Chapter VII of the UN Charter. This is evidenced by the fact that the Security Council has avoided any explicit reference to Chapter VII in the operative part of the resolution. This is also demonstrated by the terms used in the Resolution (such as 'invites', 'encourages', 'calls upon', 'urges') with regard to the measures to be adopted by the States. The non-binding nature of Resolution 2347 (2017) is also evidenced by the list of preventive measures contained in paragraph 17 that the States are 'invited' to adopt in order to prevent and counter the trafficking in cultural property.⁶¹

3.2. The UN Convention Against Transnational Organized Crime

The fight against the trafficking in cultural objects cannot be addressed only by means of the legal instruments belonging to international cultural heritage law. As mentioned above, the illicit trade in cultural property is a complex criminal conduct that is often operated by criminal groups. An alternative criminal approach should be thus favoured to combat the illicit trade.⁶² This criminal approach is embodied in the UN Convention against Transnational Organized Crime (UNTOC) of 2000.⁶³ The illicit trade in cultural objects is mentioned only in the preamble of this convention.⁶⁴ Nevertheless, according to the UN Office on Drugs and Crime (UNODC), the body which oversees the treaty's implementation, the trafficking in cultural property is one of the 'emerging transnational crimes' that is addressed by the convention.⁶⁵

57 Para. 9.

58 Para. 11.

59 Para. 12.

60 Para. 17(b) and (g).

61 Frigo (2018) 1174-1176.

62 Blake (2020).

63 Adopted on 15 November 2000. As of November 2020, it has been ratified by 190 States.

64 'Strongly convinced that the United Nations Convention against Transnational Organized Crime will constitute an effective tool and the necessary legal framework for international cooperation in combating, inter alia, such criminal activities as [...] offences against cultural heritage [...].'

65 See Resolution 5/7 'Combating Transnational Organized Crime against Cultural Property' of

It should be recalled that in order to invoke the UNTOC's provisions, a criminal activity must qualify as:

(i) an activity committed by an 'organized criminal group', i.e. a 'structured group of three or more persons, existing for a period of time and acting in concert with the aim of committing one or more serious crimes or offences established in accordance with this Convention, in order to obtain, directly or indirectly, a financial or other material benefit';⁶⁶

(ii) a 'serious crime', i.e. a 'conduct constituting an offence punishable by a maximum deprivation of liberty of at least four years or a more serious penalty';⁶⁷

(iii) an activity of 'transnational' nature, i.e. an activity (a) that is committed in more than one State, (b) that is committed in one State but a substantial part of its preparation, planning, direction or control takes place in another State, (c) that is committed in one State but involves an organized criminal group that engages in criminal activities in more than one State, or (d) that is committed in one State but has substantial effects in another State.⁶⁸

The UNTOC is based on two pillars. First, it requires the participating States to declare criminal offences involving specific criminal conduct, namely participation in an organized criminal group, laundering of the proceeds of crime, corruption, and obstruction of justice as a crime in national legislation.⁶⁹ Needless to say, these provisions are highly relevant to addressing the trafficking in cultural property. Second, it provides that the participating States should cooperate in order to effectively counter criminal activities. The participating States are therefore encouraged to establish extradition agreements, to provide mutual legal assistance in investigations, prosecutions and judicial proceedings, and to foster cooperation between law enforcement authorities through joint investigations.⁷⁰

Furthermore, it must be noted that the UNTOC contains other provisions that can be employed to counter the illicit trade. These include the rules on

the Conference of the Parties to the UNTOC, according to which 'the United Nations Convention against Transnational Organized Crime constitutes an effective tool for international cooperation in combating criminal offences against cultural property' (Article 2). See also UNODC, 'Emerging Crimes', according to which 'The Conference of the Parties to the United Nations Convention on Transnational Organized Crime identified cybercrime, identity-related crimes, trafficking in cultural property, environmental crime, piracy, organ trafficking, and fraudulent medicine as new and emerging crimes of concern' (<https://www.unodc.org/unodc/en/organized-crime/intro/emerging-crimes.html>, last visited 10 November 2020).

66 Article 2(a). With respect to the illicit trade in cultural objects, the roles of the criminals making up an organized group can range from transport specialists to antiquities experts with the sole thing binding them together being criminality and the opportunity for profit; participants accept the sharing of profits in order to benefit from the specialist knowledge and skills of others (including locating sites, transporting objects, providing false documents, laundering).

67 Article 2(b).

68 Article 3.

69 Articles 5, 6, 7, 8, 9, 23.

70 Articles 13, 16, 18, 19.

the liability of legal persons⁷¹ and the confiscation and seizure of the proceeds of serious crimes or property, as well as of any 'property, equipment or other instrumentalities used in or intended to be used for the purpose of committing criminal offences.'⁷² Confiscation and seizure are intended to ensure the restitution of cultural objects and hence to prevent criminals from profiting of their illicit activities.

In sum, it can be concluded that the UNTOC provides an effective framework to combat the trafficking in cultural objects as it relates to national and cross-border offences committed by members of organized criminal syndicates, as well as to a wide range of relevant offences, namely participation in organized criminal groups, laundering of proceeds of crime, corruption and obstruction of justice.

Having recognized the added value of the UNTOC, UNESCO joined forces with UNODC and INTERPOL to exploit the full potential of this treaty. The International Guidelines for Crime Prevention and Criminal Justice Responses with Respect to Trafficking in Cultural Property and Other Related Offences (hereinafter 'UNODC Guidelines')⁷³ are the result of this collaboration.

These non-binding Guidelines recognize the 'growing involvement of organized criminal groups in all forms and aspects of trafficking in cultural property' and call on the Member States to assess and review their legislation, procedures and practices 'in order to ensure their adequacy for preventing and combating trafficking in cultural property and related offences.'⁷⁴ In particular, the States are encouraged to consider:

(i) 'adopting legislation criminalizing trafficking in cultural property and related offences in accordance with applicable existing international instruments', and 'providing proportionate, effective and dissuasive sanctions for such criminal offences';⁷⁵

(ii) 'criminalizing, as serious offences [as defined by Article 2(b) UNTOC], acts such as: [...] (a) trafficking in cultural property, (b) illicit export and illicit import of cultural property, (c) theft of cultural property, (d) looting of archaeological and cultural sites [...], (e) conspiracy or participation in an organized criminal group for trafficking in cultural property and related offences, (f) laundering [...] of trafficked cultural property';⁷⁶ and
(iii) 'introducing in the States' criminal legislation other offences, such as [...] acquiring [...] trafficked cultural property';⁷⁷

(iv) undertaking appropriate measures to identify, trace, seize and

71 Article 10.

72 Article 12(1).

73 Adopted on 18 December 2014 by the UN General Assembly with Resolution 69/196. These Guidelines have been adopted as other alternatives (adoption of an international criminal treaty and the revision of the UNTOC) were deemed to be not viable.

74 International Guidelines for Crime Prevention and Criminal Justice Responses with Respect to Trafficking in Cultural Property and Other Related Offences 1,3, and 5.

75 Guidelines 13, 20.

76 Guideline 16.

77 Guideline 17.

confiscate trafficked cultural objects for the purpose of their return, restitution or repatriation.⁷⁸

Unsurprisingly, a number of guidelines also concern art market professionals. First, there are preventive strategies. The States are therefore invited to encourage market players to cooperate with law enforcement authorities. The States should also 'consider encouraging cultural institutions and the private sector to adopt codes of conduct and to disseminate best practices on policies on the acquisition of cultural property'.⁷⁹ 'Cultural institutions and the private sector' should also be encouraged by the States 'to report suspected trafficking in cultural property cases to law enforcement authorities'.⁸⁰ Moreover, 'the States should consider promoting and supporting training on cultural property regulations for cultural institutions and the private sector, in cooperation with relevant international organizations, including rules on the acquisition of cultural property'.⁸¹ Finally, 'the States should encourage, as appropriate, the Internet providers and web-based auctioneers and vendors to cooperate in preventing trafficking in cultural property, including through the adoption of specific codes of conduct'.⁸² As part of these prevention strategies, the UNODC Guidelines invite the States to develop awareness-raising campaigns and to reduce the opacity of the art market. Arguably, these strategies are important to reduce white-collar crimes.⁸³

Next, there are the guidelines on criminal justice policies. According to these, the States should consider introducing in their legislation the offence of knowingly acquiring trafficked cultural property,⁸⁴ as well as the offence of non-reporting suspected cases of trafficking.⁸⁵ The States should make it possible to infer the possessor's knowledge that an object has been trafficked on the basis of objective factual circumstances including that the cultural property is registered as stolen or lost in a publicly accessible database.⁸⁶ Sanctions for all the above criminal offences should be 'proportionate, effective and dissuasive'.⁸⁷ The States can also consider the adoption of administrative sanctions, such as bans, disqualifications and the revocation of licences.⁸⁸ The case of corporate liability is also covered: 'The States should consider introducing or extending liability (criminal, administrative or civil in nature) of corporations or legal persons' and 'proportionate, effective and dissuasive sanctions for corporate offences of trafficking in cultural property and related offences, including fines, bans or disqualifications, revocation of licences and revocation of benefits, including tax exemptions or government subsidies, where possible'.⁸⁹

78 Guidelines 25, 39, 46.

79 Guideline 5.

80 Guideline 6.

81 Guideline 7.

82 Guideline 8.

83 Mackenzie (2011) 144.

84 Guideline 17.

85 Guideline 18.

86 Guideline 19.

87 Guideline 20.

88 Guideline 22.

89 Guidelines 23-24.

3.3. Anti-Money Laundering Regulations

The art market appears to be a fertile ground for money laundering.⁹⁰ This term refers to the process of converting illegally-obtained assets – the proceeds of criminal activity, which may include fraud, corruption and drug dealing – into apparently clean funds. This is done by disguising the sources of money, changing its form, or moving the funds to a place where they are less likely to attract attention.

As far as cultural property is concerned, the process usually involves the purchase of a cultural object by an anonymous buyer in cash earned by criminal activity. To recover the investment, the buyer then sells the item to another actor, thereby avoiding the payment of fees or the obligation to report and maintaining anonymity. Examples include Brazilian financier Edmar Cid Ferreira, the founder and former president of Banco Santos, who acquired dozens of masterpieces with illegally obtained funds from Banco Santos, and Malaysian Prime Minister Najib Razak, who used money from the Malaysian sovereign wealth fund to buy valuable paintings.⁹¹ There are also examples of works of art bought and sold by international criminal groups with profits made from drugs trafficking. The proceeds of sale will appear to be derived from a legitimate activity.⁹² Given that these profits can be used to support further criminal activity, the acquisition of art by criminals is not a threat to art itself; the problem arises when art is bought using criminally earned money.

Moreover, the art market allows the laundering of objects obtained on the black market, especially illicitly excavated antiquities, and of tainted money through an art deal, such as a fictitious auction.⁹³ The Medici case is illustrative. Art dealer Giacomo Medici orchestrated and managed an international laundering scheme from the free port of Geneva. He attached a false provenance (or ownership history) to the antiquities that the dealer's associates had illegally excavated in Italy. Based on this falsified information, Medici secured legal Swiss export papers for exporting these items to Ferreira the United Kingdom, the United States and other countries where they were sold. On the other hand, 'straw men' arranged by him purchased the objects using the money he had provided. Laundered of their black-market origin, the antiquities were then returned to Switzerland, from where Medici could resell them to good-faith collectors with a new documented provenance.⁹⁴

A number of characteristics explain why the art market is vulnerable to money laundering. The first characteristic is that, as mentioned above, the market ensures anonymity and lacks transparency. Not only sellers and buyers are often unknown to each other; the deals are usually closed through the use of one or more agents, intermediaries and off-shore companies. This opacity applies also to the provenance of cultural objects and of the money paid. Another important

90 On the susceptibility of the art market to money laundering see Bowman (2008); and De Sanctis (2013).

91 Hufnagel and King (2020) 137.

92 Ulph and Smith (2012) 63, 101.

93 Van Duyne, Louwe and Soudijn (2015) 80.

94 Steiner (2017) 361.

characteristic is that cultural objects such as paintings and drawings can be easily transported, concealed, stored and moved across borders. Furthermore, the items often have a high price that can increase rapidly over time, meaning that profit can be gained through the act of short-term money laundering actions. Also, the value of artwork can be easily inflated.⁹⁵ Finally, the use of off-shore companies and free ports further facilitates the goals of those seeking to launder money.⁹⁶

In sum, trafficking in cultural objects often occurs alongside with money laundering. However, money laundering is subject to a burden of proof that is easier to comply with and for which stricter sanctions are imposed. In such cases, the criminal case is likely to be recorded as a money laundering case and not as a case of illicit trade in cultural goods.⁹⁷

As noted above, the art market is not devoid of legal regulation. The laws in place include laws governing general business practice, VAT and criminal law rules, import and export restrictions, regulations on art hijacked by Nazis and endangered species of flora and fauna. The market itself provides restrictions on art market operators through contract and codes of ethics. The problem, therefore, is that, unlike other markets,⁹⁸ the art market lacks anti-money laundering rules. In effect, in many countries it is possible to buy an art object for e.g. 1millionUS\$ and ship it abroad without the need to prove the identity. The reason is that art is regarded as non-financial asset and therefore lacks the regulation and rigid, standardized controls that are in place for the financial sector.⁹⁹ However, this state of affairs is evolving in many countries. In effect, in light of concerns relating to money laundering and terrorist financing, various steps have been taken to expose art market operators to more effective and efficient controls and regulations – notably anti-money laundering rules – and to penalties or administrative sanctions for infringements. The objective of these initiatives is to bring art market operators within the 'regulated sector' and ultimately to increase transparency in the art market.

As discussed above, the UN Security Council has adopted a number of resolutions aimed at preventing terrorist groups from generating income from looting and smuggling of cultural heritage objects.¹⁰⁰ It has therefore called upon UN Member States 'to introduce effective national measures at the legislative and operational levels [...] including the possibility of identifying [unlawful trafficking in cultural objects and any other related offences] that may benefit organized criminal groups, terrorists or terrorist groups, for serious crimes in accordance with Article 2(b) of the UNTOC'.¹⁰¹ Moreover, the Security Council asks member States to consider adopting measures aimed at requiring museums

95 Hufnagel and King (2020) 136-140; and Steiner (2017) 363.

96 The ways in which offshore companies can be used to transfer assets outside of legal regulations were exposed by the Panama Papers (referring to the 2016 leak of files from the Panamanian law firm Mossack Fonseca). The Panama Papers demonstrated the possible use of cultural objects as an asset to evade taxes and launder money. Reyburn (2016).

97 EU Commission (2019) 83.

98 Businesses like casinos, gem dealers and banks must report suspicious financial activity to regulators. Cohen (2013).

99 Kouvelas (2018).

100 Resolution 2199 (2015) para. 16.

101 Resolution 2347 (2017) para. 9.

and market participants to comply with standards of provenance documentation and differentiated due diligence.¹⁰² This means that the Security Council has asked UN Member States to restraint the freedom traditionally enjoyed by art trade dealers.

At the European level, the issue of money laundering has been addressed by two conventions of the Council of Europe¹⁰³ and a series of EU directives.¹⁰⁴ However, the issue of money laundering in the art market has been specifically addressed only by the Fifth Anti-Money Laundering Directive, namely EU Directive 2018/843 of 30 May 2018,¹⁰⁵ which had to be implemented by EU Member States by 20 January 2020. This Directive has introduced substantial improvements to better equip EU Member States to prevent the financial system from being used (and abused) for money laundering and for funding terrorist activities. In particular, Directive 2018/843 targets money laundering in the art market. Previously, this was absent from the list of industries susceptible of criminal exploitation. Article 1(c) of the Fifth Directive brings the following market operators within the remit of the regulated sector: 'persons trading or acting as intermediaries in the trade of works of art, including when this is carried out by art galleries and auction houses, where the value of the transaction or a series of linked transactions amounts to EUR 10.000 or more' and 'persons storing, trading or acting as intermediaries in the trade of works of art when this is carried out by free ports, where the value of the transaction or a series of linked transactions amounts to EUR 10.000 or more'. Moreover, according to the principles 'Know Your Customer' and 'Enhanced Due Diligence' enshrined in the Fifth Anti-Money Laundering Directive, art market participants must undertake initial and ongoing client due diligence by verifying the identity of anyone purchasing a work of art worth EUR 10,000 or more (including true beneficiaries of corporate clients), as well as the source of their funds.¹⁰⁶ Market operators must also document every transaction carefully and keep records, and establish internal risk assessment and anti-money-laundering policy. Members of the art industry must educate themselves and their staff in respect of the law and their enhanced duties. Directive 2018/843 therefore encourages a risk-based approach to transactions, meaning that art market participants have the responsibility of gathering information about the customer and the transaction to understand the risks involved and mitigate them. Additionally, should they have any suspicion or reasonable grounds for believing or knowing that a person is engaged in money

¹⁰² Ibidem, para. 17(b) and (g).

¹⁰³ Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from (8 November 1990), and the Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime and on the Financing of Terrorism (16 May 2005).

¹⁰⁴ As a reminder, under EU law, regulations are directly binding on all member the States without the need to be transposed into national law, whereas directives set forth thresholds and goals that must be reached along with deadlines for member the States to implement the directives into their own national laws.

¹⁰⁵ Directive (EU) 2018/843 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2018 amending Directive (EU) 2015/849 on the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing.

¹⁰⁶ The EUR 10,000 rule can also apply to 'a series of linked transactions' and to any payment method.

laundering, market professionals should inform the competent authorities. The Member States shall ensure that breaches of these requirements are subject to effective, proportionate and dissuasive measures or sanctions, including imprisonment, fines, or suspension (or removal) of authorization to carry on business.

In the area of money laundering a decisive role is also played by the Financial Action Task Force (FATF), an inter-governmental body established in 1989.¹⁰⁷ The objective of FATF is to protect the integrity of the international financial system by establishing standards and promoting the implementation of legal and operational measures for combating money laundering, terrorist financing and other related threats. FATF develops non-binding recommendations, monitors the progress of Member States in implementing recommended measures through on-site reviews and analysis of their legislative and regulatory frameworks, identifies shortcomings at national level, and reviews money laundering and terrorist financing techniques. Though the FATF does not have the ability to pursue punishments or reforms on its own, it encourages its members to adopt countermeasures against uncooperative States.¹⁰⁸ With its recommendations, the FATF has encouraged the States to increase transparency and controls in various sectors. The impact of FATF is therefore indirect.¹⁰⁹

The FATF has not issued guidelines for the art market. If they were, it would help the States to regulate the activities of art market operators and regulators worldwide with a view to closing avenues for terrorist financing and the illicit trade in cultural objects.¹¹⁰

Nevertheless, it is important to note that the FATF issued a risk assessment report on Switzerland in December 2016 whereby it acknowledged the existence of risks associated to money laundering and terrorist financing related to the art market. With this report the FATF recognized that Switzerland took into account FATF recommendation of 2012 for the revision of the Swiss Criminal Code and the Federal Act on Combating Money Laundering and Terrorist Financing. The latter currently applies to any natural and legal person engaged in trading goods commercially and accepting cash payments, a notion that encompasses all art market operators. FATF also praised the measures put in place to check the origin of cultural objects, even in cases when they are stored in free ports.¹¹¹ On the other hand, the FATF recognized that surveillance and reporting obligations apply only in case of cash payments above CHF 100.000 (even if received in small amounts). This threshold was considered too high. As a result, the report concluded that the risk-reduction measures enacted by the Swiss Government were not sufficient to establish overall transparency in the Swiss art market.

Finally, it must be noted that guidelines aimed at making the art industry less susceptible to money laundering have been developed by two Swiss-based non-

¹⁰⁷ Currently, 39 The States are members of the FATF.

¹⁰⁸ See at: <http://www.fatf-gafi.org/about/>.

¹⁰⁹ Ulph and Smith (2012) 72.

¹¹⁰ Burroughs (2019) 1092-1095.

¹¹¹ Following the 2016 revision of the Customs Order, now free ports authorities are under an obligation to identify warehouse holders and keep an inventory of any object, including artworks, which is stored in warehouses with information concerning ownership and provenance. Giroud and Lechtman (2015).

State entities, the Basel Institute on Governance¹¹² and the Responsible Art Market Initiative (RAM).¹¹³ Generally speaking, the guidelines issued by these entities direct art market businesses to apply a risk-based approach and to comply with standards concerning the identification of clients, the provenance of art objects and of funding, the reporting of suspicious transactions, and record-keeping. The overall objective of these entities is to help the art businesses to become familiar with their legal duties and to avoid being exploited by traffickers and criminals. As such, the soft-law standards adopted by these bodies are intended to complement the existing legal framework of State-imposed regulation.

Generally speaking, the instruments examined in this section – including FATF recommendations – have led many States to adopt or amend national legislation, including important market States.¹¹⁴ As said, in Switzerland the criminal code and the Anti-Money Laundry Act has been revised following the 2012 FATF Recommendations.¹¹⁵ Within the European Union, despite Brexit, the United Kingdom adopted the Money Laundering and Terrorist Financing (Amendment) Regulations in 2019 in order to implement Directive 2018/843.¹¹⁶ Luxembourg unilaterally transposed some elements of the Fifth Anti-Money Laundering Directive five years ahead of time following a national risk assessment related to its free port.¹¹⁷

3.4. The Convention on Offences Relating to Cultural Property

The Convention of the Council of Europe on Offences Relating to Cultural Property of 2017 (hereinafter ‘2017 CoE Convention’)¹¹⁸ represents a further proof that the trafficking in cultural objects cannot be addressed only by a cultural heritage law approach.

This new convention is currently the only international treaty with a focus on the criminalization of the illicit trade in cultural property.¹¹⁹ Specifically, the 2017 CoE Convention is the only treaty providing for a comprehensive and coherent set of rules targeting the various segments of the illicit trade in cultural property: (i) theft, (ii) unlawful excavation and removal, (iii) illegal importation and exportation, (iv) acquisition, (v) placing on the market, (vi)

112 The Basel Institute on Governance adopted the ‘Basel Art Trade Anti-Money Laundering Principles’ in 2018. These Principles draw on the Basel Art Trade Guidelines originally issued in 2012. See at: <https://baselgovernance.org/>.

113 RAM has adopted the ‘Guidelines on combatting money laundering and terrorist financing’ and the ‘Art Transaction Due Diligence Toolkit’. See at: <http://responsibleartmarket.org/>.

114 In the United States, a bill titled the ‘Illicit Art and Antiquities Trafficking Prevention Act’ was introduced in the House of Representatives in May 2018. The bill sought to apply the Bank Secrecy Act (BSA) to dealers in art and antiquities. The BSA establishes record keeping and reporting requirements for national banks, federal savings associations, federal branches, and agencies of foreign banks. However, the bill did not pass. Nicyper and Burse (2019).

115 Giroud and Lechtman (2015).

116 Explanatory Memorandum to the Money Laundering and Terrorist Financing (Amendment) Regulations in 2019 (available at: <https://www.legislation.gov.uk/uksi/2019/1511/contents/made>), which emphasize that the EU directives on money-laundering have been influenced by FATF recommendations (paras. 2.2, 7.2-7.3).

117 EU Commission (2019) 99.

118 Adopted on 19 May 2017. This is intended to supersede and replace another convention of the CoE with the same name, which was adopted in 1985 but which has never entered into force.

119 Article 1(1) of the 2017 CoE Convention.

falsification of documents, (vii) the unlawful removal, in whole or in part, of any elements from movable or immovable cultural property, and (viii) the intentional aiding or abetting the commission of criminal offences.¹²⁰ Moreover, the 2017 CoE Convention includes articles on the liability of legal persons involved in criminal offences.¹²¹ It also calls on the States to establish ‘effective, proportionate and dissuasive’ sanctions and to set out specific aggravating circumstances.¹²² Sanctions include criminal and administrative penalties such as imprisonment and monetary sanction for individuals, administrative sanction and civil liability for legal persons. This treaty also provides for the seizure and confiscation of proceeds derived from criminal offences, or property whose value corresponds to such proceeds.¹²³ Finally, the 2017 CoE Convention sets out provisions for the prevention of criminal activities at the national and international levels.¹²⁴ According to these provisions the participating States should establish inventories or databases of cultural objects belonging to the national patrimony, introduce import and export control procedures, and set out due diligence provisions for the persons involved in the trade in cultural objects. In addition, the 2017 CoE Convention requires that free ports are not used to store wrongfully transferred cultural objects.¹²⁵

It can be concluded from this brief examination that the 2017 CoE Convention aims at filling in the gaps of individual national criminal justice systems. Too often these loopholes have been exploited by criminals and unscrupulous professionals not only to avoid regulation and detection, but also to transport cultural objects to the jurisdictions where the ownership status of the objects could be legalized by abusing the rules on good faith acquisition.¹²⁶

Despite its merits and its potential,¹²⁷ the 2017 CoE Convention has yet to enter into force.¹²⁸

4. THE COMPONENTS OF EFFECTIVE REGULATORY SYSTEM FOR INTERNATIONAL ART MARKET

The preceding sections have demonstrated that (i) the illicit trade in cultural property has a devastating effect on the cultural heritage of nations; (ii) the illicit trade in cultural property runs in parallel and (often) feeds the licit market in art and antiquities; and (iii) a comprehensive international legal framework has been

120 Articles 3-11.

121 Article 13-14.

122 Articles 14-15.

123 Article 14.

124 Articles 20 and 21.

125 Article 20(k).

126 Fincham (2019) 304, 321-322.

127 The 2017 CoE Convention has a great potential because it has been open for signature to any country in the world (Mexico was one of the first State to ratify the convention) and because, once it will enter into force, it will apply to all the 47 CoE Member States (which include source, market and transit States).

128 As of November 2020, it has been ratified by 2 States and signed by 10 States. According to its Article 27(3), it will enter into force on the first day of the month following the expiration of a period of three months after the date on which five Signatories, including at least three member States of the Council of Europe, have expressed their consent to be bound by the Convention in accordance with the provisions of the preceding paragraph.

put in place in order to prevent and fight against the illicit trafficking in cultural objects and related activities.

The foregoing analysis also allows to delineate the steps that should be taken by every State to develop an effective and efficient regulatory system aimed at (i) preventing and curtailing the trafficking in cultural objects and related offences, (ii) ensuring that the art market is not exploited by criminals or unscrupulous operators, and (iii) contributing to the efforts deployed by the international community to address the trafficking in cultural objects and related offences.

Given that the (licit and illicit) trade in cultural objects are transnational and composite phenomena, it is submitted that the States should take – at least – the following actions.

1. The States should ratify and / or implement the international legal instruments indicated in sections 2 and 3 of the present study. Accordingly, the States should introduce the following measures:

- import restrictions. EU Member States have this obligation following the adoption of Regulation 2019/880. Non-EU States should enact rules prohibiting the entering into their territory of the objects that are not accompanied by the export certificate prescribed by the legislation of the country of exportation or any other documentation proving that the object concerned has a licit provenance. The reason is that source nations can counter the illicit trafficking only with the collaboration of market nations. The practice demonstrates, however, that many market countries consider lawful the importation of cultural objects even if these have been exported in breach of the legislation of the country of exportation. The assumption is that controls should already have been carried out at the exportation.

- due diligence requirements for the actors. The basic due diligence requirements for purchasers (including museums and collectors), art market professionals (including dealers, auctioneers, gallery owners, museum curators, experts, conservators and restorers), as well as the businesses and persons that provide services for such professionals (such as the free ports) include: client ID checks, research of the artwork's ownership and provenance, examination of the form and structure of the transaction, as well as the source of funds. Market operators should also maintain a register recording information of all transactions. Stakeholders must decline the transaction and report to the relevant authorities if suspicion or reasonable grounds for knowing that the counterpart is engaged in an illicit activity emerge as a result of due diligence checks.

- effective, proportionate and dissuasive penalties (criminal or administrative) to be imposed on the natural or legal person held liable for the illicit trade in cultural property or for any related offence; for the deterrent effect to be most effective, the risk of detection and the certainty and severity of

punishment must be high; penalties for legal persons might include fines, bans or disqualifications, revocation of licences and revocation of benefits.

2. The States with a well-developed approach towards the illicit trade and related offences should liaise with other States, directly or through the competent international organizations, in order to promote their strategies and inspire other States in the development of their national approach.¹²⁹

3. The States should create a specialised law enforcement unit; this should be endowed with sufficient funds and manpower to monitor online markets effectively.¹³⁰ The State should also establish an office of cultural heritage crimes prosecutors to bring cases against natural and legal persons who commit crimes through the art market. Each State should also establish methods to ensure the cooperation between their specialized bodies with the relevant authorities of foreign countries.¹³¹

4. The States should develop procedures and rules to ensure the collection, analysis and dissemination of data and statistics on offences relating to cultural property disaggregated, for instance, by type of crime, type of object, market value and country of provenance. This action is essential to highlight threats and vulnerabilities facing the State and to tailor adequate preventive and repressive measures. The States should establish pathways to share data between domestic law enforcement officers and foreign authorities.

5. The States should adopt legislative measures, individually or within the most relevant international organisations, to impose obligations on online marketplaces tailored to address the trade in trafficked objects.

6. The States should help source countries, individually or in cooperation with other States or international organizations, to (i) develop and enforce a protective regime for their cultural heritage, (ii) raise awareness among the population about the value of their heritage and the losses and the sanctions that derive from the looting of such heritage, and (iii) develop and provide training for law enforcement officers.

7. The States should address the lack of awareness (or the wilful blindness) of art market operators about the losses caused by the illicit trade in cultural objects and the offences related to it. It appears that market participants often delude themselves by denying the causal connection between the funds they put into the market, on the one hand, and the cultural losses occurring in source countries, on the other, or by arguing that they rescue trafficked objects by buying them. Companies that can facilitate the illicit trade should also be addressed, including

129 See also EU Commission (2019) 212.

130 The Italian Carabinieri (Carabinieri del Reparto Operativo Tutela Patrimonio Culturale), Italy's elite police cultural heritage protection unit, could work as a model in this respect.

131 See also EU Commission (2019) 202.

postal services, transfer firms, diplomatic and military staff, insurance companies, etc.¹³²

8. The Member States of the FATF should request the organization to generate a report to identify money laundering and terrorist financing vulnerabilities related to the art market.

9. The States should consider offering research grants for studies on illicit trafficking, its root causes, and other offences related to cultural property, as well as research on the positive effects (also in economic terms) stemming from the protection of cultural property.

All in all, the above proposals for action focus on both, the prevention and criminalisation and aim at:

- controlling and regulating the demand sides of the art market;
- reducing the opacity of the art market;
- pursuing and punishing thieves, looters, traffickers, as well as sellers and buyers, be they complicit or negligent;
- investigating and punishing corruption, fraud and money-laundering; and ensuring the seizure of wrongfully removed objects – and ultimately the restitution.

REFERENCE LIST

Baker, A., and Anjar M. (2012). 'Syria's Looted Past: How Ancient Artifacts Are Being Traded for Guns', *Time*, 12 September 2012.

Blake, J. (2020). 'Trafficking in Cultural Property', in Carstens, A.-M., and Varner, E. (eds.), *Intersections in International Cultural Heritage Law*, Oxford, 157-180.

Bowman, B.A. (2008). 'Transnational Crimes against Culture. Looting at Archaeological Sites and "Grey" Market in Antiquities', *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 225-242.

Brodie, N. (1999). 'The Concept of Due Diligence and the Antiquities Trade', *Culture without Context*, No. 5, 12-15.

Brodie, N. (2020). 'Restorative Justice? Questions Arising Out of the Hobby Lobby Return of Cuneiform Tablets to Iraq', *Revista Memória em Rede*, 12, 87-109.

Burroughs, T. E. (2019). 'US and EU Efforts to Combat International Money Laundering in the Art Market Are No Masterpiece', *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, 52(4), 1061-1096.

Cohen, P. (2013). 'Valuable as Art, but Priceless as a Tool to Launder Money', *The New York Times*, 12 May 2013, available at: <https://www.nytimes.com/2013/05/13/arts/design/art-proves-attractive-refuge-for-money-launderers.html>.

De Sanctis, F.M. (2013). *Money Laundering through Art. A Criminal Justice Perspective*, Dordrecht/London.

Durney, M., Proulx, B. (2011). 'Art Crime: A Brief Introduction', *Crime Law and Social Change*, 115-132.

132 See also EU Commission (2019) 203.

Efrat, A. (2012). *Governing Guns, Preventing Plunder: International Cooperation against Illicit Trade*, Oxford.

EU Commission (2019), Final Report, 'Illicit Trade in Cultural Goods in Europe. Characteristics, Criminal Justice Responses and an Analysis of the Applicability of Technologies in the Combat against the Trade', available at: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/d79a105a-a6aa-11e9-9d01-01aa75ed71a1>.

Fincham, D. (2019). 'The Blood Antiquities Convention as a Paradigm for Cultural Property Crime Reduction', *Cardozo Arts and Entertainment Law Journal*, 299-336.

Fisk, R. (2015). 'Isis Profits from Destruction of Antiquities by Selling Relics to Dealers – And Then Blowing Up the Buildings They Come from to Conceal the Evidence of Looting', *The Independent*, 3 September 2015.

Frigo, M. (2018). 'Approaches Taken by the Security Council to the Global Protection of Cultural Heritage: An Evolving Role in Preventing Unlawful Traffic of Cultural Property', *Rivista di diritto internazionale*, 1164-1181.

Gerstenblith P. (2000-2001), 'The Public Interest in the Restitution of Cultural Objects', *Connecticut Journal of International Law*, 197-246.

Gerstenblith, P. (2007-2008). 'Controlling the International Market in Antiquities: Reducing the Harm, Preserving the Past', *Chicago Journal of International Law*, 169-195.

Gerstenblith, P. (2020a). 'The Disposition of Movable Cultural Heritage', in Carstens, A.-M., and Varner E. (eds.), *Intersections in International Cultural Heritage Law*, Oxford, 17-55.

Gerstenblith, P. (2020b). 'Theft and Illegal Excavation', in Francioni, F., and Vrdoljak, F.A. (eds.), *The Oxford Handbook of International Cultural Heritage Law*, Oxford, 200-226.

Giroud, S., and Lechtman, D. (2015). 'Art, Money Laundering and Terrorist Financing: New Developments in Swiss Law', *International Bar Association*, 29 September 2015, available at: <https://www.ibanet.org/Article/Detail.aspx?ArticleUid=1955a8f5-bdaa-447d-9b57-a95309cf350a>.

Green, E. (2017). 'Hobby Lobby Purchased Thousands of Ancient Artifacts Smuggled Out of Iraq', *The Atlantic*, 5 July 2017.

Hufnagel, S., and King, C. (2020). 'Anti-Money Laundering Regulation and the Art Market', *Legal Studies*, 131-151.

Kouvelas, P. (2018) 'Money Laundering through Art: What All Stakeholders Must Know', *Private Art Investor*, 30 April 2018, available at: <https://privateartinvestor.com/art-business/money-laundering-through-art-what-all-stakeholders-must-know823/>.

Lavorgna, A. (2015). 'Organised Crime Goes Online: Realities and Challenges', *Journal of Money Laundering Control*, 153-168.

Mackenzie, S. (2005). *Going, Going, Gone: Regulating the Market in Illicit Antiquities*, Leicester.

Mackenzie, S. (2011). 'Illicit Deals in Cultural Objects as Crimes of the Powerful', *Crime Law and Social Change*, 133-153.

Mackenzie, S. (2019). 'White-Collar Crime, Organised Crime and the Challenges of Doing Research on Art Crime', in Hufnagel, S., and Chappell, D. (eds.), *The Palgrave Handbook on Art Crime*, London, 839-853.

Manacorda S. (2011), 'Criminal Law Protection of Cultural Heritage: An International Perspective', in Manacorda, S., and Chappell, D. (eds.), *Crime in the Art and Antiquities World. Illegal Trafficking in Cultural Property*, New York, 17-48.

Merryman, H.J. (1986). 'Two Ways of Thinking about Cultural Property', *American Journal of International Law*, 831-853.

Négri, V. (2015). 'Legal Study on the Protection of Cultural Heritage through the Resolutions of the Security Council of the United Nations - Cultural Heritage through the Prism of Resolution 2199 (2015) of the Security Council', available at: <https://www.obs-traffic.museum/node/15691>.

Nicyper, D., and Bursey, L. (2019). 'How Anti-Money Laundering Legislation Could Impact the Art Market', *Artsy*, 30 April 2019, available at: <https://www.artsy.net/article/artsy-editorial-anti-money-laundering-legislation-impact-art-market>.

Polner, M. (2019). 'Preventing Illicit Trafficking of Cultural Objects: A Supply Chain Perspective', in Hufnagel, S., and Chappell, D. (eds.), *The Palgrave Handbook on Art Crime*, London, Palgrave Macmillan, 769-793.

Reyburn, S. (2016), 'What the Panama Papers Reveal About the Art Market', *The New York Times*, 11 April 2016.

Roselli, S. (2016). 'Des biens pillés en Syrie saisis aux Ports Francs', *Tribune de Genève*, 2 December 2016.

Shelley, I.L. (2014). *Dirty Entanglements. Corruption, Crime, and Terrorism*, Cambridge.

Steiner, K.L. (2017). 'Dealing with Laundering in the Swiss Art Market: New Legislation and Its Threat to Honest Traders', *Case Western Reserve Journal of International Law*, 351-372.

Ulph, J., and Smith, I. (2012). *The Illicit Trade in Art and Antiquities*, Oxford.

Van Duyne, P.C., Louwe, L., and Soudijn, M. (2015). 'Money, Art, and Laundering: Coming to Grips with the Risks', in Kila, J.D., and Barcells, M. (eds.). *Cultural Property Crime*, Leiden, 79-95.

MĀKSLAS UN ANITKVĀRO PRIEKŠMETU PELĒKĀ TIRGUS REGULĒŠANA UN LIKUMĪBAS NODROŠINĀŠANA TAJĀ

Donna Jeitsa (Donna Yates ¹) un Diāna Bērziņa

KOPSAVILKUMS. Tirgus dalībnieki darbojas gan likumīgā, gan nelikumīgā mākslas un antikvāro priekšmetu tirgū. Pētījumā gūts apliecinājums, ka visos piedāvājuma un pieprasījuma ķēdes posmos vienlaikus pastāv gan likumības, gan nelikumības elementi. Mākslas un antikvāro priekšmetu tirgus ir tā dēvētais pelēkais tirgus, kas apgrūtina tā tiesisko regulēšanu un tiesībaizsardzības iestāžu darbu tajā. Gadu desmitiem tirgus dalībnieki un mākslas un antikvāro priekšmetu tirdzniecība ir paļāvusies uz tirgus pašregulāciju jeb automatisko regulāciju, argumentējot, ka priekšmetus, kuriem ir labāka izcelsme, pārdot ir vieglāk, un ka pircēji izvairās no apšaubāmiem pārdevējiem, taču pierādījumi šos argumentus neapstiprina, un tirgus pats nekontrolē tajā notiekošo. Šajā rakstā autores analizēs, kādēļ pašregulācija nedarbojas, kā arī sniegs vairākus ierosinājumus, kā Eiropa varētu rīkoties turpmāk šī tirgus regulēšanas jomā, neaprobežojoties vien ar priekšmetu importa un eksporta kontroles pasākumiem. Pamatojoties uz Eiropas Komisijas finansētā pētījuma gaitā iegūtajiem datiem, turpmākai rīcībai autores ierosina trīs rīcības virzienus: izstrādāt politiku, kuras pamatā nav tirgus pašregulācijas princips, izstrādāt jaunas tehnoloģijas tiesībaizsardzības iestāžu funkciju veikšanai, kurās būtu ņemtas vērā faktiskās operatīvās vajadzības, un pārskatīt ekspertu lomu šo tirgu pelēkā rakstura uzturēšanā. Lai regulētu pelēko tirgu un uzturētu tajā kārtību, ir jāmaina pieeja un jāatbalsta tādas pētījumu un sadarbības infrastruktūras izveide, kas sekmētu inovatīvu praksi un politisko nostādņu izstrādi.

1. IEVADS

Viena no primārajām mākslas un antikvāro priekšmetu tirgus problēmām ir tā, ka tas ir pelēkais tirgus. Šis apstāklis būtiski apgrūtina tā kontroli. Ja vēlamies izstrādāt iedarbīgus regulējuma pasākumus nelikumīgās mākslas un antikvāro priekšmetu tirdzniecības un citu mākslas un antikvāro priekšmetu tirgū sastopamo noziedzīgo nodarījumu apkarošanai, ir svarīgi zināt šos "pelēkos" aspektus un pievērsties tiem apstākļiem, kuri sniedz aizsegu noziedzniekiem un nelikumīgām darbībām.

¹ Dr Donna Jeitsa ir asociētā profesore Māstrihtas Universitātes Krimināltiesību un kriminoloģijas fakultātē. Viņas pētnieciskās intereses skar kultūras un mākslas priekšmetu nelikumīgo starptautisko tirdzniecību, noziedzību, kas saistīta ar kultūras mantojuma priekšmetu tirdzniecību un amatpersonu noziedzību. Eiropas Pētniecības padome nesen Dr Jeitsai piešķīra 1,5 miljonu eiro lielu dotāciju pētījumam par to, kā priekšmeti ietekmē noziedznieku tīklus, īpašu uzmanību pievēršot tādiem priekšmetiem kā mākslas un antikvārie priekšmeti, fosilijas, kā arī reti un kolekcionējami savvaļas dzīvnieki. Viņa vēlas noskaidrot, kas ir tie aspekti, kas rosina cilvēkus iegādāties šādus pretlikumīgi kolekcionējamus priekšmetus, kā viņi ar tiem apietas un kā šie priekšmeti var sekmēt noziedzību.

Akadēmiskos pētījumos par noziedzību jēdzienam “pelēkums” ir divas definīcijas. Pirmā definīcija raksturo pelēkumu kā grūti nosakāmu zonu, kas eksistē starp diviem pretējiem rīcības modeļu poliem. Šāds formulējums liek saprast, ka pastāv viens rīcības veids, kurš ir likumīgs, ētisks vai atbilstīgs, un otrs – tāds, kurš ir nelikumīgs, neētisks un neatbilstīgs, turklāt abus šos veidus reglamentē tiesību akti, kultūras normas vai ētikas vadlīnijas. Šajā situācijā pelēkajā zonā var pastāvēt rīcības modelis, kas saskaņā ar tikko minētajām normām un tiesību aktiem nav klasificējams nedz kā likumīgs vai nelikumīgs, nedz ētisks vai neētisks. Saskaņā ar otru pelēkuma jēdziena traktējumu, it īpaši saistībā ar tirgiem, tas raksturots kā nelikumīgu un likumīgu, un tīru vai netīru darbību vai priekšmetu sajaukums, kā rezultātā izveidojusies situācija nav nedz pilnībā tīra, nedz pilnībā netīra. Tāpat kā, melnai un baltai krāsai sajaucoties, izveidojas pelēka krāsa, vairs nav iespējams nošķirt arī nelikumīgo/netīro no likumīgā/netīrā. Lai to definētu tiešākā kontekstā ar tirgiem, pelēkuma pirmā definīcija izpaužas situācijā, kad pastāv pareizs funkcionēšanas veids, bet mums vēl nav zināms, kāds tas ir, savukārt pelēkuma otrā definīcija nozīmē, ka pareizais un nepareizais ir neatgriezeniski sajaukušies.

Mākslas un antikvāro priekšmetu tirgū ir vērojamas abas pelēkuma definīcijas (skat. *Mackenzie and Yates, 2017*). Ja visu tirgū pieejamo – likumīgo un nelikumīgo – mākslas un antikvāro priekšmetu piegādes avoti ir sajaukušies, tas noved pie tā, ka nav iespējams atšķirt likumīgus un atļautus priekšmetus no nelikumīgiem un neatļautiem. Tirgū valdošā nepārskatāmu darījumu izplatība un nepietiekamas priekšmetu izcelsmes pārbaudes, kā arī anonimitāte liedz noskaidrot visu pārdošanā esošo mākslas un antikvāro priekšmetu izcelsmi un sniedz iespēju legalizēt (lai gan ne pilnībā) nelikumīgus un neatļautus priekšmetus. Turklāt tirgus dalībnieku aprindās valda izteikta nevienprātība attiecībā uz to, kas ir uzskatāms par ētisku rīcību, turklāt izpratne par šo jautājumu pastāvīgi mainās. Tas rada vidi, kurā darījumus nelikumīgā tirgū ir gandrīz neiespējami klasificēt ar tādiem jēdzieniem kā “pareizi” vai “nepareizi”.

Akadēmiskie pētījumi liecina, ka visos mākslas un antikvāro priekšmetu tirgus piedāvājuma un pieprasījuma ķēdes posmos vienlaikus pastāv gan likumības, gan nelikumības elementi (*Massy, 2008; Mackenzie and Yates, 2017*). Pašreizējās politiskās nostādnes nesniedz pietiekamus norādījumus, lai konkrētas tirgus darbības būtu iespējams klasificēt kā pareizas vai nepareizas, un tādēļ virkne tirgus dalībnieku atbilstības jautājumu traktē radoši, nodrošinot atbilstību tiesību aktu vai normu burtam, vienlaikus pārkāpjot to garu (*McBarnet, 2003*). Tas vēlreiz apliecina, ka ir nepieciešami labāki regulējuma mehānismi. Šajā rakstā autore analizēs, kā pievērsties šī pelēkā tirgus regulēšanai un atbilstības nodrošināšanai tajā, izmantojot trīs rīcības virzienus: (1) tāda tiesiskā regulējuma izstrāde, kura pamatā nav tirgus pašregulācijas princips, (2) atbalsta sniegšana un (3) tādu jaunu tehnoloģiju nodrošināšana kārtības uzturēšanai tirgū, kuru izstrādē ir ņemtas vērā faktiskās operatīvās vajadzības un ekspertu loma tirgus pelēkuma uzturēšanā.

2. DATU VĀKŠANA

Šajā pētījumā izmantotie dati tika iegūti 2018. un 2019. gadā Eiropas Komisijas finansētā pētījuma “Kultūras priekšmetu nelikumīgā tirdzniecība Eiropā: raksturojums, krimināltiesiskā rīcība un nelikumīgas tirdzniecības apkarošanai nepieciešamo tehnoloģiju izmantojamības analīze” (*Illicit Trade in Cultural Goods in Europe: Characteristics, criminal justice responses and an analysis of the applicability of technologies in the combat against the trade*) (*Brodie et al. 2019*). Šī pētījuma primārais mērķis bija izpētīt kultūras priekšmetu neatļauto importu un eksportu no ES, kā arī to apriti ES teritorijā, īpašu uzmanību pievēršot pamatinformācijas noskaidrošanai par šīs tirdzniecības raksturu, proti, kāda veida priekšmeti tiek tirgoti un kādā apmērā, kā arī šajā jomā darbojošos noziedznieku izmantotās darba metodes. Otrs mērķis bija izvērtēt jaunu tehnoloģiju lomu neatļauto kultūras priekšmetu atklāšanā Eiropā un informācijas apmaiņas pilnveidošanā starp dažādām par nelikumīgās tirdzniecības novēršanu atbildīgajām iestādēm.

Šīs informācijas iegūšanai tika izmantota jaukta metodoloģija, kas iekļāva atbilstīgas literatūras izskatīšanu, intervijas ar tirgū strādājošajiem, kā arī ekspertiem, vēl citu tirgus profesionāļu un ekspertu tiešsaistes aptauju, kultūras priekšmetu tiešsaistes tirgus ātru analīzi un konkrētu gadījumu izpēti. 2018. gadā notika 36 intervijas, lielākoties ar Eiropas tiesībsardzības un muitas iestāžu speciālistiem, kuri specializējas šajā jomā. Aptaujā, kura ilga sešarpus nedēļas 2018. gada vidū, tika saņemtas 124 atbildes no 39 valstīm. Pēc autoru domām, šāds atsaucības līmenis ir salīdzinoši zems, it īpaši tādēļ, ka autores tiešā un netiešā veidā sociālajos tīklos vai profesionālajā tīklā sazinājās ar 770 potenciālajiem respondentiem. Iespējamie šādas zemas atsaucības cēloņi atklājās gan aptaujā piedalījušos respondentu atbildēs, gan intervijās, turklāt jāmin arī institucionālie šķēršļi informācijas apmaiņai, kā arī ierobežotais laiks un nepietiekamie cilvēkresursi. Atšķirībā no intervijām lielākā daļa aptaujas respondentu bija kultūras priekšmetu kolekcionāri (33), mākslas priekšmetu tirgotāji (25), universitāšu pētnieki (27) un muzeju speciālisti (19). Intervijās, kurās lielāks uzsvars bija likumības nodrošināšanu tirgū, tika iegūti viedokļi no dažādām nozarē iesaistītām personām: mākslas priekšmetu tirgotājiem, pētniekiem un regulējošo iestāžu speciālistiem. Iegūtās atbildes tika skatītas kontekstā ar informāciju, ko autore ieguva, piemērojot dokumentāras datu ievākšanas metodes.

3. TIRGUS REGULĒŠANA PĒC PAŠREGULĀCIJAS IZBEIGŠANAS

Pašregulācija jeb automātiska regulācija ir regulācijas veids, ko vislabāk būtu raksturot ar vārdiem “tirgus pats sevi uzrauga”. Pašregulācija apvieno valdības palāvību, ka amatpersonas, pilsoņa pienākuma vadītas, brīvprātīgi rīkosies pareizi, un neoliberalu ideju, ka neregulēts tirgus pats automātiski “funkcionēs korekti”, jo tirgus dalībnieki vairīsies no darījumiem, kuri varētu kaitēt viņu uzņēmējdarbībai (piemēram, uzņēmumi nebojās attiecības ar saviem klientiem, jo tādējādi var pienākt brīdis, kad tiem vairs nebūs klientu). Tomēr nav noslēpums, ka nereti ir ienesīgi rīkoties nekorekti, turklāt, ja nekas nemudina tirgus dalībniekus ievērot savu pilsoņa pienākumu, tad daudzi to arī neievēro. Galējs

neoliberāls uzskats paredz, ka, ja tirgus vēlas “nekorekto” rīcības modeli, proti, tirgus dalībnieki vēlas veikt darījumus ar neatļautiem mākslas un antikvārajiem priekšmetiem, tad nevajadzētu stāties tirgum ceļā, bet tam, kas ir “korekts” vai “nekorekts”, vajadzētu būt atkarīgam no tā, ko tirgus pacieš. Tomēr starptautiskā un pat nacionālā izpratne par kultūras mantojuma jēdzieniem ļauj izņēmuma kārtā pastāvēt cilvēces kultūrai un uzplaukt mākslinieciskajām spējām, kam nepieciešama tieša aizsardzība un saglabāšana. Pat ja tirgus vēlētos visas cilvēces kopīgo kultūras mantojumu nodot brīvā tirgū, kura pamatā ir privātīpašums, tas nav pilnībā iespējams.

Šajā punktā veidojas saspilējums, proti, tirgus pieprasa mākslas un antikvāros priekšmetus, kuri, iespējams, ir nelikumīgi vai neatļauti, bet sabiedrība kopumā uzskata, ka nelikumīgus vai neatļautus mākslas un antikvāros priekšmetus nebūtu jāļauj pārdot tirgū, pamatojoties uz saglabāšanas principu. Neskatoties uz šo mākslas un antikvāro priekšmetu tirgotāju interešu konfliktu, daudzās jurisdikcijās mākslas un antikvāro priekšmetu tirgus regulējuma vispārējais noskaņojums sliecas par labu jau iepriekš minētajai pašregulācijai. Šāda regulācijas veida izvēlei ir virkne ticamu cēloņu. Pirmkārt, valdībām īstermiņā tas ir izmaksu ziņā vislētākais veids: ja nav valsts uzraudzības, nav arī tēriņu. Otrkārt, pastāvīgi tiek uzskatīts, ka ierēdņi ir spējīgi sevi uzraudzīt un nodrošināt kārtību savu aprindu darbībā. Šāda sabiedrības uzticība ir primārais vairogs pret tā dēvēto amatpersonu noziedzību (*Grabosky and Shover, 2010*), un, kaut arī tas neietilpst šī pētījuma jomā, liek apšaubīt daudzu pašregulējošu režīmu iedarbīgumu. Turklāt arī paši tirgus dalībnieki pārsvarā atbalsta pašregulāciju, norādot, ka tā ir efektīva un nodrošina tiem mazāk apgrūtināšu vidi, salīdzinot ar ārēju pārraudzību un pienākumu sniegt pārskatus ārējam uzraugam.

Atbalstot pašregulāciju kā mākslas un antikvāro priekšmetu tirgum piemērotu mehānismu, tirgus dalībnieki nosauc vairākus pamatojumus, no kuriem lielākā daļa atbilst jau minētajai neoliberalajai idejai, proti, ka brīvs tirgus galu galā pats automātiski izskaudīs nevēlamu rīcību. Tomēr šos argumentus parasti nav iespējams pamatot ar pētījumiem, un, veicot dziļāku izpēti, tie tiek atspēkoti.

Piemēram, aplūkosim pieņēmumu, ka mākslas un antikvāro priekšmetu tirgus nodrošina un nodrošinās pilnīgu un pārskatāmu informāciju par pārdošanā esošo priekšmetu iepriekšējiem īpašniekiem, jo “priekšmetus ar labāku izcelsmes informāciju var pārdot labāk” (sk. piem. *Melikian, 2013*). Citiem vārdiem, tirgotāji apmierinās klientu prasības un, vēlēdamies gūt lielāku peļņu, tirgos tikai tādus priekšmetus, kuriem ir pozitīva, nevis nelikumīga izcelsmes vēsture. Tomēr pētījumi liecina, ka mākslas un antikvāro priekšmetu pircēju uzvedības pamatā ir estētiski aspekti (*Brodie, 2014; Losson, 2017*) un autentiskums (*Fay, 2011; Yates, 2015*). Lai gan lielākā daļa mākslas un antikvāro priekšmetu pircēju neiegādātos priekšmetus, par kuru būtu zināms, ka tas ir nelikumīgs, pastāv mākslas un antikvāro priekšmetu kategorijas, kuras tirgū tiek pārdotas bez jebkādas informācijas par to izcelsmi. To sekmē arī tirgū ierastā prakse selektīvi noklusēt informāciju, kā rezultātā daži pārdodamā priekšmeta izcelsmes aspekti paliek neatklāti (*Mackenzie, 2014*). Lai gan tirgus dalībniekiem ir finansiāls stimuls izcelt mākslas un antikvāro priekšmetus ar skaidru izcelsmi (retajos gadījumos, kad šāda informācija patiešām ir pieejama), viņiem ir arī finansiāls

stimuls saglabāt kārtību, ka priekšmeta izcelsme nav izšķirošais elements klientu piesaistīšanai. Līdz šim vēl neviens akadēmisks tirgus pētījums nav pierādījis, ka pastāv saistība starp “labu” izcelsmi un paaugstinātu tirgus vērtību mākslas un antikvāro priekšmetu tirgū.

Līdzīgs apgalvojums par labu pašregulācijas principam mākslas un antikvāro priekšmetu tirgū ir balstīts uz pieņēmumiem, ka pircēji izvairās no šaubīgiem tirgus dalībniekiem, ka nozarē darbojas vien daži šaubīgi tipāži (*Mackenzie and Green, 2009*) un ka mākslas un antikvāro priekšmetu tirgotāji, kuri tirgo neatļautus priekšmetus, iegūst sliktu slavu un galu galā ir spiesti izbeigt savu darbību nozarē. Tomēr lielākā daļa pircēju nespēj atšķirt, kuri ir sliktie mākslas un antikvāro priekšmetu tirgotāji un kuri – labie. Dažām lielākajām galerijām un atsevišķiem galeriju īpašniekiem ar labu reputāciju ir nācies atgriezt neatļautus mākslas un antikvāros priekšmetus vai pat ir nācies stāties tiesas priekšā par noziedzīgu nodarījumu veikšanu, bet, neskatoties uz to, tie turpina atklāti un vērienīgi tirgoties. Lai pilnībā izvērtētu informāciju par pārdevēju, pircējam jāveic ilgstoša izpēte, un, tā kā lielākā daļa mākslas un antikvāro priekšmetu pircēju nav kriminālistikas vai tirgus speciālisti, tas ir grūts uzdevums. Pat gadījumos, kad kāda tirgus dalībnieka agrākas rīcības dēļ viņš vairs neiztur pat vienkāršu meklēšanas pārbaudi internetā, pārredzamības trūkums tirgū ļauj pat noziedzīgās darbības piekertiem un negodīgiem tirgotājiem atkal darboties tirgū, izmantojot citus paņēmienus. Varbūt pats uzskatāmākais ir aizsegs, ko sniedz priekšmetu pārdošana ar izsoļu namu starpniecību vai internetā. Tajā neviens nezina, vai jūs esat bārdains kravas automobiļa vadītājs Kanādā vai negodprātīgs mākslas un antikvāro priekšmetu tirgotājs.

Neviens pētījums arī neapstiprina ideju, ka tirgus pats nodrošinās tajā notiekošā likumību. Turklāt jau tas vien, ka šis jautājums vispār tiek apspriests, kā arī tas, ka pastāv ilgstošas problēmas saistībā ar mākslas un antikvāro priekšmetu nelikumīgu tirdzniecību un neatļautu pārdošanu, liecina, ka pašregulācija nedarbojas. Gadu desmitiem esam paļāvušies uz tirgus pašregulāciju, bet pašam tirgum nav nekāda stimula pašregulēties. Īsta pašregulācija prasa vairāk darba un nozīmē mazāku peļņu. Patlaban neeksistē nedz burkāns, nedz pataga.

Pastāv virkne interesantu iespēju, kā regulēt mākslas un antikvāro priekšmetu tirgu, kas nav saistāmi ar pašregulāciju un kas ņem vērā tirgus pelēko raksturu. Šeit uzskaitītās iespējas vieno potenciālais Eiropas konteksts datu vākšanas metodes dēļ, taču tās iespējams pielāgot arī aiz Eiropas robežām. Lai gan šo ideju precīza īstenošana dažādās jurisdikcijās būtu atšķirīga, šeit tās ir pasniegtas kā diskutabls jautājums, ko nepieciešams tālāk izvērst.

Pirmkārt, viens no potenciāli iedarbīgiem veidiem šī tirgus regulēšanai būtu licenču kārtības ieviešana, kas attiektos uz visiem mākslas un antikvāro priekšmetu tirgotājiem. To varētu īstenot Eiropas līmenī vai paveikt atbilstoši noteiktam Eiropas standartam, kā rezultātā visa mākslas un antikvāro priekšmetu tirdzniecība tiktu novirzīta licencētiem tirgotājiem. Ieguvums būtu tāds, ka sliktajiem tirgus dalībniekiem tiktu atņemtas licences, tādējādi liedzot tiem nodarboties ar tirdzniecību. Licences arī izbeigtu bezcerīgās gaidas, ka pircēji spēs atpazīt sliktos tirgotājus, kā arī paaugstinātu pircēju uzticību tirgum. Turpmākie soļi saistībā ar licenču izsniegšanu varētu ietvert minimālās prasības tirgotājiem

attiecībā uz apmācībām uzticamības pārbaužu veikšanā, mākslas un kultūras mantojuma tiesiskā regulējuma pārzināšanu u.tml., nodrošinot, ka personas, kuras nodarbojas ar mākslas un antikvāro priekšmetu tirdzniecību, zina savus pienākumus un darbību ētiskos un juridiskos aspektus. Mākslas un antikvāro priekšmetu tirdzniecība bez licences kļūtu par tiesājamu pārkāpumu.

Otrkārt, nosakot obligātu pienākumu reģistrēt mākslas un antikvāro priekšmetu krājumus un darījumus centralizētā reģistrā, mākslas un antikvāro priekšmetu tirgus pelēkumu varētu krasi samazināt. Tirgotājiem, kuri tirgo kultūras priekšmetus, būtu pienākums iesniegt katra priekšmeta identifikācijas informāciju (*Object-ID*), kā arī fotogrāfiju, izcelsmes informāciju, importa un eksporta vēsturi, turklāt būtu jāsniedz vēl viens pārskats, kad tiek veikts darījums ar konkrēto priekšmetu. Reģistrā ievadītā informācija būtu pieejama pircējiem un tiesībaizsardzības iestādēm. Rezultātā veidots lielāks informācijas kopums par katra tirgū esošā priekšmeta izcelsmi un, kā jau minēts iepriekš, paaugstinātos pircēju uzticība. Tāpat šāda stingra regulējuma priekšrocība ir tāda, ka nepareiza rīcība būtu pārkāpums, jo darbība var būt vai nu atbilstīga vai neatbilstīga, un attiecīgi šāds pārkāpums būtu salīdzinoši viegli izmeklēt un sodīt.

Treškārt, patstāvīgas priekšmetu izcelsmes izpētes veicināšana ir risinājums, kā izbeigt mākslas un antikvāro priekšmetu tirgus šaubīgo pašregulāciju. Izcelsmes izpētei turpmāk vairs nevajadzētu būt atkarīgai no personām, kuras ir finansiāli ieinteresētas šādas izpētes iznākumā; nereti ir visnotaļ izdevīgi izlikties neredzam sliktu izcelsmi un ir problemātiski veikt objektīvu izcelsmes izpēti. Neatkarīgas izcelsmes pētniecības kā atsevišķa tirgus sektora izveides sekmēšanu varētu īstenot, sniedzot atbalstu profesionālajām un maģistra studiju programmām, piedāvājot izcelsmes pētniekiem stimulus ienākšanai tirgū, kā arī nodrošinot piekļuvi dokumentiem izcelsmes pētījumu veikšanas nolūkā. Vēlreiz jāatzīmē, ka, ja rūpīgs un neatkarīgs izcelsmes pētījums būtu nosacījums pārdošanas darījuma veikšanai, turklāt tā, lai šādu pētījumu veikšana nebūtu tirgus dalībnieku brīva izvēle, tas vēl vairāk veicinātu klientu uzticību un paaugstinātu tirgus drošību.

Jebkurus regulējuma ierosinājumus tirgus dalībnieki, visticamāk, uzskatīs par apgrūtinājumu, argumentējot, ka tie radīs slogu, kas negatīvi ietekmēs vai samazinās visu mākslas un antikvāro priekšmetu tirdzniecības nozari. Tomēr ieguvēji būs klienti, kuri varēs iepirkties sakārtotā tirgū. Samazinājumu izraisīs šaubīgo priekšmetu izslēgšana no tirgus, kas arī ir šī regulējuma mērķis.

4. VAI NOZARES UZRAUDZĪBU UZTICĒT IEDOMĀTĀM TEHNOĻIJĀM?

Regulēšana ir tikai viena no problēmas risinājuma alternatīvām. Būtiski ir arī pievērsties jautājumam par to noziedzīgo nodarījumu izmeklēšanu, ka saistīti ar mākslas un antikvāro priekšmetu tirdzniecību, ņemot vērā šī tirgus pelēko raksturu.

Eiropas Savienības (ES) iestādēs par prioritāru jautājumu ir kļuvusi jaunu tehnoloģiju izmantošana šo noziegumu novēršanā, it īpaši mākslas un antikvāro priekšmetu nelikumīgas tirdzniecības jomā. ES iestādēs un sabiedrībā valda pieņēmums, ka tehnoloģijas spēs atrisināt kārtības uzturēšanas problēmas un ka iespējas piemērot jaunākās tehnoloģijas noziedzības novēršanā netiek pienācīgi

izmantotas. Lai gan jauno tehnoloģiju izmantošanas centieni tiek īstenoti, tas nenotiek organizētā veidā. Mākslas un antikvāro priekšmetu nelikumīgās tirdzniecības novēršana pati par sevi ir kļuvusi par neizdevušos mēģinājumu un tehnoloģiju kapsētu. Šajā jomā ir neskaitāms daudzums datubāzu, kurām nav paredzēts finansējums vai kuras ir pamestas, kā arī platformu un lietotņu, kuras neviens nelieto vai kuras nevienam nav vajadzīgas, bet prese tikmēr atspoguļo ikvienu jaunu tehnoloģiju ideju kā problēmas risinājumu, nesniedzot vajadzīgo novērtējumu vai kritiku. Tādēļ daļa no šī Eiropas Komisijas finansētā pētījuma pievērsās jautājumam par jauno tehnoloģiju izmantošanu tiesībaizsardzības iestādēs un citās uzraudzības iestādēs mākslas un antikvāro priekšmetu nelikumīgās tirdzniecības novēršanā, mēģinot noskaidrot lietderīgos un nelietderīgos aspektus, kā arī šķēršļus efektīvai pelēkā tirgus izskaušanai.

Kaut arī tiesībaizsardzības iestādes, izmeklējot nelikumīgās tirdzniecības noziegumus, tostarp mākslas un antikvāro priekšmetu nelikumīgās tirdzniecības noziegumus, izmanto vairākas tehnoloģijas, mūsu aptaujas respondenti un intervētās personas par ļoti noderīgām nosauca vien dažas. Viena no tādām tehnoloģijām, ko pieminēja vairāki respondenti, bija tīmekļa rāpuļprogrammas, proti, programmas, kas publiskajā vai tumšajā tīmeklī meklē datus – šajā gadījumā ar mākslas un antikvāro priekšmetu pārvietošanu un pārdošanu saistītus datus. Rāpuļprogrammu un datu vākšanas rīku pieminēšana mūsu sarunās ar aptaujas dalībniekiem pierāda interneta lielo nozīmi mākslas un antikvāro priekšmetu tirgū, turklāt to apstiprina arī virkne pētījumu (piemēram, *Altaweel, 2019; Brodie, 2014b, 2015, 2017; Huffer and Graham, 2017; Sargent et al., 2020*). Aptaujas dalībnieki par pozitīvām un vēlamām uzskatīja tīmekļa rāpuļprogrammas, kā arī saistītās tehnoloģijas, piemēram, attēlu atpazīšanas rīkus un datu apstrādes tehnoloģijas, pozitīvi vērtējot šo rīku elastību, pielāgojamību un pieņemamo cenu. Tomēr arī šīm tehnoloģijām ir trūkumi. Dalībnieki norādīja, ka rāpuļprogrammas ievāc milzīgu datu apjomu un ir nepieciešams pieredzējis darbinieks, kurš spēj apstrādāt un analizēt šos datus. Nepietiekamu cilvēkresursu un finansējuma dēļ bieži vien datu ir vairāk, nekā speciālistu, kas tos varētu apstrādāt. Kādas Eiropas tiesībaizsardzības aģentūras pārstāvis norādīja, ka tas ir iemesls, kādēļ viņi neizmanto tīmekļa rāpuļprogrammas ar mākslas un antikvāro priekšmetu nelikumīgo tirdzniecību saistīto noziegumu izmeklēšanā: iestādei jau tā bija vairāk lietu, nekā tā spēja izmeklēt, turklāt tās bija ierosinātas, pamatojoties uz tradicionāli iegūtu informāciju, un rāpuļprogrammu izmantošanai vēl citu noziegumu atklāšanai iestādei vairs neatlika jau tā pārslogoto resursu.

Daudzi dalībnieki pieminēja vēl vienu tehnoloģiju, lai gan par jaunu to uzskatīt vairs nevar. Runa ir par zagtu vai laupītu priekšmetu datubāzēm, un patiešām — datubāzes ar visa veida informāciju, kas var būt noderīga mākslas un antikvāro priekšmetu nelikumīgās tirdzniecības lietu izmeklēšanā, ir būtiska šādu lietu izmeklēšanā. Dalībnieki atzīmēja, ka iespēja piekļūt datubāzēs glabātai tiesvedībā noderīgai informācijai mazināja domstarpības pārrobežu lietās un ka informācijas meklēšana datubāzēs tiek uzskatīta par ierastu praksi. Vienlaikus viņi gan norādīja uz datubāzu nepilnībām. Pirmkārt un galvenokārt, datubāzēs glabājas dokumentācija tikai par tādiem mākslas un antikvāriem priekšmetiem, kuri pirms nozagšanas ir bijuši agrāk reģistrēti. Vairāki dalībnieki gan uzreiz

norādīja, ka neatļautas senlietas veido vien mazu daļu no visa mākslas un antikvāro priekšmetu tirgus, un lielākā daļa pārdoto priekšmetu ir nolaupti, izrokot no zemes, un tādēļ nav dokumentēti. Par agrāk nezināmu senlietu, kuru laupītājs ir izracis no zemes, ierakstu nevar būt. Tāpat dalībnieki norādīja, ka bieži vien problēmas rada datubāzu satura kvalitāte, turklāt to lietderību būtiski mazina arī nepietiekamā uzturēšana un retie atjauninājumi. Pēc dalībnieku domām, lai datubāzēs meklētu informāciju manuāli, ir nepieciešami apmācīti darbinieki.

Papildus tīmekļa rāpūlprogrammām un ar tām saistītām tehnoloģijām un datubāzēm daži respondenti pieminēja, ka mākslas un antikvāro priekšmetu nelikumīgās tirdzniecības atklāšanā var būt noderīgas arī cita veida specializētas tehnoloģijas. Daudzi atzīmēja, ka darbā pārsvarā izmanto e-pastu, tālruni un ierastus policijas darba paņēmienus, nenorādot, ka viņiem nepieciešami jebkādi papildu tehnoloģiski rīki. Neskatoties uz plašsaziņas līdzekļos publicētajiem virsrakstiem par dažādām tehnoloģijām, ko varētu izmantot mākslas un antikvāro priekšmetu nelikumīgās tirdzniecības izskaušanai, tiesībsargsardzības iestādes tās neizmanto un pat nenorāda, ka tās būtu vajadzīgas.

Autoru veiktajā pieejamo tehnoloģiju analizē, kas bija daļa no Eiropas Komisijas finansētā pētījuma, tiks izdarīts tāds pats secinājums, kādu jau puda ar šiem noziegumu veidiem strādājošie tiesībsargsardzības speciālisti. Kaut arī tika izvērtētas vairākas nelikumīgās tirdzniecības novēršanai piedāvātās tehnoloģijas, neviena no apskatītajām papildu tehnoloģijām netika atzīta par īpaši lietderīgu nelikumīgās tirdzniecības novēršanai vai mākslas un antikvāro priekšmetu tirgus pelēkā rakstura mazināšanai. Aplūkotās tehnoloģijas tika grupētas vienā vai vairākās no šādām trim kategorijām:

- neatbilst operatīvām vajadzībām: policijai nav nepieciešama informācija, ko konkrētā tehnoloģija spēj nodrošināt, un tā nekādā veidā nepalīdz izmeklēšanai;
- nav finansējuma tehnoloģijas ieviešanai: kaut arī konkrētajai tehnoloģijai varētu būt interesants un noderīgs pielietojums, tās cena salīdzinājumā ar faktiskajiem tiesībsargsardzības iestāžu finanšu resursiem padara to ieviešanu praktiski neiespējamu;
- tehnoloģijai vēl tiek meklēts pielietojums: šajā kategorijā tiek ieskaitītas tehnoloģijas, kuras izstrādātāji, bieži vien jaunuzņēmumi, peļņas gūšanai vēl tikai meklē pielietojuma iespējas konkrētajai tehnoloģijai, un tādēļ viņi piedāvā to izmantot mākslas un antikvāro priekšmetu nelikumīgas tirdzniecības jomā (neskatoties uz 1. un 2. kategoriju), lai gan tehnoloģija netika izstrādāta tieši šīm vajadzībām un varētu būt nepietiekami testēta.

Galu galā autores nekonstatēja nevienu jaunu tehnoloģiju, kas varētu faktiski palīdzēt izmeklēt ar mākslas un antikvāro priekšmetu nelikumīgu tirdzniecību saistītas lietas un kas jau nebūtu ieviesta Eiropā.

Tādā gadījumā, kas vēl kavē neatļauto mākslas un antikvāro priekšmetu praktisku uzraudzību, ja nepastāv tehnoloģiju trūkums? Aptaujas dalībnieki pārsvarā norādīja uz diviem saistītiem šķēršļiem pelēkā tirgus izskaušanai, proti, finansējuma trūkums un politiskās gribas trūkums. Vairāki dalībnieki norādīja, ka tie vēlas pilnvērtīgāk izmantot to rīcībā esošos rīkus (it īpaši tīmekļa rāpūlprogrammas un saistītās tehnoloģijas), taču trūkst finansējuma

nepieciešamo darbinieku algošanai. Viņuprāt, šīs tehnoloģijas nevis aizstāj darbiniekus, bet liek pieņemt darbā vēl vairāk darbinieku, turklāt darbinieki, kuri strādā ar šīm tehnoloģijām, ir arī jāapmāca, kam nepieciešami vēl papildu finanšu vai laika resursi. Finansējuma trūkums darbinieku algošanai rada iespaidu, ka tām tiesībsargsardzības iestādēm, kuru pārstāvji piedalījās mūsu aptaujā, mākslas un antikvāro priekšmetu nelikumīga tirdzniecība ir zema prioritāte. Daži dalībnieki norādīja, ka finansējums ir ticis palielināts gadījumos, kad kāda amatpersona, kura ir ieinteresēta šajā jautājumā, ir pieņēmusi lēmumu par resursu piešķiršanu, taču kopumā, tiklīdz ir runa par papildu darbinieku piesaistišanu un finansējuma atvēršanu, priekšroka tiek dota citām jomām.

Risinājums šajā situācijā ir mākslas un antikvāro priekšmetu nelikumīgās tirdzniecības apkarošanā iesaistītajām policijas nodaļām īpaši paredzēta finansēšanas mehānisma izstrāde, kurš būtu piemērojams uz vietas noteiktajām operatīvajām vajadzībām. Ja noderīgu tehnoloģijas ieviešanas šķērslis ir nepietiekami cilvēkresursi, tad darbinieku skaits ir jāpalielina. Nav jēgas izstrādāt šai jomai paredzētas jaunas tehnoloģijas, ja nepietiek darbinieku, kas varētu tās izmantot. Papildus tiešajam finansējumam ir vēl vairāki pasākumi, kuri varētu palīdzēt paaugstināt nelikumīgās tirdzniecības apkarošanas efektivitāti. Pirmkārt, būtu jāatbalsta tādu atklātā pirmkoda tehnoloģiju viegli īstenojamu rīkkopu izstrāde, kuras dažās tiesībsargsardzības iestādēs Eiropā jau tiek izmantotas. Šīs rīkkopas nodrošinātu iespēju uzkrāt un dalīties ar paraugpraksi, novērstu vajadzību paralēli izstrādāt tādas pašas tehnoloģiju lietotnes, kā arī varētu iekļaut risinājumus datu apstrādes racionalizācijai un izmaksu samazināšanai. Otrkārt, ar finansējumu nodrošinātas universitāšu un tiesībsargsardzības iestāžu partnerības varētu pievērsties tādu tehnoloģiju izstrādei, kas būtu pielāgotas operatīvajām vajadzībām un reālajai situācijai, un šādā pašu lietotāju virzītā izstrādē varētu iekļaut arī apmācības un kompetenču veidošanu. Turklāt ir jāuzlabo jau esošās tehnoloģijas: jāparedz ilglaicīgs finansējums, piemēram, tām datubāzēm, kuras regulāri izmanto tiesībsargsardzības iestāžu darbinieki, pastāvīgi konstatējot, ka to saturs ir nepilnīgs, vai arī, ka tām nepieciešami uzlabojumi.

5. MŪSU KĀ EKSPERTU LOMAS IZVĒRTĒŠANA

Kaut arī minētā Eiropas Komisijas pētījuma mērķis nebija aplūkot ekspertu lomu mākslas un antikvāro priekšmetu nelikumīgās tirdzniecības veicināšanā, ir būtiski izvērtēt, kā ekspertu zināšanas sekmē pelēkā tirgus pastāvēšanu. Neskatoties uz iepriekš kritizēto pašregulāciju, šajā nodaļā vēlamies noskaidrot, kāpēc mums, profesionāļiem, ir jāuzrauga pašiem sevi sistēmā, kurā mūsu pašu līdzdalība nelikumīgajā tirgū paliek nepamanīta un nesodīta, turklāt reizēm tiek pat atlīdzināta.

Būdami muzeju uzraugi, autentiskuma noteicēji, kuratori, vērtētāji, zinātnieki un pētnieki, mēs reti aizdomājamies par to, kā pat visikdienišķākie mūsu darba aspekti sekmē mākslas un antikvāro priekšmetu nelikumīgu tirdzniecību un mākslas un antikvāro priekšmetu tirgus pelēko raksturu. Lai gan parasti mēs neuzlūkojam savu darbu šādā kontekstā, tieši mēs radām vērtību mākslas un antikvāro priekšmetu tirgū, un no mūsu profesionālās rīcības ir atkarīgs, vai kāds mākslas un antikvārais priekšmets ir ārkārtīgi vērtīgs vai bezvērtīgs.

Piemēram, jau iepriekš tika minēts, ka tirgotājiem un pircējiem autentiskums ir daudz svarīgāks nekā izcelsme: mākslas un antikvārajam priekšmetam, kurš nav autentiski sens, ir maza tirgus vērtība. Tomēr mēs, eksperti, esam autentiskuma sargi, jo ar zinātnisku testu palīdzību vai ar padziļinātām zināšanām nosakām, vai priekšmets ir vai nav īsts. Bez profesionāļu līdzdalības mākslas un antikvāro priekšmetu tirgū, kur nav informācijas par senlietu arheoloģiskās atrašanās vietu, nav iespējams pilnībā noteikt autentiskumu, kas savukārt samazina to tirgus vērtību.

Mūsu profesionālā mijiedarbība ne tikai ar priekšmetiem, kuri ir acīmredzami nelikumīgi, bet arī ar mākslas un antikvārajiem priekšmetiem bez izcelsmes datiem, kurām ir liela iespējamība, ka tās ir nelikumīgas (un patiešām visi mākslas un antikvārie priekšmeti bez izcelsmes informācijas tādi arī ir), veido ētiski neskaidru pelēko zonu. Kaut arī mijiedarbība ar šiem mākslas un antikvārajiem priekšmetiem darba kontekstā ir konceptuāli tāla no tādiem acīmredzamiem noziedzīgiem nodarījumiem kā laupīšana un kontrabanda, ekspertam nav iespējams eksistēt šajā pelēkajā zonā, saglabājot neitralitāti. Kādā ķēdes posmā, atsakoties strādāt ar šiem priekšmetiem, var izjukt tirdzniecība. Savukārt citā ķēdes posmā, piekrišot mijiedarboties ar priekšmetiem, varat kļūt par līdzdalībnieku pagātnes iznīcināšanā.

Kultūras mantojuma un senatnes saglabāšanas nozarē dažos ētikas kodeksos ir noteikts ierobežojums nodarboties ar mākslas un antikvārajiem priekšmetiem, kuriem nav zināma izcelsme (piemēram, *ICOM, 2017; ICON, 2014*). Lai gan uz papīra šie noteikumi šķiet visnotaļ nepārprotami, praksē tie netiek piemēroti vienādi un tiek pakļauti brīvai interpretācijai, savukārt sodi par to pārkāpšanu ir niecīgi. Citiem vārdiem, šie ētikas kodeksi nav tikai “melns vai balts”, kā varētu šķist, un tā rezultātā daudzas darbības, ko eksperti ik dienas veic, tiek veiktas iepriekš minētās pirmās “pelēkuma” definīcijas pelēkajā zonā: tās ir darbības, ko mūsu noteikumus un standartos nav iespējams pilnībā klasificēt kā pareizas vai nepareizas.

Gadījumos, kad ekspertiem nākas saskarties ar konkrētu nezināmas izcelsmes mākslas un antikvāro priekšmetu vai mākslas un antikvāro priekšmetu tirgu kopumā, tas, kas vienam profesionālim šķiet pieņemams neskaidrības līmenis par kāda priekšmeta izcelsmi, otram tas var būt nepieņemams. Eksperti var neuzdot tirgus dalībniekam pareizos jautājumus. Viņi var paļauties uz partneru reputāciju vai personīgu pazišanos. Viņiem var būt nepieciešama nauda, ko tirgus sniedz par eksperta pakalpojumu sniegšanu. Viņiem var nākties izjust darba devēja spiedienu apmierināt tirgus klientu vai līdzekļu devēju vajadzības. Tikmēr citiem vispār šis jautājums ir vienaldzīgs. Visi šie jautājumi ir zināmi un diskutabli. Tomēr tirgus ir atkarīgs no mūsu zināšanām, un, ja varam atteikties sniegt šīs zināšanas potenciāli nelikumīga mākslas un antikvārā priekšmeta gadījumā, mēs varam destabilizēt pelēko tirgu, kurš no tām ir atkarīgs.

Tādējādi papildus regulējuma izstrādei un finansējuma palielināšanai noteiktām tiesibaizsardzības iestāžu funkcijām mums ir jāmeklē veidi, kā plašā mantojuma speciālistu saime varētu praktiski pati sevi kontrolēt (un, ja mēs to nespējam, mums ir jāatrod veids, kā uzticēt šo kontroli ārējām struktūrām), un jāvairo mūsu iekšējā kapacitāte risināt sarežģītas ētiska rakstura situācijas,

kādas tirgū mēdz gadīties. Ir nepieciešams formulēt arī izpratni par profesionālo ētiku, kā arī jānosaka reāli sodi par ētikas pārkāpumiem. Jāparedz arī pastāvīgas mācības tiem studentiem, kuri nolēmuši darboties šajā jomā, un, kas vēl svarīgāk, arī profesionāļiem, kuriem ir izveidojušies mūsdienās vairs neatbalstāmi paradumi darbā ar tirgus dalībniekiem. Turklāt būtu jāpanāk būtisks visas mūsu saimes atbalsts rīcībai dažādās tirgus situācijās, risinot ar nelikumīgo tirdzniecību saistītus ētiskos jautājumus, kā arī klusēšanas kultūras mazināšanai, kad tiek apspriestas konkrētas problēmas.

Nobeigumā jāsecina, ka tirgus pelēkais raksturs apgrūtina tā regulēšanu un likumības uzraudzību, taču tas nav neiespējams. Ir panākts progress, pārstājot izmantot 20. gadsimta 70. gadu darba paņēmienus cīņā pret nelikumīgo tirdzniecību. Eksistē milzīgs informācijas apjoms, ko iespējams atklāt ar pierādījumos balstītas izpētes palīdzību, izmantojot sadarbības infrastruktūru, un, balstoties uz šo informāciju, iespējams izstrādāt efektīvākas politiskās nostādes. Tomēr ir neskaitāmi šķēršļi šo pētījumu virzienu izstrādē. Patlaban viss virzās uz to, ka politikas un tehnoloģiju izstrādē mēs atkal atkārtosim pagātnes kļūdas. Lai to novērstu, būs jāiegulda liels darbs, turklāt šobrīd nav atbalsta infrastruktūras šādu pētījumu veikšanai.

ATZINĪBAS

Šis pētījums kļuva iespējams, pateicoties Eiropas Pētniecības padomes (EPP) piešķirtajam finansējumam no Eiropas Savienības Pētniecības un inovācijas pamatprogrammas “Apvārsnis 2020” līdzekļiem (dotācijas līgums Nr. 804851) un Eiropas Komisijas finansējumam EAC/06/2017 “Pētījums par to, kā uzlabot zināšanas par kultūras priekšmetu nelikumīgu tirdzniecību ES un par tās novēršanai pieejamajām jaunajām tehnoloģijām”.

ATSAUCES

Altaweel, M. (2019) The Market for Heritage: Evidence from eBay using Natural Language Processing. *Social Science Computer Review*. <https://doi.org/10.1177/0894439319871015>.

Brodie, N. (2014) Provenance and Price: Autoregulation of the Antiquities Market? *European Journal on Criminal Policy and Research*, 20, 427–444. lpp.

Brodie, N. (2014b) The Internet Market in Precolumbian Antiquities. In J. Kila and M. Balcells (Eds.) *Cultural Property Crime: An Overview and Analysis on Contemporary Perspectives and Trends*, 237–262. lpp. Leiden: Brill.

Brodie, N. (2015) The Internet Market in Antiquities. In F. Desmarais (Ed.) *Countering Illicit Traffic in Cultural Goods: The Global Challenge of Protecting the World's Heritage*, 11–20. lpp. Paris: ICOM.

Brodie, N. (2017) Virtually Gone! The Internet Market in Antiquities. In *Proceedings of the 6th International Conference of Experts on the Return of Cultural Property*, 190–204. lpp. Seoul: Oversea Korean Cultural Heritage Foundation.

Brodie, N., Yates, D., Slot, B., Batura, O., van Wanrooij, N., & op 't Hoog, G. (2019) *Illicit Trade in Cultural Goods in Europe: Characteristics, criminal justice responses and an analysis of the applicability of technologies in the combat against the trade*. Ziņojums. Izglītības, jaunatnes,

sporta un kultūras ģenerāldirektorāts, Eiropas Komisija. Pieejams šeit: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/d79a105a-a6aa-11e9-9d01-01aa75ed71a1>.

Fay, E. (2011) Virtual Artifacts: eBay, Antiquities, and Authenticity. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 27, 449.–464. lpp.

Grabosky, P. and Shover, N. (2010) Forestalling the next epidemic of white-collar crime. *Criminology & Public Policy*, 9 (3), 641.–654. lpp.

Huffer, D. and Graham, S. (2017) The Insta-Dead: The Rhetoric of the Human Remains Trade on Instagram. *Internet Archaeology*, 45. Pieejams šeit: <https://intarch.ac.uk/journal/issue45/5/index.html>

ICOM (2017) The ICOM Code of Ethics for Museums. Pieejams šeit: <https://icom.museum/wp-content/uploads/2018/07/ICOM-code-En-web.pdf>

ICON (2014) The Institute of Conservation's Code of Conduct. Pieejams šeit: https://icon.org.uk/system/files/documents/icon_code_of_conduct.pdf

Losson, P. (2017) Does the International Trafficking of Cultural Heritage Really Fuel Military Conflicts? *Studies in Conflict & Terrorism*, 40 (6), 484.–495. lpp.

Mackenzie, S. (2014) Conditions for Guilt-Free Consumption in a Transnational Criminal Market. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 20, 503.–515. lpp.

Mackenzie, S. and Green, P. (2009) Criminalising the Market in Illicit Antiquities: an Evaluation of the Dealing in Cultural Objects (Offences) Act 2003 in England and Wales. In S. Mackenzie and P. Green (Eds.) *Criminology and Archaeology: Studies in Looted Antiquities*, 145.–170. lpp. Oxford: Hart.

Mackenzie, S. and Yates, D. (2017) What is Grey about the “Grey Market” in Antiquities. In J. Beckert and M. Dewey (Eds.) *The Architecture of Illegal Markets: Towards an Economic Sociology of Illegality in the Economy*, 70.–86. lpp. Oxford: Oxford University Press.

Massy, L. (2008) The antiquity art market: between legality and illegality. *International Journal of Social Economics*, 35 (10), 729.–738. lpp.

McBarnet, D. J. (2003) ‘When compliance is not the solution but the problem: from changes in law to changes in attitude’. In V. Braithwaite (Ed.) *Taxing Democracy: Understanding Tax Avoidance and Evasion*, 229.–243. lpp. Aldershot: Ashgate.

Melikian, S. (2013) Antiquities, With a Proven Record, Drive Art Market. *The New York Times*, 14 June. Pieejams šeit: <https://web.archive.org/web/20200811083012/https://www.nytimes.com/2013/06/15/arts/15iht-melikian15.html>

Sargent, M. et al. (2020) Tracking and Disrupting the Illicit Antiquities Trade with Open Source Data. Research Report. RAND Corporation. Pieejams šeit: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR2706.html

Yates, D. (2015) Value and doubt: The persuasive power of “authenticity” in the antiquities market. *PARSE*, 2, 71.–84. lpp.

REGULATING AND POLICING THE GREY ANTIQUITIES MARKET: WHAT WORKS, WHAT DOES NOT AND WAYS FORWARD

Donna Yates¹ and Diana Berzina²

ABSTRACT. Market actors refer to a legitimate antiquities market and a separate illegitimate market, however weight of the research indicates that there is a mix of legality and illegality at all points of the supply and demand chain. The antiquities market is a grey market, which makes it difficult to regulate and police. For decades, market actors and antiquities trade have relied on “self” or “auto” regulation of the market claiming that objects with better provenance sell better and buyers avoid dubious sellers, however, these claims are not supported by evidence and the market does not police itself. In this chapter, we will discuss why “self” regulation has not worked and present ideas for Europe to move forward with regulating the market beyond ideas of import and export control. Based on the data gathered during European Commission-funded research, we suggest three pathways as a way forward: creating policies that do not rely on market’s “self” regulation, providing new technology for policing that reflect real operational needs, and reconsidering our own role as experts in the maintenance of markets’ greyness. To regulate and police this grey market we need to change our approaches and to support the kind of research and cooperative infrastructure that will allow for innovative practice and policy development.

1. INTRODUCTION

One of the primary issues with the antiquities market is that it is a grey market. This makes it extremely difficult to control. If we wish to develop effective regulatory responses to the illicit trafficking of antiquities and other crimes within the antiquities market, it is important to understand these points of greyness and to consider the shielding effect they have on criminal actors and practices. Greyness has been defined in two ways within academic research on crime. In

1 Dr Donna Yates is an Associate Professor in the department of Criminal Law and Criminology at Maastricht University. Her research is focused on the transnational illicit trade in cultural objects, art and heritage crime, and white-collar crime. Dr Yates has recently been awarded a €1.5 million European Research Council starting grant to study how objects influence criminal networks, with a particular focus on objects such as antiquities, fossils, and rare and collectible wildlife. She’s interested in what draws people to these “criminogenic collectibles”, how they interact with them, and how these objects may inspire crimes.

2 Diana Berzina is a Researcher in the project ‘Trafficking Transformations: Objects as Agents in Transnational Criminal Networks’ based in the department of Criminal Law and Criminology at Maastricht University. In 2018 Diana graduated with MSc in Criminology and Criminal Justice from the University of Glasgow. Her research focused on the ways how the digital world and digital communications are used to legitimise art crime and antiquities trafficking.

the first, greyness is characterised as the difficulty to assess zone between two opposite poles of behaviour. This construction assumes that there is a legal, moral, or appropriate way to act and an illegal, immoral, inappropriate way to act, both of which are defined by laws, cultural norms, or ethical guidelines. In the “grey area”, then, there are actions that, based on the previously mentioned laws and norms, cannot yet be classified as being either legal or illegal, moral or immoral. The second possible conception of grey, particularly in relation to markets, characterises greyness as being a mixing of illegal and legal, of tainted and untainted actions or items, with the resulting situation being neither entirely untainted nor entirely tainted. And just as a black and white paint mix to form a grey paint, the illegal/tainted can no longer be separated from the legal/tainted. To define this more directly with relation to markets, in the first conception greyness occurs when there is a correct way to be, but we do not yet know what it is; in the second conception of greyness, right and wrong have become inseparably mixed.

Both conceptions of greyness can be seen within the antiquities market (see Mackenzie and Yates, 2017 for a more complete discussion of this). Mixed supply streams for all antiquities on the market lead to a situation where legal and licit objects are indistinguishable from illegal and illicit objects. Market traditions of opaque business practices, poor provenance research, and anonymity mask the origins of all antiquities for sale and allow illicit and illegal objects to be laundered (but not fully cleaned). Finally, a high degree of moral ambiguity and shifting ideas of ethical behaviour exist among market actors, creating an atmosphere where engagement with the illicit market is difficult to classify within a simple right/wrong dichotomy.

The weight of academic research indicates that the antiquities market is a mix of legality and illegality at all points along the supply chain (Massy, 2008; Mackenzie and Yates, 2017). Existing policy does not provide enough guidance to classify certain market actions as right or wrong and instead some market actors engage in “creative compliance” by complying with the letter of regulations or norms while violating their spirit (McBarnet, 2003) This evidences a situation where improved regulatory tools are clearly needed. In this chapter we will discuss how we can approach regulating and policing this grey market through three pathways: developing regulatory regimes that are not dependent on the market policing itself, providing support and new technology for policing that reflects real operational needs, and by examining the role experts play in the maintenance of market greyness.

2. DATA COLLECTION

The data used in the present study was collected in 2018 and 2019 as part of a European Commission-Funded study titled “Illicit Trade in Cultural Goods in Europe: Characteristics, criminal justice responses and an analysis of the applicability of technologies in the combat against the trade” (Brodie et al. 2019).

The first goal of this study was to investigate the illicit movement of cultural objects from, to, and through the EU with a specific focus on clarifying basic information about the nature of the trade, such as what types of objects are traded and in what volumes, as well as the operational modes of criminals operating in this field. The second was to consider the role of new technology for identifying illicit cultural objects within Europe and for improving information sharing between various agencies that are charged with preventing trafficking.

To gain this information, a mixed methodology was employed that included a review of relevant literature, interviews with practitioners and experts, an online survey of additional practitioners and experts, snapshot analyses of online markets for cultural goods, and the analysis of case studies. A total of 36 interviews were conducted in 2018, the majority of which were with representatives from European law enforcement and customs who work in this field. The survey, which was open for six and a half weeks in mid-2018, gained 124 responses from 39 countries. We consider this response rate to be relatively low, particularly since we directly or indirectly contacted 770 potential respondents via social media or our professional network. Potential reasons for this low response rate are reflected in both the responses of those who did complete the survey as well as in interviews, including institutional barriers to information sharing and limited time and staffing capacity. In contrast to the interviews, most survey respondents were collectors of cultural objects (33), art dealers (25), university researchers (27), and museum professionals (19). Taken with the more police-focused interviews, experiences from a diverse set of art market actors, researchers, and regulators were obtained. These were contextualised with the results of our desk-based data gathering methods.

3. REGULATING BEYOND SELF-REGULATION

Self-regulation or auto-regulation in a regulatory technique that is perhaps best characterised here with the phrase “the market will police itself”. It is a mix between a government trust in the desire of white-collar actors to “do the right thing” voluntarily out of a sense of civic duty, and a neoliberal idea that an unregulated market will automatically end up “doing the right thing” because market actors’ profit from avoiding actions that harm their business (i.e. businesses won’t poison their customers because then they will not have any more customers). The obvious issue is that it is often profitable to “do the wrong thing” and when nothing compels market actors to have a civic conscious, many do not. An extreme neoliberal view might be to assert that if the market wants “the wrong thing”, in this case they want illicit antiquities, then we should not stand in the market’s way and that right and wrong should be defined by what the market bears. However, the weight of our international and even national understanding of concepts of heritage allow for human culture and the artistic flowering of human capacity to exist as a special case in need of direct protection

and preservation. Even if the market wants to bring the shared cultural heritage of all humankind into a free-market system characterised by private ownership, that simply is not fully possible.

We have a point of tension here, where the market demands antiquities that are potentially illegal or illicit, and we have a broader assertion coming from the outlook of preservation that illegal or illicit antiquities should not be allowed on the market. Despite this conflict of interest on the part of those who market antiquities, the general theme of antiquities market regulation in many jurisdictions has been in support of self-regulation as described above. This choice of regulatory styles has a number of likely origins. First, it is the least expensive for governments in the short term: no government oversight means no government bill to pay. Second, white collar actors are regularly considered as being capable to monitor and police themselves. This public trust is the primary shield for what can be termed white collar crime (Grabosky and Shover, 2010) and, though beyond the scope of this paper, calls in to question the efficacy of many self-regulatory regimes. Finally, market actors themselves are largely in support of autoregulation, claiming that it is effective while enjoying a situation that is less onerous for them than external monitoring and reporting would be.

In promoting self-regulation as appropriate for the antiquities market, market actors put forward several arguments, most of which fit within the same simplified neoliberal idea that a free market eventually automatically rejects negative behaviour. Yet, these arguments are usually presented without significant support from research, and subsequent investigation calls them into question.

Take, for example, the assertion that the antiquities market does and will offer complete and transparent ownership histories for objects on sale because 'objects with better provenance sell better' (e.g., see Melikian, 2013). In other words, that dealers will respond to the demands of consumers and will only sell objects with positive, and not illegal, provenance histories because of a desire for increased profit. However, research shows that aesthetics (Brodie, 2014; Losson, 2017) and authenticity (Fay, 2011; Yates, 2015) are at the heart of antiquities' buyer behaviour. While most antiquities consumers are unlikely to buy an antiquity that they know for a fact is illegal, there are whole categories of antiquities that continue to be sold on the market entirely without provenance. This is supported by market practices where information is selectively disclosed and certain questions about the origins of a piece remain unasked (Mackenzie, 2014). While market actors may have a financial incentive to highlight antiquities with 'clean' provenance in the rare instances that these truly exist, they also have a financial incentive to maintain a culture where aspects of provenance are not key to enticing a buyer. No academic market study to date has clearly connected "good" provenance to increased market value on the antiquities market.

A similar assertion made in favour of self-regulation on the antiquities market is the idea that buyers shun bad actors, that there are only a few "bad apples" in the trade (Mackenzie and Green, 2009), and that antiquities' sellers who sell illicit

objects gain a bad reputation and thus eventually go out of business. However, the ability to determine which sellers of antiquities are "bad" and which are "good" is not immediately evident to most buyers. Some major galleries and some "well-respected" gallerists have been forced to turn over illicit antiquities or even have been convicted of crimes, yet they continue to trade openly and extensively. Significant research time on the part of the buyer is needed to fully assess the history of a seller, and as the majority of antiquities' buyers are likely not crime or market specialists, this is a lot to expect. Even in situations where the acts of a particular market actor might make it so they don't pass a simple "Google search test", market opacity allows even disgraced traders to re-enter the market in other ways. Perhaps the most obvious is the shielding effect of selling via auction houses or, more likely, via the Internet. On the Internet, nobody knows you're a dog...or a dodgy antiquities' dealer.

The idea that the market will police itself, then, is not supported by research. Further, the very fact that this is a topic of discussion at all and that we have a continued issue with antiquities trafficking and illicit sale, shows that self-regulation doesn't work. While we have relied on self-regulation of the market for decades, the market itself has no real incentive to self-regulate. Truly self-regulating would mean more work and less profit. As it stands, there is neither a carrot nor a stick.

A number of interesting possibilities exist for regulating the antiquities' market outside of self-regulation which take into account market greyness. Those presented here are based on a potential European context due to the nature of the data gathering, however they could be adapted beyond Europe. While the exact implementation of these ideas would vary based on jurisdiction, they are presented here as a point of discussion and elaboration.

First, a licensing scheme that applies to all sellers of antiquities would be a potentially effective way to regulate this market. This could be implemented at a European level or done to a set European standard, with all sales of antiquities routed through licensed dealers. The result would be that bad actors get their licence revoked, preventing them from trading. Licensing would also remove the impossible expectation that buyers recognise bad actors on the marketplace and would increase buyer confidence in the market. Further licensing could come along with a minimum standard for training in due diligence, art and heritage law, etc. on the part of sellers, ensuring that those trading in antiquities are informed of their obligations and of the ethical and legal status of various actions and activities. Dealing in antiquities without a license becomes an actionable violation.

Next, mandating the compulsory registration of antiquities stock and transactions in a centralised registry would further reduce greyness within this market. Sellers dealing in cultural objects would be required to provide Object-ID based information for each piece, along with a photograph, provenance, and import/export history, and further report when a transaction concerning the

piece takes place. Registry entries would then be available to buyers and to law enforcement. The result would be a growing provenance record for each antiquity on the market and, yet again, an increase in buyer confidence. Further, compulsory regulation creates a violation for bad acting that is based on clear compliance or non-compliance, and thus is relatively easy to investigate and penalise.

Finally, the promotion of independent provenance research is a way to move away from the greyness of self-regulation in the antiquities market. Provenance research should be out of the hands of people who have a financial stake in the results; it often pays to ignore bad provenance and, depending on the type of the antiquity, for sellers to perform an impartial provenance research is problematic. Fostering the development of independent provenance research as a market sector could be accomplished through support for professional and master's programmes, incentives for provenance researchers to enter the market, and facilitation of access to documents for provenance research. Making thorough and independent provenance research a condition of sale in a way that does not depend on voluntary compliance on the part of market actors would, yet again, have the added benefit of increasing consumer confidence and protections on the market.

Market actors will likely consider any version of the proposed regulatory options as onerous, saying that this will cause a burden that will negatively reduce the whole of the antiquities' trade. However, consumers benefit from a clean market. The reduction will come in the form of excluding grey material from the market which is the goal of the regulation.

4. POLICING BEYOND THE TECHNOLOGY PANACEA

Regulation is only one side of our response toolkit. We must also consider the policing of antiquities-related crimes in light of greyness within this market.

Within EU institutions, the potential application of new technologies to fighting of crime more generally and to antiquities' trafficking specifically has become a priority area. There is a feeling within these institutions and within society that technology should be able to solve our policing problems and that opportunities to apply new technology to crime fighting are passing by us, while at the same time efforts to use new technology are implemented in a disorganised way. Antiquities trafficking prevention, itself, is a graveyard of failed and aborted attempts to apply technology. This topic is littered with databases that are unfunded or abandoned, platforms and applications that no one uses or needs, and press coverage that portrays proposed new tech ideas as solutions to this problem without needed evaluation or critique. A portion of the European Commission-funded study, then, focused on the use of new technologies by law enforcement authorities and other policing agencies in countering antiquities' trafficking to find out what was useful, what was not, and what barriers exist to effectively address this grey market.

While a number of technologies are used by policing agencies in their investigation of trafficking offences, including antiquities' trafficking offences, respondents to our survey and interviewees singled out very few of these technologies as being extremely useful. One useful technology that a number of participants discussed were "web crawlers": programmes that "scrape" the visible or dark web for data, in this case data related to antiquities movement and transactions. The use of crawling and scraping tools within our discussion with participants evidences the important role that the Internet plays in the antiquities market, a fact that has been evidence by numerous studies (e.g., Altaweel 2019; Brodie, 2014b, 2015, 2017; Huffer and Graham, 2017; Sargent et al., 2020). Web crawlers as well as accompanying technologies such as image recognition and related data processing technologies, were considered positive and desirable among participants who saw them as flexible, customisable, and inexpensive. However, this technology is not without its drawbacks. Participants noted that crawlers generate a lot of data, and that the data requires a trained human eye for processing and analysis. Due to staffing and funding issues, there is often more data than trained human eyes. A representative from one European policing agency noted that this was why they did not employ web crawlers in the policing of antiquities-related crime: they had more cases than they were able to deal with from traditional "tips" alone and using crawling technology to find more crime would further exceed their capacity.

Another technology cited as useful by many participants is one that is far from new. Participants noted that databases of stolen or looted objects, and indeed databases of any sort of information relevant to antiquities' trafficking cases, are a key component of antiquities' trafficking investigations. Respondents noted that being able to access actionable and useful information in databases reduced friction in cross-border cases and database consultation is seen as standard practice. However, participants were quick to point out the limitations of databases. First and foremost, databases only contain documentation of antiquities that have been previously registered and then stolen. Several participants were quick to note that this kind of illicit antiquities makes up only a small portion of the greater antiquities market, with most objects for sale being looted from the ground and thus undocumented. A previously unknown antiquity which was removed from the ground by a looter has no records. Further, participants noted that there were often issues with the quality of some database entries and that poor upkeep and infrequent updates reduced the usefulness of many databases. Participants also noted that specialised and trained staff are needed to manually search databases and that, indeed, manual searching is the norm.

Beyond web crawling and related technologies and databases, few informants cited other form of targeted technology as being useful to policing antiquities trafficking. Many noted that they relied on emails, phone calls, and traditional police work, and did not clearly state that they needed any specific technological

tool. Despite the headlines in the media about various technologies that could be used to address antiquities' trafficking, policing agencies are not using them and do not clearly identify a need for them.

In our own analysis of technology options as part of the European Commission-funded study, we have come to the same conclusion as front-line law enforcement agents. Despite conducting a series of evaluations of various proposed technologies to address the illicit trade, none of the additional technologies considered were judged to be particularly useful for combatting the illicit trade or reducing market greyness. Indeed, the technologies considered inevitably fell into one or more of three categories:

- No operational need: police simply do not need the information that this technology generates, and it does not aid investigations.
- No budget to implement: while the technology could potentially have an interesting and useful application, the sheer cost of it compared to realistic policing budgets makes implementation impossible.
- Tech in search of an application: this applies to technology whose creators, often a tech start-up, are looking for a way to apply that technology to generate profit, thus they propose it as a response to antiquities' trafficking (despite 1 and 2 above) even though the technology was not developed for this issue and may be poorly tested.

In the end, we were unable to identify any new technology that would clearly aid the investigation of antiquities' trafficking cases that would not have already been used in Europe.

What, then, acts as a barrier to effective policing of the illicit antiquities trade if there is no "technology gap"? Our participants overwhelmingly cited two related barriers to address this grey market: lack of money and lack of political will. Several participants noted that they wanted to make better use of their technology options (particularly web scraping and related technology), but there was a lack of funding for the staff needed. These technologies were seen as creating the need for more, not less, staff and the staff members using the technology required training which costs either money or time. Related to this lack of funding for staffing was an impression that the illicit trade in antiquities was a low priority for the agencies that participants were part of. Some reported funding increases when certain individuals with an interest in the topic were making resource allocation decisions, but that otherwise other issues take precedence when it comes to staffing assignments and funding allocation.

A clear response to this is to develop earmarked funding pathways for policing units engaged in combatting the illicit trafficking of antiquities which can be applied to locally defined operational needs. If staffing capacity is the barrier to uptake of useful technologies, that capacity must be increased. The development of new technologies in this area is useless if there is not enough policing staff to implement them. Beyond direct funding, several other measures might allow for more effective policing of the illicit trade. First, it would be useful to support

the development of easy-to-implement toolkits of open-source technologies that are already being used by some agencies within Europe. These toolkits would preserve and share best practices, prevent the need for parallel development of the same tech applications, and could include measures focused on streamlining data processing and cost-reduction. Next, funded partnerships between academia and law enforcement could allow the development of technologies that are tailored to operational needs and realities, and such user-led development could also include an element of training and capacity building. Finally, there is a need to improve the technologies that already exist: to provide sustained funding for, for example, the databases that law enforcement officers both regularly use and regularly find incomplete or in need of development.

5. CONSIDERING OUR OWN ROLE AS EXPERTS

Although the role that experts play in facilitating the illicit trade in antiquities was not a focus of the previously discussed European Commission study, it is worth considering how expertise contributes to the maintenance of market greyness. Despite the earlier criticism of self-regulation, we would like to consider here why we, heritage professionals, must police ourselves in a system in which our own participation in the illicit market goes unacknowledged and unpenalized, and may actually be rewarded.

As conservators, authenticators, curators, evaluators, scientists, and researchers, we rarely consider how even the most mundane aspects of our work support the illicit trade in antiquities and the greying of the market. While we do not normally think of our work in this way, we create value on the antiquities' market and our professional actions determine if an antiquity is priceless or worthless. For example, as mentioned previously, authenticity is much more important to dealers and buyers than provenance: an antiquity that is not authentically ancient has little market value. But we, experts, are the gatekeepers of authenticity, determining if something is likely "real" or not via scientific testing and our deep knowledge of the material. Without professional participation in the market, antiquities that lack information about their archaeological location cannot be fully authenticated, which in turn greatly reduces their market value.

Our professional interactions with not only obviously illegal material, but unprovenanced antiquities that have the possibility of being illicit (which, indeed, is all unprovenanced antiquities) occupy an ethically ambiguous grey zone of their own. And though engaging with these antiquities in a professional capacity is conceptually far from the obvious crimes of looting and smuggling, how an expert chooses to navigate this grey zone is not neutral. Somewhere down the line refusing to interact with the objects might disrupt the trade. Somewhere down the line agreeing to interact with the objects can facilitate the destruction of the past.

Some professional codes of ethics within the heritage and preservation sphere restrict engagement with unprovenanced antiquities (e.g. ICOM, 2017; ICON,

2014). Although these codes may seem quite clear on paper, in practice they are applied unevenly, they are subject to free interpretation, and there is negligible punishment for violating them. In other words, these codes of ethics are not as “black and white” as they might appear, placing many actions that experts commonly undertake in the “grey zone” of our first conception of “greyness” outlined above: they are actions that our rules and norms cannot fully classify as right or wrong.

When it comes to interacting with an unprovenanced antiquity or with the market more generally, what one professional might consider to be an allowable level of uncertainty about an object’s origins might be unacceptable to another. Experts may not ask the right questions of market actor. They may trust reputations or existing relationships. They may need the money that giving expertise to the market provides. They may feel pressure from their employers to satisfy market clients or donors. Some may simply not care about this issue. All these issues are known and are the subject of discussion. Yet, the market depends on our expertise and our ability to refuse to provide this expertise in the case of potentially illicit antiquity can destabilise the grey market that depends on it.

Thus, alongside regulatory development and an increase in funding for defined policing needs, we must explore ways in which the greater community of heritage professionals can effectively police themselves (and if we cannot, come up with ways that we can be externally policed) and increase our internal capacity for dealing with thorny ethical issues involved in market engagement. This must include an elaboration of our understanding of professional ethics and the inclusion of real penalties for ethical violations. It must include the ongoing education of students entering the field and, perhaps more importantly, professionals who have developed patterns of engagement with the market that are no longer tenable. Finally, it should include a significant amount of community support for navigating market interactions, ethical issues concerning the illicit trade, and for reducing the culture of silence around discussing specific concerns.

In conclusion, the grey character of the market makes it difficult to regulate and police legality, but it is not impossible. Progress has been made when we move away from 1970s style models for dealing with the illicit trade. There is a wealth of information that could be disclosed through evidence-based research and cooperative infrastructure which could be drawn upon to craft more effective policy. However, the barriers to developing these lines of research are vast. At the moment we are poised to keep repeating past mistakes in policy and technology development Changing that will take work, and we do not currently have the infrastructure in place to support the kind of research needed to do that work.

ACKNOWLEDGEMENTS

The funding for this research was provided by the European Research Council (ERC) under the European Union’s Horizon 2020 research and innovation

programme (grant agreement n° 804851) and from European Commission EAC/06/2017 “Improving Knowledge on Illicit Trade in Cultural Goods in the EU”.

REFERENCE LIST

- Altaweel, M. (2019) The Market for Heritage: Evidence from eBay using Natural Language Processing. *Social Science Computer Review*. <https://doi.org/10.1177/0894439319871015>.
- Brodie, N. (2014) Provenance and Price: Autoregulation of the Antiquities Market?. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 20, 427–444.
- Brodie, N. (2014b) The Internet Market in Precolumbian Antiquities. In J. Kila and M. Balcells (Eds.) *Cultural Property Crime: An Overview and Analysis on Contemporary Perspectives and Trends*, pp. 237–262. Leiden: Brill.
- Brodie, N. (2015) The Internet Market in Antiquities. In F. Desmarais (Ed.) *Countering Illicit Traffic in Cultural Goods: The Global Challenge of Protecting the World’s Heritage*, pp. 11–20. Paris: ICOM.
- Brodie, N. (2017) Virtually Gone! The Internet Market in Antiquities. In *Proceedings of the 6th International Conference of Experts on the Return of Cultural Property*, pp. 190–204. Seoul: Oversea Korean Cultural Heritage Foundation.
- Brodie, N., Yates, D., Slot, B., Batura, O., van Wanrooij, N., & op ‘t Hoog, G. (2019) *Illicit Trade in Cultural Goods in Europe: Characteristics, criminal justice responses and an analysis of the applicability of technologies in the combat against the trade*. Report. Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture, European Commission. Available at: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/d79a105a-a6aa-11e9-9d01-01aa75ed71a1>.
- Fay, E. (2011) Virtual Artifacts: eBay, Antiquities, and Authenticity. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 27, pp. 449–464.
- Grabosky, P. and Shover, N. (2010) Forestalling the next epidemic of white-collar crime. *Criminology & Public Policy*, 9 (3), pp. 641–654.
- Huffer, D. and Graham, S. (2017) The Insta-Dead: The Rhetoric of the Human Remains Trade on Instagram. *Internet Archaeology*, 45. Available at: <https://intarch.ac.uk/journal/issue45/5/index.html>.
- ICOM (2017) The ICOM Code of Ethics for Museums. Available at: <https://icom.museum/wp-content/uploads/2018/07/ICOM-code-En-web.pdf>
- ICON (2014) The Institute of Conservation’s Code of Conduct. Available at: https://icon.org.uk/system/files/documents/icon_code_of_conduct.pdf
- Losson, P. (2017) Does the International Trafficking of Cultural Heritage Really Fuel Military Conflicts?. *Studies in Conflict & Terrorism*, 40 (6), pp. 484–495.
- Mackenzie, S. (2014) Conditions for Guilt-Free Consumption in a Transnational Criminal Market. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 20, pp. 503–515.
- Mackenzie, S. and Green, P. (2009) Criminalising the Market in Illicit Antiquities: An Evaluation of the Dealing in Cultural Objects (Offences) Act 2003 in England and Wales. In S. Mackenzie and P. Green (Eds.) *Criminology and Archaeology: Studies in Looted Antiquities*, pp. 145–170. Oxford: Hart.

Mackenzie, S. and Yates, D. (2017) What is Grey about the “Grey Market” in Antiquities. In J. Beckert and M. Dewey (Eds.) *The Architecture of Illegal Markets: Towards an Economic Sociology of Illegality in the Economy*, pp. 70–86. Oxford: Oxford University Press.

Massy, L. (2008) The antiquity art market: between legality and illegality. *International Journal of Social Economics*, 35 (10), pp. 729–738.

McBarnet, D. J. (2003) ‘When compliance is not the solution but the problem: from changes in law to changes in attitude’. In V. Braithwaite (Ed.) *Taxing Democracy: Understanding Tax Avoidance and Evasion*, pp. 229–243. Aldershot: Ashgate.

Melikian, S. (2013) Antiquities, With a Proven Record, Drive Art Market. *The New York Times*, 14 June. Available at: <https://web.archive.org/web/20200811083012/https://www.nytimes.com/2013/06/15/arts/15iht-melikian15.html>

Sargent, M. et al. (2020) Tracking and Disrupting the Illicit Antiquities Trade with Open Source Data. Research Report. RAND Corporation. Available at: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR2706.html

Yates, D. (2015) Value and doubt: The persuasive power of “authenticity” in the antiquities market. *PARSE*, 2, pp. 71–84.

BLOKĶĒDES SNIEGTĀS IESPĒJAS UN IZAICINĀJUMI MĀKSLAS PRIEKŠMETU TIRGŪ

Elizabeta Lazaro (Elisabetta Lazzaro)

Radošo mākslu universitātes Radošo nozaru biznesa skola
(Apvienotā Karaliste)

(*Business School for the Creative Industries, University for the Creative Arts*)

KOPSAVILKUMS. Blokķēdes tehnoloģija varētu nest vērienīgas pārmaiņas kultūras un radošajās nozarēs un it īpaši tradicionālajā mākslas priekšmetu tirgū. Tomēr pagaidām jaunāko pētījumu autori vēl nespēj izvērtēt blokķēdes potenciālo ietekmi uz mākslas priekšmetu tirgu. Galvenais pamatojums blokķēdes tehnoloģijas pārņemšanai mākslas priekšmetu tirgū ir tās spēja veicināt darījumu pārskatāmību attiecībā uz mākslas priekšmetu autentiskumu un izcelsmes noteikšanu. Diezgan droši var apgalvot, ka blokķēde palīdzēs mazināt neskaidrību, pateicoties vienotam darījumu reģistram un laika zīmogam, tādējādi garantējot mākslas priekšmeta autentiskumu un iepriekšējā īpašnieka identitāti. Galvenais – tas tirgū pakāpeniski samazinātu viltojumu daudzumu un it īpaši tā dēvēto pelēko zonu, kurā robeža starp (patiešām) autentiskiem mākslas priekšmetiem un (potenciāli) viltotajiem ir ļoti trausla. Tādēļ blokķēdi var uzskatīt par iekšēju, anonīmu, visiem vienotu un zināmā mērā pašregulējošu sertificēšanas alternatīvu centralizētai juridiskajai sertificēšanai, kuras pamatā ir oficiāls reģistrs ar mākslas priekšmetu īpašnieku identifikācijas informācija, tostarp nodokļu identifikācijas datiem. Analizējot trīs dažādu blokķēdes platformu iespējamo pielietojumu mākslas priekšmetu tirgū un šo platformu darbības modeļus, autore analizēs, kā blokķēde varētu palīdzēt mākslas priekšmetu tirgus profesionāļiem. Jāpiebilst arī, ka no regulējuma viedokļa šai tehnoloģijai ir priekšrocības un trūkumi attiecībā uz to, kā mākslas priekšmetu tirgus profesionāļi varētu rīkoties un kā tiem būtu jārikojas, parādoties šādiem jauniem rīkiem.

1. IEVADS

Mākslas priekšmetu tirgus speciālistiem jārod risinājums, kā nodrošināt pareizu un drošu informāciju par mākslas priekšmetiem, lai mazinātu nenoteiktību un veicinātu pārskatāmību. Darījumos ar mākslas priekšmetiem allaž ir pastāvējis viltojumu un krāpniecības risks, tādēļ ikviens mākslas priekšmetu pircējs pastāvīgi meklē drošākas darījumu veikšanas iespējas (Frey, 2019). Šajā kontekstā blokķēde kļūst par potenciālu risinājumu informācijas iegūšanai par mākslas darbu autentiskumu, izcelsmi un izsekojamību, kā arī šīs informācijas apstiprināšanai (Sidorova, 2019).

Blokķēde tiek definēta kā decentralizēts digitāls reģistrs, kurā lietotāji var droši un pastāvīgi uzglabāt informāciju. Dati tiek uzglabāti kriptogrāfiskos blokos, kuri veido nemainīgu ķēdi. Tie ir pārbaudāmi, uzticami un izsekojami, jo tos nav iespējams mainīt (Boucher, 2017). Šo iemeslu dēļ pēdējā laikā ir palielinājusies interese par blokķēdi, un tehnoloģijai veltīto projektu skaits laikposmā no 2016. gada līdz 2018. gadam ir divkārtšojies (Bruschi et al., 2020). Lai gan blokķēdes tehnoloģija radās pirms vairāk nekā desmit gadiem saistībā ar kriptovalūtu "Bitcoin", tā tiek izmantota dažādās tautsaimniecības nozarēs, tostarp tagad arī mākslas priekšmetu tirgū (Sidorova, 2019). Tādēļ līdz pilnīgai tās potenciāla izmantošanai vēl ir tāls ceļš ejams.

Attiecīgi pieaug arī blokķēdei veltīto akadēmisko pētījumu skaits, kuros uzmanība tiek vērsta uz tās vēl neatklāto potenciālu, it īpaši attiecībā uz pielietojumu mākslas priekšmetu tirgū (Whitaker, 2019). Ekonomisti, kuri specializējas mākslas nozarē, pagaidām neiedziļinās šajā jautājumā, jo mākslas priekšmetu tirgus kodols joprojām darbojas bezsaistē (Sidorova, 2019).

Darba turpinājumā autore aplūkos mākslas priekšmetu viltojumu problēmu un skaidros, kā to risināt ar blokķēdes tehnoloģijas palīdzību. Pēc tam autore salīdzinās blokķēdes galvenos lietojuma veidus mākslas priekšmetu tirgū un to individuālos darbības modeļus, lai noteiktu, kā tipiskas autentiskuma un izcelsmes noteikšanas problēmas tiek risinātas ar blokķēdes palīdzību. Pēdējā nodaļā izklāstītas vispārējās pārdomas un sniegts temata kopsavilkums.

2. MĀKSLAS PRIEKŠMETU VILTOJUMU APDRAUDĒJUMS UN BLOKĶĒDE

Viltojumu izgatavošana un izplatīšana ietver maldināšanas aspektu, proti, nodomu pasniegt viltotu priekšmetu kā autentisku (Wollheim, 1969). Mākslas priekšmetu viltošana ir viena no smagākajām mākslas priekšmetu tirgus problēmām. Ženēvas Mākslas priekšmetu ekspertu institūta (*The Fine Arts Expert Institute; FAEI*) eksperti lēš, ka vairāk nekā 50 % no tirgū esošajiem priekšmetiem nav autentiski (Larson, 2014). Mākslas priekšmetu viltošana ir pastāvējusi vienmēr, taču mūsdienās šī parādība ir daudz uzskatāmāka straujās informācijas aprites dēļ, ko nodrošina plašsaziņas līdzekļi. Tomēr ar inovatīvām tehnoloģijām viltošanu iespējams mazināt un izskaust.

Formulējot spriedumus par priekšmetu autentiskumu, mākslas priekšmetu tirgus dalībnieki var paļauties uz trīs dažādiem elementiem, proti, tiesu ekspertīzi, izcelsmes noteikšanu un amata meistaruru zināšanām (Daab, 2010). Tiesu ekspertīzē tiek veikti zinātniski testi, lai noskaidrotu priekšmeta autorību. Izcelsmes noteikšana dokumentē priekšmeta īpašumtiesību vēsturi. Amata meistaruru jeb pazinēju zināšanas ir galīgais autentiskuma noteikšanas līmenis. Lai gan inovatīvu tehnoloģiju risinājumi pārsvarā tiek piemēroti tiesu ekspertīzes jomā, tos var izmantot arī izcelsmes noteikšanas un amata meistaruru zināšanu jomā. Šo procesu veicina arī tiešsaistes darījumu popularitāte, kas vēl vairāk sekmē pieprasījumu pēc mākslas priekšmetu autentiskuma noteikšanas (Hiscox, 2019).

Galvenā problēma, ar ko kolekcionāriem nākas saskarties, pērkot mākslas priekšmetus un to iedomāto nozīmīgumu, ir konkrētā priekšmeta izcelsme

un pārlicība, ka tam ir nevainojama īpašumtiesību vēsture un pierādāms autentiskums (MacAndrew, 2020). No otras puses, mākslas priekšmetu tirgus dalībnieki uzskata, ka tehnoloģijas palīdzēs uzlabot izcelsmes noteikšanu, kā arī mākslas darbu izsekošanu un to autentiskuma noteikšanas procesu.

Pēdējā laikā blokķēde globāli ir piesaistījusi dažādu uzņēmumu un organizāciju pastiprinātu interesi, un 21. gadsimta kontekstā tā ir uzskatāma par vienu no inovatīvākajām tehnoloģijām. Lai gan būtisks blokķēdes attīstības izrāviens sākās pēc Satoši Nakamoto 2008. gadā publikācijas "Bitmonēta: vienādranga elektroniskās naudas sistēma" (*Bitcoin: Peer-to-Peer Electronic Cash System*) un "Bitcoin" blokķēdes ieviešanas, tehnoloģijas vēsture sākās daudz agrāk. Izstrādājot laika zīmoga pievienošanas struktūru, ko patlaban dēvē par blokķēdi, Stjuarts Hābers (*Stuart Haber*) un Skots Storneta (*Scott Stornetta*) (1991) pētīja uzticamas informācijas aspektus digitālajā laikmetā. Pēc tam Nakamoto (2008) izvērsa viņu pētījumam un izgudroja tā dēvēto "rakšanu", proti, jaunu metodi, kas dod iespēju izsekojamā un uzticamā veidā izpildīt vērtību pārvedumus starp sistēmas dalībniekiem.

Te būtu īpaši jāatzīmē, ka blokķēde mākslas priekšmetu tirgū būtu vērtīgs ieguvums no uzticamas informācijas viedokļa. Proti, blokķēde var būt noderīgs instruments mākslas priekšmetu tirgus dalībniekiem tādu problēmu risināšanā, kas saistītas ar priekšmetu izcelsmes noteikšanu, autentiskuma noteikšanu, verificēšanu un priekšmeta identitāti. Saskaņā ar *Deloitte & ArtTactic* 2019. gada ziņojumu (192. lpp.) blokķēdes galvenās priekšrocības ir šādas:

- atvērta un savstarpēji savienota piegādes ķēžu tīkla izveide, kas visiem tīkla dalībniekiem nodrošina jaunāko reāllaika informāciju;
- iespēja iestatīt atļaujas informācijas lasīšanai, rakstīšanai, izskatīšanai u.c. darbībām;
- mākslas priekšmeta vēstures pārredzamības nodrošināšana, kā arī drošības sekmēšana, atklājot visu informāciju, izņemot konfidencialos datus;
- vienota uzticamas informācijas avota izveide;
- ieinteresēto personu līdzdalības elastīguma un pārredzamības nodrošināšana;
- spēja identificēt problēmas, kas izriet no loģistikas darbībām ar mākslas priekšmetiem.

Laikmetā, kad strauji aug mākslas priekšmetu tiešsaistes tirgus un digitālās mākslas popularitāte, patērētāju uzticības veidošana kļūst arvien svarīgāka. Tādējādi blokķēdes tehnoloģija kalpo kā līdzeklis mākslas priekšmeta īpašumtiesību aizsardzībai, sastādot īpašumtiesību sertifikātus, pamatojoties uz viedajiem līgumiem, kas noslēgti starp dažādiem mākslas priekšmeta īpašniekiem (O'Dwyer, 2018; Sidorova, 2019). It īpaši digitālo vērtību gadījumā ir nepieciešama īpašumtiesību un izmantošanas vēstures pārskatāmība, kā arī skaidri un vienkārši īpašumtiesību nodošanas procesi, lai motivētu patērētājus atvērt makus (McConaghy, 2017). Vienlaikus gaidāms, ka blokķēde paātrinās kapitāla apriti un paaugstinās oriģinalitātes aizsardzības līmeni, radot izaicinājumu mūsdienu mākslas priekšmetu tirgus novecojušajam darbības modelim. Tā kā blokķēdē nav

nepieciešami starpnieki, šī tehnoloģija ļauj atteikties no starpniekpakalpojumiem un apvieno autorus, izveidojot centrālas apvienības, tā samazinot darbības izmaksas un komisijas maksas (Han, 2020).

3. REĢISTRĀS “ARTORY” UN IZSOĻU NAMS “CHRISTIE’S”

Bērnija Ebsvorta kolekcijas pārdošana izsoļu namā “Christie’s” Ņujorkā 2018. gada novembrī uzskatāma par pavērsieni blokķēdes tehnoloģijas izmantošanā mākslas priekšmetu tirgū un it īpaši izsolēs. Kolekcijas izsolē “Christie’s” izmantoja jaunu izsoles norises modeli, apvienojot tradicionālus paņēmienus ar jauno blokķēdes tehnoloģiju. Šī bija pirmā reize, kad blokķēde tika izmantota mākslas priekšmetu izsolē, turklāt visnotaļ sekmīgi. Jāuzsver, ka kopējā ieņēmumu summa šajā izsolē sasniedza 323 miljonus ASV dolāru, kas bija vairāk nekā sākotnēji prognozēts.¹ Turklāt izsolē tika uzstādīti 12 mākslinieku darbu pārdošanas summu rekordi, bet īpaši jāpiemin Hopera (*Edward Hopper*) glezna “Chop Suey”, kuras pārdošanas summa sasniedza gan autora personīgo rekordu, gan rekordsummu pirmskara amerikāņu mākslas kategorijā. Noteikti jāpiebilst, ka Ebsvorta kolekcija tika uzskatīta par izcilāko amerikāņu modernās mākslas privāto kolekciju. Kolekcijā bija tādu mākslinieku darbi kā Edvards Hoppers (*Edward Hopper*), Džordžija Okīfa (*Georgia O’Keeffe*) un Vilems De Konings (*Willem de Kooning*), un kāds ducis no šiem darbiem ir bijuši izstādīti.

Mārketinga nolūkā pirms izsoles norisinājās vairāku kolekcijas mākslas darbu starptautiska ceļojošā izstāde un tika sarīkota *Art+Tech* konference “Exploring Blockchain: Is the Art World Ready For Consensus?” (Blokķēdes izaicinājumi: vai mākslas pasaule ir gatava vienprātībai?) “Christie’s” rīkotajā konferencē izsoļu nams prezentēja klientiem sadarbību ar 2016. gadā dibināto uzņēmumu “Artory” saistībā ar blokķēdes tehnoloģijas izmantošanu uzticamu datu apkopošanai par mākslas darbiem.

Lai veiktu ar kolekcijā esošajiem mākslas darbiem saistīto datu šifrēšanu un uzglabāšanu, uzņēmums izstrādāja reģistru “ArtoryRegistry”. Reģistrā tiek apkopoti visi dati par mākslas darbu izcelsmi, izmantojot kodu virknes, kam ir atbilstošs atšifrējums publiskās blokķēdēs, tādējādi padarot šo informāciju negrozāmu un uzticamu.² Salīdzinot ar konkurējošiem izstrādājumiem, piemēram, “Verisart” vai “Codex”, reģistra “ArtoryRegistry” priekšrocība slēpjas tajā, ka tā nodrošinātās informācijas kvalitāti garantē “īpaši atlasīti speciālisti, kuri veic informācijas pārbaudes”, izvairoties no praktiski neizdzēšamām neprecizitātēm, kas raksturīgi blokķēdei (*McAndrew, 2020*).

Par katru pārdoto mākslas darbu tiek sagatavots digitālais paraksts, kas ir līdzīgs QR kodu sistēmai. Ar to tiek apstiprināts “ArtoryRegistry” kriptogrāfiskais ieraksts, kas satur ieraksta paraksta datumu un priekšmeta izcelsmi apstiprinošu reģistrācijas kartes numuru. “Artory” tīmekļa vietnē ir iespējams piekļūt kodiem un citai informācijai par reģistrēto mākslas priekšmetu izcelsmes vēsturi, izstādīšanu

1 Izsoļu nama “Christie’s” pārdošanas apjoms 2018. gadā sasniedza rekordsummu 7 miljardu ASV dolāru apmērā, kas bija palielinājums par 6 %, salīdzinot ar 2017. gadu. Šādus rādītājus izdevās sasniegt, pateicoties veiksmīgām privātkolekciju izsolēm, piemēram, Rokfelleru un Ebsvorta kolekciju pārdošanai (www.christies.com)

2 <https://artory.zendesk.com>

izstādēs un saistīto literatūru, bet mākslas priekšmetu cenas var aplūkot vienīgi, pieslēdzoties reģistram, izmantojot iepriekš izveidotu kolekcionāra kontu.

“ArtoryRegistry” ir inovatīvs reģistrs, jo tas izmanto pasaulē pirmo izsoļu datu apkopotāju, nodrošinot visu pieejamo informāciju par mākslas priekšmetiem vienuviet, tādējādi sniedzot unikālu atbalsta funkciju. Līdz šim dati tika iegūti no vairākiem informācijas avotiem. Iespēja vienuviet iegūt visus datus par pārdošanā pieejamiem priekšmetiem un aplūkot visus iepriekšējos pārdošanas darījumus ar šie priekšmetiem ir jauns pakalpojums potenciālajiem pircējiem, kādu neviens izsoļu nams līdz šim vēl nebija piedāvājis un kurš sniedz lielāku atbalstu mākslas priekšmetu autentiskuma un izcelsmes noteikšanā. Minētās kolekcijas pārdošanā izsoļu nams “Christie’s” kļuva par uzticības personu (reģistrācijas partneri), kura, izmantojot blokķēdes uzskaites metodi, “Artory” reģistrā sertificēja kolekcijā esošos mākslas darbus. Autentifikācijas dati tika reģistrēti “Artory” priekšmetu atbilstības pakalpojuma sistēmā/reģistrā (*Object Matching Service*), kurā liels datu apjoms tiek uzskaitīts mazākā fiksēta garuma izteiksmes vienībā, proti, jaucējkodā. Pēc tam šie dati tiek reģistrēti publiskās blokķēdēs, izmantojot atbilstošu jaucējkodu. Katram jaucējkodam ir savs unikāls kriptogrāfisks paraksts, ko piešķir “Christie’s” kā informācijas atsauces avots.³

“Artory” patlaban strādā, lai paplašinātu datubāzi ar mērķi uzlabot esošajiem un potenciālajiem kolekcionāriem paredzētos pakalpojumus. Turklāt ir nepieciešams panākt, ka šo rīku pieņemtu arī citas mākslas priekšmetu organizācijas, ne tikai izsoļu rīkotāji. “Artory” pārpērk datubāzes (*Auction Club*), sadarbojas ar citām mākslas priekšmetu nozares jomām, piemēram, gadatirgu rīkotājiem (*TEFAF* un jauno digitālās mākslas gadatirgu *CADAF*), un veido partnerattiecības ar vērtētāju grupām (*Winston Group*), mākslas galerijām un uzņēmumiem, kas nodarbojas ar digitālo mākslu. Aplūkotsais gadījums ir pirmais nozīmīgais solis blokķēdes piemērošanā mākslas pasaulē un apliecinājums vēlmei padarīt mākslas priekšmetu tirgu pārskatāmāku.

Ebsvorta kolekcijas pārdošana pamatā notika saskaņā ar “Christie’s” izsoļu ierasto kārtību: blokķēde bija nozīmīgāka arī pēc pārdošanas. Mākslas darbu jaunās īpašumtiesības tika reģistrētas reģistrā “ArtoryRegistry” un ievadītas “Artory” uzturētajā kolekcionāru sistēmā (*Rottermund, 2019*). “Artory” platformā kolekcionāru identitāte netiek atklāta un to informācija nav publiski pieejama: viņi var piekļūt savai personīgajai, drošajai, digitālajai mājvietai jeb kolekcionāra glabātavai (*Collector’s Vault*), kur var glabāt sensitīvus dokumentus, piemēram, ziņojumus par mākslas darbu stāvokli vai vērtējumus.

4. “4ARTECHNOLOGIES” UN “VERISART”

Rīks “4ARTEchnologies” tika izstrādāts 2018. gadā, un tas apvieno augstu blokķēdes aizsardzības pakāpi ar paplašinātās autentifikācijas tehnoloģiju, kas pati risina mākslas priekšmetu tirgus aktuālākās problēmas, vienlaikus radot vērtību mākslas priekšmetu nozares dalībniekiem. Proti, šajā rīkā autentifikācija notiek ar pirksta nospiedumu pakalpojuma palīdzību. Šī modernākā paplašinātās autentifikācijas tehnoloģija spēj skenēt, atpazīt un apstiprināt “pirksta

3 Turpat.

nospiedumu” un uzglabāt to attēla “dzīvības apliecinājumā” jeb biometriskajā pasē.⁴

Viena no galvenajām 4ART tehnoloģijas sastāvdaļām ir KYC identifikācija (princips “pazīsti savu klientu”), kas lietotājiem dod iespēju reģistrēt mākslas priekšmetu un mainīt tā datus (autors, īpašnieki, restauratori u.tml.). Lietotāji pēc izvēles var pievienot datus priekšmetiem, izmantojot vienīgi savu lietotāja identitāti, kas nodrošina pilnīgu pārskatāmību un anonimitāti. Gan mākslas priekšmetu pārdevējiem, gan māksliniekiem ir pieejama lietderīga funkcija, proti, iespēja aplūkot priekšmetu stāvokļa pārskatus (pārskats ir jāsapatavo, veicot jebkuru darījumu ar priekšmetu), kurus var apskatīt arī viedtālruni un kuri piešķir papildu drošību ikvienam darījumam, vai tas būtu mākslas priekšmeta pārdošana, nosūtīšana vai apdrošināšana.⁵

“Verisart” sāka darbību mākslas priekšmetu tirgū 2015. gadā, plānojot izmantot blokķēdes nemainīgumu sertificēšanas sistēmas izveidei mākslas priekšmetu tirgum. Līdzīgi kā citas platformas arī “Verisart” izmanto blokķēdes tehnoloģiju, lai apvienotu pārskatāmību, anonimitāti un drošību ar mērķi aizsargāt informāciju par mākslas priekšmetu autoru un īpašniekiem. Platformas pamatā ir mākslas priekšmetu un kolekcionējamo priekšmetu infrastruktūra, kuru ikviens var pārbaudīt. Tā dod iespēju mobilajā viedierīcē vai datorā sagatavot muzeju līmeņa ierakstus par jebkādiem priekšmetiem. Ieraksti tiek šifrēti augstas ticamības decentralizētā žurnālā, un tiem tiek pievienots laika zīmogs, lai mazinātu krāpniecisku darbību un neatļautas atveidošanas iespējamību, izsniedzot lietotājiem individuālu sertifikātu, kuru iespējams viegli atjaunināt un pārsūtīt.⁶

“Verisart” platforma ir paredzēta māksliniekiem, kolekcionāriem, galerijām, izsoļu namiem un e-komercijas uzņēmumiem, un tā ir izstrādāta ar mērķi vairot uzticību un likviditāti mākslas priekšmetu tirgū. Tā izmanto blokķēdi apvienojumā ar citām tehnoloģijām, piemēram, mākslīgo intelektu un datorredzi, lai nodrošinātu jaunus rīkus mākslas priekšmetu reģistrēšanai, atklāšanai un tirdzniecībai. Priekšmeta izcelsmes vēstures izveidei platformas pētnieki caurskata visu pieejamo ierakstu kopumu, tostarp pārdošanas datus, katalogus un visas citas vēsturiskas liecības, kas var palīdzēt izsekot priekšmeta īpašumtiesību un atrašanās vietu vēsturi. Augstākais izcelsmes noteikšanas līmenis dod iespēju bez iztrūkstošiem posmiem izsekot priekšmeta izcelsmi līdz tā autoram (māksliniekam).

Uzņēmums “Verisart” sadarbībā ar “Paddle8” ir sācis piedāvāt arī rīku “P8Pass”. Katrs elektroniskais sertifikāts “P8Pass” satur detalizētu izcelsmes informāciju un kalpo par unikālu pirksta nospiedumu bitmonētas blokķēdē, kam ir būtiska nozīme tiešsaistes izsolēs. Vēl viens “Verisart” partneruzņēmums ir “ArtSystems”, kas pasaules lielākajām galerijām piedāvā blokķēdes sertifikāciju — pirmo krājumu pārvaldības platformu, kurā integrēts šāda veida uz blokķēdes balstīts sertifikāts. “Verisart” mērķis ir atvieglot lietotājiem datu integrēšanu, vairot ierakstu uzticamību un ciešāk piesaistīt šo ierakstus fiziskiem priekšmetiem.

Abu blokķēdes lietojumprogrammu mērķis ir vairot nozares dalībnieku

4 <https://www.4art-technologies.com>

5 Turpat.

6 <https://verisart.com>

uzticamību tiešsaistē un klātienē. Proti, gan “4ARTTechnologies”, gan “Verisart” risinājumi ir paredzēti vienām un tām pašām mākslas priekšmetu tirgus institucionālām un individuālām ieinteresētajām personām. Viena no būtiskām abu uzņēmumu īstenotām funkcijām ir viedie ligumi. Šai funkcijai ir izšķiroša nozīme blokķēdē, it īpaši no praktizējoša jurista viedokļa (*Gürkaynak et al.*, 2018). Pateicoties viedo ligumu funkcijai, pircēju un pārdevēju privātums ir garantēts katrā ķēdes posmā. Īpašnieki var mainīt mākslas priekšmeta īpašumtiesības jebkurā brīdī, izmantojot īpašumtiesību protokola vienotu funkciju, kas sagatavo precīzu sertifikātu uzreiz pēc īpašumtiesību maiņas. Ar īpašas funkcijas palīdzību mākslinieks var saņemt paziņojumu par sava darba pārdošanas darījumu un attiecīgi saņemt daļu no summas, nekādā veidā neskarot darba pircēja privātumu. Abām lietojumprogrammām ir kopīgs lokalizācijas un izsekošanas pakalpojums, kas satur pārvaldāšanas sertifikātus un dod iespēju mākslas priekšmetu pārvaldātājiem, īpašniekiem un apdrošinātājiem samazināt risku pārvaldāšanas laikā.

Kamēr “Verisart”, līdzīgi kā citas platformas, nodrošina vienīgi vēstures un izcelsmes digitālo sertifikātu autentifikāciju, tikmēr “4ART” piedāvā mākslas priekšmeta fiziskā attēla autentifikāciju, izmantojot savu īpašo “paplašinātās autentifikācijas” tehnoloģiju. Pirmo reizi visa mākslas priekšmetu autentificēšanai un vērtēšanai būtiskā informācija tiek droši uzglabāta vienuviet. Tas garantē gan digitālā sertifikāta, gan fiziskā attēla uzticamību. Turklāt “Verisart” mākslas priekšmetu darījumiem izmanto sistēmu, kuras pamatā ir bitmonēta, savukārt “4ART” izmanto sistēmu “Ethereum”.

Uzņēmums “4ART” ir īpaši izstrādājis “pirksta nospieduma” sistēmu, kura glabājas blokķēdē kopā ar visu citu būtisko informāciju, nodrošinot mākslas priekšmetam neviltojamu biometrisku pasi, kurā ir norādīts arī priekšmeta pašreizējais stāvoklis/restaurācijas statuss. Pēc attēla sākotnējās noskenēšanas tā pirksta nospiedumu iespējams vienkārši pārbaudīt ar viedtālruna palīdzību, salīdzinot ar citu attēlu, kurš rada iespaidu, ka ir tas pats attēls. Jāatzīmē, ka “4ART” izmanto KYC (pazīsti savu klientu) identifikācijas tehnoloģiju, kura pārbauda visus iesaistītos mākslas priekšmetu tirgus dalībniekus un saglabā mākonī visus viņu šifrētos profilus.

Līdzīgi kā “Artory”, arī “Verisart” ir īpaši paredzēts mākslas priekšmetu tirgus starpniekiem, piemēram, izsoļu namiem un galerijām, nodrošinot tiem pilnīgus izcelsmes pārskatus un krājumu blokķēdes sertificēšanu. Tikmēr “4ART” mērķauditorija galvenokārt ir mākslinieki, nodrošinot tiem iespēju saņemt autoratlīdzību, pateicoties ierakstam mākslas priekšmeta blokķēdes pasē par priekšmeta tālākpārdošanu.

5. VISPĀRĪGAS PĀRDOMAS UN SECINĀJUMI

Šajā dokumentā tika aplūkotas pašreizējā mākslas pasaules ekosistēmā pastāvošās iespējas un apdraudējumi, kā arī analizēta blokķēdes tehnoloģijas izmantošana nozarē. Apskatot mākslas priekšmetu tirgū izmantotās trīs dažādas blokķēdes platformas un to darbības modeļus, var secināt, kā blokķēde var nodrošināt mākslas priekšmetu pārbaudāmu digitālo identitāti, kuru iespējams saglabāt visos turpmākos darījumos. Tā kā visa būtiskā informācija par darījumā

iesaistīto mākslas priekšmetu kļūst arvien vieglāk pieejama, zagtu vai viltotu mākslas priekšmetu pārdošana ir vieglāk konstatējama un tādēļ daudz grūtāk paveicama. Tādas platformas kā "Artory", "4ARTechnologies" un "Verisart" jau ir sākušas izmantot blokkēdi, piedāvājot pakalpojumus, kas blokkēdē reģistrē mākslas priekšmeta unikālo pirksta nospiedumu, darījumu vēsturi un izcelsmi.

Autentificētas informācijas sertificēšanas un piekļuves process ir jauns veids, kā padarīt darījumus ar mākslas priekšmetiem izsoļu namos, galerijās un citās starpnieciskajās pārskatāmākās (*Rottermund, 2019*). Kā redzams izsoļu nama "Christie's" pārdošanas noteikumos, informāciju par mākslas darba vēsturi, īpašniekiem un izstādīšanu izstādēs ir iespējams izlabot un priekšmeta autentifikāciju var apstrīdēt bez pienācīga apstiprinājuma. Bez nepieciešamās informācijas potenciālie pircēji nevar būt pilnībā droši par pērkamo priekšmetu, un darījuma kontekstā viņi atrodas neizdevīgā stāvoklī (*Lazzaro, Moureau & Sagot-Duvaroux, 2004*). "Artory" sistēma, kas tika izstrādāta Ebsvorta kolekcijas izsolei izsoļu namā "Christie's" 2018. gadā, nodrošināja informāciju par mākslas darbu autentiskumu un izcelsmi, ierobežojot asimetriskas informācijas problēmu mākslas priekšmetu tirdzniecībā: sertificēti dati par mākslas priekšmetiem un iepriekšējiem darījumiem ar tiem var mazināt pircēju šaubas, kā arī informācijas vākšanai nepieciešamo laiku un naudu, tādējādi paaugstinot viņu informētību par darījuma priekšmetu.

Tādējādi ir iespējams izdarīt šādus secinājumus:

- Blokkēde ir atzīta tehnoloģija, kura var būt reāls risinājums tam, lai ierobežotu mākslas priekšmetu viltojumu risku un labāk aizsargātu mākslas priekšmetu autentiskuma un izcelsmes datus;
- Blokkēde var būtiski mazināt krāpšanas gadījumu skaitu, nodrošinot pārskatāmu informāciju par katra mākslas priekšmeta īpašniekiem;
- Vērtību īpašumtiesību nodošanas darījumos nav jāpiesaista trešā persona, vienlaikus nodrošinot darījumā iesaistītajām pusēm pārliecību par darījuma drošību;
- Raugoties no mākslinieku viedokļa, blokkēdes tehnoloģiju un viedo līgumu attīstība sniedz māksliniekiem iespēju aizsargāt autortiesības no ļaunprātīgas izmantošanas un atsavināšanas;
- Kaut arī šeit aplūkoto trīs platformu darbības modeļi atšķiras, tie visi piedāvā autentiskuma un izcelsmes noteikšanas risinājumus un veido decentralizētu un autentificētu mākslas priekšmetu tiešsaistes reģistru.

Blokkēde ir risinājums mākslas priekšmetu autentiskuma noteikšanai un drošas informācijas sniegšanai, taču to var izmantot arī kā līdzekli marķieru piešķiršanai mākslas priekšmetiem un kā māksliniecisku līdzekli digitālās mākslas radīšanai. Ir svarīgi sekot turpmākām norisēm, lai saprastu, cik plašs var būt šādas tehnoloģijas potenciālais inovatīvas pielietojuma spektrs. No otras puses, blokkēdei var būt arī nevēlams blakusefekts, proti, tā var sekmēt mākslas pārvēršanu precē, vienlaikus mazinot tās patieso kultūras vērtību.⁷ Nav šaubu, ka blokkēde met izaicinājumu pašreizējam ekonomiskā spēka līdzsvaram mākslas priekšmetu tirgū un tā regulējumam (*MacDonald-Korth, 2018*).

⁷ Skatīt, piemēram, <https://www.artbasel.com/news/blockchain-artworld-cryptocurrency-cryptokitties>

Turklāt ir vērts sekot turpmākajai izsoļu nama "Christie's" un uzņēmuma "Artory" partnerības attīstībai. Pēc veiksmīgās Ebsvorta kolekcijas izsoles šķita, ka viņu sadarbība turpināsies arī citu kolekciju pārdošanā, taču, kaut arī abi uzņēmumi joprojām ir partneri, tas nav noticis. Vienīgais izņēmums bija vēl divas izsoles, kas notika vien dažas nedēļas pēc Ebsvorta kolekcijas pārdošanas, taču tās bija saistītas ar to pašu kolekciju. 2018. gada 6. decembrī Londonā "Vecmeistaru vakara izsolē" tika pārdota Jana Vanderheidena (*Jan van der Heyden*) glezna "Arnemas pilsētas skats" un Rafaelino Delgarbo (*Raffaellino del Garbo*) glezna "Jaunava Marija ar Bērnū un Svēto Jāni Kristītāju bērniņā un Svēto Hieronimu un Svēto Francisku fonā". Tāpat Londonā 2019. gada 6. martā "Pēckara un laikmetīgās mākslas vakara izsolē" tika pārdota Deivida Hoknija (*David Hockney*) glezna "Henrijs Geldcālers un Kristofers Skots". Visas trīs gleznas bija daļa no Bērnija Ebsvorta kolekcijas, un šo mākslas darbu jaunus īpašniekus izsoļu nams "Christie's" sertificēja "Artory" tīmekļa vietnē. Blokkēdes neizmantošanu turpmākās izsolēs var skaidrot ar diviem apsvērumiem. Pirmkārt, Ebsvorta kolekcijas izsoli var uzskatīt par blokkēdes tehnoloģijas izmēģinājumu izsolē ar augstu prognozēto kopējo pārdošanas summu. Otrkārt, izmantojot šo inovatīvo tehnoloģiju, kas vairo nozares pārskatāmību, izsoļu nams "Christie's" – viens no vadošajiem mākslas priekšmetu tirgus dalībniekiem – sekmēja izsoļu nama tēlu un uzticamību mākslas priekšmetu tirgus dalībnieku vidū. Kopumā šis mēģinājums palīdzēja pievērst mākslas pasaules uzmanību blokkēdes tehnoloģijai kā nozīmīgam tuvākās nākotnes izaicinājumam (*McAndrew, 2020*).

ATSAUCES

"4ARTechnologies" tīmekļa vietne, <https://www.4art-technologies.com>

"Artory" tīmekļa vietne, <https://artory.zendesk.com>

"Christie's" tīmekļa vietne, <https://www.christies.com>

Boucher, P. (2017). How blockchain technology could change our lives. Brisele: Eiropas Parlamenta Izpētes dienests (EPRS).

Bruschi, F., Perego, A., Portale, V. & Sciuto, D. (2020). Blockchain & Distributed Ledger. Milāna: Politecnico di Milano, Osservatori.net
Pieejams vietnē https://www.osservatori.net/it_it/osservatori/blockchain-distributed-ledger

Daab, J. (2010). Fine Art Authentication: Where Are the Forensic Examiners? The Forensic Examiner, 19, 2.

Deloitte & ArtTactic (2019). Art & Finance Report 6th edition; pieejams vietnē <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/lu/Documents/financial-services/artandfinance/lu-art-and-finance-report-2019.pdf>

Frey, B.S. (2019). Economics of Art and Culture. Cham: Springer Nature Switzerland.
Gürkaynak, G., Yılmaz, I., Yeşilaltay, B. & Bengi, B. (2018). Intellectual property law and practice in the blockchain realm. Computer Law & Security Review, 34(4), 847.-862. lpp.

Haber, S. & Stornetta, W.S. (1991). *How to time-stamp a digital document*. *Journal of Cryptology*, 3(2), 99.-111. lpp.

Han, S.H. (2020). *How Blockchain Shapes the Future History of the World Cultural Industry in the Post-Globalization Era?* Pieejams SSRN tīmekļa vietnē <https://ssrn.com/abstract=3563039> vai <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3563039>

Hellwig, D., Karlic, G. & Huchzermeier, A. (2020). *Build Your Own Blockchain. A Practical Guide to Distributed Ledger Technology*. Cham: Springer Nature Switzerland.

Hiscox (2019). *Hiscox Online Art Trade Report*.
Pieejams vietnē <https://www.hiscox.co.uk/online-art-trade-report>

Larson, N. (2014). *Geneva lab sleuths help art world uncover fakes*. *The Local*, 8. oktobra izdevums. Pieejams vietnē <https://www.thelocal.ch/20141008/geneva-lab-sleuths-help-art-world-uncover-fakes>

Lazzaro, E., Moureau, N. & Sagot-Duvauroux, D. (2004). *From the market of copies to the market of fakes: Adverse selection and moral hazard in the market of artistic paintings*. In Mossetto G. & Vecco M. (eds.), *The Economics of Copying and Counterfeiting*, 93.-118. lpp. Milāna: F. Angeli.

MacDonald-Korth, D. (ed.) (2018) *Art Market 2.0: Blockchain and Financialisation in Visual Arts*. Londona: The Alan Turing Institute;
pieejams vietnē <https://www.oii.ox.ac.uk/publications/blockchain-arts.pdf>

McAndrew, C. (2020). *The Art Market*. Art Basel & UBS.
Pieejams vietnē <https://www.artbasel.com/about/initiatives/the-art-market>

McConaghy, M., McMullen, G., Parry, G., McConaghy, T. & Holtzman, D. (2017). *Visibility and Digital Art: Blockchain as an Ownership Layer on the Internet*. *Strategic Change: Briefings in Entrepreneurial Finance; SI on Blockchain Applications*, 26(5), 461.-470. lpp.

Nakamoto, S. (2009). *Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System*, www.bitcoin.org,
O'Dwyer, R. (2020). *Limited edition: Producing artificial scarcity for digital art on the blockchain and its implications for cultural industries*. *Convergence*, 26(4):874.-894. lpp.

Rottermund, A. A. (2019). *The Newest Technological Trend in the Art Market*. *Wealth Management* (2019. gada 10. aprīlis). Pieejams vietnē <https://www.wealthmanagement.com/estate-planning/newest-technological-trend-art-market>

Sidorova, E. (2019). *The Cyber Turn of the Contemporary Art Market*. *Arts*, 8(3):84. lpp.
“Verisart” vietne <https://verisart.com>

Whitaker, A. (2019). *Art and Blockchain: A Primer, History, and Taxonomy of Blockchain Use Cases in the Arts*. Fayetteville: University of Arkansas Press.

Wollheim, R. (1968). *Art and its Objects: An Introduction to Aesthetics*. Kembriža: Cambridge University Press.

BLOCKCHAIN OPPORTUNITIES AND CHALLENGES IN THE ART MARKET

Elisabetta Lazzaro

Business School for the Creative Industries,
University for the Creative Arts, UK

ABSTRACT. Blockchain technology is called for a major disruption in the cultural and creative industries, and particularly in a rather traditional market such as the art market. Yet recent research still lacks an assessment of potential blockchain effects on the art market. A main reason supporting the adoption of blockchain technology in the art market is to contribute transparency to transactions in terms of authentication and provenance of art objects. In particular, blockchain is likely to reduce the uncertainty through a distributed ledger and time-stamp on transactions guaranteeing about authenticity and previous collectors of the artworks. Ultimately, this would progressively reduce the share of fakes in the market, and especially the “gray zone” that discriminates between (truly) authentic and (potential) fake artworks. As such, blockchain can be considered as an endogenous, anonymous, distributed and sort-of self-regulated certification alternative to a centralised legal certification based on an official register with identification (including tax) of the artwork owner. By analysing three different blockchain platforms applied to the art market, and their respective business models, this paper discusses how blockchain can support art market professionals. Moreover, from a regulation perspective, it opens new perspectives and challenges in terms of how art market professionals could and should position themselves, in the face of these emerging practices.

1. INTRODUCTION

One of the main concerns on the art market is a correct and secure information about artworks, in order to reduce uncertainty and increase transparency. Art transactions have been traditionally threatened by the risk of forgeries and frauds, and the request of a safer trade is the condition that an art buyer is continually looking for (Frey, 2019). In such a context, blockchain is emerging as a possible solution in order to get information on artwork authentication, provenance and traceability, as well as the validity of this information (Sidorova, 2019).

Blockchain is defined as a decentralised, digital ledger allowing users to store information in a secure and permanent way. The data are stored in cryptographic blocks that form an immutable chain. This is verifiable and impossible to alter, and consequently reliable, trustworthy and traceable (Boucher, 2017). For this reason, the general interest in blockchain has recently increased, with a twofold growth of projects from 2016 to 2018 (Bruschi, et al., 2020). While blockchain technology

per se dates back to more than ten years ago, linked with the cryptocurrency “Bitcoin”, it has been applied to various economic sectors, including, more recently, to the art market (Sidorova, 2019). Therefore, its potential is still far from its full exploitation.

Correspondingly, academic research on blockchain is increasing, aiming at highlighting its undiscovered potential, that still remains a “work in progress”, in particular for the art market (Whitaker, 2019). Art economists are still not much concerned with that, since the core of the art market remains offline (Sidorova, 2019).

In the remaining of this paper, I introduce the issue of art forgeries and how blockchain can address it. I then compare major applications of blockchain to the art market, and corresponding business models in order to assess how typical issues of authentication and provenance are dealt with in a blockchain context. The final section offers a general discussion and concludes the paper.

2. THE THREAT OF ART FORGERIES AND BLOCKCHAIN

Counterfeiting entails deception, the intention of passing off a fake object as authentic (Wollheim, 1969). Art forgery is one of the most important issues of the art market. Experts from the Fine Arts Expert Institute (FAEI) of Geneva suggest that more than 50% of works circulating on the market are not authentic (Larson, 2014). Art forgeries have always existed, although nowadays this phenomenon is much more spectacular due to the fast exchange of information by mass media. However, forgeries can be reduced and prevented by technological innovations.

In forming their authenticity judgments, art market players can rely on three different factors: forensics, provenance, and connoisseurship (Daab, 2010). Forensics uses scientific testing to delve into a work’s authorship. Provenance documents an object’s history of ownership. Connoisseurship, or connoisseur’s expertise is the final authentication. While technological innovations have concerned especially forensics, they have started to support also provenance and connoisseurship. This has also been fostered by increasing online sales, which are putting even more pressure on artwork authentication demand (Hiscox 2019).

The main problem collectors are faced with when buying art and their perceived importance is the provenance of an art object and insuring it has a good title and proof of authenticity (MacAndrew, 2020). On the other hand, art market players believe that technology will improve provenance tracking, traceability of artworks, and their authentication (Deloitte 2019).

Recently, blockchain has attracted much attention of different companies and organizations across the globe and as for the 21st century, it is considered as one of the most innovative technologies. Although blockchain got substantial impetus after the paper by Satoshi Nakamoto (2008) titled “Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System” and the launch of the Bitcoin blockchain, the history of this technology started quite earlier. Through the development of the time-stamping structure that we now call blockchain, Stuart Haber and Scott Stornetta (1991) focused on the notion of trusted information in the digital age. Nakamoto (2008) then elaborated on their concept and conceived mining, a new

method of executing transfers of value between peers in a traceable and reliable manner.

Noticeably, blockchain applied to the art market can be particularly relevant from the perspective of trusted information. In particular, for art market players blockchain can play a significant role in addressing problems related to provenance, authentication, verification and asset identity. According to Deloitte & ArtTactic (2019, p. 192), the main advantages of the blockchain are:

- creation of an open and interconnected network of supply chains with up-to-date real-time information available to all participants;
- the ability to set permissions for reading, writing, auditing and other actions;
- ensuring full visibility of the entire history of the work of art as well as improving safety through full disclosure of information, except confidential data;
- creation of a single source of reliable information;
- ensuring flexibility and transparency of stakeholders’ engagement;
- the ability to identify problems arising from logistics operations with art objects.

In an era of expansion of the online art market and digital art, building the consumer’s trust is even more crucial. In this respect, blockchain technology offers a means of protection of the art piece’s ownership rights through the generation of ownership certificates in smart contracts between different owners (O’Dwyer, 2018; Sidorova, 2019). Even more for digital assets, visibility of ownership, use, and clear and simple processes of ownership transfer are required to enable consumers to pay (McConaghy, 2017). At the same time, blockchain is expected to increase the speed of capital circulation and the level of originality protections, challenging an outdated operating model of the modern art market. Through its important feature of disintermediation, blockchain can in fact eliminate intermediaries and unite creators to form consolidated unions, reducing operating costs and commissions (Han, 2020).

3. ARTORY & CHRISTIE’S

The Ebsworth Collection sale at Christie’s in New York in November 2018 represents a milestone in the application of blockchain to the art market, and in particular to auctions. In this sale, Christie’s pioneered a new way of running auctions, combining traditional tools with the emerging technology of blockchain. It was the first and quite successful application of the blockchain to an art auction. In fact, the auction realised an overall considerable sale value of \$323 million, above expectations.¹ Moreover, it set twelve artist personal sale records, plus Hopper’s *Chop Suey* both personal record and highest sale for Pre-War American Art category. Noticeably, the Ebsworth collection was considered the greatest American Modern Art private collection. It comprised artworks by artists such

1 2018 has been a record year for Christie’s with a sales volume of \$7 billions and a growth of 6% with respect to 2017. This result was achieved through the successful sales of private collections, in particular the Rockefeller and the Ebsworth ones (www.christies.com)

as Edward Hopper, Georgia O’Keeffe and Willem de Kooning, a dozen of which had been exhibited .

From a marketing perspective, the sale was effectively preceded by an internationally travelling exhibition of a dozen works from the collection and the Art+Tech Summit “Exploring Blockchain: Is the Art World Ready for Consensus?”. The Summit, organised by Christie’s, was the occasion to officially present to the auction house’s clients its collaboration with Artory, founded in 2016 and exploiting blockchain technology to gather trusted data about artworks.

For the purpose of encrypting and storing all data related to the collection’s artworks, Artory created the ArtoryRegistry. This records all the data about the artworks’ provenance through a series of codes that has its corresponding transcription on public blockchains, thus making that information unmodifiable and trustful.² Compared to competitors, such as Verisart or Codex, the ArtoryRegistry has the advantage that the quality of its supplied information relies on a “vetted list of specialists who verify the information”, avoiding hard-to-erase inaccuracies, typical of blockchain (McAndrew, 2020).

For each artwork sold, there is a digital signature, similar to a QR code system, that validates the cryptographic record of ArtoryRegistry, with the date of the record signature, together with a registration card number, which validates the provenance. On Artory’s website, it is possible to access the codes and other details about provenance, previous exhibitions and related literature of the registered artworks, while artworks’ prices can be consulted only after having accessed them via a previously signed-in Collector’s account.

Another innovation of the ArtoryRegistry is that it works as the world’s first auction data aggregator, concentrating all the information available about the artworks on a unique support. So far, data have been usually spread over several sources of information. Obtaining all the details on the objects for sale and confronting all their previous transactions at once is a new service to potential buyers that was never been offered by any auction house before, and that can better support artwork authentication and provenance. For this sale, Christie’s became the trusted institution (a Registration Partner) that certificated the artworks on Artory, using the blockchain recording method. The authentication was registered on Artory’s Object Matching Service system (the Registry), in which a large amount of data is reported in a smaller expression of fixed length, that is the hash. These data are then recorded on the public blockchains through a corresponding hash. Each hash is characterised by the unique cryptographic signature of Christie’s, as an information reference.³

Artory aims to expand its database in order to improve the services offered to both, collectors and potential collectors, and the openness of the art world institutions beyond the auction’s sector. Artory is actually acquiring databases (Auction Club), collaborating on other fields of the art world like fairs (TEFAF and the new digital art fair CADAF) and partnering with appraisals groups (Winston Group), art galleries and companies involving digital art. The addressed case study represents the first relevant step in the application of the blockchain to the art world and the willingness to make the art market more transparent.

2 <https://artory.zendesk.com>

3 Ibid.

The Ebsworth collection sale itself took place following the traditional structure of Christie’s auctions: the second relevant application of the blockchain occurred after the sale. The new ownerships were recorded on the ArtoryRegistry and entered the collectors’ system provided by Artory (Rottermund, 2019). On the Artory platform, collectors remain anonymous and are never publicly enlisted: they can access their private, secure, digital home, the Collectors’ Vault, where they can store sensitive documents, such as artworks condition reports and valuation estimates.

4. 4ARTECHNOLOGIES AND VERISART

Launched in 2018, (hereinafter ‘4ART’) combine the high-level protection of the blockchain with “augmented authentication” technology to apply itself to solving the art market’s most pressing problems while creating value for all artwork players. In particular, in 4ART authentication works by means of a fingerprinting service. This is a state-of-the-art augmented authentication technology that scans, recognizes and validates a “fingerprint” and stores this in the image’s proof-of-life, its “biometric passport”.⁴

One of the key components of 4ART technology includes KYC identification which allows users to register an artwork and modify its data (about artists, owners, restorers, etc.). Users can choose to link their data to the objects’ data only through their UserID, which ensures full transparency and anonymity. Both, art sellers and artists benefit from the special service of condition reports (which accompany all transactions) that are handily available on a smartphone and are feasible to add security to any transaction, from selling artworks to shipping or insurance deals.⁵

Verisart appeared on the art market in 2015 with the idea to use the immutability of blockchain to create a certification system for the art market. Similarly to other platforms, Verisart applies blockchain technology to combine transparency, anonymity, and security to protect artworks’ records of creation and ownership. It builds on an infrastructure for artworks and collectibles that is verifiable by anyone. It allows to create a museum-quality record for any object on a mobile device or a computer. Records are encrypted and timestamped by a highly trusted decentralized ledger, in order to reduce fraudulent activity and unauthorized reproductions, providing users with a customizable certificate that can be easily updated and transferred.⁶

Verisart’s platform is aimed at artists, collectors, galleries, auction houses, and e-commerce businesses and is designed to foster trust and liquidity in the art market. It uses blockchain together with other technologies, such as AI and computer vision to provide powerful new tools to register, discover, and trade art. To build provenance, the platform researchers examine the totality of records, including sales records, catalogues, and any other historical evidence that can trace the artwork’s ownership and location history. The utmost provenance level that can be traced back is to the artist, without any gaps.

Verisart also launched P8pass in partnership with Paddle8. Each P8Pass contains detailed provenance information and functions as a unique fingerprint

4 <https://www.4art-technologies.com>

5 Ibid.

6 <https://verisart.com>

on the bitcoin blockchain, which is essential for the online auctions. Another Verisart's partner is ArtSystems, which brings blockchain certification to major galleries worldwide, making it the first art inventory management platform to integrate this kind of blockchain-based certificate. Verisart strives to make it easy for users to integrate their data, trust the records, and tie these records more closely to physical objects.

Both blockchain applications aim at building operators' trust online and offline. Noticeably, both 4ART and Verisart target the same institutional and individual stakeholders in the art market. Smart contracts are the key feature that both companies implement. This feature is of crucial importance in blockchain, especially from the perspective of a legal practitioner (Gürkaynak et al., 2018). Thanks to the smart-contract functionality, the buyers' and sellers' privacy is assured at every step of the chain. Owners can change an artwork ownership whenever they want through a common function of ownership's protocol, issuing a customized certificate every time an alteration of ownership occurs. Through a special function, artists can be informed whenever one of their works is being sold – and earn a revenue without compromising their buyers' privacy. Both applications also share a track-&-trace service, which includes certificates of transportation and allows artwork carriers, owners and insurers to reduce risk during transportation.

Whereas Verisart, similarly to other platforms, allows exclusively for the authentication of digital certificates (of history and provenance), 4ART provides the authentication of the physical image of the artwork using its particular “augmented authentication” technology. For the first time, all information that is relevant to artwork authentication and valuation is securely stored together. This guarantees both the reliability of the digital certificate and the physical image. Moreover, Verisart has adopted a bitcoin-based system for art transactions, while 4ART is based on the Euthereum system.

4ART has especially developed its “fingerprint” system, which is stored in the blockchain along with all other relevant information, providing the artwork with a forgery-proof “biometric passport” that also lists its current condition/restoration status. After the initial scanning of an image, its fingerprint can be checked against any other image purporting to be that same image, simply by means of a smartphone. Moreover, 4ART uses KYC Identification technology which verifies all the involved art market players and stores their encrypted profiles on the cloud.

Similarly to Artory, Verisart targets especially art market intermediaries, such as auction houses and galleries, providing them full provenance statements and inventory blockchain certification. Differently, 4ART mainly targets artists allowing them to gain royalties thanks to the recording of resales in the artwork's blockchain- passport.

5. GENERAL DISCUSSION AND CONCLUSIONS

This paper has explored the opportunities and threats that exist in the current art world ecosystem and has investigated how blockchain technology operates within the industry. By considering three different blockchain platforms applied to the art market and their corresponding business models, we have analysed

how blockchain can produce a verifiable digital identity for artworks that can be retained throughout all transactions. Since all relevant information pertaining to artwork being transacted becomes more easily accessible, the sale of stolen or forged works becomes more easily detectable and hence more difficult to happen. Platforms such as Artory, 4ARTechnologies and Verisart have already started to deploy blockchain and in this way are offering services that can register an artwork's unique fingerprint, history, and provenance on the blockchain.

The process of certification and access to authenticated information is a new method to make art market transactions at auctions, galleries and other intermediaries more transparent (Rottermund, 2019). As shown in Christie's conditions of sale, the data about the history of an artwork, its ownership and former exhibitions can be corrected and the authentication of an object can be contested, without a proper validation. Without disposing of necessary information, potential buyers that cannot be completely sure of what they are buying are in an unfavourable trade position (Lazzaro, Moureau & Sagot-Duvaroux, 2004). The system conceived by Artory on the occasion of the Ebsworth collection sale at Christies in 2018 crucially increased the access to information on artworks' authenticity and provenance, limiting the problem of asymmetric information in the art trade: certified data on the artworks and on their previous transactions can reduce the buyers' uncertainty and their time and costs spent in gathering information, making them more aware subjects in the deal.

Overall, we can summarise the following main findings of this paper:

- Blockchain is an established technology that can represent a valid solution in order to limit the threat of art forgeries and better secure the authenticity and provenance of artworks;
- Blockchain can substantially reduce instances of fraud by providing a transparent chain of custody for individual artworks;
- The most distinctive characteristic of blockchain technology is that it does not require the involvement of a third party for transfers of value, whilst providing the parties involved in the transaction with high confidence in the security of the operation;
- From the artists' perspective, the development of blockchain technologies and smart contracts suggests an opportunity for artists to protect their ownership rights from misuse and expropriation;
- While there are differences in the respective business models of the three platforms examined in this paper, all offer authentication and provenance solutions and aim to build a decentralised, online ledger of authenticated art.

Blockchain is a solution to authenticate and provide secure information about artworks but it can also be used as a way to tokenize artworks and as an artistic medium to create digital art. It is important to cover the next developments in order to understand how wide the range of potential innovative application of such a single technology can be. On the other hand, blockchain could imply the major drawback of a further commodification of art, at the expenses of its intrinsic cultural value.⁷ For sure, blockchain challenges the current balance of

⁷ See e.g. <https://www.artbasel.com/news/blockchain-artworld-cryptocurrency-cryptokitties>

economic power on the art market, and how it is regulated (MacDonald-Korth, 2018).

Finally, it is worth considering the future developments of Christie's and Artory's partnership. After the success of the Ebsworth Collection sale, we would expect their collaboration went on for other sales. Although they still are partners, that has not been the case so far. The only exceptions are two auctions that occurred just a few weeks after the Ebsworth sale, which were still related to that collection. On 6 of December 2018, *A capriccio view of Arnhem* by Jan van der Heyden and *The Madonna and Child with the Infant Saint John the Baptist, Saints Jerome and Francis beyond* by Raffaellino del Garbo were sold at Old Masters Evening Sale in London. On 6 March 2019, David Hockney's *Henry Geldzahler and Christopher Scott* was sold during Post-War and Contemporary Art Evening Auction again in London. These three artworks belonged to the Barney Ebsworth Collection and their new ownership was certificated by Christie's on the Artory's website. The lack of further auctions supported by blockchain could be explained by two considerations. First, the Ebsworth Collection sale could be considered as a test of blockchain application connected with a sale with a high total estimate. Second, this attempt made Christie's the first mover as a prominent art market player that had adopted such innovative technology promoting a more transparent art system, hence reinforcing its image and trust by art market players. Overall, this attempt has contributed to put the blockchain technology in the spotlight of the art world as a major challenge for the nearest future (McAndrew, 2020).

REFERENCE LIST

4ARTecnologies website, <https://www.4art-technologies.com>

Artory website, <https://artory.zendesk.com>

Christie's website, <https://www.christies.com>

Boucher, P. (2017). *How blockchain technology could change our lives*. Bruxelles: EPRS European Parliamentary Research Service.

Bruschi, F., Perego, A., Portale, V. & Sciuto, D. (2020). *Blockchain & Distributed Ledger*. Milano: Politecnico di Milano, Osservatori.net Available on: https://www.osservatori.net/it_it/osservatori/blockchain-distributed-ledger

Daab, J. (2010). Fine Art Authentication: Where Are the Forensic Examiners? *The Forensic Examiner*, 19, 2.

Deloitte & ArtTactic (2019). *Art & Finance Report* 6th edition, Available online: <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/lu/Documents/financial-services/artandfinance/lu-art-and-finance-report-2019.pdf>

Frey, B.S. (2019). *Economics of Art and Culture*. Cham: Springer Nature Switzerland.

Gürkaynak, G., Yılmaz, I., Yeşilaltay, B. & Bengi, B. (2018). Intellectual property law and practice in the blockchain realm. *Computer Law & Security Review*, 34(4), 847–862.

Haber, S. & Stornetta, W.S. (1991). How to time-stamp a digital document. *Journal of Cryptology*, 3(2), 99-111.

Han, S.H. (2020). How Blockchain Shapes the Future History of the World Cultural Industry in the Post-Globalization Era? Available online at SSRN: <https://ssrn.com/>

abstract=3563039 or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3563039>

Hellwig, D., Karlic, G. & Huchzermeier, A. (2020). *Build Your Own Blockchain. A Practical Guide to Distributed Ledger Technology*. Cham: Springer Nature Switzerland.

Hiscox (2019). *Hiscox Online Art Trade Report*. Available online: <https://www.hiscox.co.uk/online-art-trade-report>

Larson, N. (2014). Geneva lab sleuths help art world uncover fakes. *The Local*, 8th October. Available online: <https://www.thelocal.ch/20141008/geneva-lab-sleuths-help-art-world-uncover-fakes>

Lazzaro, E., Moureau, N. & Sagot-Duvaurox, D. (2004). From the market of copies to the market of fakes: Adverse selection and moral hazard in the market of artistic paintings. In Mossetto G. & Vecco M. (eds.), *The Economics of Copying and Counterfeiting*, pp. 93-118. Milan: F. Angeli.

MacDonald-Korth, D. (ed.) (2018). *Art Market 2.0: Blockchain and Financialisation in Visual Arts*. London: The Alan Turing Institute, Available online: <https://www.oii.ox.ac.uk/publications/blockchain-arts.pdf>

McAndrew, C. (2020). *The Art Market*. Art Basel & UBS. Available online: <https://www.artbasel.com/about/initiatives/the-art-market>

McConaghy, M., McMullen, G., Parry, G., McConaghy, T. & Holtzman, D. (2017). Visibility and Digital Art: Blockchain as an Ownership Layer on the Internet. *Strategic Change: Briefings in Entrepreneurial Finance*; SI on Blockchain Applications, 26(5), 461-470.

Nakamoto, S. (2009). Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System, www.bitcoin.org, O'Dwyer, R. (2020). Limited edition: Producing artificial scarcity for digital art on the blockchain and its implications for cultural industries. *Convergence*, 26(4):874-894.

Rottermund, A. A. (2019). The Newest Technological Trend in the Art Market. *Wealth Management* (10 April 2019). Available online: <https://www.wealthmanagement.com/estate-planning/newest-technological-trend-art-market>

Sidorova, E. (2019). The Cyber Turn of the Contemporary Art Market. *Arts*, 8(3):84. Verisart website, <https://verisart.com>

Whitaker, A. (2019). *Art and Blockchain: A Primer, History, and Taxonomy of Blockchain Use Cases in the Arts*. Fayetteville: University of Arkansas Press.

Wollheim, R. (1968). *Art and its Objects: An Introduction to Aesthetics*. Cambridge: Cambridge University Press.

MĀKSLAS PRIEKŠMETU TIRDZNIECĪBAS UZRAUDZĪBA: PROVENANSES UN PIENĀCĪGAS RŪPĪBAS PĀRBAUDES NOZĪMĪGUMS MĀKSLAS UN KULTŪRAS PRIEKŠMETU TIRDZNIECĪBĀ

Manlio Frigo

Starptautisko tiesību profesors Milānas Universitātē un advokātu biroja “BonelliErede” Mākslas un kultūras priekšmetu specializētās grupas dalībnieks un advokāts

1. JURIDISKĀ PIENĀCĪGAS RŪPĪBAS PĀRBAUDE

Starptautiskā mākslas priekšmetu tirgū, kurā ne vienmēr valda pilnīga pārredzamība, ir svarīgi, lai katram darījumam tiktu veikta juridiska pienācīgas rūpības pārbaude.

Lai novērstu vai vismaz būtiski samazinātu darījuma riskus neatkarīgi no tā, vai runa ir par ziedojumu, aizdošanu vai deponēšanu, darījuma faktisko un tiesisko apstākļu pārbaude ir tikpat svarīga kā darījumā iesaistītā priekšmeta pamatinformācijas iegūšana un aizsargāšana.

Pārrobežu darījumu gadījumā rodas jautājumi par piemērojamajām tiesībām, jurisdikciju un juridiskās interpretācijas kritērijiem īpašumtiesību, autentiskuma un citu aspektu noteikšanā. Tieši šos jautājumus es apskatīšu, jo tā varam noteikt atbilstošus nepieciešamos piesardzības pasākumus, tirgojoties tādā sarežģītā tirgū kā mākslas un kultūras priekšmetu tirgū.

Juridiskās pienācīgas rūpības pārbaudes ietvaros ir jāveic daudzlīmeņu izmeklēšana, it īpaši pārrobežu darījumu gadījumā. Pirmkārt, ir jāpārbauda mākslas vai kultūras priekšmeta autentiskums un provenanse, proti, autors, izgatavošanas datums, tips, vēsturiskais periods, izmantotie materiāli, un visiem šiem elementiem ir jāasaskan.

Otrkārt, pārdevējam ir jāpierāda, ka viņš patiešām ir konkrētā priekšmeta īpašnieks un ka tā nodošanu nākamajam īpašniekam neierobežo nekādi apgrūtinājumi, piemēram, tas nav apķīlāts, izmantots par nodrošinājumu u.tml. Šis aspekts vairs nešķiet tik vienkāršs, ja to aplūko no civiltiesību sistēmas un paražu tiesību sistēmas atšķirību viedokļa. Civiltiesību sistēma balstās uz valdījuma principu, kā noteikts 1804. gada Napoleona kodeksā (*en fait de meubles la possession vaut titre*), un tādēļ zagtus priekšmetus dažreiz var likumīgi nodot, pamatojoties vien uz valdījumu. Savukārt paražu tiesību sistēmās, piemēram, Apvienotajā Karalistē un ASV, mākslas priekšmeta patiesā īpašumtiesības ir pārākas par labticīga pircēja īpašumtiesībām, tādējādi liedzot zagtu priekšmetu likumīgu nodošanu. No minētā izriet, ka darījuma likumība ir pilnībā atkarīga no piemērojamās tiesību sistēmas.

Treškārt, arī mākslas priekšmeta provenanse un izgatavošanas materiāli var būt šķērslis, piemēram, ja priekšmets satur patentētus vai aizliegtus materiālus. Nozīmīgs elements ir arī pārdevēja identitāte, proti, būtu jāizvairās veikt

darījumus ar nepazīstamiem partneriem vai bezgalīgām starpnieku ķēdēm. Jāuzmanās arī, ja piedāvātā konkrētā tipa mākslas priekšmeta cena ir izteikti augstāka vai zemāka nekā tirgus vērtība, kā arī tajos gadījumos, ja pārdevējs piedāvā izmantot nestandarta norēķinu metodes (piemēram, bitmonētas), ja ir acīmredzams interešu konflikts vai ja pārdevējs atrodas kādā konkrētā situācijā (piemēram, laulības šķiršanas procesā).

Turklāt ir svarīgi pārliecināties, ka starptautiskā apribe ir notikusi atbilstoši likuma burtam, lai nodrošinātu maksimālu darījuma drošību un izvairītos no nepatikamiem pārsteigumiem.

2. DAUDZDISCIPLĪNU EKSPERTU KOMANDAI IR IZŠĶIROŠĀ LOMA

Negaidīti pārsteigumi parasti atklājas tad, kad kaut ko darīt jau ir par vēlu, un tieši tādēļ pienācīgas rūpības pārbaude būtu jāpabeidz vēl darījuma pārrunu posmā. Turklāt tā jāveic, neskatoties uz to, vai kolekcionārs tirgū pērk mākslas priekšmetu, mākslas priekšmetu tirgotājs vēlas tālākpārdot mākslas priekšmetu vai mākslas priekšmets tiek ziedots vai aizdots muzejam.

Taču kādas prasmes ir nepieciešamas, lai mākslas priekšmeta iegāde noritētu veiksmīgi? Nereti, lai veiktu visaptverošu juridisko pienācīgas rūpības pārbaudi, vairāku jurisdikciju ekspertiem ir jāstrādā kā vienotai komandai. Turklāt īpaši svarīgi ir strādāt saskaņoti, ņemot vērā tiesiskā regulējuma sarežģītību, tostarp: (1) nacionālo civiltiesību, krimināltiesību, nodokļu un administratīvo tiesību kopumu, (2) starptautiskās konvencijas par priekšmetu apriti un kontrabandu, (3) ES regulas un direktīvas par kultūras priekšmetu importu, eksportu un atgriešanu, kā arī (4) nacionālos un starptautiskos ētikas kodeksus, piemēram, ko izdevušas organizācijas *ICOM* (sarkanie saraksti), *CINOA* un *AAM*.

Tātad... no kā tad īsti sastāv mākslas priekšmetu juridiskā pienācīgas rūpības pārbaude?

3. AUTENTISKUMS UN PROVENANSE

Jāsāk ar pamatiem: jāveic detalizēta visu dokumentu un informācijas pārbaude, kas kopā ar mākslas priekšmeta vēstures un iepriekšējo īpašnieku izvērtējumu sniedz skaidru priekšstatu par mākslas priekšmeta autentiskumu un provenansi.

Vienmēr ir lietderīgi izskatīt vēsturisko bibliogrāfiju, zinātniskus pētījumus, neatkarīgi akreditētu vērtētāju un mākslas vēsturnieku sagatavotus vērtējumus. Starptautiskos vērtēšanas standartus izmanto, piemēram, Londonas Karaliskā zvērinātu inspektoru institūta Mākslas un antikvāro priekšmetu nodaļa (institūts dibināts 1868. gadā, un karalis Džordžs VI to akreditēja 1946. gadā). Līdzīgi būtiska loma ir arī akreditētām laboratorijām un pētniecības centriem (piemēram, *Opificio delle Pietre Dure*), jo tie veic mākslas priekšmetu izgatavošanas materiālu analīzes, lai noteiktu vēsturisko periodu, kad konkrētais priekšmets ir darināts. Tas var būt īpaši noderīgi, ņemot vērā, ka attiecībā uz mākslas priekšmetiem, kuru izgatavošana ir piedēvēta kādam māksliniekam, pamatojoties vienīgi uz amata meistaru zināšanām, vērtētāja atzinumu vienmēr var apstrīdēt.

Protams, ka situācija ir daudz vienkāršāka, ja mākslinieks vai fonds, kuram pieder mākslas priekšmets, ir izdevis autentiskuma apliecību, un it īpaši, ja

priekšmets ir iekļauts *catalogue raisonné* jeb mākslas darbu sistemātiskajā katalogā. Tas kļiedē šaubas par to, kurš mākslinieks ir mākslas priekšmeta autors, turklāt fondi vienmēr uztur arhīvu ar dokumentiem par to īpašumā esošo mākslas priekšmetu īpašumtiesību vēsturi. Runājot par mākslas priekšmeta vērtību, būtiska nozīme ir pierībai kādai kolekcijai, jo izsoļu rezultāti rāda, ka mākslas priekšmeti no slavenām kolekcijām tiek izsolīti par lielākām summām.

Tikpat svarīgi ir arī dati par mākslas priekšmeta dalību izstādēs un aizdošanu muzejiem — tie ļauj ne tikai izsekot mākslas priekšmeta pārvietošanos starptautiskā arēnā, bet arī dokumentēt tādas nozīmīgus faktus kā, piemēram, kuratorus, kuri organizēja priekšmeta dalību izstādē. Turklāt šie dati apliecina to kritiķu autoritāti, kuri bija sagatavojuši priekšmeta recenzijas.

Aizdomīgus aspektus un nelikumīgas darbības (piemēram, zagtus vai nelikumīgi iegūtus mākslas priekšmetus) iespējams atklāt arī publiskās un privātās datubāzēs (piemēram, Interpola zagto mākslas darbu datubāzē, Itālijas policijas zagto kultūras priekšmetu datubāzē (*Banca Dati dei beni culturali illecitamente sottratti*), kā arī Noklīdušo mākslas priekšmetu reģistrā (*Art Loss Register*)). Protams, ir jābūt piesardzīgam ikreiz, kad mākslas priekšmetam nav autentiskuma apliecības, tam ir veikta restaurācija, kaut arī tāda nav bijusi vajadzīga, tam ir neskaidra provenanse vai to radījis mākslinieks, kura darbi tiek bieži viltoti.

Tāpat ir ļoti svarīgi pārzināt piemērojamās tiesību normas vai vismaz orientēties tajās. ES līmenī ir spēkā vairāki piemērojami tiesību akti: (1) Padomes Regula (EK) Nr. 116.2009 par kultūras priekšmetu izvešanu, (2) Direktīva 2014/60/ES par no dalībvalsts teritorijas nelikumīgi izvestu kultūras priekšmetu atgriešanu un (3) Regula (ES) 2019/880 par kultūras priekšmetu ieviešanu un importu.

Ārzemju kultūras priekšmetu gadījumā vienmēr ir jāpārbauda izcelsmes valsts piemērojamie noteikumi. Piemēram, kultūras priekšmetu eksportēšana bez derīgas eksporta atļaujas Itālijā ir noziedzīgs nodarījums, par kuru var tikt piespriests papildu sods priekšmeta aizturēšanas un konfiscēšanas veidā. Itālijas tiesību aktos ir noteiktas stingras prasības attiecībā arī uz arheoloģiskajiem priekšmetiem, proti, lai priekšmets automātiski nenonāktu valsts īpašumā saskaņā ar 1909. gada likumu Nr. 364, ir jābūt pierādījumiem, ka priekšmets ir datējams ar laiku pirms 1909. gada. Par pierādījumu var kalpot eksporta dokumenti (piemēram, brīvas aprites sertifikāti un eksporta atļaujas), testamenti, kuros konkrētais priekšmets ir pieminēts, izsoļu saraksti, pat ģimenes fotogrāfijas un vēstules.

4. KULTŪRAS PRIEKŠMETU PROVENANSE UN BŪTĪBA

Veicot pienācīgas rūpības pārbaudi darījumā ar kultūras priekšmetu, ir jāņem vērā priekšmeta provenanse un būtība, kā arī darījuma nianses. Juridiskas pienācīgas rūpības pārbaudes mērķis katrā gadījumā būs citāds, piemēram:

- novērst tādu arheoloģisku vai etnoloģisku priekšmetu nonākšanu īpašumā, kas iegūti nelikumīgos izrakumos vai kuri tiek ievesti no konkrētām valstīm (piemēram, Irākas un Sīrijas, uz kurām attiecas ANO Drošības padomes rezolūcijas un ES regulu ierobežojumi), un

- noskaidrot, vai izcelsmes valstī konkrētām priekšmetu kategorijām ir noteikti tirdzniecības un/vai eksporta ierobežojumi vai aizliegumi, piemēram, zilonķaula priekšmetiem un cilvēku mirstīgajām atliekām.

Ar īpašu piesardzību jāuzlūko vēstures periodi, kad norisinājās sistemātiska laupīšana, piemēram, 1933.–1944. gads Eiropā (nacistu veiktā mākslas darbu laupīšana), 1949.–1990. gads Austrumeiropā un PSRS, kā arī 1953.–1959. gads Kubā (revolūcijas laikā). Runājot par nacistu nolaupītajiem mākslas priekšmetiem, Amerikas Muzeju asociācija 1999. gadā izdeva Vadlīnijas par mākslas priekšmetu nelikumīgu piesavināšanos nacistu valdīšanas laikā, kurās izklāstīti pamatotie pasākumi, kas muzejiem būtu jāveic, lai noskaidrotu nacistu valdīšanas laika kultūras priekšmetu izcelsmi un statusu pirms to iegādes vai pieņemšanas kā ziedojumu. Starptautiskās Muzeju padomes (ICOM) Ieteikumi par ebrejiem piederējušo mākslas darbu atgriešanu (1999. gads) atbalso minētajās vadlīnijās teikto, proti, ka ir jāpieliek pūles, lai atrastu īpašniekus, kuriem tika nelikumīgi atņemti pārdotie vai ziedotie kultūras priekšmeti. Vašingtonas konferences principi attiecībā uz nacistu konfiscētajiem mākslas priekšmetiem (1999. gads) tika pieņemti starpvaldību konferencē, kurā pulcējās 44 valstu valdību pārstāvji, lai apspriestu, kā risināt problēmas, kas saistītas ar nacistu okupētajās teritorijās laikposmā no 1933. gada līdz 1945. gadam konfiscētajiem mākslas priekšmetiem, kuri nekad netika atgriezti to patiesajiem īpašniekiem. Šie principi, kuri vēlreiz tikai apstiprināti starpvaldību konferencēs Viļņā 2000. gadā un Terezinā 2009. gadā, nosaka kritērijus konfiscēto mākslas priekšmetu un to likumīgo īpašnieku noteikšanai, kā arī metodes īpašumtiesību strīdu atrisināšanai.

Dažas valstis ir izpildījušas Vašingtonas principus, izveidojot īpašas padomdevēju komitejas ar nacistu nolaupītajiem mākslas priekšmetiem saistītu lietu risināšanai. Itālijā tā bija Anselmi komisija, kurai tika uzdots līdz 2001. gadam rekonstruēt publisko un privāto struktūru Itālijā veiktās darbības ebreju pilsoņu mantas iegūšanai un kura pēc uzdevuma izpildīšanas 2001. gadā publicēja galīgo ziņojumu. Pie līdzīgām padomdevēju struktūrām citās Eiropas valstīs jāmin Laupīšanas padomdevēja grupa (*Spoliation Advisory Panel*) Apvienotajā Karalistē, *CISV* (*Commission pour l'indemnisation des victimes de spoliations intervenues du fait des législations antisémites en vigueur pendant l'occupation*) Francijā, Nīderlandes Restitūcijas komiteja Nīderlandē, Padomdevēja komisija (*Beratende Kommission*) Vācijā un Izcelsmes pētniecības komisija (*Kommission für Provenienzforschung*) Austrijā.

ASV 2016. gadā tika pieņemts Holokausta laikā atsavināto mākslas priekšmetu atgriešanas likums, kura mērķis ir “sniegt holokausta laikā notikušo vajāšanu cietušajiem un viņu mantiniekiem godīgu iespēju atgūt konfiscētos vai nelikumīgi atsavinātos mākslas priekšmetus [un] nodrošināt, ka prasības atgriezt nacistu nozagtos vai nelikumīgi atsavinātos mākslas un citus priekšmetus netiek netaisnīgi noraidītas, atsaucoties uz noilgumu, bet tiek risinātas taisnīgi un godīgi”.

Kaut arī Vašingtonas principi nav saistoši, to ietekme nav nemaz tik niecīga, proti, tiesas ir ņēmušas vērā šos principus, lemjot par restitūcijas prasībām. Konkrēts gadījums notika pirms diviem gadiem — īsi pirms ASV pieņēma

(saistošu) Holokausta laikā atsavināto mākslas priekšmetu atgriešanas likumu. Lietā “Vonsāhere pret Nortona Saimona Mākslas muzeju Pasadenā” (*Von Saher v. Norton Simon Museum of Art at Pasadena*) ASV Devītā apgabala Apelācijas tiesa atcēla apgabala tiesas lēmumu un uzdeva atgriezt nacistu nolaupītās Kranaha gleznas nīderlandiešu kolekcionāra Žaka Goudstikera mantiniekiem. Nortona Saimona muzejs Pasadenā (Kalifornijā) gleznas bija ieguvis 1971. gadā, taču tiesa skaidroja, ka “federālā politika ietver arī Vašingtonas konferences principus attiecībā uz nacistu konfiscētajiem mākslas priekšmetiem”.

Te jānorāda, ka tiesas piemēroja starptautiskās tiesības, apmierinot prasības par Otrā pasaules kara laikā nolaupīto kultūras priekšmetu restitūciju vēl pirms kolektīvā aicinājuma rīkoties, kurš kulminēja Vašingtonas principu veidā. Piemēram, lietā “*Rosenberg pret Fischer*” (1948. gads) Šveices Federālā augstākā tiesa lēma, ka Vācijas karaspēks okupētajā Francijā, konfiscējot konkrētos mākslas priekšmetus, pārkāpa Šveices un starptautiskās tiesības, un tādēļ tiesa nolēma, ka mākslas priekšmeti ir jāatgriež to patiesajiem īpašniekiem. Slavenajā lietā “*Menzel pret List*” (1996. gads) Ņujorkas Augstākā tiesa nolēma, ka Šagāla glezna, kuru 1941. gadā nolaupīja reihā līdera Rozenberga uzdevumu vienība un ko vēlāk iegādājās kāds Ņujorkas galerijas īpašnieks, ir jāatgriež prasītājiem, kuri to bija nopirkuši Beļģijā 1932. gadā, taču bija spiesti pamest gleznu, jo devās bēgļu gaitās, lai glābtu dzīvību.

5. OFICIĀLAS ĪPAŠUMTIESĪBAS

Juridiska pienācīgas rūpības pārbaude var ietvert mākslas priekšmeta īpašnieka īpašumtiesību likumības pārbaudi, turklāt īpaši ieteicams būtu šādu pārbaudi veikt, ja pārdevējs nav priekšmeta autors (mākslinieks). Šajā gadījumā pienācīgas rūpības pārbaude ietver, tostarp: (1) pārdošanas rēķinu un citu administratīvu dokumentu analīzi, (2) testamenta vai citu dokumentu, kas pierāda patiesā mantinieka tiesības, vai dāvinājuma akta esamības pārbaudi, un (3) mākslas priekšmeta apgrūtinājumu (piemēram, ķīlu vai cita veida nodrošinājuma) pārbaudes.

Protams, likumīgo īpašumtiesību pārbaude obligāti ietver darījumam piemērojamo tiesību noskaidrošanu. Kā jau minēju iepriekš, pastāv atšķirība starp civiltiesībām un paražu tiesībām. Attiecīgi pārbaude, kas veikta, pamatojoties uz vienu vai otru tiesību sistēmu, var noslēgties ar atšķirīgu iznākumu.

6. STARPTAUTISKA APRĪTE

Starptautiskās konvencijas un nacionālie tiesību akti, kas balstās uz starptautiskām normām, uzsver padziļinātas pienācīgas rūpības pārbaudes nozīmīgumu, lai novērstu nelikumīgi iegūtu kultūras priekšmetu netīšu iegādi. Kā piemēru var minēt *UNESCO* Konvenciju par kultūras īpašuma nelikumīga importa, eksporta un īpašumtiesību nodošanas aizlieguma un novēršanas līdzekļiem (1970. gads) un *UNIDROIT* Konvenciju par zagtiem vai nelikumīgi eksportētiem kultūras priekšmetiem (1995. gads), ar kuru tika izveidoti kritēriji, lai noskaidrotu, vai zagta kultūras priekšmeta īpašnieks, kuram ir uzdots to atgriezt, ir ievērojis pienācīgu rūpību priekšmeta iegādes darījumā, jo tikai tādā gadījumā īpašniekam pienākas godīga un saprātīga kompensācija par priekšmeta

atgriešanu. ES Direktīvas 2014/60 10. pantā minētā atgriešanas procedūra ir identiska UNIDROIT konvencijas 4.4. pantā aprakstītajai procedūrai.

Jebkurā gadījumā, lai izvairītos no nepatikamiem pārsteigumiem, pircējiem ir rūpīgi jāizvērtē kultūras priekšmetu importēšanas un eksportēšanas noteikumi izcelsmes valstī. Piemēram, Itālijā ir aizliegts tādu kultūras priekšmetu pastāvīgs eksports, kuri ir atzīti par valsts kultūras interešu objektu (Itālijas Kultūras mantojuma kodeksa 13. punkts). Ja mākslas priekšmets ir izgatavots pirms 70 vai vairāk gadiem un tā autors (mākslinieks) ir miris, un tā vērtība pārsniedz 13 500 eiro, tad šo priekšmetu drīkst eksportēt tikai ar kompetentās eksporta iestādes atļauju (Itālijas Kultūras mantojuma kodeksa 65. punkts). Šādos gadījumos pienācīgas rūpības pārbaudes ietvaros ir jāpārbauda ne tikai, vai pastāv ierobežojumi (parasti — apliecinājums, ka priekšmets ir valsts kultūras interešu objekts), bet arī vai konkrētais priekšmets jau iepriekš ir bijis eksportēts no Itālijas bez atļaujas vai importēts no valsts, kurā bija noteikts aizliegums tā eksportam.

Vēlos sniegt vienu praktisku pienācīgas rūpības piemēru. Pieņemsim, ka kultūras priekšmets ir uz laiku jāimportē Itālijā. Itālijas kompetentā eksporta iestāde, t.i., Kultūras ministrijas vietējā struktūrvienība, izsniegs nosūtījuma sertifikātu vai importa sertifikātu, kas citastarp atļautu priekšmeta izvešanu no Itālijas uz pieciem gadiem bez brīvas aprites sertifikāta vai eksporta atļaujas. Tātad nosūtījuma vai importa sertifikāts patiešām apliecina priekšmeta izcelsmi un likumīgu eksportu.

7. KRIMINĀLATBILDĪBA PAR DAĻĒJU VAI PILNĪGU PIENĀCĪGAS RŪPĪBAS PĀRBAUDES NEVEIKŠANU

Ja ir veikta padziļināta autentiskuma, izcelsmes, īpašumtiesību un importa/eksporta statusa pienācīgas rūpības pārbaude, personai vairs nedraud nedz kriminālatbildība, nedz sods. Citiem vārdiem, pircējam ir jāievāc pietiekami daudz informācijas, lai novērstu iespējamību, ka konkrētais kultūras priekšmets nav tāda noziedzīga nodarījuma objekts kā, piemēram, zagtu priekšmetu pieņemšana, viltošana, nelikumīga eksportēšana vai nelikumīgi izrakumi. Starptautiskas aprites gadījumā par eksporta noteikumu neievērošanu priekšmets var tikt konfiscēts, ja pircējs zina, ka kultūras priekšmets tika eksportēts nelikumīgi, vai ja viņš to būtu zinājis, ja būtu veicis pienācīgas rūpības pārbaudi.

8. NODOKĻU ASPEKTI

Kā minēts iepriekš, visaptveroša pienācīgas rūpības pārbaude ir daudzlīmeņu process, kurš reizēm neaprobežojas vien ar kultūras vai mākslas priekšmeta aprites juridiskajiem aspektiem. Ir gadījumi, kad aktualizējas nodokļu aspekts, piemēram, ja darbību izbeidz trasta fonds, kura īpašumā ir mākslas priekšmeti, kurus paredzēts sadalīt starp fonda dalībniekiem. Šajā gadījumā pienācīgas rūpības pārbaudē galvenā uzmanība būtu jāpievērš pareizai mantojuma vai ziedošanas nodokļu (proti, tiešo nodokļu) un PVN (netiešo nodokļu) piemērošanai.

9. ATBILDĪGA MĀKSLAS PRIEKŠMETU TIRGUS VADLĪNIJAS

Mākslas priekšmetu tirgum kļūstot arvien sarežģītākam, rodas stimuls izstrādāt tirgum piemērotus rīkus pienācīgas rūpības pārbaudei veikšanai

pirms kultūras priekšmetu iegādes. Nozīmīgs piemērs ir bezpeļņas organizācija “Responsible Art Market” (RAM), kas atrodas Ženēvā un kura ir uzsākusi iniciatīvu, lai informētu tirgus dalībniekus par saistītajiem riskiem. RAM pārvalda platformu, kurā lietotāji var dalīties ar paraugpraksi, kā arī izstrādā un publicē bezmaksas praktiskas vadlīnijas un citus materiālus. Vadlīnijās ir iekļauta rīkkopa visaptverošai un uz riskiem balstītai pieejai pienācīgas rūpības pārbaudei darījumos ar mākslas priekšmetiem, ko papildina riska indikatoru kontrolsaraksts un risku mazināšanas novērtējumi.

10. AUGSTĀKAIS MĒRĶIS: VEIKSMĪGS DARĪJUMS

Kopumā pieminētās provizoriskās pārbaudes un novērtējumi ir pienācīgas rūpības koncepcijas sarežģīta sastāvdaļa un neatsverams līdzeklis risku novēršanā darījumos ar mākslas un kultūras priekšmetiem. Iegūšanas, ziedošanas, kustamā vai nekustamā īpašuma pārdošanas gadījumā vai arī daudz sarežģītāku darījumu gadījumā, piemēram, mākslas ieguldījumu vai aizdošanas gadījumā, kad mākslas priekšmets tiek izmantots kā nodrošinājums, vai veselības mākslas darbu kolekcijas pārvaldības gadījumā, darījuma veiksmīgai norisei ir nepieciešama ekspertu komanda, kuri spēj pārliecināt klientu, ka visu risku izvērtēšanai viņi ir izmantojuši RAM rīkkopā minētajiem līdzvērtīgus kritērijus un rīkus.

Juridiskā pienācīgas rūpības pārbaude nu jau ir kļuvusi par nozares ētikas kodeksos noteikto standartu neatņemamu sastāvdaļu, un to arvien biežāk iesaka veikt, turklāt saskaņā ar nacionālajiem, ES un starptautiskajiem tiesību aktiem pārbaude dažkārt ir jāveic obligāti. Pienācīgas rūpības pārbaude ir īsts senā teiciena “septiņreiz nomēri, pirms nogriez” iemiesojums.

MONITORING THE TRADE IN ART: THE IMPORTANCE OF PROVENANCE AND DUE DILIGENCE IN TRADING IN ART AND CULTURAL PROPERTY

Manlio Frigo

Professor of International Law at the University of Milan and counsel and member of the Art & Cultural Property Focus Team at BonelliErede

1. LEGAL DUE DILIGENCE

In a global art market where transparency is sometimes lacking, legal due diligence is crucial for all transactions.

Verifying the factual and legal circumstances surrounding a transaction is equally as important as collecting and safeguarding the fundamental information of the goods in question if one is to avoid or at least significantly reduce transactional risks, be it in relation to a donation, a loan or a deposit.

When it comes to cross-border transactions, questions arise about applicable law, jurisdiction and judicial interpretation criteria to assess the title of ownership, authenticity, and so on. And these are the aspects I'll be discussing today, as that's how we can identify appropriate precautions to take when trading in a complex market such as the art and cultural property one.

Legal due diligence entails a multifaceted investigation, especially for cross-border transactions. First, the authenticity and provenance of the artwork or cultural property have to be checked: author, date, type, historical period, materials used – all these things have to add up.

Secondly, the seller has to prove that he/she owns the artwork and that no special liens, guarantees or other constraints preventing its free transfer. This aspect becomes more complex when one considers the differences between civil and common-law systems. The former hinges on possession as envisioned in the Napoleonic Code of 1804 (*en fait de meubles la possession vaut titre*), and thus stolen goods may sometimes be lawfully transferred based on possession alone. Whereas in common-law systems like in the UK and the US, the legitimate owner of an artwork generally has superior title of ownership to a good-faith purchaser, thus precluding lawful transfer of stolen goods. The lawfulness of a given transaction thus depends entirely on the applicable law.

Thirdly, an artwork's provenance and materials can also raise red flags, for example, if composed of patented or banned materials. The seller's identity is also a key consideration: transactions with unknown counterparties or never-ending chains of intermediaries ought to be avoided. A significantly higher or lower price than the market value for a particular type of artwork also raises a red flag, as do uncommon payment methods (e.g., Bitcoin), blatant conflicts of interest, and particular situations of the seller (e.g., marital separation).

Last but not least, checking that international circulation is carried out to the letter of the law is a must to ensure the highest attainable transactional security and avoid nasty surprises.

2. A MULTIDISCIPLINARY TEAM OF EXPERTS MAKES THE DIFFERENCE

Unwelcome surprises often emerge when it's too late to do anything – that's why the legal due diligence should be completed during the negotiation phase. And this is regardless of whether it's a collector purchasing an artwork on the market, an art dealer wanting to resell an artwork, or a museum being donated or loaned an artwork.

But what skills are essential to a successful outcome of an artwork's purchase? Oftentimes, legal experts from multiple jurisdictions need to work as a united team to ensure comprehensive legal due diligence. And working in synch is especially key given the complexity of the legal framework: (a) national civil, criminal, tax and administrative law; (b) international conventions on property circulation and smuggling; (c) EU regulations and directives on import, export and return of cultural goods; and (d) national and international codes of ethics, e.g., those issued by ICOM (Red Lists), CINOA and AAM.

So, what does legal due diligence on artwork actually entail?

3. AUTHENTICITY AND PROVENANCE

It starts with the basics: detailed checks on all the documentation and information that, combined with the assessment of the artwork's history and authorship, provide a clear picture of the artwork's authenticity and provenance.

Historical bibliographies, scientific studies, valuations and appraisals by independently accredited appraisers and art historians always prove useful. International valuation standards are applied by, for example, the likes of the Art & Antiques division of the London-based Royal Institution of Chartered Surveyors (established in 1868 and accredited by King George VI in 1946). Accredited labs and research centres (such as the Opificio delle Pietre Dure) are a similarly key piece of the puzzle, as they can analyse the materials of an artwork to determine the historical period it hails from. This can be especially useful given that, when it comes to artworks attributed to an artist based on connoisseurship alone, the appraiser's opinion can always be challenged.

Things are obviously much simpler if the artist or foundation to which an artwork belongs issues a certificate of authenticity, and even more so if the artwork is included in a *catalogue raisonné*. This is because it removes any doubts as to who the artist is, and foundations always keep archives documenting the ownership history of their artworks. As to the value of an artwork, the collection of reference plays a key role, and as auction records show, artworks from renowned collections attract much higher bids.

Exhibition records and museum loan records are just as crucial – not just to retrace an artwork's journey on the international scene but also to document the importance of the curators who arranged for its exhibition and to attest to the authoritative nature of the critics who have critiqued it.

Lastly, red flags and unlawful dealings (e.g., stolen or misappropriated artworks) can also be identified from public and private databases (e.g., INTERPOL's Stolen Works of Art Database, the Italian Carabinieri's database for stolen cultural property [*Banca Dati dei beni culturali illecitamente sottratti*]), and

the Art Loss Register). Naturally, a red flag should be raised whenever an artwork lacks a certificate of authenticity, has undergone restoration when there ought to have been none, has an unclear provenance, or is by an artist whose work is known to be the frequent target of forgery.

Knowledge - or at least an approximate acknowledgment - of the legal framework of reference is also vital. A few regulatory instruments come into play at EU level: (a) Council Regulation (EC) No 116/2009 on the export of cultural goods; (b) Directive 2014/60/EU on the return of cultural objects unlawfully removed from the territory of a Member State; and (c) Regulation (EU) 2019/880 on the introduction and the import of cultural goods.

As a rule, for cultural goods that come from abroad, the applicable rules in the country of provenance need to be checked. In Italy, for instance, the export of cultural goods without a valid export licence is a criminal offence that can entail the additional penalty of seizure and confiscation. Italian legislation also sets strict requirements for archaeological objects: it must be proven that they date back to before 1909 to avoid automatic state ownership under Law No. 364 of 1909. Proof can be provided through export documents (such as free circulation certificates and export licences), wills that list the object in question, auction listings, and even family photographs and letters.

4. PROVENANCE AND NATURE OF CULTURAL GOODS

Legal due diligence during a transaction involving a cultural object must take into account the object's provenance and nature and the nuances of the transaction. The goal of legal due diligence will vary on a case-by-case basis – for example, it could be to:

- prevent the acquisition of archaeological or ethnological objects obtained from unlawful excavations or that come from certain countries (e.g., Iraq and Syria, which are subject to UN Security Council resolutions and EU regulations); and
- assess whether constraints or bans on trade/export of certain categories of goods are imposed by the country of provenance, e.g., ivory and human remains.

Historical periods that saw systematic looting are a special cause for concern: e.g., 1933–1948 in Europe (Nazi-looted art), 1949–1990 in Eastern Europe and the USSR, and 1953–1959 in Cuba (during the revolution). As to Nazi-looted art, the American Association of Museums published 'Guidelines concerning the unlawful appropriation of objects during the Nazi era' in 1999, which set out "reasonable steps" that museums should take to ascertain the provenance and status of Nazi-era cultural goods before acquiring them or accepting them as donations. ICOM's 'Recommendations concerning the return of works of art belonging to Jewish owners' (1999) echo the above by recommending that efforts be made to track down owners who were unlawfully stripped of sold or donated cultural property. The Washington Conference Principles on Nazi-Confiscated Art (1999) were adopted at an intergovernmental conference that

saw government officials from 44 countries meet to discuss how to resolve issues relating to artworks confiscated in Nazi-occupied territories between 1933 and 1945 and never returned to their rightful owners. The principles – which were reaffirmed at the intergovernmental conferences of Vilnius (2000) and Terezin (2009) – set out criteria to identify confiscated artworks and their lawful owners as well as methods for resolving ownership disputes.

Some countries have implemented the Washington Principles by establishing special advisory committees to resolve cases concerning Nazi-looted art. In Italy, this was the Anselmi Commission, which was specifically tasked with reconstructing the actions undertaken by public and private bodies in Italy to acquire property of Jewish citizens (*Commissione per la ricostruzione delle vicende che hanno caratterizzato in Italia le attività di acquisizione dei beni dei cittadini ebrei da parte di organismi pubblici e privati*) until 2001, when it published its final report. Other advisory bodies around Europe include the Spoliation Advisory Panel in the UK, the CISV in France (*Commission pour l'indemnisation des victimes de spoliations intervenues du fait des législations antisémites en vigueur pendant l'occupation*), the Dutch Restitutions Committee in the Netherlands, the *Beratende Kommission* in Germany, and the *Kommission für Provenienzforschung* in Austria.

In 2016, the US passed the Holocaust Expropriated Art Recovery Act, to "provide the victims of Holocaust-era persecution and their heirs a fair opportunity to recover artworks confiscated or misappropriated" and "to ensure that claims to artwork and other property stolen or misappropriated by the Nazis are not unfairly barred by statutes of limitations but are resolved in a just and fair manner".

Although the Washington Principles are not binding, their impact is far from tenuous: courts have taken these very principles into consideration when ruling on restitution claims. A prime example took place two years before the US adopted the (binding) Holocaust Expropriated Art Recovery Act: In *Von Saher v. Norton Simon Museum of Art at Pasadena*, the US Court of Appeals for the Ninth Circuit overturned the district court's decision and ordered the return of two Nazi-looted Cranach paintings to Dutch collector Jacques Goudstikker's heirs. The paintings had been acquired in 1971 by the Norton Simon Museum in Pasadena (CA), but the court reasoned that "federal policy also includes the Washington Conference Principles on Nazi Confiscated Art".

In fact, courts were applying international law to uphold claims for the restitution of cultural property looted during the Second World War even before the collective call to action that culminated in the Washington Principles. In *Rosenberg v. Fischer* (1948), for instance, the Federal Supreme Court of Switzerland ruled that German troops in occupied France had violated Swiss and international law when they confiscated the works of art in question; the court thus ordered them to be returned to their rightful owners. In the famous case *Menzel v. List* (1966), the New York Supreme Court ordered that a Chagall painting looted in 1941 by the Reichsleiter Rosenberg Taskforce and purchased by a New York gallery owner be returned to the claimants, who had purchased it in Belgium in 1932 but were forced to leave the painting behind when they fled for their lives.

5. TITLE OF OWNERSHIP

Legal due diligence can entail investigating the validity of the possessor's title of ownership of an artwork, and this is especially advisable when the seller is not the artist. In this case, the due diligence entails (among other things): (a) analysis of sales invoices and other administrative documentation, (b) verification of the existence of a will or other documentation proving rightful heirship or of deeds of donation, and (c) checks as to whether the artwork is encumbered by a pledge or other guarantee.

Naturally, investigations into legal ownership necessarily entail ascertaining the law applicable to the transaction. As mentioned, civil law and common law differ in this regard, so an investigation based on one or the other can produce very different outcomes.

6. INTERNATIONAL CIRCULATION

International conventions and national legislation based on international norms underline the importance of in-depth due diligence to avoid unwittingly purchasing illegally obtained cultural property. Examples include the UNESCO Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property (1970) and, even more famously, the UNIDROIT Convention on Stolen or Illegally Exported Cultural Objects (1995), which establishes criteria to determine whether a possessor of a stolen cultural object required to return it exercised due diligence when acquiring the object, as only then are they entitled to fair and reasonable compensation on returning it. The return procedure under Art. 10 of EU Directive 2014/60 is substantially identical to that under Art. 4.4 of the UNIDROIT Convention.

In any case, purchasers need to carefully assess the import/export rules for cultural goods in the country of provenance to avoid extremely unpleasant surprises. Italy, for example, prohibits the permanent export of cultural goods that have been declared of national cultural interest (Art. 13 of the Italian Cultural Heritage Code); and if an artwork was created 70 or more years ago by an artist who is no longer living, and it's worth over EUR 13,500, it may be exported only if authorised by the competent export office (Art. 65 of the Italian Cultural Heritage Code). In these cases, legal due diligence entails checking not only whether constraints exist (typically a declaration of national cultural interest) but also whether the object in question had previously been exported from Italy without authorisation or was imported from a country banning its export.

To cite but one example of due diligence in action: Let's say a cultural good was to be temporarily imported into Italy. The competent Italian export office - i.e., the local unit of the Ministry of Culture would issue a certificate of shipment or an import certificate, which would also allow the good to subsequently leave Italy for five years without the need for a certificate of free circulation or an export licence. Indeed, a shipment or an import certificate serves to confirm a good's provenance and lawful export.

7. CRIMINAL LIABILITY FOR PARTIAL OR TOTAL FAILURE TO EXERCISE DUE DILIGENCE

In-depth legal due diligence on authenticity, provenance, ownership, and import/export status avoids the risk of criminal liability and penalties. In other words, a purchaser has to gather sufficient information to be able to rule out that a given cultural good has not been the subject of a criminal offence, such as receipt of stolen goods, forgery, unlawful export or unlawful excavation. When international circulation is involved, failure to comply with export regulations can result in seizure if the purchaser is aware that the cultural good was unlawfully exported or should have been aware of this circumstance had the proper due diligence been exercised.

8. TAX ASPECTS

As mentioned earlier, a comprehensive due diligence is a multifaceted process - indeed, it sometimes extends beyond the legal aspects of a cultural good's or artwork's circulation. Such is the case when tax aspects are involved, e.g., when a trust fund with artworks is dissolved and the works are distributed among the beneficiaries. In this case, due diligence should focus on the proper application of inheritance or donation taxes (i.e., direct taxes) and VAT (i.e., indirect taxes).

9. RESPONSIBLE ART MARKET'S GUIDELINES

The increasing complexity of the art market has prompted efforts to provide the market appropriate tools to exercise due diligence before purchasing cultural goods. One notable example is Responsible Art Market (RAM), a non-profit based in Geneva that has spearheaded an initiative to keep market operators up to speed on the associated risks. To this end, RAM manages a platform for the exchange of best practices and publishes practical guidelines and other materials free of charge. The guidelines include a toolkit for a comprehensive, risk-based approach to due diligence in art transactions, complete with a checklist of red flags and risk-mitigation assessments.

10. THE END GOAL: A SUCCESSFUL TRANSACTION

To sum it up, the preliminary checks and assessments I've touched upon are an inextricable part of the very concept of due diligence and invaluable means of averting the risks associated with art and cultural property transactions. Be it an acquisition, a donation, a sale of movable or immovable property, or a more complex transaction such as an art investment, a loan that involves putting up an artwork as collateral, or the management of an entire art collection, a successful transaction requires a team of experts who can reassure the client that they have used criteria and tools like those set out in RAM's toolkit to address all the risks.

Legal due diligence has now become an integral part of the increasingly recommended standards under the codes of ethics in the field, and even sometimes obligatory under national, EU and international regulations. Legal due diligence is truly the embodiment of the old adage "better safe than sorry".

MĀKSLAS PRIEKŠMETU TIRGOTĀJU ASOCIĀCIJAS VEICINA KULTŪRAS MANTOJUMA SAGLABĀŠANU, ĪSTENOJOT ATBILDĪGU TIRDZNICĪBAS PRAKSI

Ērika Bošro (*Erika Bochereau*) CINOA ģenerālsēkretāre

CINOA ir dibināta 1935. gadā, un tā ir galvenā mākslas un antikvāro priekšmetu tirgotāju asociāciju starptautiskā konfederācija, kura pārstāv vairāk nekā 5000 tirgotāju. Organizācijas biedru lokā ir pārstāvji no 30 vadošajām tirgotāju asociācijām ar plašu specializāciju — no antikvāriem priekšmetiem līdz laikmetīgajai mākslai. Starptautiskā antikvāro grāmatu tirgotāju līga (ILAB), kura ir CINOA asociētais biedrs, pārstāv vēl 22 asociācijas. CINOA un visās tās biedru organizācijās pastāv stingra biedru uzņemšanas kārtība, lai par biedriem varētu kļūt tikai kolēģu pārbaudīti mākslas priekšmetu pazinēji un profesionāļi, kuri ir izveidojuši galerijas un/vai praksi ar labu reputāciju. CINOA biedru lokā esošie tirgotāji ievēro augstus uzņēmējdarbības standartus un ētikas kodeksus, kuros tostarp paredzēta pienācīga rūpība. Tāpat biedru vidū nav personas, kuras nodarbojas ar apšaubāmu tirdzniecību internetā. CINOA mākslas profesionāļi, kuru virzītājspēks ir aizrautība ar mākslu, atbildīgi attiecas pret saviem pienākumiem un pārzina tiesību aktus. Nu jau gandrīz 70 gadus tirgotāji pielāgo praksi mainīgajam tiesiskajam regulējumam tādās jomās kā bioloģiskā daudzveidība, kultūras vērtības un mantojums. Lai ņemtu vērā šādas izmaiņas, CINOA rīcības kodekss tiek regulāri atjaunināts. Tāpat cerībā nodrošināt iztiku, kas nekad nav garantēta, tirgotāji pieliek milzīgas pūles, gādājot par restaurāciju un saglabāšanu. Lielākā daļa CINOA biedru ir mazi uzņēmumi ar trim vai mazāk darbiniekiem, kuriem nākas smagi strādāt, lai piesaistītu klientus. Tas var būt smags darbs, taču vienlaikus tas sniedz milzīgu intelektuālu gandarījumu. www.cinoa.org

1. IEVADS

Šī raksta uzdevums ir palīdzēt lasītājam izprast un novērtēt mākslas priekšmetu tirgotāju asociāciju lomu un darbu atbildīgas saimnieciskās darbības veicināšanā, kā arī kultūras mantojuma aizsargāšanā. Sākumā ir sniegts īss kopsavilkums, kurā sīkāk aplūkota mākslas priekšmetu tirdzniecības nozīme plašākā sabiedrības kontekstā un apskatīti nozīmīgākie mākslas priekšmetu tirgotāju aspekti. Pēc tam plašāk tiek aplūkota mākslas priekšmetu tirgotāju asociāciju loma, kuru misija ir sekmēt atbildīgu tirdzniecības praksi, kas ietver tādus uzdevumus kā standartu noteikšana, kultūras un dabas mantojuma aizsardzība un nozares interešu aizstāvība. Šīs darbības iet roku rokā ar mākslas priekšmetu tirdzniecības profesionalismu un sekmē asociāciju biedru prestižu. Trešajā daļā ir aplūkoti piemēri, kā mākslas priekšmetu tirgotāju asociācijas, piedāvājot

dažādus pasākumus, var palīdzēt biedriem pilnveidot savu uzņēmējdarbību un kādi ir šo pasākumu ieguvumi. Raksta pēdējā daļā uzmanība ir vērsta uz mākslas priekšmetu tirgotāju asociāciju un to struktūras nozīmi cienījamās un ienesīgas mākslas priekšmetu tirgotāja profesijas izveidē un uzturēšanā. Nobeigumā izklāstītas dažas noslēguma tēzes par to, cik svarīgi ir būt mākslas priekšmetu tirgotāju asociācijas biedram un kādus pienākumus tas uzliek.

1.1. Īss mākslas priekšmetu tirgotāja profesijas apraksts

Civilizāciju atpazīst pēc cilvēka radītajām lietām. Māksla, kā arī mūsu radītās un izgatavotās lietas daudz precīzāk raksturo, kas mēs esam, nekā rakstītais vārds, kurš, nonācis vēsturnieku rokās, ļauj interpretācijām un pat neobjektīviem spriedumiem. Neviens uzziņu avots jums neatklās Periklu tik pamatīgi kā viens vienīgs Partenona apmeklējums, tieši tāpat kā koncentrācijas nometnes apmeklējums atklāj nacistu šaušalīgos noziegumus. Interesanti, ka māksla un priekšmeti parasti netiek uzlūkoti caur vēstures prizmu, bet gan kā gaistošas parādības, proti, kā lietas, kurām nav gandrīz nekādas vērtības kā vien to estētiskā pievilcība. Šāds uzskats ir jāmaina.

Māksla un priekšmeti kā vēstures sastāvdaļa ir neatgriezeniski sasaistīti ar mākslu un priekšmetiem kā komercijas sastāvdaļu. Tieši tie, kuru darbs ir šo vērtību saglabāšana (izņemot akadēmiskās aprindas un muzeju speciālistus), ir īstenie mākslas priekšmetu tirgotāji. Šī profesija ir grūti definējams dažādu elementu kopums kaut vai tāpēc vien, ka tās darbība ietver plašu žanru diapazonu, aptverot gan tālu senatni, gan mūsdienas, visa veida materiālus, nebeidzamas stilu variācijas no visdažādākajām nišām, par kurām ārpus šīs profesijas aprindām reti kurš ir dzirdējis, kur nu vēl saprot tās. Mākslas priekšmetu tirgotāji ir pavadījuši dzīvi, lai saprastu un popularizētu konkrēto nišu. Tas, ka viņu vārdi lielākoties nav zināmi, nenozīmē, ka paveiktais darbs ir nevērtīgs.

Pārstāvot daudzus mazus uzņēmumus, *CINO*A un daudzas citas mākslas priekšmetu tirgotāju asociācijas strādā, lai veicinātu un aizstāvētu šo arodu. Viens no mūsu pienākumiem ir skaidrot tiem, kuri vēl neizprot mūsu nodarbošanos, ka mēs esam nepieciešams posms kultūras uzturēšanā. Un to mēs panākam neskaitāmos veidos. Tirgotājs, kurš specializējas, piemēram, 20. gadsimta sākuma austriešu mēbelēs, meklēs un pētīs katalogus vai sazināsies ar privātiem kolekcionāriem visā pasaulē, lai tikai atrastu priekšmetus, kurus vēlas iegādāties. Ja pirkšanas darījums izdodas, tirgotājam būs nepieciešami iepakojšanas un transportēšanas pakalpojumi — loģistika ir ievērojama tirgotāju darba sastāvdaļa. Kad priekšmets tiek saņemts, ir jāveic tā konservācija — restauratori ir tikpat daudzveidīga profesija kā tirgotāji, turklāt vienam priekšmetam var būt nepieciešama virkne dažādu restauratoru. Kad priekšmets ir sagatavots, to nepieciešams fotografēt un dokumentēt — fotografēšana šajā arodā ir būtiska. Pēc tam tirgotājs var iekļaut informāciju par konkrēto priekšmetu katalogā — mākslas tirgotāju pasūtījumi veido lielu daļu izdevējdarbības biznesa. Visbeidzot, ja priekšmets tiek uzskatīts par svarīgu, tas vispirms var tikt piedāvāts muzejiem. Lūk, tie ir tikai daži tirgotāja pienākumi, lai sagatavotu priekšmetu pārdošanai. Vēl ir jāpiesaista pētnieki, jāapmeklē pasākumi, jādodas pie klientiem — viens darījums var ietvert daudzus elementus.

Visi šie atsevišķie elementi kopā veido veselu nozari. Tad, kad priekšmets ir pārdots (ja tas vispār izdodas), neizbēgami jāreķinās ar PVN — nodokļu iestādes labprāt iekasēs daļu no pievienotās vērtības. Daudzi darījumi notiek gadatirgos, kas atšķirībā, piemēram, no sporta pasākumiem, sniedz pienesumu vietējai ekonomikai, jo pārtikušajiem gadatirgu apmeklētājiem vajadzīgas naktsmājas, restorāni un transports. Turklāt ievērojamu labumu no mākslas priekšmetu tirdzniecības gūst arī apdrošināšanas nozare, piedāvājot pakalpojumus gan pastāvīgajiem, gan jauniem klientiem.

Var droši apgalvot, ka šīs profesijas komerciālā puse ietver daudz vairāk, nekā cilvēks ikdienā nojauš, vienkārši paskatoties uz kādu precī veikala skatlogā. Ceļā no priekšmeta iegādes līdz pārdošanai ir daudzas pieturas, kuras sekmē ekonomisko aktivitāti. Tomēr viens aspekts paliek nesaprasts, proti, tā ir neredzamā vēsturiskā vērtība, ko mūsu arods veicina ar katru pārdošanu priekšmetu. Pagātne būs vienmēr lemta iznīcībai, jo tā vienkārši neiederas mūsdienu uztvērē. Mūsu profesija ir nozīmīgākais aizsargmehānisms pret šo iznīcību. Šī iemesla dēļ vien valdībām vajadzētu atbalstīt mūsu profesiju, nevis tikai tāpēc, ka mēs radām pievienoto ekonomisko vērtību. Mums ir pastāvīgi jāatgādina, kādēļ, kā un kur vēsture mums ir svarīga.

1.2. Galvenās ieinteresētās personas un to mijiedarbība

Jau iepriekš tika minēts, ka mākslas priekšmetu tirgotājs nevar darboties pilnīgi neatkarīgi no citām ieinteresētām personām. It īpaši ar tirgu sadarbojas arī muzeji un kuratori, iepērkot priekšmetus izsolēs vai no tirgotājiem, lai papildinātu savas kolekcijas, kā arī pieņemot no kolekcionāriem un tirgotājiem priekšmetus vai naudu kā dāvinājumus savām kolekcijām.

Muzeji paļaujas uz mākslas priekšmetu tirgus profesionāļiem, ka tie novērtēs priekšmetus, lai varētu aprēķināt apdrošināšanas prēmijas vai lai aizņemtos šos priekšmetus, turklāt tas attiecas gan uz antikvāriem, gan laikmetīgiem mākslas priekšmetiem. Tāpat, lai sarīkotu īpašas izstādes, galerijām un muzejiem ir jāaicina talkā tirgotāji un kolekcionāri. Zinātniskie speciālisti sastāda galeriju izstāžu katalogus, sniedz apstiprinājumu par atrastiem priekšmetiem, piedāvājumiem un atkārtotiem piedāvājumiem, kā arī sniedz konsultācijas par priekšmetu izcelsmi. Tādējādi noteiktos posmos un brīžos arī viņi kļūst par tirgus dalībniekiem.

Tomēr šīs simboliskās attiecības starp kolekcionāriem, mākslas priekšmetu tirgotājiem, akadēmiskajām aprindām, priekšmetu meklētājiem, pētniekiem un sargātājiem sniežas daudz tālāk. Tieši privātā un akadēmiskā sektora kopīgās pūles ir lielā mērā sekmējušas muzeju izveidi, attīstību un uzplaukumu, turklāt ne tikai kā artefaktu krātuvēm, bet arī kā vietām, kur izglītoties. Slaveni muzeju pastāvēšana arī sākās ar privātām kolekcijām. Britu muzejs, Viktorijas un Alberta muzejs, Teita modernās mākslas galerija Londonā un Metropolitēna muzejs Ņujorkā, nemaz nerunājot par kultūras galvaspilsētu Florenci, šobrīd ir neatņemama publiskās telpas sastāvdaļa.¹ Ja nebūtu šo pagātnes un mūsdienu kolekcionāru, kuri vairo savu īpašumu, nereti iegādājoties priekšmetus no tirgotājiem vai izsoļu namiem, un kuri tos dāsnī novēlētu muzejiem, kādas tad būtu šīs vietas, kur katram izglītoties?

1 Skatīt <http://www.sophiekalle.com/home/2016/11/14/art-and-soul>

Tirgotāji, izsoļu nami, augstskolas, lielākie valsts un reģionu muzeji, kā arī citas iestādes un fondi sadarbojas, lai būtiski veicinātu mākslinieciski, vēsturiski un no kultūras viedokļa nozīmīgu darbu akadēmisko izpēti. Kopā šis ieinteresētās personas atbalsta valdību, iestāžu un starptautisko organizāciju darbu, lai nodrošinātu likumību šajā tirgū. Tās aktīvi strādā, lai tirgū nebūtu neatļautu darbu, nedz zagtu, nedz nolaupītu, kopiju un viltojumu.

Privāto aprindu (kolekcionāri), publisko aprindu (tirgotāji un izsoļu nami) un akadēmisko aprindu mijiedarbība visās mākslas priekšmetu jomās, tostarp arī antikvāro priekšmetu jomā, vairo erudīciju, informētību un padara mākslu pieejamāku. Mākla nav aizliegtais auglis, ko vien retajam ļauts izprast un kur nu vēl aplūkot, tā ir cilvēces izpausme visā tās spožumā un dažreiz arī vājumā. Tirgotāji un izsoļu nami, kuri ir kā tilts starp pašreizējo īpašnieku un nākamo īpašnieku, apzinās, ka kultūras vērtības ir jāaizsargā un jā saglabā, un tie pastāvīgi skaidro šī darba nozīmīgumu. Šajā procesā iesaistās arī muzeji. Tirgotāju, izsoļu namu un muzeju mērķis ir aizsargāt, saglabāt un restaurēt mūsu kultūras mantojumu, un visas ieinteresētās personas atzīst, ka muzeji nevar veikt mākslas priekšmetu pētniecības, konservācijas un izstāžu pienākumus bez enerģiska mākslas priekšmetu tirgus.

1.3. Ekonomiskais ieguvums no plaukstoša mākslas priekšmetu tirgus

Ekonomisko labumu no veselīga mākslas priekšmetu tirgus gūst daudzi dažāda veida uzņēmumi — gan tādi, kuri ir tieši iesaistīti mākslas priekšmetu tirgū, kā minēts šī dokumenta ievaddaļā, gan arī daudzi citi, kuri ar šo tirgu ir netieši saistīti, piemēram, tādi, kas darbojas tūrisma un patēriņa preču un pakalpojumu jomā.

Nevar noliegt saikni starp mākslu un tūrismu, jo cilvēki ceļo, lai izzinātu un piedzīvotu citu valstu vai kopienu unikālās vērtības. Šo vēlmi izzināt un apskatīt kādas vietas kultūras mantojumu vai mākslas un kultūras dzīvi uzskatāmi apliecina muzeju un vietējo valsts un privāto mākslas izstāžu vietu, tostarp mākslas priekšmetu gadatirgu, izsoļu un mākslas galeriju, popularitāte, kuras visas piesaista lielu apmeklētāju skaitu.

Mākslai var būt nozīmīga loma kāda galamērķa labiekārtošanā, un, protams, no tās var būt atkarīga šīs vietas pievilcība, tādējādi radot ekonomisko ieguvumu. Tūristi ir ļoti iecienījuši galamērķus, kuros ir pieejami muzeji, mākslas pasākumi, galerijas. Daudzos pētījumos gūts apliecinājums, ka pastāv saikne starp mākslas objektiem un konkrētās vietas pilsētvides uzlabojumiem, kas var izpausties gan veselās pilsētas mērogā, gan tikai vienā konkrētā kvartālā. Divi uzskatāmākie šādu pārmaiņu piemēri ir Bilbao Spānijā, kura kļuva par tūrisma galamērķi pēc tam, kad pilsētā tika uzcelts Bilbao Gugenheima muzejs, un kāds pamests noliktavu rajons Pekinā, kuru tagad pazīst kā modīgo apkaime ar nosaukumu “Mākslas rajons 798”. Abas revitalizētās vietas tagad ir mājvieta veiksmīgiem veikaliem, restorāniem un citiem pakalpojumu objektiem, kas vērsti uz apmeklētāju skaita palielināšanu.

Pie ieguvumiem no dinamiskas mākslas kopienas vai pasākuma jāmin tiešie ieņēmumi un nodarbinātība, taču ne mazāk svarīgi ir atzīmēt, ka tie rada sekundāros tēriņus un nodarbinātību nesaistītās nozarēs, piemēram, ēdināšanas,

viesnīcu, pasažieru un kravu pārvadājumu jomās utt., kas savukārt var uzlabot vietējo iedzīvotāju dzīves kvalitāti.

Tomēr mākslas priekšmetu tirdzniecības nozare ir ārkārtīgi trausla. Lielākā daļa mākslas galeriju ir mikrouzņēmumi, turklāt tādi ir arī ar tām saistītie profesionāļi, piemēram, mākslinieki vai uzņēmumi ar ļoti šauru specializāciju. Arī tās iesaistītās puses, kuras darbojas kā starpnieki vai pakalpojumu sniedzēji, piemēram, stendu dizaineri, aģenti, restauratori, fotogrāfi, pārvadātāji un apdrošinātāji, ir minami trauslās nozares kopainā. 2019. gadā Eiropas Savienības (ES) mākslas priekšmetu tirgus veidoja 32 % no nozares pasaules tirgus, taču līdz ar Apvienotās Karalistes izstāšanos no ES paredzams, ka ES tirgus daļa samazināsies par 12 %.² ES tirgus vērtība 2019. gadā bija gandrīz 6,8 miljardi eiro. Paredzams, ka COVID-19 pandēmijas dēļ Eiropas mākslas priekšmetu tirgus samazināsies vēl vairāk, jo gaidāms, ka aptuveni 30 % no uzņēmumiem izbeigs darbību.

1.4. Mākslas priekšmetu tirdzniecības regulējums

Mākslas priekšmetu tirdzniecību reglamentē gan pašregulācijas princips, gan valsts tiesību akti. Saimniecisko darbību mākslas priekšmetu tirgū nosaka tie paši likumi un noteikumi, kas vienlīdz attiecas uz visiem pārējiem uzņēmumiem ES, kā arī daudzi nacionāla un starptautiska rakstura noteikumi, politiskās nostādnes un līgumi kultūras vērtību jomā, kuros savukārt paredzētas vēl citas papildu administratīvas procedūras un pienākumi. Nozares paraugprakse nosaka, ka stingri jāievēro norādījumi par pienācīgu rūpību. Ētikas kodekss, kādu ir izstrādājusi arī CINOVA, pastiprina mākslas priekšmetu tirgotāju ētiskās un juridiskās saistības un palīdz vairo viņu izpratni par šiem jautājumiem.

Pastāv uzskats, ka starptautiskais mākslas priekšmetu tirgus ir pēdējais lielais neregulētais tirgus pasaulē.³ Tas rada maldīgu iespaidu par tirgotājiem, kolekcionāriem un izsoļu rīkotājiem, kuri it kā “kārto lietas” gluži kā savulaik mežonīgajos rietumos, kur valdīja pilnīga patvaļā. Patiesībā mākslas priekšmetu tirgus ir pat ļoti regulēts, turklāt ne tikai ar likumiem, kas vērsti uz šī tirgus darbību ierobežošanu, bet to reglamentē arī vispārīgi likumi, kas attiecas uz preču pārdošanu, krāpšanu, PVN, nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu un citiem aspektiem.

Piemēram, Britu mākslas priekšmetu tirgus federācijas (BAMF) tīmekļa vietnē ir publicēts saraksts ar 150 likumiem,⁴ konvencijām un rīcības kodeksiem, kas tirgotājiem Apvienotajā Karalistē ir jāievēro, veicot pašmāju vai starptautiskus darījumus. Kopš saraksta publicēšanas 2015. gada februārī tas ir papildināts ar vairākiem tiesību aktiem, kas tiešā veidā attiecas uz mākslas priekšmetu tirgu, bet īpaši jāuzskaita šādi likumi:

- Kultūras vērtību likums (bruņoti konflikti), 2017. gads (Apvienotā Karaliste);
- Likums par kultūras vērtību aizsardzību, 2016. gads (Vācija);

2 2020. gada pārskats par mākslas priekšmetu tirgu (*The Art Market Report 2020*), autore Dr Clare McAndrew <https://www.artbasel.com/about/initiatives/the-art-market> 47. lpp.

3 Skatīt Nairne, Sandy, *Art theft and the case of the stolen Turners*, 2011: <https://bit.ly/2PquqHT>

4 Skatīt <https://tbamf.org.uk/wp-content/uploads/2014/08/ArtMarketRegulations.pdf>

- Regula (ES) 2019/880 par kultūras priekšmetu ieviešanu un importu, 2019. gads (ES);
- Likums par starptautisko kultūras vērtību aizsardzību un saglabāšanu HR 1493 (ASV);
- Piektā direktīva par nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas novēršanu, 2018. gads (ES);

Kopš 2003. gada un 2013. gada ir spēkā papildu konkrētas ES sankcijas attiecībā uz kultūras vērtībām no Irākas (Padomes Regula (EK) Nr. 1210/2003 (3. pants)) un Sīrijas (Padomes Regula (ES) Nr. 1332/2013 11c. pants).⁵

ES Piektajā direktīvā par nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas novēršanu, kas vēl jāpieņem visām ES dalībvalstīm, ir paredzēts tiešs regulējums attiecībā uz atsevišķām mākslas priekšmetu tirgus daļām. Kopš ceturtās direktīvas ieviestie grozījumi 1.c panta i) un j) apakšpunktos ir vērsti uz mākslas priekšmetu tirgu.⁶ Tas nozīmē, ka turpmāk vairs nevarēs apgalvot, ka mākslas priekšmetu tirgus netiek tiešā veidā regulēts. Šajā regulējumā ir iekļauti arī noteikumi par datubāzēm, izcelsmes prasībām un sodiem.

2. MĀKSLAS PRIEKŠMETU TIRGOTĀJU ASOCIĀCIJAS VEICINA ATBILDĪGU TIRDZNICĪBU

Mākslas priekšmetu tirgotāju asociāciju darba mērķis ir apvienot ieinteresētās personas un pārstāvēt viņu intereses. Asociācijas nereti uzņemas veikt konkrētas darbības visas nozares labumam, un to biedriem ir iespējams iesaistīties šajā darbā un tiešā veidā ietekmēt tā iznākumu. Dažas mūsu nozares asociācijas ir dibinātas tikai saimnieciskās darbības veikšanai, piemēram, gadatirgu rīkošanai, tomēr šajā dokumentā galvenā uzmanība tiks pievērsta mākslas priekšmetu tirgotāju asociācijām, kuru darbības pamatmērķis ir popularizēt un aizsargāt nozari, nosakot augstus ētikas standartus.

2.1. Atbildīgas prakses standartu noteikšana

Mākslas priekšmetu tirgotāju asociācijām kā atzītiem savas jomas speciālistiem un nozares pārstāvjiem vajadzētu būt iesaistītām nozares specifiskās prakses standartu un norādījumu pārskatīšanā un izstrādē. Viens no būtiskiem aspektiem ir ētikas vadlīniju noteikšana un to ievērošana kontekstā ar tirgotāju ētikajiem un juridiskajiem pienākumiem mākslas darbu pirkšanas un pārdošanas darījumos. Kā minēts šī dokumenta pirmajā daļā, mākslas priekšmetu tirgus ir sīki regulēts, pirmkārt, kā saimnieciskā darbība un, otrkārt, kā joma, kas nodarbojas ar kultūras vērtībām. Tomēr daudzas asociācijas, tostarp CINOA, uzsver un iesaka ieviest saistošus ētikas principus, ko bez izņēmuma piemērotu visiem darījumu priekšmetiem antikvāro priekšmetu, tēlotājmākslas un kultūras priekšmetu tirgū. CINOA, piemēram, ir pieņēmusi hartu un ētikas kodeksu. CINOA starptautiskajā hartā mākslas priekšmetu tirgotāju misija ir formulēta šādi:

“Mākslas priekšmetu tirgotājs, kurš ir CINOA paspārnē esošas nacionālās asociācijas biedrs, ir ne tikai tirgotājs, bet arī konsultants, kura pienākums ir ievērot savas asociācijas noteikumus. Tirgotāja darbs ir rūpēties par kultūras vērtībām, izplatot mākslas priekšmetus, kurus tirgotājs identificē, balstoties uz pieredzi. Tirgotāja un klientu attiecību pamatā ir pašāvēība un savstarpēja uzticība. Tirgotāja pienākums ir sniegt klientiem pareizu informāciju par tirgto priekšmetu izgatavošanas datumu, autoru un stāvokli.”

CINOA Ētikas rīcības kodeksā šie principi ir aplūkoti sīkāk (sk. A pielikumu). Mūsu kā jumta organizācijas rīcības kodeksa mērķis ir stiprināt atsevišķo asociāciju ētikas kodeksus, kuros nereti ir iekļautas daudz specifiskākas prasības, kas pielāgotas konkrētajā valstī spēkā esošajam tiesiskajam regulējumam vai vērstas uz kādu konkrētu specializācijas jomu. Pielikumā ir pievienotas saites uz vairākiem konkrētu ētikas kodeksu piemēriem.

2.2. Nacionālā mantojuma aizsardzība un nelikumīgas tirdzniecības novēršana

Mākslas priekšmetu tirgotāju asociācijas bieži vien sadarbojas ar citām grupām, lai sargātu nacionālo mantojumu, sniedzot atbalstu pētniecībai kultūras vai konkrētās mākslas jomās, attīstībai un kultūras mantojuma aizsardzībai. Šo pasākumu mērķis ir vairogt sabiedrības izglītību, lai tā spētu novērtēt kultūras mantojumu un aizsargāt kultūras un arheoloģijas priekšmetus un vietas, vienlaikus neaizmirstot un aizsargājot tās kultūras vērtības, kuras atrodas privātīpašumā sen iedibinātas, atklātas un pārredzamas mākslas priekšmetu, senlietu un antikvāro priekšmetu tirdzniecības rezultātā.

Mūsdienu nostādnes un standarti, tostarp rūpīgi izstrādātie rīcības kodeksi, kuru ievērošanu uzrauga mākslas priekšmetu tirgotāju asociācijas, nosaka, ka zagtiem vai nelikumīgiem mākslas darbiem šajā tirgū nav vietas no ētikas, reputācijas un uzņēmējdarbības viedokļa. Neskatoties uz to, noziedzīgas darbības joprojām notiek, un tās grauj likumīgā mākslas priekšmetu tirgus reputāciju arī tādos gadījumos, ja tas ar šiem noziegumiem nemaz nav saistīts. Tādēļ viens no būtiskiem tirgotāju asociācijas pienākumiem ir sadarboties ar tiesībsardzības un muitas iestādēm, lai no tirgus izskaustu nelikumīgus kultūras priekšmetus.

Tirgotāju asociācijām būtu jāpalīdz veidot tādu tiesiskā regulējuma sistēmu, kuru likumpaklausīgie tirgotāji spētu ievērot, tādējādi palīdzot efektīvāk aizsargāt kultūras mantojumu, un kura neitralizētu stimulus noziedzīgu darbību veikšanai un novērstu nelikumīgu priekšmetu nonākšanu tirgū. Asociācijas var piedāvāt zināšanas tiesībsardzības iestādēm, lai veiktu priekšmetu savlaicīgu novērtēšanu, tādējādi paātrinot priekšmetu atgūšanu vai palīdzot ietaupīt laika resursus, dzenoties pakalpojumā viltojumiem. Tāpat tirgotāju asociācijas var palīdzēt veicināt nozares trauksmes mehānisma izstrādi un ieviešanu attiecībā uz zagtiem mākslas priekšmetiem, lai palīdzētu notvert noziedzniekus.

⁵ Skatīt <https://english.inspectie-oe.nl/cultural-goods/legal-basis/sanction-measures>

⁶ Skatīt <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/PE-72-2017-INIT/en/pdf>

2.3. Nozares aizstāvēšana

Pēdējo gadu laikā ir aktualizējušies nepieciešamība aizstāvēt mākslas priekšmetu tirdzniecības nozari, un šim uzdevumam tirgotāju asociācijas velta daudz laika. Asociācija sadarbojas gan ar valsts iestādēm, gan nevalstiskajām organizācijām un plašsaziņas līdzekļiem, lai vairotu kopējo informētību un vairotu interesi par tirgu, kā arī pastiprinātu aizstāvību konkrētos jautājumos, piemēram, attiecībā uz profesijas un fiskālo regulējumu.

Aizstāvības jautājumu loks skar arī sabiedrību, piemēram, lai padarītu mākslas priekšmetu tirdzniecības nozari pievilcīgāku un pieejamāku un popularizētu nozari kā videi draudzīgu, zaļu vai uz otrreizēju izmantošanu vērstu iepirkšanās alternatīvu. Akcentējot to, ka ikviens var atļauties mākslas darbu vai “vēstures gabaliņu”, nozare tiek parādīta pozitīvā gaismā un tiek sekmēta jaunu pircēju piesaiste.

Tomēr svarīgāk atzīmēt, ka par ļoti būtisku aspektu ir kļuvusi nozares aizsardzība. Arvien biežāk pret nozari vēršas likumdevēji un interešu grupas, kuras ietekmējas no laikrakstu virsrakstiem, kas vēsta par pārmērīgām cenām, skandāliem un nāk klajā ar nepatiesām apsūdzībām, tādējādi graujot nozares tēlu. Aktīvi darbojas vairākas skaļas interešu grupas, kuras iestājas par noteiktu mākslas darbu tirdzniecības aizliegšanu un uzskata, ka tie nedrīkst būt privātipašums, neskatoties uz to, ka tirgū tie atrodas likumīgi. Turklāt šāds aizliegums tiek pamatots ar šo priekšmetu organisko materiālu vai izcelsmi. Tādēļ mākslas priekšmetu tirgotāju asociācijas ir vispiemērotākā struktūra tirgotāju profesijas un nozares aizstāvēšanai un situācijas skaidrošanai.

2.4. Uzticamības un prestiža uzturēšana

Sadarbība vai darījumi ar tirgotājiem, kuri ir tādās tirgotāju asociācijas biedri, kas ir izstrādājuši savu ētikas kodeksu, sniedz papildu pārliecību. Patērētāji un iestādes var justies drošāk un pašāpziņīgāk, zinot, ka pirms uzņemšanas tirgotāju asociācijā tiek veikta rūpīga tirgotāja pārbaude, bet asociācijas biedram savukārt ir jāievēro stingrs ētikas kodekss, turklāt viņa darbība tiek pārraudzīta, lai nodrošinātu pastāvīgu atbildību.

Biedra statuss ir prestižs, jo biedriem ir pastāvīgi jāatbild stingriem kritērijiem, kas aptver tādus viņu darbības aspektus kā profesionālā kvalifikācija, saistību izpilde un finansiālā stabilitāte. Tā kā ir jāiztur stingra pārbaude, lai kļūtu par asociācijas biedru un šo statusu saglabātu, un regulāri jāiztur pārraudzības pasākumi, kas tiek veikti, lai uzturētu augstus standartus, par biedriem var kļūt tikai koleģiālo institūciju pārbaudīti tirgotāji, kuru augstais profesionālisms ir kolēģu atzīts.

3. MĀKSLAS PRIEKŠMETU TIRGOTĀJU ASOCIĀCIJAS VEICINA UZŅĒMĒJDARBĪBAS ATTĪSTĪBU

Nozīmīgs tirgotāju asociācijas uzdevums ir sniegt tirgotājiem praktisku palīdzību uzņēmējdarbības vadīšanā. Uzņēmējdarbības attīstības pasākumi iedalāmi divās galvenajās kategorijās: (1) praktiskais atbalsts un (2) atpazīstamības veicināšana.

3.1. Praktiskā atbalsta sniegšana

3.1.1. Informācija un zinātība

Mākslas priekšmetu tirgotāju asociācijas sniedz biedriem zināšanas un konsultācijas mākslas galerijas vai uzņēmuma vadīšanā. Praktiskais atbalsts var ietvert tādus pasākumus kā dažādi paziņojumi, skaidrojumi, konferences, semināri, palīdzības dienesta pakalpojumi sakarā ar jaunu juridisko un uzņēmējdarbības prasību stāšanos spēkā vai esošo prasību grozījumiem. Asociācijas nereti piedāvā noderīgas veidnes pienācīgas rūpības veikšanai, kā arī preču pavadzīmju, noteikumu un nosacījumu, un citu ar pārdošanu saistītu dokumentu paraugus. Papildus minētajam asociācijas sniedz informāciju par to, kā attīstīt uzņēmējdarbību, pievēršot uzmanību nozares pasākumiem, tendencēm, mārketingam, tehnoloģijām un pakalpojumiem.

3.1.2. Konsultāciju un pakalpojumu, tostarp arbitražas pakalpojumu sniegšana patērētājiem

Mākslas priekšmetu tirgotāju asociācijas var sniegt patērētājiem konsultācijas par mākslas priekšmetu iegādes, transportēšanas un uzturēšanas juridiskajiem un praktiskajiem aspektiem. Nozares asociācijās bieži vien ir pieejama informācija par apdrošināšanu, nosūtīšanu, konservāciju, restaurāciju u.tml., turklāt dažreiz patērētājiem ir pieejama apstiprinātu pakalpojumu sniedzēju kontaktinformācija. Asociācijas mēdz sniegt arī mākslas darbu vai antikvāru priekšmetu novērtēšanas un sertificēšanas pakalpojumus.

Retajos gadījumos, kad darījumu pusēm ir radušās domstarpības, tirgotāju asociācijas sniedz arbitražas pakalpojumus, kas ietver sūdzību izskatīšanas procedūras, un tās var uzņemties starpnieka lomu starp patērētāju un uzņēmumu (asociācijas biedru), lai pilnībā atrisinātu radušos strīdu. Tas nozīmē, ka domstarpību gadījumā patērētājiem un biedriem ir vieta, kur vērsties pēc padoma pirmajā instancē.

3.1.3. Īpaši nosacījumi ar mākslas priekšmetu tirdzniecību saistītiem pakalpojumiem

Asociācijām nereti izdodas vienoties par ļoti konkurētspējīgām grupu likmēm vai par biedriem paredzētām atlaidēm par pakalpojumiem, kas nepieciešami mākslas priekšmetu tirgotājiem, piemēram, juridiskām konsultācijām, administratīvam atbalstam, norēķinu pakalpojumiem, meklēšanai nelikumīgo priekšmetu datubāzēs, restaurācijas, pārvadātāju un apdrošināšanas pakalpojumiem, mārketinga materiāliem, reklāmas kampaņām un mākslas priekšmetu elektroniskās pārdošanas platformām. Šī nelielā pakalpojumu uzskaitījuma mērķis ir vien sniegt dažus piemērus, jo var būt pieejami daudz vairāk dažādu pakalpojumu.

3.1.4. Palīdzība un solidaritāte ārkārtējos apstākļos

Dienmēl līdzīgi kā citās nozarēs uzņēmumi mēdz nonākt grūtībās dažādu no tiem neatkarīgu apstākļu dēļ – gan dabas, gan cilvēku izraisītu katastrofu vai notikumu rezultātā. Piemēram, COVID-19 pandēmija ir būtiski apgrūtinājusi iespējas veikt darījumus klātienē, kā rezultātā daudzas galerijas tagad ir slēgtas un

ir atceltas izstādes un gadatirgi. Tādēļ jau kopš paša pandēmijas sākuma tirgotāju asociācijas ir vērsušās pie valstu valdībām ar lūgumu piemērot noteikumus tā, lai tiktu ņemtas vērā arī mākslas un antikvāro priekšmetu tirgotāju intereses un lai arī viņi varētu saņemt subsīdijas vai nodokļu atvieglojumus, darbinieku pabalstus un īres atlaides.

Tirgotāju asociācijas savu biedru vārdā risināja sarunas ar gadatirgu rīkotājiem, lai panāktu labākus nosacījumus iemaksāto līdzekļu atmaksai par atliktiem vai pavisam atceltiem gadatirgiem. Solidaritāte un konsultācijas grūtā brīdī ir vēl viena svarīga funkcija, ko novērtē mūsu biedri, piemēram, nesēn uzsāktās apaļā galda diskusijas, izmantojot lietotni ZOOM, vai bezmaksas interneta semināri par tiešsaistes darbībām, kas var palīdzēt mākslas priekšmetu tirdzniecībā iesaistītajiem uzņēmumiem.

3.2. Atpazīstamības vairošana

Asociācijas nodrošina forumu atpazīstamības vairošanai un tīklošanās centieniem gan valsts, gan starptautiskā mērogā. Kaut arī internets ir atvieglojis daudzus saziņas aspektus, cilvēki joprojām vēlas satikt citus konkrētās jomās pieredzējušus un ieinteresētus profesionāļus, pulcēties, lai apmainītos ar zināšanām un idejām, kā arī, lai gūtu labumu no nozarē notiekošajām norisēm. Tirgotāju asociācijas saviem biedriem sniedz šādas tīklošanās iespējas.

3.2.1. Tīmekļa vietnes, gadatirgi un pasākumi

Tirgotāju asociācijas nereti rīko dažādas kampaņas, lai veicinātu sociālo kapitālu un vairotu savu biedru un nozares atpazīstamību. Par pamatu šādām iniciatīvām kalpo biedru kontaktinformācijas saraksta izveide, bet jau mazliet sarežģītāks līmenis ir mākslas priekšmetu gadatirgu rīkošana, kuru ietvaros notiek dažādi pasākumi, turklāt tie var būt gan tiešsaistes, gan klātienē pasākumi.

3.2.2. Izglītošana un kvalifikācijas celšana

Lielākā daļa mākslas priekšmetu tirgotāju asociāciju piedāvā arī tādus papildu pasākumus kā izglītojošas lekcijas un mācību seminārus, ietverot gan bezmaksas lekcijas atvērtas plašai auditorijai, gan akreditētus mācību kursus. Šo pasākumu mērķauditorija var būt asociāciju biedri, taču pārsvarā tie ir mākslas entuziasti, un šie pasākumi sniedz iespēju iepazīstināt ar biedru specializāciju vai dalīties ar zināšanām par mākslas priekšmetu tirgu. Šo pasākumu temati parasti ir konkrēti mākslinieki vai mākslas darbi, mākslas vēsture, kolekciju pārvaldīšana un tirgus tendences.

3.2.3. Reklāma

Reklāma un publicitātes pasākumi ir uzņēmējdarbības attīstības rīki, kuriem asociācijas var piedāvāt grupu priekšrocības. Asociācijas nereti atbalsta grupu reklāmas, piemēram, ievietojot sludinājumu vai kopīgu reklāmu, kas var vairojot uzņēmumu atpazīstamību un samazināt katra uzņēmuma izmaksas. Plašsaziņas līdzekļi asociāciju biedriem labprāt piedāvā īpašas atlaides reklāmai vai redaktora slejai, jo īpaši apmaksājot noteikta apjoma reklāmu.

Biedri var gūt papildu labumu, reklamās izmantojot asociācijas logotipu. Tirgotāju asociācijas logotips ir kā atzinības zīmogs konkrētajam biedram, kas

viņu atšķir no uzņēmumiem, kuri nav asociācijas biedri, un norāda uz to, ka šis uzņēmums darbojas saskaņā ar augstiem standartiem.

4. MĀKSLAS PRIEKŠMETU TIRGOTĀJU ASOCIĀCIJAS IR PROAKTĪVAS PĀRSTĀVĪBAS ORGANIZĀCIJAS

4.1. Mākslas priekšmetu tirgotāju asociāciju darbības pamatojums

Mākslas priekšmetu tirgotāju nozares asociācijas pastāv lielākajā daļā valstu, kurās ir aktīvs mākslas priekšmetu tirgus, un to formāts un mērķi ir daudzveidīgi. Kā minēts šajā dokumentā, tirgotāju asociācijas ir kā platforma atbildīgas tirdzniecības veicināšanai, mākslas priekšmetu tirgotāju uzņēmējdarbības sekmēšanai un līdzdalībai nozares norisēs. Daudzas asociācijas savulaik tika izveidotas nozares sadrumstalotības dēļ. Savukārt sadrumstalotības iemesls ir ne tikai milzīgais specializāciju klāsts, bet arī tas, ka vairums mākslas priekšmetu tirdzniecībā iesaistīto uzņēmumu ir mazi.

Tirgotāju uzņēmumi pārstāv plašu specializācijas spektru, sākot no dārgākajiem un smalkākajiem mākslas darbiem līdz antikvāriem priekšmetiem. Tirgotāju vai pārdevēju specializācija var būt plaša, bet var būt arī ļoti šaura, koncentrēta uz ļoti specifisku mākslas priekšmetu kategoriju vai tipu atkarībā no tirgotāja estētiskās gaumes un intereses. Neatkarīgi no specializācijas jomas parasti mācībās jāiegulda vairāki gadi, lai uzkrātu zināšanas izvēlētajā jomā. Zināšanas kādā specializācijas jomā iespējams iegūt gan studējot augstskolā, gan pašmācības ceļā, taču gandrīz visos gadījumos tirgotāju zināšanu pamatā ir daudzi gadi, kas pavadīti, pētot un analizējot savas jomas materiālus. Mākslas priekšmetu tirgotāji parasti dibina mazus uzņēmumus ar nelielu darbinieku skaitu. Piemēram, saskaņā ar 2019. gada Mākslas priekšmetu tirgus apskatu (*The Art Market Report 2019*) 91 % mākslas priekšmetu tirgotāju ir mazie vai mikrouzņēmumi. Saskaņā ar datiem 75 % ir uzskatāmi par mikrouzņēmumiem ar apgrozījumu, kas ne tuvu nesasniedz 2 miljonus eiro. Mākslas galerijas nodarbinā vidēji 3 darbiniekus⁷ un 47 % galeriju apgrozījums nepārsniedz 500 000 eiro.⁸

Mākslas priekšmetu tirdzniecības nozarē strādājošo tirgotāju struktūras dēļ ieguvumi no nozares asociācijas kā pārstāvības organizācijas ir milzīgi. Galvenais dzinējspēks ir tas, ka kopā kā grupai ir iespējams paveikt to, ko nav iespējams paveikt katram atsevišķi. Nozares asociācija var apvienot visu nozari, pamatojoties uz kopīgām interesēm, un formulēt visu biedru kopīgu viedokli un nostāju. Kā profesijas vai nozares balss asociācijas var risināt sarunas ar valdībām, valsts iestādēm, regulatoriem, plašsaziņas līdzekļiem un citiem viedokļu veidotājiem visu biedru vārdā.

4.2. Dalība asociācijās un to struktūra

Mākslas priekšmetu tirgus attīstās, un līdz ar to ir jāpilnveidojas arī mākslas priekšmetu tirgotāju asociācijām. Parasti savas asociācijas izveido ieinteresēto personu grupas, piemēram, mākslinieki, muzeji, mākslas priekšmetu tirgotāji un

7 2020. gada pārskats par mākslas priekšmetu tirgu (*The Art Market Report 2020*), autore Dr Clare McAndrew <https://www.artbasel.com/about/initiatives/the-art-market> 361. lpp.

8 2020. gada pārskats par mākslas priekšmetu tirgu (*The Art Market Report 2020*), autore Dr Clare McAndrew <https://www.artbasel.com/about/initiatives/the-art-market> 57. lpp.

izsoļu nami. Mākslas priekšmetu tirgotāju asociācijas bieži vien ir dibinātas vai nu konkrētas nozares specializācijas grupas vajadzībām vai konkrētā ģeogrāfiskā teritorijā strādājošu uzņēmumu vajadzībām. Tomēr mūsdienās, kad mākslas priekšmetu tirgus profesionāļu problēmas un vajadzības pārklājas visas nozares ietvaros, dažādu ieinteresēto personu grupas pārstāvošas asociācijas arvien vairāk sāk sadarboties kopīgu mērķu vārdā. Dažās valstīs ir izveidotas mākslas priekšmetu tirgus nacionālās jeb “jumta” organizācijas, kurās tiek apspriesti kopīgie jautājumi un strādāts, lai rastu risinājumu. Piemēram, Austrālijā, Vācijā, Šveicē un Apvienotajā Karalistē ir izveidotas nacionālas jumta organizācijas, kuras apvieno pārstāvjus no visām attiecīgajām mākslas priekšmetu tirgus ieinteresēto personu asociācijām.

Parasti mākslas priekšmetu tirgotāju asociācijas ir neatkarīgas pašregulējošas bezpeļņas organizācijas. Tas palīdz izvairīties no interešu konfliktiem un nodrošina, ka galvenā uzmanība ir pievērsta dalībnieku vajadzību risināšanai. Viena no uzskatāmām asociācijas pamatvērtībām ir tā, ka dalībnieku aktīva iesaistīšanās tās vizijas formulēšanā, darbības pārraudzīšanā un pārvaldīšanā palīdz uzturēt organizāciju. Tirgotāju asociācijas parasti tiek finansētas no biedru naudas vai maksājumiem par pārstāvēšanu un asociācijas pakalpojumu izmantošanu, lai gan ieņēmumu avoti mainās un nereti ietver papildu ieņēmumu plūsmas no gadatirgu rīkošanas, vērtēšanas pakalpojumu sniegšanas, apstiprināto pakalpojumu sniedzēju shēmām un sponsoru ziedojumiem.

Neskatoties uz šiem mainīgajiem elementiem, uzticamas mākslas priekšmetu tirgotāju asociācijas pamatā ir stingri dalības kritēriji. Tirgotāju dalības prasībām vajadzētu būt ļoti selektīvām, jo tikai tā var nodrošināt, lai par biedriem kļūtu labākie uzņēmumi un profesionāļi, un šīm prasībām būtu jāietver vismaz šādi elementi: zināšanu apliecinājums, kolēģu rekomendācijas un ilgstoša atbilstība kopīgi apstiprinātiem ētikas, juridiskajiem un uzņēmējdarbības standartiem.

4.3. Noslēguma piezīmes

Šajā dokumentā uzsvērts mākslas priekšmetu tirgotāju asociāciju nozīmīgais pienesums ne tikai saviem biedriem, bet arī iestādēm un sabiedrībai kopumā. Tirgotāju asociāciju mērķi un funkcijas ir dažādas atkarībā no ekonomiskās, sociālās un juridiskās sistēmas, kurā tās darbojas, taču tām visām būtu jāsekmē atbildīga tirdzniecības prakse un jārūpējas par kultūras mantojumu. Visām šo organizāciju darbībām būtu jāveicina plaukstoša un uzticama mākslas priekšmetu tirgus ilgmūžība, kas savukārt dos labumu sabiedrībai.

Mākslas priekšmetu tirgotāji saprot, cik nozīmīga ir viņu loma sabiedrībā. Pievienojoties mākslas priekšmetu tirgotāju asociācijai, viņi apliecina piederību vienotai profesijai, lai ar kopīgu darbu nodrošinātu labāku nākotni. Svarīgi atcerēties, ka, lai kļūtu par asociācijas biedru, kandidātiem ir jāiztur kolēģu pārbaude, jāievēro stingri standarti un jāpiedalās asociācijas darbā, tostarp jāuzņemas finansiālas saistības. Attiecīgi dalība asociācijā ir biedra apzināts lēmums apliecināt un pierādīt savu profesionalitāti.

A PIELIKUMS. CINOA ĒTISKAS RĪCĪBAS KODEKSS

<https://www.cinoa.org/cinoa/codeofethics>

Mākslas un antikvāro priekšmetu tirgotāja profesijas pamatā ir dziļi personīga izvēle, un tai ir ļoti nozīmīga vieta mūsu kultūrā. Pastāv risks, ka nesamērīgs regulējums un starptautiskai kultūras apmaiņai un tirdzniecībai noteiktie ierobežojumi varētu negatīvi ietekmēt mūsu profesiju. Šis ētikas kodekss bez izņēmuma attiecas uz visiem priekšmetiem, kas tiek tirgoti mākslas, antikvāro priekšmetu un kultūras vērtību tirgū. Visas asociācijas, kuras ir CINOA biedri, piekrīt ievērot un gādāt, lai arī to biedri, turpmāk – profesionāļi, ievērotu to valstu tiesību aktus, kurās tie darbojas, kā arī apņemas ievērot turpinājumā uzskaitītos norādījumus. CINOA uzsver un iesaka šādus principus, kas būtu jāievēro mākslas un antikvāro priekšmetu tirgotāja profesijā:

- profesionālis, kura rīcībā nonāk priekšmets, par kuru skaidri zināms, ka tas saskaņā ar spēkā esošajiem valsts tiesību aktiem ir ieviests nelikumīgi, apņemas ievērot šajos tiesību aktos noteiktās procedūras. Ja priekšmeta izcelsmes valsts lūdz atgriezt konkrēto priekšmetu tiesību aktos noteiktā laikposmā, profesionālis pēc kompensācijas saņemšanas,* kura nevar būt mazāka par summu, kas labticīgi samaksāta priekšmeta iegādes brīdī, atļauj atgriezt priekšmetu tā izcelsmes valstij. *Kompensācijas jēdzienu piemēro tikai tad, ja tas ir paredzēts profesionāļa valstī spēkā esošajos tiesību aktos;
- profesionālis apņemas ievērot savas valsts tiesību aktus par izzūdošo un apdraudēto sugu aizsardzību. Tādēļ profesionālis apņemas nenodarboties ar tādu priekšmetu tirdzniecību, kas uzskatāma par Konvencijas par starptautisko tirdzniecību ar apdraudētajām savvaļas dzīvnieku un augu sugām (CITES) pārkāpumu;
- profesionālis veic visus nepieciešamos pasākumus zagtu priekšmetu atklāšanai un apņemas saprātīgi izmantot šim nolūkam izveidotos reģistrus, datubāzes un citus resursus;
- profesionālim nekādā gadījumā nevajadzētu iesaistīties darījumos, kuri, ciktāl viņam zināms, var būt saistīti ar nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas darbībām;
- profesionālis nopietni un, pamatojoties uz savu kompetenci, ar garantiju apliecina pārdomātā priekšmeta autentiskumu. Priekšmeta aprakstam ir jābūt cik vien iespējams precīzam un jāatspoguļo viss pārdošanas brīdī profesionālim par to zināmais. Vajadzības gadījumā aprakstu papildina ar testiem, kurus veic, izmantojot atbilstošas tehnoloģijas.

CINOA Rīcības kodeksu papildina asociāciju individuālie ētikas kodeksi, kuros iekļautas daudz specifiskākas prasības, kas pielāgotas konkrētā valstī spēkā esošajiem tiesību aktiem vai vērstas uz kādu konkrētu specializācijas jomu.

Piemēram:

Starptautiskās antīko mākslas priekšmetu tirgotāju asociācijas (IADAA)
Ētikas kodekss <https://iadaa.org/about-us>

Mākslas un antikvāro priekšmetu tirgotāju asociācijas (LAPADA) (Apvienotā Karaliste) Prakses kodekss
<https://lapada.org/code-of-practice/>

ART DEALER ASSOCIATIONS PROMOTE CULTURAL HERITAGE THROUGH RESPONSIBLE ART TRADE PRACTICES

Erika Bochereau, Secretary General, CINOA

Established in 1935, CINOA is the principal international confederation of Art & Antique dealer associations representing more than 5,000 dealers. Affiliated dealers, from 30 leading dealer associations, cover a wide array of specialties from antiquities to contemporary art. CINOA's associate member, the International League of Antiquarian Booksellers (ILAB), represents additional 22 associations. CINOA and all of its member organizations have a strict application process to ensure only accepting peer-vetted art professionals that have established reputable galleries and/or practices. CINOA affiliated dealers abide to a high standard of business practices and codes of ethics which includes a strict due diligence. Our membership does not include people involved in low grade internet sales. Art professionals in CINOA, who have been inflamed by a passion for art, recognize the obligations and understand the laws. During the past nearly 70 years, dealers have been changing their practices to abide by bio-diversity, cultural property and heritage legislation. The CINOA Code of Conduct is updated regularly to reflect these changes. They also go to great lengths to conserve and preserve, in the hopes of ensuring their livelihood which is never guaranteed. The vast majority of CINOA's members are businesses of 3 people or less who work hard to cultivate a clientele. It can be a harrowing business, but also one with enormous intellectual satisfaction. www.cinoa.org

1. INTRODUCTION

This paper should help the reader understand and appreciate the role and activities of the art dealer associations in promoting responsible business practices and protecting cultural heritage. We will begin by a brief overview highlighting the role of the art trade within the larger context of society and some of the key aspects of the art market. The paper will then expand on the role of art dealer associations whose mission is to promote responsible trade practices which include setting standards, protecting cultural natural heritage and providing advocacy for the trade. These activities are associated with a high level of art trade professionalism and confer prestige for their members. Examples of how art dealer associations can help their members run their business by offering various activities and their benefits will be discussed in the third section. The final section will underscore the importance of art dealer associations and their design in establishing and maintaining a reputable and beneficial art trade. The paper concludes with a few final thoughts on the commitment and significance of being a member of an art dealer association.

1.1 A Snapshot of the Art Dealer's Profession

The mark of civilization is clear when looking at the things made by man. Art and the things we build and make are a more accurate trace of who we were than the written word which is prone to coloration and even bias by historians. A visit to the Parthenon can give one a greater sense of Pericles than anything you might read, just as a visit to a concentration camp reveals the horrors of Nazi depredations. Curiously, art and objects are usually not seen through an historical lens, but instead are looked at almost in the same way as ephemera, basically as items that have little impact other than their aesthetic appeal. This viewpoint needs to change.

Art and objects as history, are inextricably intertwined with art and objects as commerce. Those people that work to preserve such are, aside from those in academic/museum positions, the art trade. The trade is an agglomeration that is hard to define simply because it cuts across a large swath of genres—from ancient to modern, any and all materials, infinite style variations all representing niches of a world that few outside of that world know or understand. Rest assured that all of these individuals spend their lives understanding and promoting their particular niche and that their anonymity should not in any way diminish their value to society.

As the representative of many of these small businesses, CINOA and many other art trade associations work to promote and defend this trade. One of our responsibilities is to make it clear to those who do not understand our business that we have a necessary role to play in the maintenance of culture. We do this in myriad ways. A dealer in, for example, early 20th century furniture from Austria, will be perusing catalogs or contacting private collectors from around the world to find items that he wishes to buy. If he buys, he will need packing and shipping—shippers are a huge part of the trade's business. Once it is in his physical possession, it will require conservation—conservators are as varied a lot as dealers and a single piece can require a host of different conservators. When the piece is ready, it will need to be photographed and documented—photography is integral to the trade's business. From then, the dealer might insert the item in a catalog—printers get a huge amount of work from the art trade. And finally, if the piece is considered “important”, the item might first be offered to a museum. This is a small slice of what the average dealer does to get a piece ready for sale. There are researchers involved, shows to be a part of, clients to visit—one single transaction can involve many moving parts.

All these parts represent a slice of the larger economy. And, of course, when and if an item sells, there is VAT—the increased value of an item should be welcome to any tax authority that reaps the benefit. Many of these sales take place at fairs that are a boon to local economies, not unlike sports events, but with far more affluent followers who will spend on room, board and transportation. Finally, the insurance industry reaps significant benefits from the art trade, both in servicing old clients and finding new ones.

It is safe to say that the commercial side of the trade involves far more than the average person can see from just looking at something for sale in a shop window. From acquisition to sale is a road with many stops, all of which feed the

economy. What is not understood, however, is the unseen value of history that the trade inevitably promotes in everything they sell. The past is always liable to destruction simply because it does not fit a modern sensibility. The trade is the greatest protection against this loss. For this reason alone, the trade should have full throated endorsement by government, not just because they engender economic value. We need a constant reminder of why and how and where history is important to us.

1.2 Key Stakeholders and Their Interactions

As portrayed in the previous section, the art dealer is not an entirely separate entity from other stakeholders. Notably, museums and curators also intersect with the market by buying items at auctions or from dealers to add to their collections and by accepting donations of items or money for their collections from collectors and dealers.

Museums rely on art market professionals to provide assessment for insurance or loans, for objects ranging from antiquities to contemporary art. Public galleries and museums also depend on dealers and collectors for borrowing art objects in order to stage special exhibitions. Academics write catalogues for gallery exhibitions, endorse discoveries, attributions and reattributions, and advise on provenance, among other roles. So, at certain points and times they join the market too.

However, the symbiotic relationship between collectors, art traders, academia, discovery, research and preservation goes back much further than this. It is the private and scholarly enterprise that has vastly contributed to the establishment, development and prosperity of museums, not just as repositories of artefacts, but as vibrant seats of learning. British Museum, Victoria & Albert Museum, and other famous museums, drawing in millions of tourists, such as Tate Modern Art Gallery in London and the Metropolitan Museum in New York, not to mention the entire cultural capital of Florence, all started on the basis of private collections and today are firmly embedded in the public realm.¹ Without those collectors past and present acquiring their possessions – often from dealers or auction houses – and the generous bequests that followed, where would these seats of learning be today?

Dealers, auction houses, universities, major national and regional museums, and other institutions and foundations cooperate to greatly enhance the academic research on works of artistic, cultural or historical significance. Together stakeholders support governments, authorities and international bodies in their work to ensure a lawful market. Stakeholders actively work to keep the market clear of illicit works, either stolen or looted, copies and fakes.

The intertwining of the private (collectors), the public (dealers and auction houses) and the academic in all fields of art, from antiquities forward, increases scholarship, increases awareness and makes all art more approachable. Art is not a forbidden fruit that few should be allowed to understand or even see, it is the expression of mankind in all its glory and, at times, in its weakness. Dealers and auction houses, who serve as the connection between the current owner and the

1 See <http://www.sophiehalle.com/home/2016/11/14/art-and-soul>

future owner, understand that cultural property should be preserved and protected and work to explain its significance. Museums do the same, the relationship is inevitably linked. Dealers, auction houses and museums aim to protect, preserve and conserve our cultural heritage, and all stakeholders recognize that museums cannot perform their obligations to research, conserve, and exhibit artworks without a vigorous art market.

1.3 Economic Benefits of a Thriving Art Market

The economic benefits from a healthy art market are shared with many different types of business, some directly involved in the art market as mentioned in the opening section of this paper, but many other indirectly related businesses linked to tourism and general consumer spending.

The link between art and tourism is undeniable as people travel to learn about and experience what is unique about a community. This desire to learn and see the heritage, artistic and cultural life of an area is evident in the popularity of museums and local, public and private, art exhibitions including art fairs, auctions and art galleries which are a major draw for visitors.

Art can play a crucial role in the attractiveness as well as the beautification of a destination which result in economic benefits. Destinations with museums, artist activities and clusters of galleries are highly frequented by visitors. Many studies highlight a clear link between the objects of art and gentrification of areas which can range from an entire city to a specific neighborhood. Two prime examples of transformations are Bilbao, Spain which became a tourist destination after building the Bilbao Guggenheim Museum and the derelict warehouse district in Beijing which became the trendy 798 gallery district. Both regenerated areas are now populated with successful shops, restaurants and other services catering to the increase in visitors.

The benefits of a vibrant art community or event include direct revenue and employment in the sector and equally importantly, it generates secondary spending and employment in unrelated industries such as restaurants, hotels, transportation, etc. which can result in a better quality of life for local residents.

However, the art market sector is increasingly fragile. The majority of art galleries are considered micro enterprises and so are the connected professionals, such as artists or highly specialized firms, who act as intermediaries or service providers, such as fair booth designers, agents, restorers, photographers, shippers and insurers. In 2019, the current art market sector in the EU is estimated at 32% of global market but will be reduced due to Brexit to an estimated 12%.² This represented approximately EUR 6.8 billion in 2019. Due to the COVID-19 pandemic, the European art market is expected to shrink further as around 30% of businesses are expected to close permanently.

1.4 Regulations Affecting the Art Trade

The art market trade is both self-regulated and government regulated. Art market sector business practices are governed by the same laws and regulations

² The Art Market Report 2020 by Dr Clare McAndrew <https://www.artbasel.com/about/initiatives/the-art-market> page 47

that all business must adhere to in the EU, as well as by many national and international regulations, policies and treaties focusing on cultural property which require additional administrative procedures and obligations. Best business practices include strict due diligence guidelines. Codes of Ethics, such as CINOAs, reinforce moral and legal obligations for art dealers and help to heighten awareness.

It has been said that the international art market is the last great unregulated market in the world.³ This creates a false picture of dealers, collectors and auctioneers operating on a lawless 'Wild West' frontier where anything goes. In fact, the art market is heavily regulated, not just by laws specifically designed to restrict its activities, but also by general laws addressing the sale of goods, fraud, VAT, anti-money laundering and other issues.

To bring some perspective to this, on its website the British Art Market Federation (BAMF) publishes a list of 150 laws⁴, conventions and codes of conduct that apply to the British trade on a domestic and international basis. Since this list was published in February 2015, additional laws directly applying to the art market have included, but are not limited to:

- The Cultural Property (Armed Conflicts) Act 2017 (UK)
- The Act on the Protection of Cultural Property 2016 (Germany)
- Regulation (EU) 2019/880 on the Import of Cultural Goods 2019 (European Union)
- Protect and Preserve International Cultural Property Act HR1493 (United States)
- Fifth Anti Money Laundering Directive 2018 (European Union)

Additional specific EU sanctions relating to cultural property from Iraq (Council Regulation (EC) No 1210/2003 (article 3)) and Syria (Council Regulation (EU) No 1332/2013 (art. 11 quarter) have been in place since 2003 and 2013 respectively.⁵

The 5th Anti Money Laundering Directive (European Union), which is being adopted by EU Member States, will enforce direct regulation on parts of the art market. Amendments introduced since the 4th Directive under Article 1 C i and j specifically target the art market.⁶ This means that it will no longer be possible to argue that the art market is not directly regulated. This regulation also has provisions regarding databases, provenance requirements and penalties.

2. ART DEALER ASSOCIATIONS PROMOTE RESPONSIBLE TRADE

Art trade associations work to unite and represent stakeholders' best interests. The associations often undertake specific actions to benefit the sector as a whole, and members have the opportunity to be involved and directly influence outcomes. Some art trade associations are designed only for commercial actions such as organising fairs; however, this paper will focus on the trade associations

³ See Nairne, Sandy, Art theft and the case of the stolen Turners, 2011: <https://bit.ly/2PquqHT>

⁴ See <https://tbamf.org.uk/wp-content/uploads/2014/08/ArtMarketRegulations.pdf>

⁵ See <https://english.inspectie-oe.nl/cultural-goods/legal-basis/sanction-measures>

⁶ See <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/PE-72-2017-INIT/en/pdf>

for art dealers which have as a core goal to promote and protect the sector through setting high standards of ethics.

2.1 Setting Standards for Responsible Practices

As recognised specialists and representatives for the sector, art trade associations should be involved in reviewing and shaping standards and guidance for sector-specific practices. An important aspect is the setting and adherence to ethical guidelines regarding both legal and moral obligations when buying and selling artwork. As highlighted in the first section of this paper, the art market is highly regulated firstly as a commercial business and secondly when dealing with cultural property. However, many associations, like CINOA, wish to underscore and recommend governing ethical principles that should apply without distinction to all objects that are negotiated on the market of fine art, antiques and cultural goods. CINOA has, for example, a charter and a Code of Ethics.

The International Charter of CINOA defines the mission of fine art dealers uncompromisingly as follows:

“A fine art dealer, member of a national association affiliated to CINOA, is not only a merchant but also a consultant, who is required to respect the rules of her/his association. S/He serves a cultural mission by distributing objects of art which s/he identifies through experience. The relations with her/his clientele are based on confidence and mutual trust. S/He is obliged to give her/his clients correct information concerning the date, the artist and the state of preservation of the objects s/he sells.”

The CINOA Ethical Code of Conduct further expands on the principles (see Annex A). As an umbrella organization, the code of conduct is meant to reinforce individual association's Code of Ethics which often state more specific requirements tailored to national legislation or specialty. We have included in the annex links to examples of specific Code of Ethics.

2.2 Protecting National Heritage and Fighting Against Illicit Trade

Art dealer associations often work in collaboration with other groups to protect national heritage in order to support cultural or artist specific research, development and heritage protection. The aim should be to have a well-educated population who value cultural heritage and protect cultural or archaeological objects and sites while embracing and protecting the cultural property which has been circulating in private hands as a result of a long established, open and transparent art, antiques and antiquities trade.

Attitudes and standards today, including well-developed codes of conduct enforced by art dealer associations, make stolen or illicit artwork undesirable in the marketplace, from a moral, reputational and commercial standpoint. However, criminal activity still exists, and it is the legitimate art market which suffers reputational damage even if there is no connection. Therefore, one

important role of a trade association is to work with law enforcement and custom authorities to eliminate illicit cultural property from the market.

Dealer associations should help contribute to designing a system of laws that is workable for the law-abiding trade that will help protect cultural heritage more effectively, neutralize the incentives for criminal activities and prevent illicit artwork from entering the market. Associations can offer their expertise to law enforcements agencies for a quick assessment of objects which can speed up the recovery or avoid spending time chasing fakes. Also, dealer associations can help facilitate setting up and implementing a trade alert mechanism for stolen art to help catch criminals.

2.3 Providing Advocacy

In recent years, advocacy for the art trade has become increasingly important and dealer associations devote considerable time to this activity. Association work with the governmental and non-governmental organisations and the media to generally raise awareness and stimulate interest in the market as well as to promote advocacy on specific issues such as trade and fiscal regulations.

Advocacy extends to the general public to make the art sector more accessible and attractive. For example, by promoting the sector as an environmentally friendly 'green/recycling' shopping alternative or the affordability of owning a work of fine art or a 'piece' of history shines an attractive light on the sector and is welcoming to new buyers.

However more importantly, advocacy to defend and protect the art trade field has become essential. The sector is increasingly targeted by law makers and groups which are influenced by headline news of exorbitant sale prices, scandals and false accusations which paint an unflattering and distorted image of the sector. There are vocal groups who advocate against trade and private ownership of certain artwork, regardless of its legitimacy on the market, but solely based on its organic material or its origin. Art trade associations are often the best suited to defend and to explain the realities of the trade and the sector.

2.4 Ensuring a Sense of Confidence and Prestige

Working with or buying from members of a dealer association that has a Code of Ethics can provide an extra assurance. Consumers and the authorities can feel a sense of reassurance and confidence in knowing that as a dealer association requires their members to undergo a vetting process prior to joining, adhere to a strict code of ethics and are monitored to ensure on-going compliance.

Membership bestows prestige since members must meet and maintain robust membership criteria covering aspects of their service including professional qualifications, service delivery and financial stability. As criteria for membership is based on strict vetting and regular monitoring to ensure standards are being maintained, only peer-vetted traders with a recognized high level of professionalism are accepted.

3. ART DEALER ASSOCIATIONS FACILITATE BUSINESS DEVELOPMENT

An important task of a dealer association is to help dealers on a practical level in running their business. These business development activities are grouped under two main headings: 1) practical support and 2) increased visibility.

3.1 Providing Practical Support

3.1.1 Information and Knowhow

Art dealer associations provide their members with practical knowledge and advice on running an art gallery or business. Practical support can include notifications, explanations, conferences, seminars, help desk services on updates regarding current or emerging legal and business requirements. Associations often provide useful templates for due diligence, consignment notes, terms and conditions and other sales related documentation. Additionally, they often provide information for developing business such as trade-specific events, trends, marketing, technology and services.

3.1.2 Consumer Advice and Services Including Arbitration Services

Art dealer associations can advise consumers on legal and practical aspects of buying, transporting and caring for art. Information on insurance, shipping, conservation, restoration, etc. are often areas covered by trade associations and in some cases, names and details of endorsed service providers are available. Services can also include appraisals or certification of artwork or antiques.

In the unlikely event of disagreement between parties. Dealer associations often offer arbitration services comprising of complaint handing procedures and can act as a mediator between the consumer and the company (the association member) in order to resolve any dispute effectively. This means consumers and members have an avenue to turn to for advice in the first instance should something go wrong.

3.1.3 Special Conditions for Art Related Services

Often, associations negotiate very competitive group rates or discounts for members for services needed by the art traders such as legal advice, administrative assistance, financial transaction services, database searches for illicit goods, restoration, transporters, insurance, marketing materials, advertising promotions and online art selling platforms. This short list of services is only meant to highlight some examples and is by no means exhaustive.

3.1.4 Assistance and Solidarity During Exceptional Circumstances

Unfortunately, just like in other sectors, businesses can be severely impacted due to circumstances beyond their control from natural or man-made disasters or events. For example, the COVID 19 pandemic has severely disrupted the ability to carry out in person business and resulted in the closure of many galleries and cancellations of fairs. Therefore, since the onset of the pandemic, dealer associations have reached out to persuade local governments to interpret rules to the advantage of fine art dealers and antique dealers so they can benefit from subsidies or aid for taxes, employment costs and rent relief. Dealer associations have negotiated on behalf of their members with commercial fair organisers for better reimbursements related to the postponement or

cancellation of fairs. Solidarity and advice in difficult times is also an important function appreciated by members such as recently launched Zoom roundtable discussion meetings or free webinars focusing on online activities that could help art businesses.

3.2 Increasing Visibility

Associations provide a forum for increased visibility and networking both nationally and internationally. Although internet has facilitating many aspects of communication, people still want to meet other professionals with experience and interest in their fields, to gather to share knowledge and ideas, and to benefit from the sector developments. Dealer associations provide these kinds of networking opportunities to their members.

3.2.1 Websites, Fairs and Events

Dealer associations often organize promotional events to facilitate contact, promote members and the industry. At the most basic level, this can be done by providing a directory of members or on a more complex level, by organizing multi-event art fairs, which can be done either online or physically.

3.2.2 Education and Formation

Educational lectures and seminars, ranging from free public lectures to accredited courses, are additional activities of most art dealer associations. The target audience can be association members, but more often the target audience is art enthusiasts, and these events provide an opportunity to showcase members' special skills or art market related knowledge. Topics are typically specific artists or specific artwork, art history, collection management and trends in the market.

3.2.3. Advertising

Advertising and publicity are business development tools that associations can offer group advantages. Often trade associations facilitate group advertising like a page or joint advertisement which can increase visibility and decrease the cost per business. The media is often willing to offer special discounted prices and editorials for members, particularly when they are ensured a certain volume of advertisements.

Members can also benefit from using the association logo in their advertisements. The dealer association's logo provides a recognized stamp of approval to a member which sets them apart from non-members and emphasizes the adherence to high standards.

4. ART DEALER ASSOCIATIONS ARE PROACTIVE REPRESENTATIVE ORGANISATIONS

4.1 Rationale for Art Dealer Associations

Dealer associations for art market professionals exist in most active art markets, with a variety of formats and goals. As highlighted in this paper, trade associations typically are a platform for promoting responsible trade, facilitating the business of art dealer and participating in the developments of the industry. Many associations were formed as a result of the fragmented nature of the sector. This fragmented nature is not only related to the wide range of specialties but also due to the small size of most art selling businesses.

Dealers' businesses cover a wide array of specialties from leading edge fine art to antiquities. The specializations of dealers or sellers can be broad or can be focused on a very specific category or type of art depending on their aesthetic taste and interest. Regardless of the focus area, it typically takes years of study to develop an expertise in a chosen field. Expertise in a specialty can be gained through a formal education and/or either gained through self-training, but in nearly all cases, their knowledge is compounded by years of personally examining and analyzing material in their field. Art dealers tend to set up small businesses with limited staff. For example, according to the *The Art Market Report 2019*, 91% of art market dealers are small and micro businesses. In fact, approximately 75% are considered micro enterprises with turnovers of well under €2 m. Art galleries have a median of 3 employees⁷ and 47% of galleries have a turnover under € 500.000⁸.

Because of the composition of the art dealer sector, there are tremendous benefits to having a trade association that acts as a representative body. The most basic driver is that together, as a group, it is possible to accomplish what cannot be done single-handedly by one business. A trade association can unite a sector on common causes to develop a collective view and position of its members. As the sector or industry voice, trade associations can speak on behalf of their members to government, agencies, regulators, the media and other opinion formers.

4.2 Membership and Structure of Associations

The art market is evolving and so must art trade associations. Typically, groups of stakeholders such as artists, museums, art dealers and auction houses have formed their own associations. Trade associations for art dealers have often been designed for either a precise specialty group within the sector or an emphasis on geographical location. Nowadays however, as issues and needs of art market professionals merge across the sector, associations representing different groups of stakeholders increasingly work together on common goals. Some countries have formed national umbrella art market organisations to discuss shared topics and work together to find solutions. For example, Australia, Germany, Switzerland, and UK have set up national umbrella organisations with representatives from all relevant art market stakeholder associations.

Usually, art dealer associations are non-profit, independent and self-governed. This helps avoid conflicts of interest and ensures that members' needs are the prime focus. One of the compelling attributes of an association is that through the active participation of members in creating the vision, overseeing the activities, and guiding the governance, the relevance of the organization is maintained. Dealer associations are traditionally financed through membership subscriptions or fees collected in exchange for association services and representation although revenue sources are evolving and often include additional revenue streams generated by organizing fairs, appraisal services, approved service provider schemes and sponsorship.

⁷ The Art Market Report 2020 by Dr Clare McAndrew <https://www.artbasel.com/about/initiatives/the-art-market> page 361

⁸ The Art Market Report 2020 by Dr Clare McAndrew <https://www.artbasel.com/about/initiatives/the-art-market> page 57

Despite these evolutions, strict membership criteria remain fundamental to ensuring a credible art dealer association. Dealer membership requirements should be very selective to ensure a high quality of members and businesses, and should include, at a minimum, a proof of expertise, peer recommendations and an on-going compliance with commonly agreed moral, legal and commercial standards.

4.3 Concluding Thoughts

This paper underlines the important role of art dealer associations in providing benefits not only for their members but also to the authorities and the general public. The mission and activities vary among art dealer associations depending on the direct economic, social and legal framework, but all should promote responsible trade practices and cultural heritage. All activities should contribute to the longevity of a thriving, reputable art market which will in turn benefit society.

Art dealers understand the importance of their role in society. By joining an art dealer association, they demonstrate their commitment to unite as a single profession to work together towards a better future. It is important to remember that membership of a trade association often requires companies to be peer-vetted, adhere to a high level of standards, participate in the association's activities including financial commitments. Thus, membership of the association represents a conscious decision on behalf of the member company to demonstrate and prove its professionalism.

ANNEX A: CINOA ETHICAL CODE OF CONDUCT

<https://www.cinoa.org/cinoa/codeofethics>

The art and antique dealer profession is based on very personal choices and plays an important role in our culture. There is a risk that these professions could be jeopardised by disproportionate regulation and restrictions that hinder international cultural exchanges and trade. The present code of ethics shall apply without distinction to all objects that are negotiated on the market of fine art, antiques and cultural objects. All the member associations of CINOA agree to respect and to require that their own members, "the professionals", comply with the texts of the current laws in the country or countries in which they operate and respect the guidelines stipulated below. CINOA wishes to underscore and recommend that the practice of the profession of art and antique dealers be governed by the following principles:

- The professional in possession of an object, clearly established to have been imported illegally under applicable national law, agrees to comply with the procedures imposed by that law. In the case where the country of origin of the object is asking for its return within the legal period, the professional shall, after receiving compensation* which cannot be less than the pur-

hase price in the case of an acquisition in good faith, permit the return to its country of origin. *The concept of compensation can only apply if permitted under applicable national law of the professional.

- The professional agrees to respect the laws and regulations applicable in his or her country on the protection of threatened or endangered species. He or she therefore agrees not to trade in objects that infringe the Convention on International Trade in Endangered Species.
- The professional shall take all necessary measures to detect stolen objects, and refer, among other resources, to the registers and the databases that are published to this effect and to use them judiciously.
- The professional should under no circumstances participate in transactions which to the best of their knowledge can be linked to money-laundering operations.
- The professional provides its customers with a guarantee of his or her seriousness and competence to certify the authenticity of the property sold. He or she must ensure that the description of the work is as precise as possible and reflects the state of his or her knowledge at the time of the sale. If necessary, the description must be supported by tests using relevant technology.

The CINOA Code of Conduct is complemented by associations' individual Codes of Ethics which include more specific requirements tailored to national legislation and/or specialty.

For example:

International Association of Dealers in Ancient Art: IADAA Code of ethics
<https://iadaa.org/about-us>

LAPADA The Association of Art and Antique Dealers (UK): LAPADA Code of Practice
<https://lapada.org/code-of-practice/>

LATVIJAS MĀKSLAS UN ANTIKVĀRO PRIEKŠMETU TIRGUS VĒSTURISKIE ASPEKTI UN MŪSDIENU IZAICINĀJUMI

Ivonna Veinherte

Mākslas tirgū strādāju kopš 20. gadsimta 90. gadu sākuma, bet šobrīd vairs neesmu tā aktīvs dalībnieks. Vispirms gan jāsaka, ka pastāv būtiskas atšķirības starp Latvijas un citu valstu mākslas un antikvariāta tirgu. Latvijā nav tādu piedāvājumu vai tādu pasaules vēstures mākslas priekšmetu pircēju kā citviet. Latvijas mākslas tirgus ir lokāli orientēts un, salīdzinot ar citām valstīm, arī provinciāls. Te nenotiek starptautiska līmeņa darījumi, jo Latvija nav konkurētspējīga pasaules mākslas un antikvariāta tirgū. Latvija noteikti arī nav tā vieta, kur atrast ar mākslas tirgu saistītus nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizētājus vai pat terorisma atbalstītājus.

Latvijas mākslas tirgus atšķirīgās iezīmes ir šādas:

- Mākslas tirgus nikuļošana, kas saistīta ar ļoti zemu iedzīvotāju pirktspēju, orientāciju uz viduvēja un dekoratīva līmeņa pieprasījumu, kā arī starptautisku kolekcionāru interesējoša piedāvājuma trūkumu. Tādējādi naudas atmazgātājiem šī teritorija mākslas priekšmetu izmantošanai nelikumīgi iegūtu līdzekļu ieguldīšanā nav interesanta;
- Mākslas priekšmeta izcelsmes pierādījumu neiespējamība lielākajai daļai priekšmetu;
- Latvijas brīvostu un muitas nodokļu brīvo zonu pakalpojumu neaktualitāte mākslas un antikvariāta jomā.

Latvijā situācija, ko nosaka vēsturiski, ekonomiski un kulturāli izveidojušies faktori, atšķiras no situācijas Rietumeiropā vai Amerikā. Nevar ignorēt arī tradīciju un iedzīvotāju domāšanas veida atšķirības, kas bieži vien ir padomju laika ietekmētas. Līdz ar iestāšanos Eiropas Savienībā Latvijā tiek piemērotas tādas pašas regulas un uz mūsu mākslas un antikvariāta tirgu attiecas tādas pašas aizdomas kā uz visām citām mākslas tirgus ziņā attīstītajām valstīm. Tomēr vēlreiz jāuzsver, ka praktiski situācija šeit būtiski atšķiras – gan pašu antikvariāta priekšmetu vērtības ziņā, gan tādēļ, ka padomju laikā kultūras vērtības tika iznīcinātas un apzināti devalvētas.

Latvijā nav dzirdēts par teroristiem vai to atbalstītājiem, un mākslas tirgus šeit nav ne tuvu tik vērienīgs, lai naudas atmazgātāji atrastu ko ekvivalentu vērtīgiem ieguldījumiem. Līdz ar to aizdomīgo personu interese par mākslas un antikvariāta tirgu Latvijā nav vērojama. Tāpat kibernetizācijas interešu lokā noteikti nav Latvijas mākslas un antikvariāta priekšmetu iegāde un nelikumīgi iegūto līdzekļu legalizēšana. Mākslas un antikvariāta tirgus tomēr prasa tradicionālāk domājošu naudas atmazgātāju, jo īpaši Latvijā, kur šobrīd nav piedāvājuma, kas būtu saistošs pasaules mākslas tirgū. Tādā gadījumā var aizdomāties par Rietumu laikmetīgās

mākslas atbilstību šī brīža cenai daudzos miljonos un veidu, kā investēt jebkādas izcelsmes naudas līdzekļus... Latvijā nekas nemaksā tik ievērojamas summas.

Latvijas iedzīvotāju maksātspēja ir nesalīdzināmi zemāka. Tie, kam ir līdzekļi, tērē tos nevis mākslas priekšmetu iegādei, bet iegulda automašīnās, nekustamos īpašumos, prestižos zīmolos, ceļojumos (vēl pirms gada!) vai dārgos aksesuāros. Mākslas un kultūras vēstures priekšmeti skolās tiek pasniegti reti, un reti arī kādam cilvēkam prioritāte ir vērtīgs mākslas priekšmets salīdzinājumā ar visām pārējām mūsdienu iespējām. Ar to gribu teikt, ka šiem cilvēkiem, arī tad, ja viņi nodarbojas ar ko nelikumīgu, pat prātā neienāk, ka māksla un antikvārie priekšmeti varētu būt naudas atmazgāšanas līdzeklis.

Likumīga uzņēmējdarbība ar mākslas priekšmetiem Latvijā varēja sākties tikai 20. gadsimta 90. gadu sākumā. Pircēju loku lielākoties 20. gadsimta 90. gados veidoja personas, kam bija lieka skaidra nauda. Pirms 20–30 gadiem tās arī bija vienīgās personas, kuras Latvijā varēja ko “atmazgāt”. Protams, arī šobrīd pastāv iespēja, ka kāds bagāts cilvēks no Latvijas varētu būt nopircis Rietumos, piemēram, impresionista darbu un glabā to uz savas jahtas vai *Côte d'Azur* villā, bet uz vietējiem dīleriem tas neattiecas. Ja kāds Latvijā gribētu ieguldīt nelegāli iegūtos miljonus, tad tā noteikti nebūtu māksla, jo miljonus te nekas nemaksā.

Bija pirms dažiem gadiem gadījums, kad arābu tautības cilvēks Latvijas galerijās meklēja kādu Ilmāra Blumberga darbu, bet, uzzinājis tā cenu, bija izbrīnīts, kāpēc tik lēti. Viņš bija domājis, ka tik slavenam Latvijas māksliniekam jāmaksā vismaz miljons. Par miljonu te neko pārdod nevarēju, jo tik daudz neviens mākslas darbs Latvijā nemaksā. Ar to gribu vēlreiz uzsvērt, ka Latvija šobrīd noteikti nav vieta ne starptautiskām mākslas investīcijām, ne nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanai.

Latvijas vēsture nav bijusi saudzīga pret kultūras mantojumu. Kultūras priekšmeti kara laikos tikuši ierakti zemē, izvesti, iemainīti pret pārtiku. Padomju laikā tie pat tikuši apzināti un neapzināti iznīcināti, izmētāti un nenovērtēti, daudzi juku laikos gājuši bojā. Mākslas darbi nonākuši pie dažādiem īpašniekiem arī gadījuma pēc – īpaši tūlīt pēc padomju okupācijas 1940. gadā, kad daudzi tika padzīti no savām dzīvesvietām, deportēti uz Sibīrijas darba nometnēm un dzīvokļos iemītinājās padomju armijas pārstāvji vai citi iebrāucēji. Tas pats visur padomju sistēmā notika arī pēc kara beigām. Latvijā bijuši kari, represijas, izsūtīšanas, kā rezultātā dzīvokļos palikusī manta tika nosaukta par “bezsaimeņa”, arī nodota muzejā, bet bieži tā nonāca arī sētnieku vai jauno ienācēju īpašumā. Padomju periods ilga 50 gadus; tā sekas uz cilvēkiem, domāšanas veidu un kultūru ir neapvērāmas. Tāpat kā Krievijā, arī Latvijā pat pilis un baznīcās varēja iekārtot sporta zāli, plastmasas cehu vai ko tamlīdzīgu.

Rietumu zemēs, kaut arī ar sarežģītu vēstures gaitu un kara postījumiem, tomēr kultūras vērtības un vēsturiskās tradīcijas tikušas saglabātas. Nav samērojama un salīdzināma atšķirīgā situācija starp Latviju un to Eiropas daļu, kuru padomju sistēma neskāra. Tādējādi mākslas darba izcelsme Latvijā ir reti nosakāma. Turklāt Latvijā nav izveidojusies atbilstoša mākslas kolekcionēšanas tradīcija, lai būtu attīstījies adekvāts mākslas tirgus ar priekšmetiem, kam ir izsekrojama to izcelsme. Toties ir bijušas “dzīvokļu izlaupišanas” (Jāņa Kalnača grāmata “Rīgas dzīvokļu “likumīgā” izlaupišana. 1944-1949”. Rīga: Neputns,

2017) un apcietināšanas par spekulācijām, kad ar likumu tika definēta mākslas darbu kolekcionēšana un pārdošana, ko citur pasaulē sauca par antikvariāta tirdzniecību. Likumīgais mākslas tirgus 20. gadsimta 90. gados bija jāveido no jauna.

Ņemot vērā vēstures gaitu, kā arī to, ka Latvija ir samērā jaunas kultūras zeme, šeit starptautiskas nozīmes kultūras priekšmeti ir ļoti reti sastopami. Tāpat par to nevar runāt kā par naudas atmazgāšanas intereses objektu. Pārsvārā visi priekšmeti, kas Latvijā bija palikuši, šobrīd jau ir apzināti un reti kas vairs palicis sākotnējo īpašnieku vai to mantinieku rokās. Latvija šobrīd ir mierīga zeme, te nedzīvo teroristi. Neticu, ka būtu kādi to finansētāji, vismaz Latvijas antikvāro priekšmetu veikalos tie noteikti nevērsās. Antikvāro priekšmetu tirgotāji var runāt par samērā stabilu līmeni, bet to vairāk veido priekšmeti, kuru vērtība mērāma līdz 500 eiro, bet lielākoties dažādi sīkumi. Latvijā cilvēki pārsvārā iegādājas sadzīves priekšmetus, atklātnītes vai jautā pēc kādas dāvana apmēram 50 eiro vērtībā.

Latvijā antikvariāta tirgošanas īpatnība ir tāda, ka vienlaikus juku jukām var tikt pārdotas grabažas, porcelāns un dārglietas, nevērtīgi diletantu un slavenu klasiku darbi. Neviens antikvariāts Latvijā nav elitārs – pat ja no tāluma tāds izskatās un atrodas Rīgas centrā. Tas vēlreiz apliecina, ka nav iespējas kaut ko dārgu bez zināšanām nopirkt un tādējādi legalizēt nelikumīgi iegūtos līdzekļus. Jābūt lielam speciālistam, lai spētu orientēties haotiskajā vidūveļa līmeņa piedāvājumā. Pārsvārā Latvijā darījumi notiek “patīk” vai “nepatīk” līmenī par nelielām summām, tā kā atrast piemērotu priekšmetu naudas “atmazgāšanai” ir gandrīz neiespējami salīdzinājumā ar citās valstīs pieejamo piedāvājumu daudzu simtu tūkstošu un miljonu apmērā. Tāpat atšķirīga situācija Latvijā ir vērojama salīdzinājumā ar citām Eiropas vai Āzijas valstīm, kur atrasts vērtīgs arheoloģiskais materiāls un seno civilizāciju artefakti. Latvijā nekā tik unikāla un starptautisku kolekcionāru aprindās iekārojama nav. Ir vietējas nozīmes un Latvijas lokālajā vidē interesanti paraugi, kas dažkārt nonākuši privātās rokās.

Latvija kā tranzīvalsts mākslas jomā arī cerības nav attaisnojusi. Pirms vairākiem gadiem kādā finanšu iestādē tika izbūvēta noliktava īpaši mākslas darbu glabāšanai pēc labākajiem pasaules standartiem. Šis pakalpojums tika sniegts, lai atvieglotu ārzemnieku kolekciju glabāšanu un strādātu līdzīgi kā brīvosta. Tomēr uz ārvalstnieku apkalpošanu orientētā banka šajā ziņā klientūru un rezultātus līdz šim tā arī nav sagaidījusi.

Saistībā ar mākslas un antikvāro priekšmetu pircēju pakļaušanu pārbaudēm, gribētu teikt, ka tas Latvijā nav nepieciešams, jo naudas pārskaitījumi notiek ar banku starpniecību, un tās visus “aizdomīgos” kontus bez ceremonijām ir slēgušas. Uzskatu, ka iemesli pircēju pārbaudīšanai un turēšanai aizdomās nav pamatoti. Latvija nevar pretendēt uz līdzvērtīgu vietu citu Eiropas Savienības dalībvalstu vidū mākslas priekšmetu nelikumīgā apritē. Mēs kaut ko tādu Latvijā redzam tikai filmās! Gribētu rosināt nekriminalizēt galeriju un antikvariātu īpašniekus arī Rietumos, kā to konferencē ieteica Milānas Universitātes profesors Manlio Fridžo (*Manlio Frigo*). Visi uzņēmēji, kas iesaistīti mākslas tirdzniecībā Latvijā, ir atvērti sadarbībai ar kompetentajiem dienestiem. Šobrīd ir izstrādāti nolikumi un mākslas un antikvāro priekšmetu tirgotāji ir gatavi aizpildīt pieprasītos

dokumentus, tomēr pircēju iztaujāšana par to, kur tie ņem naudu, vairāk saistās ar neērtībām. Turklāt visu bankas darījumu caurspīdīguma un skaidras naudas darījumu ierobežošanas dēļ, šķiet, pilnīgi neiespējama noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšana ar mākslas priekšmetu palīdzību.

20. gadsimta 90. gados Latvijā visi darījumi pārsvarā notika tikai ar skaidras naudas norēķiniem, varbūt tolaik šī tēma varētu būt aktuāla. Tagad, kad naudas plūsma ir pārskatāma ar banku starpniecību, tam vairs nav nozīmes, tāpēc nav jēgas pieprasīt no mākslas priekšmetu tirgotājiem vēl kādas funkcijas, kam nepieciešami papildu resursi. Šādu prasību ieviešanas rezultātā mākslas un antikvāro priekšmetu tirgotāji kā likuma subjekti tiek iesaistīti svešā sfērā un tiem liek veikt valsts iestādēm piekritošas darbības. Iznāk, ka galerijas īpašniekam vai mākslas priekšmetu tirgotājam jāuzņemas citu iestāžu un dienestu darbs. Atšķirībā no bankām, kas to jau dara, mākslas galeriju fokuss ir māksla. Prasība pēc reģistrācijas žurnāla ar pircēju vārdiem un darījumu summām ir loģiska. To konsekventu ieviešanu varētu novērtēt arī paši tirgotāji, un šāda informācija ir noderīga kā lietderīgs datu apkopojums. Tomēr precizēt informāciju, kur fiziska vai juridiska persona ņemusi līdzekļus mākslas darba iegādei, nav ne galeriju, ne izsoļu namu uzdevums. Mākslas galerijas nav izlūkdienests, bet kultūras iestādes ar citu darbības jomu. Ja kādam rodas jautājumi, tos ar pārskatāma reģistrācijas žurnāla ierakstu palīdzību jebkura finanšu pārraudzības iestāde vai policija var noskaidrot ātrāk un vienkāršāk.

Te jāpiebilst, ka “noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšana” un “aizdomīgi darījumi” būtiski atšķiras. Kā atzīmē bijušais Latvijas Satversmes tiesas priekšsēdētājs Gunārs Kūtris, tā saucamie “aizdomīgie” darījumi nav noziedzīgi un ir jāpierāda, ka tie tādi ir, nevis katram naudas īpašniekam jāsāk taisnoties par savas naudas izcelsmi. Citādi, pieprasot veikt šādas darbības, “virzāties uz totalitārismu” (laikraksts “Diena”, 16.12.2019., 4.–5. lpp.). Vai šāda prasība neatgādina jau padomju laikā pieredzētās informēšanas un ziņošanas? Ņemot vērā vēsturisko pieredzi, sabiedrība – vismaz postpadomju valstis – pret to ir pamatoti jūtīga ētisku un morālu apsvērumu dēļ. Ja es būtu pircējs, mani, piemēram, tas aizvainotu un es turpmāk atteiktos no šāda hobija un līdzekļu ieguldīšanas. Mākslas galerija raisa asociācijas ar vietu, kur baudīt mākslu, labi justies, runāt par mākslu, nevis kā piedevu pie kafijas saņemšanas nopratināšanas anketu. Nevajadzētu likt turēt aizdomās un sliktu manieru stilā izprašāt klientus, kuru tā jau Latvijā ir ļoti maz. Tas ir svarīgs un sensitīvs jautājums. Arī no psiholoģiskā viedokļa absolūta kontrole un neuzticība rada pretēju efektu un vēlmi kaut ko apiet. Nav pārdomāts lēmums ar reģionam nepiemērotām un nepamatotām prasībām likt atbildīgam tirgotājam nonākt neveiklās situācijās un radīt nepatiku sadarbības ar institūcijām. Ja bankas zaudē klientus, pamatoti vai nepamatoti bloķējot to kontus, iesaldējot līdzekļus, tad mākslas priekšmetu tirgotāji neko tamlīdzīgu nevar atļauties. Ņemot vērā iepriekš izklāstīto, tam nav nekāda pamata.

Vienlaikus risināmi ir arī vairāki citi jautājumi, kas Latvijās mākslas un antikvāriāta tirgum rada gan reālas problēmas, gan vienlaikus palīdzētu kultūras pieminekļu saglabāšanā:

- Mākslas tirgus dalībnieku apvienojošas organizācijas trūkums;
- Mākslas darba patiesā autentiskuma noteikšanas problēma;
- Kultūras priekšmeta statusa noteikšanas grūtības;
- Tādas nodokļu likumdošanas izstrūkums, kas rosinātu ziedot muzejiem mākslas un kultūras priekšmetus;
- Kultūras priekšmetu izvešanas atļauju noformēšana priekšmetiem ar noteiktu vērtību;
- Importētajiem mākslas priekšmetiem piemērotais PVN 21 % apmērā.

Pamatota ir profesionālas mākslas un antikvāro priekšmetu tirgotāju organizācijas nepieciešamība. Tā ne tikai apvienotu mākslas galeriju un antikvāro priekšmetu tirgotājus, bet arī būtu garants dīleru profesionalitātei, godprātībai un uzticamībai. Tomēr ir atšķirības starp mākslas galeriju un antikvāriāta pārdevējiem. Galeriju īpašniekiem, t.i., tiem, kas nodarbojas ne tikai ar pārdošanu, bet arī ar izstāžu organizēšanu, ir profesionāla izglītība, un tie strādā ar glezniecību un tēlniecību, nevis ar antikvāriātu kopumā. Viņi neņem komisijā un nepērk, piemēram, rotas, mēbeles, dažādas porcelāna figūriņas, kam šobrīd ļoti liels pieprasījums. Tādēļ būtu nepieciešams šos divus virzienus nošķirt.

Jāņem vērā, ka dažreiz zem apzīmējuma “mākslas un antikvāro priekšmetu tirgotājs” var slēpties ne tikai visdažādākā spektra veikalu un galeriju īpašnieki, bet arī tādi indivīdi, kas savu uzņēmējdarbību nemaz negatavoja legalizēt un ar valsts institūcijām nesadarbojas principā. Aktīvi ir cilvēki, kas uzdodas par kolekcionāriem, bet patiesībā ir gleznu un kultūras priekšmetu “mednieki”, kas liek sludinājumus, bieži apmeklē dažādus antikvāriātus un domā, kur un kam varētu ko pārdot par augstāku cenu. Tie ir spekulanti, kas apmuļķo īpašnieku, kam aizķērusies kāda manta vai glezna, izmantojot nezināšanu, nopērk par nesamērīgi zemu cenu un tad antikvāriāta veikalam piedāvā pirkat maksimāli dārgi. Tādēļ ir liela atšķirība starp mākslas galerijām, kas izstāda šobrīd strādājošu mākslinieku darbus, un antikvāriāta veikaliem, kas sadarbojas ar pārpircēju tīklu.

Lielāku skaidrību un atbildību visā šajā sistēmā ieviestu mākslas un antikvāro priekšmetu tirgotājus apvienojoša organizācija, kas ar laiku rosinātu arī priekšmeta īpašnieku vērsties pie uzticama tirgotāja. Šobrīd visa darbošanās Latvijā balstās uz tirgotāja zināšanām, sirdsapziņu un reputāciju, cik nu daudz katram no tā visa piemīt. Dīvaini, ka šajā sfērā, kur uzticamība ir viens no svarīgākajiem priekšnosacījumiem, par ētiku jārunā atsevišķi. Katrs sevi un savus pircējus cenošs pārdevējs, tostarp antikvāriāta īpašnieks, atturēsies gan no iespējami zagta, gan autentiski šaubīga priekšmeta. Tā kā nelikumīgajā antikvāro priekšmetu tirgū šad tad tomēr notiek arī negodīgi darījumi, ar piederību profesionālai organizācijai tirgotājs būtu spiests uzņemties lielāku atbildību, jo risks izslēgtam par ētikas pārkāpumiem (tāpat kā tas notiek citās profesionālajās apvienībās) noteikti varētu motivēt nezaudēt modrību un godprātību. Tāpat pārdošanā priekšmeta īpašniekam būtu skaidrāka sadarbības partneru – gan pārdevēju, gan pircēju – izvēle. Šāda mākslas starpnieku apvienojoša organizācija būtu piemērots sarunu partneris ar oficiālajām institūcijām.

Gribētu atturēt no vienkāršotiem priekšstatiem par mākslas un antikvāro priekšmetu tirgotājiem kā tikai par starpniekiem, kas saņem komisiju un pārdod.

Nacionālā kultūras mantojuma pārvaldes priekšrakstā par darba kārtību, iepērkot kultūras priekšmetu, no īpašnieka pieprasāmo dokumentu skaitā norāda izcelsmes pierādījumus, autentifikācijas sertifikātu un iepriekšējās izvešanas dokumentu. Jāatzīmē, ka parasti tirgotājam jānodarbojas ar visu pierādījumu iegūšanu, jo viņa uzdevums nav tikai pircēja atrašana, bet arī priekšmeta atribūcijas un sertifikāta gādāšana, kā arī nepieciešamības gadījumā izvešanas atļauju noformēšana. Bieži pārdevējs grib savu īpašumā esošo priekšmetu realizēt uzreiz, un dažkārt tirgotājam nākas iegādāties šo priekšmetu, uz laiku atliekot dokumentācijas kārtošānu. Gadījumos ar ievērojamu klasiķu darbiem šis process ir gana sarežģīts. Kā jau minēts, mākslas darbu provenansi pārbaudīt var ļoti reti. Priekšmetu un gleznu kolekciju īpašnieki ir vairākkārt mainījušies, un sākotnējo avotu dileri ir to pat slēpuši ar nolūku, lai cits tirgotājs Latvijā to neuzzinātu un neaizsteigtos priekšā. Līdz ar to izsekot provenansei vairs nav iespējams.

Iekšlietu ministrijas Informācijas centrs piedāvā e-pakalpojumu, ar kura palīdzību iespējams noteikt kultūras objekta statusu. Šajā gadījumā tirgotājs varētu pārbaudīt realizācijai piedāvāto priekšmetu. Tomēr vismaz pagaidām fotogrāfiju vietne tur nefunkcionē. Priekšmets apzīmēts kā, piemēram, ikona vai glezna, kas ir “meklēšanā/zudis”, norādīts pazušanas datums un apraksts par priekšmetu. Tikai pēc šādām pazīmēm pārbaude nebūs pietiekami izsmeljoša, un to nav iespējams veikt.

Savulaik Latvijas Nacionālajā mākslas muzejā savas kolekcijas izstādi rīkoja Guntis Belēvičs, kurš mākslu kolecionēja ne tikai ar izpratni, bet arī ar vērienu. Kā viņš pats izteicās, publiski savu kolekciju parādīt viņu rosināja tas, ka šādā veidā izgaismotos pie dažādiem īpašniekiem cirkulējušie darbi, kā arī apstiprinātos konkrēta autora autentiskums. Tādējādi par muzejā eksponētiem mākslas darbiem nevienam nav pretenziju un tie nav apšaubāmi. Tā kā katram pircējam arī pašam jādomā, no kā tas pērk, vai nav samaksājis aizdomīgi mazu summu, kā arī jāmēģina savas kolekcijas darbus parādīt publiski, lai iespējami ātrāk atklātos kādi pārpratumi.

Gadās, ka Latvijā vērtīgo mākslas darbu nelegālā izcelsme nāk gaismā. Parasti šie jautājumi tiek atrisināti. Piemēram, kad pirms vairākiem gadiem tirgū parādījās Valsts mākslas muzeja Otrā pasaules kara laikā deponētā un pazudusī Jūlija Federa glezna, īpašnieks un mantinieks, to uzzinot, gleznu labprātīgi atdeva Latvijas Nacionālajam mākslas muzejam. Latvijā nelegāli tiek iegūti arī arheoloģiskais materiāls, bet antikvariātos to nekad neesmu redzējusi atklātā pārdošanā. Visticamāk ciņa ar šiem pārkāpumiem ir policijas kompetence, jo droši vien mantračiem ir savs *Facebook* vai *ebay* tīkls.

Lielas galvassāpes katram mākslas priekšmetu pārdevējam vienmēr sagādājusi viltojumu atpazīšana. Tā kā muzeji neizdod mākslas priekšmetu ekspertīžu slēdzienus, izpēte un atributācija Latvijā gulstas uz dažiem mākslas zinātniekiem un atsevišķu autoru pētniekiem, kas ar pieredzi un profesionālajām zināšanām veic mākslas darbu, lielākoties, gleznu autentiskuma noteikšanu, ja nepieciešams, pieaicinot attiecīgo jomu speciālistus, dažkārt arī ķīmiķi.

Gleznu autentiskuma atzinumi šobrīd ir ļoti pieprasīti. Haoss gleznu tirdzniecībā iestāsies tad, ja šī kusli aizņemtā privāto mākslas ekspertu niša

izzudīs dažādu objektīvu apstākļu dēļ. Varbūt šādu pakalpojumu, kurā ietilpst kompetentu ekspertu konsultācijas un slēdzieni, ir vērts organizēt centralizēti, ievērojot likumdošanu un nodrošinot materiāli tehnisko bāzi un aprikojumu kādai mākslas institūcijai?

Tāpat aktuāls ir jautājums policijai par iespējām pieteikt ne tikai zagtu, bet arī viltotu darbu pārdošanas faktu. Gribētu aicināt policiju organizēt darbinieku iesaistīšanu un izglītošanu. Piemēram, pirms vairākiem gadiem Rīgā veiksmīgi darbojās puisis, kurš, apstāigājot dažādas iestādes un stāstot par mantojumu, veiksmīgi bija pamanījies pārdot leģendārā pasteļu autora Voldemāra Irbes darbus. Reiz man nejauši izdevās viņu notvert un es izsaucu policiju, bet, atrodot visus pierādījumus, viņu tomēr tūlīt pat atbrīvoja, atrunājoties, ka vienīgā nelikumība bijusi “tirdzniecība neatļautā vietā”. Tātad šajā sfērā nav nekādas skaidrības un konsekvences.

Kas attiecas uz izvešanas atļauju kārtošānu, salīdzinājumā ar laiku vēl pirms desmit gadiem, kad bija iespējams samērā ātri nokārtot visas nepieciešamās formalitātes, šobrīd tas var aizņemt pat nedēļu. Izvešanas atļaujas noformēšanas procedūras ievērošana ir loģiska nozīmīga kultūras priekšmeta izvešanas gadījumā, un šāda veida pirkumam gatavojas ilgstošākā periodā. Tomēr, ja antikvariātā ienāk kāds tūrists, kurš Rīgā ir iebraucis uz vienu dienu un grib nopirkt ne sevišķi dārgu suvenīru, piemēram, 20. gadsimta 30. gadu krūzīti, šādus tirāžētus priekšmetus it kā būtu atļauts izvest bez īpašām atļaujām, ievērojot UNESCO 1970. gada konvenciju.¹ Tomēr saskaņā ar Ministru kabineta noteikumiem atļauja ir nepieciešama.² Šādos gadījumos atļaujas saņemšana izmaksā vairāk nekā pats izvedamais priekšmets.

Ir arī gadījumi, kad cilvēkam antikvariātā pēkšņi iepatikas kāda glezna, kas, ja tā maksā mazāk nekā 500 eiro, noteikti nebūs kultūras dārgums, bet vienkārši interjera priekšmets, kas nepārsniedz suvenīra līmeni. Teorētiski ir kāda varbūtība, ka, noformējot izvešanas atļauju, tiek atklāts kāds nozīmīgs kultūras mantojuma priekšmets, kurš antikvariātā nonācis kā nenovērtēts. Realitātē izvešēji mazākos priekšmetus ieliks somā vai arī tos nemaz nenopirks, kaut arī zināms, ka nebūs nekāda iemesla atļauju neizsniegt. Turklāt pieprasītās izvešanas atļaujas netiek

1 Redakcijas piebilde: 1970. gada UNESCO Konvencija par kultūras priekšmetu nelikumīgas ievēšanas, izvešanas un īpašumtiesību maiņas aizliegšanu un novēršanu (turpmāk 1970. gada UNESCO konvencija) ar terminu “kultūras vērtības” saprot vērtības, ko - no reliģiskā vai laicīgā viedokļa - katra valsts norādījusi kā nozīmīgas arheoloģijai, aizvēsturei, vēsturei, literatūrai, mākslai vai zinātnēi. 1970. gada UNESCO konvencijas 6. pants nosaka, ka konvencijas dalībvalstis apņemas: (a) ieviest atbilstošu apliecību, kurā izvešanas valsts norādītu, ka konkrētās kultūras vērtības izvešana ir atļauta; šāda apliecība būtu vajadzīga visiem kultūras mantojuma priekšmetiem, ko izved atbilstoši attiecīgajiem noteikumiem; (b) aizliegt kultūras vērtību izvešanu no valsts teritorijas, ja nav iepriekš minētās izvešanas apliecības;

2 Redakcijas piebilde: Ministru kabineta noteikumi Nr. 846 Rīgā 2016. gada 20. decembrī (prot. Nr. 69 49. §) Noteikumu par kultūras pieminekļu, tajā skaitā valstij piederošo senlietu, mākslas un antikvāro priekšmetu izvešanu no Latvijas un ievēšanu Latvijā, 5. punkts nosaka, ka atļauja ir nepieciešama kultūras pieminekļu un to kultūras priekšmetu izvešanai, kuri atbilst šo noteikumu 1. pielikumā minētajām kultūras priekšmetu kategorijām. Atļauja kultūras priekšmeta izvešanai no Latvijas ir nepieciešama: (a) priekšmetiem, kas senāki par 50 gadiem un ir saistīti ar Latvijas kultūras vēsturi, – tos radījušas Latvijas mākslas un kultūras rādītājos fiksētas personas un ražotnes un tie nepieder to autoriem un izgatavotājiem; (b) priekšmetiem, kas senāki par 100 gadiem neatkarīgi no to izcelsmes vietas; (c) transporta līdzekļiem, kas senāki par 75 gadiem.

izsniegta tikai pavisam īpašos gadījumos. Tāpēc atļaušos teikt, ka pārmērīga prasību un neērtību ieviešana sekmēs ne tik daudz uzskaiti vai pārskatu, cik vienkārši noteikumu neievērošanu. Jebkurā gadījumā būtu jāga ieviest finanšu sliekšni, no kura izvešanas atļauja būtu nepieciešama. 200 eiro vai 500 eiro – tas varētu būt apspriežams jautājums.

Mākslai nav nekādu ierobežojumu, lai izvestu pēdējo 50 gadu laikā radītu darbu. Tomēr var būt tā, ka kultūras priekšmeti no šīs kategorijas, piemēram, Borisa Bērziņa, Maijas Tabakas vai Livijas Endzelīnas darbi ir kas nozīmīgāks nekā 20. gadsimta sākuma pelnutrauks, kam nepieciešama atļauja. 20. gadsimta 80. gadu beigās un 90. gados veselas gleznu kolekcijas tika izvestas uz ASV, Franciju, Vāciju u.c. Kaut kādā mērā tas ir zaudējums Latvijai. Tomēr šobrīd daudzi latviešu mākslinieki ir pārstāvēti nozīmīgajā Ratdžersas Universitātes (*Rutgers University*) kolekcijā, ir izdoti katalogi. Mākslinieki toreiz pat sapņot nevarēja, ka tos redzēs starptautiska publika. Toties tagad šo darbu Latvijā vairs nav. Mūžīgais jautājums par to, kas ir labi un kas ir slikti... Tagad ir uzdevums sameklēt un atgādāt nokļūdušus un Latvijai nozīmīgus darbus. Savulaik, 20. gadsimta 30. gados, arī Johana Valtera darbi tika izvesti, bet nu sekmīgi atgriezti Latvijā. Šad un tad kaut kas no latviešu mākslas klasikas tiek atrasts. Tāpat samērā bieži piedāvājumā ir to latviešu mākslinieku darbi, kas emigrējuši pēc Otrā pasaules kara.

Kultūras priekšmetu aprīte ir vajadzīga un nenovēršama. Pat veidojas pretruna starp tieksmi saglabāt nacionālo kultūras mantojumu Latvijā un iekarot starptautisko tirgu, popularizējot Latviju ārzemēs. Tas, ko tagad var izvest, ar laiku kļūs par kultūras mantojumu, un varbūt tāds jau ir. Būtisks šķērslis ir ierobežotas iespējas ievest kultūras priekšmetus, tai skaitā – kādreiz aizvestās kultūras vērtības. Mākslas darbu aplūkšana ar 21 % nodokli ievēdot, Latvijas tirgu aizsargā pārspilēti. Tāpat Latvijas kolekcionāri varbūt vēlas iegādāties arī kādu interesantu darbu no ārvalstīm. No tā iegūtu visi. Turklāt citur Eiropā likme ir tikai 5 %, 7 % vai 12 % no vērtības.

Ja runājam par kultūras vērtību saglabāšanu, protams, optimālais un drošākais veids ir kāda valsts muzeja krātuve. Varbūt veicināt likumdošanas praksi, kāda tā ir citās valstīs – ar attiecīgu nodokļu atvieglojumu ieviešanu, lai Latvijai nozīmīgs mākslas darbs no privātkolekcijas varētu tikt atdots muzejam?

Mani ierosinājumi ir šādi:

- Apsvērt pircēju anketēšanas nepieciešamību un iespējamu atcelšanu;
- Izvešanas atļauju izsniegšanas gadījumā paaugstināt finanšu vērtības sliekšni vismaz līdz 200 eiro;
- Kopīgi risināt kultūras priekšmeta autentiskuma dokumenta izsniegšanas problēmu;
- Policiju izglītēt un vairāk iesaistīt mākslas darbu viltošanas apkarošanā;
- Veicināt mākslas un antikvāro priekšmetu tirgotāju profesionālās organizācijas veidošanu;
- Būtiski samazināt PVN importējamiem mākslas un antikvāriem priekšmetiem;

- Rosināt likumdošanas pieņemšanu saistībā ar nodokļu atvieglojumiem, kas veicinātu Latvijai nozīmīgu mākslas priekšmetu nodošanu valstij, tā nodrošinot tiem vietu muzejos.

THE HISTORICAL ASPECTS AND CONTEMPORARY CHALLENGES OF THE LATVIAN ART AND ANTIQUITIES MARKET

Ivonna Veiherte

I have been in the art market since the early 1990s, but currently I am no longer an active participant. First, I must emphasize that there are important differences between the art and antiquities markets in Latvia and elsewhere. Here we do not have either so many world historical objects for offer or buyers who could afford them. The Latvian market is local and, compared to the rest of the world, provincial. No international-level deals take place here. Latvia is definitely not the place where to look for money launderers associated with the art market or even supporters of terrorists. In the world of art and antiquities market Latvia cannot be an equal player.

The distinctive characteristics of the Latvian market are as follows:

- The art market is weak, which is caused by both, a very low purchasing power of the public and its orientation toward a mediocre and decorative supply, and also by the lack of supply that would be of interest to international buyers. Thus, this territory is of no interest to money launderers in terms of investing criminally obtained finances in art.
- It is impossible to prove the origin of most art objects.
- The insignificance of Latvian freeports and duty-free zone in the area of art and antiquities.

Thus, the situation in Latvia is historically, economically, culturally, and mentally different from that in Western Europe or America. The differences in traditions and ways of thinking can also not be ignored. Here they are often still influenced by the Soviet period. Since Latvia joined the European Union, it is subject to the same regulations, and its art and antiquities market is subject to the same suspicions as all developed nations. I must emphasize again, however, that the situation is very different here, both in terms of the value of antique objects and because in Soviet era cultural valuables were both physically destroyed or purposefully devalued.

In Latvia, we do not hear of terrorists or their supporters, and the art market is not even close to being so substantial as to make money launderers consider important investments. Thus, the interest of “suspicious” people in the Latvian art antiquities market is nonexistent. Likewise, obtaining Latvian art and antiques and money laundering with their help is of no interest to cyber criminals. The art and antiquities market demands a more traditionally thinking “launderer”,

particularly in Latvia, which has nothing that would have great value in the world art market. If we think about the correspondence of Western contemporary art to its current prices in many millions and it being an investment opportunity for financing suspicious provenance. In Latvia nothing costs that much.

The purchasing power of the Latvian public is much lower. Those who have money spend it not on art objects but invest it in cars, real estate, prestigious labels, travel (until a year ago!) or expensive accessories. Art and culture are not a popular subject in school and people for whom a valuable art object would be a priority compared to all else that is on offer. I mean that even if such people may not be involved in an entirely above-board business, it would not occur to them that art and antiquities could be a means of laundering money. Legal business involving art object could begin only in the early 1990s. Customers in the 1990s were mostly people with spare cash. About 20-30 years ago they were the last who could “launder” anything in Latvia, even theoretically.

Of course, even now there is a chance that a rich person from Latvia might have bought, say, an Impressionist painting and is keeping it on their yacht or their Côte d’Azur villa, but it certainly has nothing to do with the local dealers. If anyone in Latvia wanted to invest their spare or illegally obtained millions, the investment object would certainly not be art because no art work here costs millions.

A few years ago, an Arab collector was looking for a work by Ilmārs Blumbergs in Latvian galleries but when he found out the price, he was surprised that it was so inexpensive. He had thought that a piece by such a famous Latvian artist should cost at least a million. I could not sell it to him for a million, because no art work here would fetch that price. By this anecdote I simply want to emphasize that, for the time being, Latvia is definitely not a place for either international art investments or any “laundering”.

Latvian history has not spared cultural heritage. During the war, cultural objects were dug into the ground, taken out of the country, or exchanged for food. During the Soviet period, they were purposefully – or out of ignorance – destroyed, scattered, and not appreciated, many were lost forever. Works of art have sometimes ended up with someone by accident, they have often changed hands. This happened particularly soon after the Soviet occupation in 1940 when many were thrown out of their homes, which were taken over by Soviet military or other newcomers. The situation was similar after the war ended. Wars, persecution, and deportations meant that the objects left in apartments were considered “ownerless”, sometimes they were given to a museum, but often became the property of janitors or the new tenants. The Soviet period lasted for 50 years, and it is difficult to fathom what it did to people, their minds and culture. In Latvia, just like in Russia, it was not uncommon to put a gym, a plastics factory or granary in palaces, mansions, and churches.

Albeit history may have been complicated in Western countries and they too have experienced ravages of war cultural treasures and historical traditions have been preserved. There can be no comparison between Latvia and any part

of Europe unaffected by the Soviet system. It is then understandable that the provenance of a work of art in Latvia can be determined with certainty only very rarely. Moreover, a normal collecting tradition has not developed in Latvia, so that the provenance of objects could be traced. Instead, there have been apartment robberies (there is even a book, *The "Legitimate" Robbing of Riga's Apartments, 1944-1949* by Jānis Kalnačs, Neputns, 2017, p. 462) and arrests for "black marketeering" as the Soviet law defined collecting and trading in art works that elsewhere was called trade in antiquities. The legal art market had to be re-developed from scratch, starting from the 1990s.

Given the course of history and the fact that Latvia is a rather young country culturally speaking, cultural artifacts are very rare here. In that sense, again, it cannot be considered a target of money laundering. Most of the objects that were left in Latvia have already shown up, have been catalogued, and very few of them have remained with their original owners or their heirs. Currently, Latvia is a peaceful country, no terrorists live here, and I would be surprised to learn that there is any financing of terrorism going on here. At least they do not show up in the Latvian antiques shops. The antiques dealers are subsisting with some stability, but their supply is mostly objects that cost up to 500 euro, mostly various trinkets. In these shops, people usually buy everyday objects or postcards, or ask for something that could serve as a present in the value of about 50 euro.

The current peculiarity of antiques trading in Latvia is that the shops are a *mélange* of things: junk, fine china, and worthless works by dilettantes are sold side by side with famous classics. No antiques shop in Latvia is elitist: even one that looks that way from a distance and is located in the very center, often the shiny frames are more valuable than the thing they frame. That again means that it is impossible to buy something unknowingly and thereby "launder" illegally obtained finances. One has to be a great expert to be able to orient oneself in all this chaotic mediocre supply. In Latvia trading usually takes place at the "like" – "don't like" level for modest sums, so there is little chance of finding an object suitable for money laundering compared to other countries where objects on supply often cost hundreds of thousands or even millions. Latvia differs from other European or Asian countries in that no important archaeological material and artifacts of ancient civilizations have been found here. There is nothing all that unique and coveted by international collectors. There are objects of local significance and interesting in the Latvian context that sometimes have ended up in private hands.

Latvia has also not become a transit country in the area of art trade as it was hoped by some. Some years ago, a financial institution built a warehouse, complying with the highest world standards, for the storage of artwork. This was done to facilitate the storage of foreign collections and to function similar to a freeport. Yet the bank, whose orientation is toward servicing foreigners, has yet to receive clients and results for this sector of its activities.

With regard to subjecting buyers of art and antiquities to inspections, I would like to state that in Latvia it could be unnecessary, because all money transfers take place through banks and they have already closed – with or without any good reason – all "suspicious" accounts. I think that there would be no reason to inspect and suspect buyers in Latvia. Our country cannot aspire to be an equal to other European Union members as far as the illegal circulation of art objects is concerned. We only see it in movies here! I would suggest that even the owners of galleries and antique shops in the West should not be criminalized – as suggested, within the framework of the conference, by professor Manlio Frigo. All those involved in art trading in Latvia are open to collaborating with the competent authorities. All the relevant regulations are already in place and art and antiquities dealers are ready to fill out the required documents. Yet, the main requirement – the so-called getting to know one's customers, i.e., interrogating them as to where they get their money is most inconvenient. Moreover, because of the transparency of all bank transactions and limiting cash transactions any legalization of criminally obtained money with the help of art objects seems completely impossible.

As I pointed out, in the Latvia of the 1990s most transactions were conducted in cash, and perhaps at that time this topic might have been somewhat relevant. Now that the flow of money can be checked with the help of the banks, it lacks any practical sense, and there is no point in requiring that the dealers of art objects fulfil any additional functions, which would also involve additional resources. As a result of introducing such requirements, the dealers in art works and antiquities are drawn as legal subjects into an area alien to them and forced to fulfil functions in the purview of state institutions. A gallerist or dealer in art objects thus would be required to take on the work of other institutions and services. As opposed to banks, which are already involved in such oversight, art galleries do not work with money but with art. The requirement of a logbook with the names of buyers and the amounts of transactions is logical. The introduction of such logbooks would also benefit the dealers and such information would be useful for data gathering purposes. On the other hand, to ascertain where an individual or a legal person has obtained the means to purchase a work of art should not be the task of galleries or auction houses. A gallery is not an intelligence service but a cultural institution with a completely different specialization. If there are questions, then any institution of financial oversight or the police can find the answers with the help of a logbook much faster and easier.

It should be noted that there is a crucial difference between "legalization of criminally obtained finances" and "suspicious transactions". As stated by the former Chairman of the Latvian Constitutional Court, the so-called suspicious transactions are not criminal until proven to be that instead of each owner of funds having to make excuses about the provenance of their money. Otherwise, when requiring such justification, he said, "we are moving in the direction of

totalitarianism” (*Diena*, December 16, 2019, pp.4-5). Such requirements seem to hark back to the informing we experienced in the Soviet era. Given this historical experience, the public (at least in the post-Soviet sphere) is obviously sensitive to any reminders of it for ethical and moral reasons.

And if I were a buyer, I would be offended and would desist from keeping up my art collecting hobby and this form of investment. People tend to associate a gallery with a place of enjoyment and talking about art and feeling good instead of receiving an interrogating questionnaire along with their cup of coffee. The small clientele we have here in Latvia should not be placed under suspicion and interrogated in this impolite manner. It is an important and sensitive issue. From the psychological viewpoint as well such absolute control and mistrust only create an opposite effect and motivates people to get around it. It is not wise to make a law-abiding dealer to face awkward situations and cause them to feel reluctance to cooperate with government institutions by introducing requirements unsuitable – and thus unreasonable – for a particular region. If banks lose clients by blocking their accounts with or without cause, then dealers in art objects cannot afford anything like that. Given all of the above, it would also be completely unjustified.

That said, several other issues have to be resolved that cause real problems for the Latvian art and antiquities market. Such solutions would also help in the preservation of cultural monuments. These issues are as follows:

- Lack of an organization that would unite art market participants.
- The problem of establishing the actual authenticity of an art work.
- Difficulty in determining the status of a cultural object.
- The lack of tax legislation that would encourage people to donate art and cultural objects to museums.
- Processing permits for taking cultural objects with a certain value out of the country.
- The VAT of 21% applied to imported art objects.

There is a need for an organization of art and antiquities dealers. It would not only help them to organize but also act as a guarantee of their professionalism, honesty, and trustworthiness. There are, however, differences between the gallerists and traders in antiques. Gallerists, i.e., those who not only sell but also hold exhibits, have professional education and they work exclusively with painting and sculpture instead of antiquities as such: they do not accept for commission and do not purchase things like jewelry, furniture, and china figurines which are currently much in demand. Therefore, it is necessary to keep these two areas separate.

It should be noted that sometimes the designation “art and antiquities dealer” is used not only by a whole range of store and gallery owners but also those who

do not intend to legalize their business and do not cooperate with government institutions at all. There are active people who call themselves “collectors” but are actually hunters for paintings and cultural objects, advertise, frequent antique shops, and are busy trying to figure out where and to whom they could sell things for a higher price. They are profiteers who pretend to be collectors and take for a ride people who happen to be in the possession of some object or painting, buying them for a ridiculously low price and then offering them to an antique shop for a maximum amount of money. Thus, there is a great difference between art galleries that exhibit works of currently active artists and antiques shops, which have to deal with such a network of repurchasers.

An organization uniting art and antiquities dealers would bring a greater amount of clarity and responsibility to this system and it would also encourage the owners of art objects to turn to a trustworthy seller.

Currently, all activities in this sector in Latvia are based on the varied amount of knowledge, conscience, and reputation the dealers possess. Strange as it may seem, in this area where trustworthiness is one of the main prerequisites, ethics merit a separate discussion. Every seller that respects themselves and their customers, including an antiques shop owner, will reject either a stolen object or one of dubious authenticity. Since it is the illegal antiques market, where the so-called black-sack-holders are active, where dishonest transactions sometimes take place, by belonging to a professional organization, a dealer would be forced to assume greater responsibility because the risk of being banished for violations of ethics (as happens in other professional associations) would certainly motivate them to not lose their vigilance and decency. The owner of the object for sale would likewise have a clearer choice of partners – both, sellers and buyers. Such an organization uniting art middlemen would act as a suitable negotiation partner to official institutions. I would like to warn against simplistic views of art and antiquities dealers as simple middlemen who receive a commission and sell. Among the documents required from the owner, such as a proof or provenance, an authenticity certificate, and the document of previous removal, are specified in the instructions of The National Heritage Board of Latvia on the procedures for buying cultural objects. Usually, the dealers themselves have to collect all the necessary documents, for they not only have to find a customer but also – and it is an even more involved task – obtain the attribution document and certificate and, if necessary, the permits to take the object in question out of the country. Often the seller wants to sell their object right away and sometimes the dealer has no other choice than to purchase the object and temporarily postpone getting the necessary documents. In cases where works by prominent classics are involved, this process is rather complicated. As I mentioned above, it is very rare that provenance can be checked, usually there is just a story. The collections of objects and paintings have circulated amongst various owners, and the dealers have sometimes even purposefully concealed the origin so that another dealer in tiny

Latvia would not find out about it and get to the piece first. Thus, it is impossible to trace the original provenance.

Theoretically, the Information Center of the Ministry of Interior offers an e-service for determining the status of a cultural object. The dealer supposedly could check the object offered for sale. Yet, at this writing, the photograph site does not function. An icon or a painting is designated as “sought/lost, the date it was lost has been indicated, and a few more pieces of information about it are given. This is not enough to do an exhaustive examination of the object in question.

Some years ago, Guntis Belēvičs, who collected art not only knowledgeably but on a grand scale, exhibited his collection at the National Museum of Art. As he put it, he was motivated to display his collection for public view by shedding light on works that have circulated from owner to owner and authenticity of a concrete work would be confirmed: no one doubts the authenticity of works exhibited at the National Museum. Any buyer should also pay attention to whom they are buying from and ask themselves if the price is not suspiciously low. And they should show their collection, so that any misunderstandings would come to light as soon as possible.

On occasion an illegal provenance of artwork valuable in Latvia comes to light and then the problem is solved to everybody’s satisfaction. For instance, some years ago a painting by Jūlijs Feders that had been deposited with the National Museum during the Second World War and lost turned up in the market from Sweden. The owner, who had inherited the painting, willingly returned it to the Museum. In Latvia, archaeological material is also sometimes illegally obtained, but I have never seen it sold in antiques shops. Fighting such violations and preventing the selling of objects on some shady *Facebook* or *eBay* are within the competence of the police.

A great problem and a headache for any art object dealer has always been recognizing forgeries. Since museums do not provide expert opinions on the authenticity of art objects, investigation and arbitration in such matters are up to some art historians and researchers who work on the oeuvre of a particular author because they have a certain reputation in this area. With their experience and professional knowledge, they determine the authenticity of art objects, mostly paintings, if necessary, turning for advice to other specialists, including chemists.

Findings on the authenticity of art works are currently in great demand. Chaos in painting sales will set in if this moderately occupied niche of private art experts vanishes for some objective reasons. Perhaps it would make sense to organize such a service, including advice and conclusions by competent experts, in a centralized way, in compliance with the law, and by providing the relevant materials and technology to an art institution?

I also have some suggestions for the Latvian police. It should be possible to turn to the police not only in the matter of stolen works but also forgeries being

offered for sale. The police should help involve and educate their officers in art- and antique-related matters. Several years ago, for instance, there was a guy in Riga who made his rounds from institution to institution telling a story about having inherited works by the legendary author of pastels Voldemārs Irbe. One time I managed to catch him red-handed and I called the police. Even though he had all evidence on him, the police let him go because the guy’s only violation supposedly was “trading in an unauthorized place”. So, there is no clarity or consistency in this area.

As refers to obtaining export permits, compared to about ten years ago when it was possible to take care of all necessary formalities relatively quickly, at the moment it may take even up to a week. Observing the export procedure of an important cultural object is logical, and the preparations for such a sale take time. Yet there are cases when a tourist who may have come to Riga for just one day, wants to buy a souvenir, for example, a cup from the 1930s. The UNESCO convention of 1970 states that such objects, even if they are painted by hand, can be taken abroad without any special permits¹. Yet Latvian regulations require that a permit be obtained². Often, obtaining the permit in such cases costs more than the object itself.

There are cases where a person takes a liking to a particular painting, which, if it costs under 500 euro will certainly not be any great cultural treasure but a simple decoration, a souvenir. Theoretically there is the small possibility that during the process of obtaining the permit an important object of cultural heritage is discovered which has ended up in the shop undervalued. However, usually, the buyers leaving Latvia will simply put the smaller objects in their luggage or end up not purchasing them even though there would have been no reason not to give the permit to take them out of the country. The permits are denied only in very special cases. So, I would venture to state that the introduction of too many

1 Editor’s note. For the purposes of Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property 1970 (hereinafter the Convention) the term ‘cultural property’ means property which, on religious or secular grounds, is specifically designated by each State as being of importance for archaeology, pre-history, history, literature, art or science. Article 6 of the Convention provides that the States Parties to this Convention undertake: (a) to introduce an appropriate certificate in which the exporting State would specify that the export of the cultural property in question is authorized. The certificate should accompany all items of cultural property exported in accordance with the regulations; (b) to prohibit the exportation of cultural property from their territory unless accompanied by the above-mentioned export certificate;

2 Republic of Latvia Cabinet Regulation No. 846 Adopted 20 December 2016 Regulations Regarding Exportation of Cultural Monuments, Including State-owned Antiquities, Art and Antique Articles from Latvia and Importation Thereof into Latvia (hereinafter the Regulations). Article 5 of the Regulations provides that the permit is required for the exportation of cultural monuments and the cultural objects which comply with the categories of the cultural objects referred to in Annex 1 to this Regulation. The permit for export from Latvia is required: (a) for objects older than 50 years that are related to the history of Latvian culture - they are created by persons and factories fixed in the index of Latvian art and culture and do not belong to their authors and producers; (b) for items older than 100 years, regardless of their origin; (c) vehicles older than 75 years.

requirements and inconveniences will stimulate not so much an overview or accounting for art objects as simply ignoring the regulations. In any case, it would make sense to introduce a threshold of value, below which the export permit would not be required – 200 or 500 euro, that could still be debated.

There are no obstacles to export a work of art that has been created in the last 50 years. Yet it might be that some works, for instance, ones created by Boriss Bērziņš, Maija Tabaka, or Līvija Endzelīna, are more important than an ashtray from the beginning of the 20th century for which a permit is required. In the late 1980s and in 1990s, whole collections of paintings were taken to the United States, Germany, and elsewhere. In a way, it is a loss to Latvia. On the other hand, many Latvian artists are represented in the important Rutgers University collection and catalogued; at the time, these artists could not even dream of their works being seen by an international audience. Yet these works are no longer in Latvia. The eternal question what is good and what is bad. Now it is important to find and return works important to Latvia. In the 1930s, Johann Walter's works were also taken out but now have been successfully returned to Latvia. Now and again some classical work is found and returned. Relatively often, the works of those Latvian artists who emigrated at the end of the Second World War are also in the offering.

Circulation of cultural objects is necessary and unavoidable. However, a kind of contradiction arises between the need to preserve the cultural heritage in Latvia and the urge to enter the international market and popularize Latvia abroad. For what can be taken out now, will later become cultural heritage anyway; or perhaps it is that already. There is another problem I would like to discuss. An important obstacle is the limited opportunity to bring in cultural objects, including the cultural treasures that at one point ended up abroad. Slapping a 21% customs duty on such works means protecting the Latvian market excessively. Latvian collectors may also want to obtain an interesting work from abroad – it would be to everyone's benefit. Moreover, elsewhere in Europe the customs duty is set at 5%, 7% or 12% of the value.

If we talk about the preservation of cultural treasures, the optimal and safest way is to put them on deposit with a state museum. Perhaps we should encourage the adoption of a law that exists in other countries: giving tax breaks to people who would turn over a work important to Latvia from their private collection to a museum.

To sum up, my suggestions are as follows:

- Consider the possibility of abolishing the questionnaires for buyers.
- As far as export permits, raise the financial value threshold to at least 200 euro.
- Find a common solution for the problem of obtaining an authenticity-document for a cultural object.

- Educate the police and involve them in fighting the forging of art works.
- Promote the development of a professional organization of art and antiquities dealers.
- Substantially lower the VAT for imported art and antiquities.
- Encourage adoption of legislation regarding tax incentives that would facilitate the transfer of significant art objects to the State of Latvia, thereby providing them a place in museums.

EIROPAS SAVIENĪBAS VALSTU LABĀKĀ PRAKSE, REGULĒJOT MĀKSLAS UN ANTIKVĀRO PRIEKŠMETU TIRGU, PAMATOJOTIES UZ ES DIREKTĪVAS 2018/843 GROZĪJUMU IEVIEŠANU

Māra Maija Vēbere
Agnese Černaja

IEVADS

Pētījuma fons, mērķi un jautājumi

2019. gada 29. jūnijā Latvijā stājās spēkā Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanas likuma grozījums, kas noteica, ka no tā brīža personas, kas darbojas mākslas un antikvāro priekšmetu aprītē, ir kļuvušas par šī likuma subjektiem, savukārt Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde – par šo personu uzraudzības un kontroles institūciju. Šo grozījumu pamatā bija Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2018/843 (turpmāk – Direktīva), ar ko tika grozīta Direktīva (ES) 2015/849, kas tika izstrādāta, lai nepieļautu finanšu sistēmas izmantošanu nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanai vai teroristu finansēšanai. Šie grozījumi noteica, ka Direktīvā (ES) 2015/849 minētie noteikumi ir jāievēro arī personām, kas darbojas vai rikojas kā starpnieki mākslas darbu tirdzniecībā.

Latvijā, tāpat kā citās Eiropas valstīs, ir izveidota nacionāla kultūras mantojuma aizsardzības institūcija – Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde (turpmāk – NKMP), kas ir kultūras ministra padotībā esoša tiešās pārvaldes iestāde un īsteno valsts politiku un kontroli kultūras pieminekļu aizsardzībā, veic kultūras mantojuma apzināšanu, izpēti un pieminekļu uzskaiti. Kultūras pieminekļu aizsardzības nozares virsmērķis ir saglabāt kultūras mantojumu kā cilvēka dzīves kvalitātes nozīmīgu faktoru – apzināt, aizsargāt un iekļaut mūsdienu dzīves aprītē materiālo kultūras mantojumu, veicināt sabiedrībā kultūrvēsturisku vērtību izpratni.

Tomēr arvien lielāks drauds kultūras mantojuma jomā kļūst kultūras priekšmetu nelikumīga aprīte. Tās novēršana ir nozīmīgs uzdevums ne tikai valsts mērogā, bet ir arī izaicinājums Eiropas Savienības (turpmāk ES) un globālā līmenī. Lai nepieļautu finanšu sistēmas izmantošanu nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanai vai teroristu finansēšanai, ES normatīvajos aktos tika veikti grozījumi un 2018. gadā pieņemta Piektdārtā direktīva par nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas novēršanu.¹ Šie grozījumi noteica, ka Direktīvā (ES) 2015/849 minētie noteikumi ir jāievēro arī personām, kas darbojas vai rikojas kā starpnieki mākslas darbu tirdzniecībā. Ieviešot šos grozījumus Latvijas tiesību aktos,

1 EIROPAS PARLAMENTA UN PADOMES DIREKTĪVA (ES) 2018/843 (2018. gada 30. maijs), ar ko groza Direktīvu (ES) 2015/849 par to, lai nepieļautu finanšu sistēmas izmantošanu nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanai vai teroristu finansēšanai, un ar ko groza Direktīvas 2009/138/EK un 2013/36/ES

tika veikti grozījumi Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanas (turpmāk NILLTPFN)² likumā. Līdz ar to NKMP kļūst par kultūras priekšmetu aprītes uzraudzības un kontroles institūciju Latvijas Republikā.

NKMP, uzsākot uzraudzības procesu, kas Latvijā bija jāsāk gandrīz no nulles, tika izveidota Kultūras priekšmetu aprītes daļa, piesaistot jaunu profesionāļu vienību, uzsāka sadarbību ar tiesībsargājošām institūcijām, plašākas sabiedrības izpratnes veidošana, kā arī veidots dialogs ar mākslas un antikvāro priekšmetu tirgus dalībniekiem. Sekmējot informētību un veidojot izpratni mākslas un antikvāro priekšmetu tirgus dalībnieku vidū, tika meklēti labākie risinājumi mākslas tirgus regulācijas sistēmas ieviešanai Latvijā. Lai gan NKMP darbinieku pūles vainagojās ar rezultātiem, tomēr vēl bija izaugsmes iespējas un potenciāls uzlabot darbību, īpaši tāpēc, lai nodrošinātu sistēmu, kuras ietvaros uzraudzības process tiktu veikts efektīvi arī ilgtermiņā. No vēlmes izveidot stabilu mākslas tirgus uzraudzības un regulēšanas mehānismu dzima doma par informācijas iegūšanu no citām Eiropas valstīm par viņu veiktajām darbībām un šīs informācijas apkopošanu pētījumā par labāko praksi, lai uzraudzītu un regulētu valsts mākslas tirgu. Pētījuma mērķis ir rast labākos ilgtermiņa risinājumus mākslas un antikvāro priekšmetu tirgus uzraudzībā, ieviešot Direktīvu (ES) 2018/843 un (ES) 2015/849 prasības par nelegāli iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanu mākslas un antikvāro priekšmetu tirgū un šī tirgus dalībnieku darbībā.

Pamatojoties uz šo izvērto mērķi, pētījuma gaitā tika izvērta šādi pētījuma jautājumi:

- Kā valstis ir veikušas direktīvas ieviešanu likumdošanā un valsts pārvaldes sistēmā;
- Kādu likumu ietvaros Direktīva ir ieviesta;
- Kura iestāde valstī uzrauga mākslas un antikvāro priekšmetu dilerus.
- Kādi kontroles pasākumi ir tikuši ieviesti, lai nodrošinātu efektīvāko mākslas tirgus uzraudzību;
- Kādas pamatdarbības veic uzraudzības institūcija/-s;
- Kādi sodi tiek piemēroti direktīvā uzstādīto noteikumu pārkāpējiem.
- Kā ir raksturojams valsts mākslas tirgus – cik aktīvs, plaši pārstāvēts, atvērts pārmaiņām.

Pētījuma ierobežojumi

Lai gan tika atklāti un izpētīti vairāki interesanti Eiropas mākslas tirgus aspekti un efektīvi risinājumi mākslas tirgus regulācijai, pamatojoties uz Direktīvas uzstādītajiem principiem, diemžēl pētījuma procesā bija vairāki ierobežojoši šķēršļi.

Pētījumam tika ievākts nepietiekams daudzums datu no Eiropas valstīm, lai veiktu galējus un konkrētus secinājumus. Auketas, kas tika izsūtītas, ne

2 2019. gada 28. jūnijā Latvijā stājās spēkā Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanas (turpmāk NILLTPFN) likuma grozījums, kas noteica, ka no tā brīža personas, kas darbojas mākslas un antikvāro priekšmetu aprītē, ir kļuvušas par šī likuma subjektiem, savukārt Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde – par šo personu uzraudzītājiem.

vienmēr nonāca pie institūcijām, kuras spēja atbildēt uz pētījuma veidošanai nepieciešamajiem jautājumiem un/vai nespēja norādīt, pie kuras valsts institūcijas ir nepieciešams vērsties. Datu iegūšanu sarežģī Eiropas valstu vai vismaz ES valstu kultūras iestāžu platformas neesamība. Tas liedz efektīvu informācijas apmaiņu starp ES valstu kultūras un/vai atbildīgajām iestādēm. Datu iegūšanas problēma minēta arī vienā no pētījumā izmantotajiem avotiem – Eiropas Komisijas dokumentā “Nelikumīga kultūras preču tirdzniecība Eiropā” (*Illicit trade in cultural goods in Europe*), kas tika publicēts 2019. gadā.

Pētījuma struktūra

Pētījums strukturēts trīs nodaļās. Pirmajā nodaļā apskatīti Eiropas valstu mākslas tirgi, to atšķirības un iespējamā grupēšana. Balstoties uz saņemtajām anketām, 1970. gada UNESCO Konvencijas par kultūras priekšmetu nelikumīgas ieviešanas, izvešanas un īpašumtiesību maiņas aizliegšanu un novēršanu (turpmāk 1970. gada UNESCO Konvencija), dalībvalstu 2019. gada atskaitēm un publiski pieejamās informācijas, apskatīta mākslas tirgu aktivitāte un specifiskās iezīmes, kas ļautu tos grupēt ar mērķi veidot sistemātisku skatījumu uz risinājumu meklēšanu. Tāpat pētījumā tika skatītas noteikto tirgus veidu grupu galvenās problēmas, kas izriet no to specifiskajām iezīmēm.

Otrā pētījuma nodaļa vērsta uz Eiropas valstu likumdošanas un valsts pārvaldes iestāžu, kas atbildīgas par mākslas tirgus uzraudzību, izpēti un analīzi. Dati tika apkopoti, koncentrējoties uz likumu un noteikumu veidiem, kas saistoši mākslas tirgu uzraudzībā un mākslas priekšmetu aprites regulēšanā, kā arī uz to, kuras iestādes atbild par mākslas tirgus uzraudzību katrā Eiropas valstī. Iestādes tika grupētas, lai novērtētu likumdošanas un iestāžu darbības efektivitāti mākslas tirgus uzraudzībā.

Trešajā pētījuma nodaļā apskatītas valstu izmantotās kontroles sistēmas un pasākumi, lai uzraudzītu un regulētu mākslas tirgu. Šajā nodaļā tiek analizēts, kā starp valstu atbildīgajām iestādēm ir sadalīti normatīvajos aktos noteiktie darbības pasākumi un pienākumi, kādi kontroles pasākumi tiek veikti, lai nodrošinātu visefektīvāko mākslas tirgus uzraudzību gan oficiālajiem un reģistrētajiem mākslas dileriem, gan mākslas priekšmetu tirdzniecībai interneta vietnēs, un visbeidzot – kādi sodi tiek piemēroti noteikto likuma noteikumu pārkāpējiem.

Pētījums tiek noslēgts ar informācijas apkopojumu un secinājumiem par iespējamajām labākajām mākslas tirgus uzraudzības metodēm, balstoties uz pašreizējiem piemēriem no valstīm, kur šie mehānismi ir ieviesti.

1. EIROPAS SAVIENĪBAS VALSTU MĀKSLAS TIRGUS SPECIFISKĀS IEZĪMES

ES valstis ir vienotas, bet katras valsts lokālās iezīmes un atšķirības nav noliedzamas. Likumdošana un kontroles pasākumi, kas derēs vienai valstij, nederēs citai. Veicot pētījumu par mākslas tirgus aprites kontroles pasākumiem, ir svarīgi uzsvērt šī tirgus atšķirības. Būtiski ir pielāgot sistēmu valsts vajadzībām un iespējām, nevis mēģināt atrast un izveidot vienu sistēmu, kas derētu visiem, jo tas neveidotu veiksmīgu uzraudzības un aizsardzības mehānismu. Ir vairāki

veidi un kategorijas, kurās ir iespējams dalīt valstis attiecībā uz to mākslas tirgus specifiskajām iezīmēm. Parasti kultūras mantojuma aizsardzības jomā valstis tiek dalītas izcelsmes, tranzīta un galamērķa valstīs. Ir valstis, kuras ietilpst tikai vienā no šīm kategorijām, bet ir arī valstis, kas ietilpst vairākās.

Piemēram, Latvija nav uzskatāma par galamērķa valsti, jo Latvijā nav liels mākslas tirgus, kas piesaista milzīgas naudas plūsmas, tomēr Latvija ir, pirmkārt, izcelsmes valsts, ņemot vērā aktīvo Latvijas teritorijā atrodamo senvietu izlaupišanu un no šīm izlaupišanām iegūto priekšmetu pārdošanu uz valstīm, kas var tikt uzskatītas kā galamērķa valstis, piemēram, Vācija, Lielbritānija, ASV u.c.

Otrkārt, Latvija ir pieskaitāma pie tranzīta valstīm, caur kurām priekšmeti no izcelsmes valstīm nonāk galamērķa valstīs. Šo statusu nodrošina sauszemes robežas, ko Latvija dala ar Krieviju. Pār robežu notiek aktīva kultūras priekšmetu kustība no austrumiem uz rietumiem un no rietumiem uz austrumiem. Pēc NKMP pieejamajiem datiem 2017. gadā izvešanas atļaujas no Latvijas tika visvairāk pieprasītas priekšmetu izvešanai uz Šveici (30), ASV (23) un Krieviju (20), 2018. gadā – Krieviju (34) un Apvienoto Karalisti (26), bet 2019. gadā – Apvienoto Karalisti (226, bet ir jāņem vērā, ka 212 pieteikumi nāca no vienas privātpersonas) un Krieviju (23). Šie fakti izgaismo tranzītu valstu problemātiku. Tādai valstij kā Latvija būtu nepieciešams koncentrēt uzmanību uz kultūras priekšmetiem, kas tiek izvesti, glabāti ostās un brīvēstās un pārvesti caur valsts teritoriju.

Tāpat ir jāuzsver ES valstu mākslas tirgus apjoma atšķirības. Tirgus pieprasījuma specifisko iezīmju dēļ mazākos mākslas tirgos ir pieejams ierobežots mākslas priekšmetu sortiments. Piemēram, Latvijas mākslas tirgū ir pieprasījums pēc Latvijas, Krievijas vai Vācijas teritorijās radītiem mākslas priekšmetiem. Turpretī Francijas vai Šveices mākslas tirgū, kas pēc būtības ir starptautisks, pieprasījums ir pēc lielākas mākslas priekšmetu variācijas. Šīs atšķirības mākslas tirgus struktūrā ir specifiskajās iezīmēs nosaka arī tirgus problēmas un izaicinājumus. Līdz ar to ir nepieciešams rast lokālai videi piemērotus risinājumus.

Līdzīga situācija kā Latvijā ar mākslas tirgus mazo aktivitāti ir novērojama arī Horvātijā un citviet postpadomju valstīs. Tas skaidrojams ar sabiedrības mazo pirktspēju un padomju laikā ražoto priekšmetu nelielo vērtību. Šādām valstīm, tāpat kā Latvijai, ir nepieciešams koncentrēties uz sava arheoloģiskā mantojuma saglabāšanu un tirgus kontroli, kā arī uz kultūras priekšmetu tranzīta – izvešanas un ieviešanas – aktīvu uzraudzību. Īpaša uzmanība jāvērs uz tranzīta uzraudzību, jo vāja uzraudzība var radīt labvēlīgu augsni noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas shēmām.

Citādāka situācija ir Centrāleiropas valstīs – Vācijā, Francijā, Lielbritānijā un Austrijā. Tajās ir ievērojami lielāks mākslas tirgus, kas sastāv no liela tirgus dalībnieku un starptautisko pircēju skaita, kā arī no augstas sabiedrības kopējās pirktspējas. Šādu valstu mākslas tirgu galvenās problēmas ir nevis priekšmetu izvešana vai arheoloģiskā materiāla saglabāšana, bet gan kultūras priekšmetu ieviešanas un iekšējā mākslas tirgus uzraudzības pārvaldība. Šādā tirgū uzraudzības koncentrācijai ir jābūt vērstai uz iekšējiem mākslas tirgus pārbaudes mehānismiem, lai nodrošinātu, ka priekšmeti, kas tiek ievesti un pārdoti, nav zagti, nelikumīgi arheoloģiski izrakti vai nav iesaistīti noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas un pārdošanas shēmā.

Ir arī valstis, kā Itālija un Spānija, kuras ir izcelsmes, galamērķa un tranzīta valstis vai tikai izcelsmes un galamērķa valstis. Tās ir valstis ar bagātu kultūras mantojumu un iespaidīga apjoma arheoloģisko materiālu, kas ir ļoti vērtīgs mākslas tirgus aprītē. Šīs ir valstis, kurām veiksmīgākais risinājums ir ieviest specializētas kultūras priekšmetu aprites un kultūras mantojuma aizsardzības iestādes, kuras spētu apvienot darbu gan regulācijā, gan aizsargāšanā. Gan Itālijā, gan Spānijā ir specializētas policijas vienības, kas veic šos pasākumus. Ņemot vērā, ka darbību apjoms, kas šādām valstīm ir jāveic kultūras priekšmetu aprites uzraudzībā, ir ļoti apjomīgs, tad tām arī ir jāiegulda lielāki resursi, lai cīnītos ar nelegālajām darbībām, kas saistītas ar kultūras priekšmetiem. Līdzīga veida uzraudzības pasākumus būtu vēlams ieviest arī valstīs, kurās varbūt nav tik apjomīgs iekšējais likumīgais mākslas tirgus, bet to teritorijās ir atrodams mākslas tirgus aprītē ļoti vērtīgs arheoloģiskais kultūras mantojums. Šīs ir valstis, kurām vēlams koncentrēt spēkus un valsts iestāžu kapacitāti uz priekšmetu izvešanu, nelegālā arheoloģiskā mākslas tirgus apkarošānu un arheoloģisko pieminekļu aizsardzību un uzraudzību. Šādas valstis ir, piemēram, Grieķija un Kipra.

Tāpat, apskatot iegūtos datus no "UNESCO Dalībvalstu un līgumvalstu 2019. gada nacionālās atskaites par pasākumiem, kas veikti, piemērojot Konvenciju" (*UNESCO National Reports by States Parties and other Member States on measures taken in application of the Convention of 2019*),³ secināms, ka Eiropas valstīm sadarbība ar tirgus dalībniekiem notiek salīdzinoši veiksmīgi. Izņēmums ir Vācija, kas norāda, ka sadarbība ar mākslas tirgu ir ievērojama problēma (*considerable challenge*). Lielākoties valstis norāda, ka tā ir neliela problēma (*somewhat of a challenge*). Valstis ziņojumu aptaujās lielākoties norāda, ka tieši tā iemesla dēļ, ka darbības interneta vidē netiek regulētas, rodas lielākās problēmas. Valstis novērtēja nepietiekamu interneta vietņu regulāciju kā lielu problēmu vai ievērojamu problēmu (*major challenge, considerable challenge*). Tas norāda, ka mākslas tirgus aprīte strauji pāriet no klātienē darbībām uz virtuālo vidi, kas ir īpaši saasinājies kopš COVID-19 pandēmijas sākuma, jo, lai jebkāda tirdzniecības darbība ekonomiski izdzīvotu šajā periodā, tai jāpāriet uz virtuālo vidi, un tas attiecas arī uz kultūras un mākslas priekšmetu tirgu. Līdz ar to valstīm ir nepieciešams izpētīt lokālā mākslas tirgus aprīti un darbību apjomu interneta vidē, veicot uzraudzības pasākumus.

2. VALSTS PĀRVALDE UN LIKUMDOŠANA MĀKSLAS TIRGUS UZRAUDZĪBAI

Pēc Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas (ES) 2018/843 pieņemšanas Eiropā bija valstis, kurām jau bija attīstītas iestrādnes kultūras un mākslas priekšmetu tirgus uzraudzībā, taču bija arī valstis, kurām tās bija daudz primitīvākā līmenī vai nebija vispār. Tas bija atkarīgs no valsts iepriekšējās pieredzes kultūras un mākslas priekšmetu aprites uzraudzībā. Uzsvars likumdošanas pilnveidei kultūras priekšmetu aprites uzraudzībā tiek likts tajās jomās, kuras ir smagāk skartas. Šeit būtiska bija katrā valstī esošā likumdošanas bāze, kas bija saistīta ar

³ <https://en.unesco.org/news/2019-national-reports-states-parties-and-other-member-states-measures-taken-application>

valsts kultūras mantojuma aizsardzību, kultūras priekšmetu izvešanu, ieviešanu un tranzītu, kā arī ar komercdarbības reģistrāciju, īpaši gadījumos ar lietotu un/vai mazlietotu preču tirdzniecību (piemēram, lombardi). Valstīs, kurām lielākās problēmas sagādāja lokālā kultūras mantojuma aizsardzība, laika gaitā attīstījās stingrāki un efektīvāki kultūras pieminekļu un kultūras mantojuma aizsardzības likumi, kā arī likumi, kas saistīti ar šāda mantojuma izvešanu, bet valstīm, kurām ir lielāki un uz starptautisko aprīti vērsti kultūras un mākslas priekšmetu tirgi, attīstījās stingrāki un efektīvāki mākslas tirgus uzraudzības likumi.

Aptaujātās valstis NKMP anketās norādīja, ka noteikumi par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanu tiek apkopoti atsevišķā likumā ar šādu pašu vai līdzīgu nosaukumu. No aptaujātajām valstīm **Horvātija** direktīvu ir pieņēmusi ar nosaukumu "*Anti Money Laundering and Terrorist Financing Act (Official Gazette No. 108/17)*", **Nīderlande** – "*Money Laundering and Terrorist Financing (Prevention) Act (Wwft)*", bet **Spānija** vēl nav ieviesusi Direktīvu 2018/843, lai gan ir ieviesusi tās priekšgājēju – Direktīvu 2015/849 – likumdošanas aktā ar nosaukumu "*Act Royal Decree-Law 11/2018 of Transposition of Directive 2015/849*". **Zviedrija** Direktīvu 2015/849 ir ieviesusi likumdošanas aktā ar nosaukumu "*2017:630 Act on Measures against Money Laundering and Terrorist Financing*", "*Gov. Regulation 2009:92 on Measures against Money Laundering and Terrorist Financing*" un "*2017:631 Act on the Registration of Beneficial Ownership*", bet šie likumi un regulējumi tika pielāgoti attiecībā uz Direktīvu 2018/843, un grozījumi stājās spēkā 2020. gada 1. augustā. Tāpat no aptaujām noskaidrojām, ka **Austrija** COVID-19 krīzes dēļ kavējas ar direktīvas ieviešanu savā likumdošanā, bet mākslas tirgus un tajā iesaistīto personu regulācija ir noteikta jau šobrīd likumdošanas aktā ar nosaukumu "*Trade Act 1994 (Gewerbeordnung 1994) Federal Law Gazette Nr. 194/1994*", kurā tiks veikti grozījumi, lai pielāgotu Direktīvai 2018/843.

Līdz ar to secināms, ka valstis Direktīvu 2018/843 ievieš jau esošā Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanas likumā, kas jau iepriekš tika izstrādāts Direktīvas 2015/849 īstenošanai, veicot tikai nepieciešamos likuma grozījumus un papildinājumus. Latvijā Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas likums tika pieņemts 2008. gada 17. jūlijā, un, mainoties ES direktīvām, likumā tika veikti grozījumi. Pēdējie grozījumi, kuros arī tika ietvertas Direktīvas 2018/843 izmaiņas, stājās spēkā 2019. gada 29. jūnijā. No šīs dienas Latvijā personas, kas darbojas mākslas un antikvāro priekšmetu aprītē, kļuva par šī likuma subjektiem. Papildus izmaiņām likumā valstis nosaka, kuras valsts institūcijas atbildēs par šo jauno vai jau iepriekš ieviesto likuma prasību ievērošanas uzraudzību. Latvijas gadījumā likuma prasību izpildi personām, kas darbojas mākslas un antikvāro priekšmetu aprītē, uzrauga Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde. Jāņem vērā, ka kultūras priekšmetu izvešanas atļauju izsniegšanā NKMP ir galvenais pārbaudes un filtra mehānisms, kas nodrošina, lai no Latvijas Republikas netiktu izvesti nelikumīgi iegūti, zagti, noziedzīgās darbībās iesaistīti kultūras priekšmeti. Esot ciešākā saiknē ar personām, kuras darbojas mākslas priekšmetu aprītē, bija tikai likumsakarīgi, ka NKMP tika uzticēta šo personu uzraudzība plašākā apmērā. NKMP jaunie pienākumi ietver likuma subjektu saraksta uzturēšanu,

klātienē un neklātienē pārbaudītu veikšanu, interneta monitoringu, sabiedrības un mākslas tirgus dalībnieku izglītošanu.

Atšķirīga prakse vērojama aptaujātajās valstīs, kur nevienā valstī nebija sistēma, kurā konkrētās valsts Nacionālā mantojuma pārvalde, Pieminekļu inspekcija vai Kultūras ministrija, vai kāda tai pakļauta iestāde veica lielāko daļu mākslas tirgus uzraudzības pasākumu. **Austrijā** personas, kuras darbojas mākslas priekšmetu apritē, uzrauga vietējās tirdzniecības iestādes (*Bezirksverwaltungsbehörde/Städte mit eigenem Statut*). Šīs iestādes atrodas reģionu gubernatoru un Ekonomikas un digitālo lietu ministrijas pakļautībā. **Horvātijā** primāri par NILLTPFN jautājumiem atbild Finanšu ministrija un Finanšu izlūkošanas dienests, bet atsevišķos uzraudzības mehānismos iesaistās arī citas iestādes, kā, piemēram, Kultūras ministrija. **Nīderlandē** par to atbild speciāli izveidota NILLTPFN nodaļa Nodokļu un muitas administrācijā (BTWwft). Līdzīgi arī **Spānijā** ir atsevišķa iestāde, kas atbild par NILLTPFN jomu – Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un naudas pirkāpumu novēršanas komisijas izpilddienests (SEPBLAC). Tomēr papildus tam atsevišķos aspektos iesaistās arī Tieslietu ministrija un Kultūras ministrija, kā arī Spānijā ir atsevišķa policijas vienība, kas, tāpat kā Itālijā, specializējas valsts kultūras mantojuma aizsardzībā.

Atsevišķi vairākām valstīm ir arī specializētas policijas vienības vai policijas nodaļas, kas atbild par noziegumiem pret mākslas priekšmetiem un kultūras mantojumu. Eiropā šādas valstis ir Itālija, Spānija, Beļģija, Bulgārija, Kipra, Vācija, Grieķija, Ungārija, Īrija, Lietuva, Nīderlande, Polija.⁴ Lielākās no šādām vienībām ir Itālijas *Carabinieri* – specializēta policijas vienība, kas ir pakļauta Itālijas Kultūras ministrijai. Tāpat arī Spānijā ir specializēta operāciju vienība – *Guardia Civil*, kas sadarbojas ar Kultūras ministriju. Šīs vienības specializējas kultūras mantojuma aizsardzībā, kā arī tās ir atbildīgas par jebkuru noziegumu izmeklēšanu, kas saistīts ar kultūras vērtībām, tostarp ar mākslas zādzību, laupīšanu un kultūras preču nelikumīgu tirdzniecību, krāpšanos ar mākslas darbiem un viltojumiem.

Tātad kopumā valstis izvēlas sadalīt daudzos Direktīvā uzstādītos uzraudzības pienākumus vairākām valsts pārvaldes iestādēm, nevis uzticēt vienai iestādei lielāko daļu vai arī visus pienākumus. Pret kultūras priekšmetu apriti attiecas tāpat kā pret jebkuru citu preču tirdzniecību, tikai pievienojot specifiskās prasības attiecībā uz priekšmeta provenanses un izcelsmes dokumentiem. Ļoti veiksmīgi kultūras un mākslas priekšmetu aprites tirgus uzraudzības sistēma strādā valstīs, kas ir izvēlējušās Direktīvas prasības ieviest nevis vienā NILLTPFN likumā, bet gan iestrādāt tās dažādos tirdzniecības uzraudzības un kontroles tiesību aktos, kas ietver šīs prasības jau esošā mehānismā, nevis ievieto tās sistēmā, kas vēl nefunkcionē.

3. KONTROLES PASĀKUMI MĀKSLAS TIRGUS REGULĒŠANAI

Papildus likumdošanas uzstādītajiem pienākumiem un valsts pārvaldes sistēmu uzraudzībai, valstīs tiek īstenoti vairāki kontroles pasākumi, lai nodrošinātu efektīvāko mākslas tirgus uzraudzību. Šajos pasākumos var ietilpt gan konkrētas kontroles funkcijas, kā klātienē un neklātienē pārbaudes vai

⁴ <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/illicit-traffic-of-cultural-property/partnerships/specialized-police-forces/>

interneta vietņu uzraudzību, gan papildu tiesību akti, informatīvie un izglītojošie pasākumi sabiedrībai, tiesībsargājošām iestādēm, uzraudzības un kontroles iestāžu darbiniekiem u.c.

Kontroles pasākumos ir jāietilpst likuma subjektu noteikšanas mehānismam, lai būtu iespējams uzturēt sarakstu ar uzraugāmajām juridiskajām personām. Latvijā šāda mehānisma nav, jo, lai gan Uzņēmumu reģistrā ir atsevišķa kategorija “Antikvārie priekšmeti”, tomēr, veicot likuma subjektu saraksta izveidi, pārvaldes darbinieki saskārās ar problēmu, ka ne visas personas, kuras darbojas mākslas priekšmetu apritē, norāda, ka tās darbojas šajā jomā. Bieži vien šī darbība tiek definēta kā “lietotu un/vai mazlietotu preču tirdzniecība”, kas rada problēmas saraksta uzturēšanā.

Šādu problēmu ļoti veiksmīgi izskauž Zviedrijas sistēma, kur, pamatojoties uz “*Act (1999:271) on trade in second-hand goods*”,⁵ personām, kas darbojas mākslas un antikvāro priekšmetu tirdzniecībā, ir pienākums reģistrēt senlietu un kultūras preču tirdzniecības darbību Valsts policijā. Tirdzniecība nevar tikt uzsākta, kamēr juridiskā persona nav reģistrēta policijā.

Šobrīd NKMP kā vienu no variantiem uzskaitīšanas un uzraudzības nodrošināšanā apsver mākslas un antikvāro priekšmetu apritē darbojošos personu reģistrācijas vai licencēšanas iespējas, tomēr aptaujātajās valstīs lielākoties nav ieviestas šādas opcijas, vai arī, ja ir, tad nav sīkāka informācija par to, kā tas izpaužas un cik veiksmīgi tas strādā. Tādējādi ir grūti izvērtēt šāda risinājuma efektivitāti. Tomēr, skatoties uz finanšu un banku uzraudzības sektoru, kura darbības pamatā ir licencēšana, tas varētu būt arī ļoti efektīvs uzraudzības mehānisms kultūras un mākslas priekšmetu apritē. Ne vienmēr brīdinājumi un soda naudas ir efektīvi sodīšanas mehānismi, bet licences atņemšana un piespiedu darbības pārtraukšana par atkārtotiem pirkāpumiem vai ļoti smagām pretlikumīgām darbībām ar kultūras un mākslas priekšmetiem gan varētu būt iedarbīgs mehānisms. Šādu variantu NKMP izsūtītajā aptaujā ir minējusi Spānija, kurā to personu, kas darbojas mākslas priekšmetu apritē, licencēšana ir Ekonomikas ministrijas kompetencē, kas atbild par fiskālo nodokļu iekasēšanu, un Komerministrijas kompetencē, kas atbild par tirdzniecību. Diemžēl sīkāku informāciju aptauja nesniedz.

Otrs variants ir reģistrēt kultūras un mākslas tirgū darbojošās personas. Šāda prakse tiek piemērota Zviedrijā, bet tas attiecas uz visām precēm, kas atbilst kategorijai “lietotas preces”. Īpašs gadījums ir Horvātijā, kur fiziskām un juridiskām personām, kas veic darbību ar kustamām kultūras precēm un citiem kultūras priekšmetiem, kuriem ir mākslinieciska, vēsturiska, arheoloģiska un cita vērtība, ir pienākums iesniegt reģistrācijas pieprasījumu Kultūras ministrijas reģistrā un glabāt pirkšanas un pārdošanas dokumentus. Uzskaites mērķis ir novērst nelikumīgas darbības kultūras preču tirdzniecībā.

Pamata kontroles mehānisms ietver arī vienkāršus informēšanas pasākumus. “UNESCO Dalībvalstu un līgumvalstu 2019. gada nacionālās atskaites par pasākumiem, kas veikti, piemērojot Konvenciju” (*UNESCO National Reports by States Parties and other Member States on measures taken in application of the*

⁵ https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-1999271-om-handel-med-begagnade-varor_sfs-1999-271

Convention of 2019)⁶ aptaujātās Eiropas valstis norāda, ka sabiedrības nezināšana (*lack of public awareness*) rada problēmas. Polija un Portugāle norāda, ka tā ir liela problēma (*a major challenge*), tomēr reti kura no aptaujātajām valstīm norāda, ka sabiedrības izpratnes veidošana un izglītošana ir viens no uzraugošo iestāžu pienākumiem, vairāk koncentrējoties uz likuma subjektu un retāk uz tiesībsargājošo iestāžu informēšanu un izglītošanu. Neilgajā praksē NKMP ir novērojusi, cik izteikti nepieciešama ir sabiedrības informēšana un procesu izskaidrošana. Liela nozīme ir izpratnes veicināšanai, skaidrojot likumus un to grozījumus. Ļoti daudz, īpaši Latvijas arheoloģiskā mantojuma aizsardzības jomā, NKMP ir nācies saskarties ar personām un likuma pārkāpējiem, kas attaisno veiktās darbības ar normatīvo aktu nezināšanu. Tāpat ir svarīga tiesībsargājošo iestāžu darbinieku apmācīšana kultūras priekšmetu aizsardzības jomā. Tas ir it īpaši svarīgi valsts muitas darbiniekiem, kuri ir viens no “filtra mehānismiem”, nepieļaujot nelegāli iegūtiem, zagtiem priekšmetiem vai arī priekšmetiem, kas tiek izmantoti nelikumīgās darbībās, izklūt no valsts un nonākt pasaules mākslas tirgū. Pretējā gadījumā uzdevums regulēt, pārtvert un atgūt kultūras priekšmetus kļūst nesamērojami grūtāks.

Lai veiktu sabiedrības informēšanu un izglītošanu, kampaņas metode ir vērtējama kā atbilstošākā, jo ar tās palīdzību var efektīvi uzrunāt sabiedrību, iekļaujot informāciju arī skolas mācību programmā. Svarīgāko informāciju ir nepieciešams izplatīt plašsaziņas medijos, jo uzraudzības iestādes iespējas sasniegt plašāku auditoriju ar saviem sociālajiem medijiem un interneta vietni ir ierobežotas. Visticamāk iestādes sociālos tīklus apmeklēs tikai personas, kas konkrēto informāciju jau zina. Tāpat ļoti vērtīgi ir informatīvie materiāli, ko var izmantot gan drukātā, gan elektroniskā formātā. Tiesībsargājošām iestādēm visefektīvāk būtu izveidot semināru programmu un lekciju ciklu, informējot šo iestāžu darbiniekus par pamatjautājumiem, kurus nepieciešams zināt. NKMP papildus semināru programmas veidošanai ir izstrādājusi kultūras priekšmetu atpazīšanas informatīvo materiālu Muitas, Robežsardzes un Pasta darbiniekiem, aprakstot aizsargājamo kultūras priekšmetu pazīmes un apdraudētāko kultūras priekšmetu kategorijas. Sadarbības sekmēšanai būtu vēlams arī starpresoru vienošanās, kas nodrošinātu nepārtrauktu saikni starp iestādēm un veicinātu informācijas pēctecību, mainoties iestāžu personālam.

Tāpat arī “UNESCO Nacionālajās atskaitēs” Eiropas valstis ir norādījušas, ka interneta vides regulējuma trūkums rada lielākas problēmas, tomēr valstis, neskatoties uz lielajiem draudiem, kas rodas neregulētas, plašas digitālās telpas dēļ, neveic nepieciešamās darbības, lai pilnvērtīgi un efektīvi šo telpu uzraudzītu. “UNESCO Nacionālajās atskaitēs” norādīts, ka ir ļoti maz Eiropas valstu, kas uz jautājumu, vai tās regulē kultūras priekšmetu tirdzniecību internetā, atbild apstiprinoši. Tādas valstis ir, piemēram, Vācija, Austrija un Lietuva. Vairāk valstu atbild pozitīvi uz jautājumu, vai tās ir slēgušas atsevišķas vienošanās ar interneta platformām, kas ir vērtējama kā labā prakse. Latvijā šāda vienošanās ir noslēgta ar Valsts policiju.

Kopumā valstis turas pie pamata kontroles mehānismiem tādiem kā klātienē un neklātienē pārbaudes, muitas uzraudzība un padziļinātās pārbaudes pie

⁶ <https://en.unesco.org/news/2019-national-reports-states-parties-and-other-member-states-measures-taken-application>

izvešanas atļauju izsniegšanas. Mazāk uzmanība tiek pievērsta mākslas un antikvāro priekšmetu aprītē darbojošos personu reģistrācijai vai licencēšanai, kas, pamatojoties uz veiksmīgo pieredzi finanšu un banku sektorā, varētu būt ļoti efektīvs kontroles mehānisms. Tāpat “UNESCO Nacionālās atskaites” valstis ir norādījušas, ka lielas problēmas sagādā interneta vietņu regulēšana un sabiedrības un tiesībsargājošo iestāžu darbinieku nezināšana un neinformētība, tomēr diezgan maz valstu uzsver nepieciešamību to labot kontroles mehānismos.

SECINĀJUMI UN IETEIKUMI

Lai gan ES valstis ir vienotas, tās savā ekonomikā un struktūrā krasi atšķiras. Kontroles mehānismi, kas derēs vienai valstij, nederēs citai un otrādi, līdz ar to, lai gan Direktīvas prasības ir vienas, katrai valstij, pamatojoties uz lokālās vides iezīmēm un ņemot vērā, vai tā ir izcelsmes, tranzīta vai galamērķa valsts, ir jāpielāgo, kurā jomā likumus un kontroles mehānismus nepieciešams pastiprināt. Parasti valstīm, kurām ir lielākas problēmas kādā no trim nosauktajām jomām – valsts kultūras pieminekļu un priekšmetu saglabāšanas jomā, kultūras priekšmetu izvešanas, ieviešanas un tranzīta jomā, vai kultūras priekšmetu tirdzniecības uzraudzības jomā, ir arī stingrāka likumdošana tajās, tomēr, lai cik ilggadēja pieredze valstij būtu kādā no šīm jomām, noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanas likums rada papildu uzraudzības aspektus, kuriem ikvienai Eiropas valstij būtu jāpievērš uzmanība, līdz ar to viena pareizā uzraudzības sistēma nav un katrai valstij ir jāpastiprina uzraudzība atbilstoši lokālās vides specifiskajām iezīmēm.

Valstīm, kas pamatā ir izcelsmes valstis, jākoncentrējas, pirmkārt, uz likumdošanu, kas ir vērsta uz kultūras mantojuma aizsardzību, nosakot stingrākus sodu noziedzīgām darbībām. Otrkārt, jāveic sabiedrības izpratnes veidošanas pasākumi par kultūras mantojuma aizsardzību, iekļaujot informāciju arī skolas mācību programmā un koncentrējoties uz dārgumu medniekiem, mantrāčiem, metāldetektoru lietotājiem, stingri skaidrojot, kas ir un kas nav atļauts, un precizējot, kuras darbības ir sodāmas un kuras nē. Treškārt, veidot ciešu sadarbību ar un starp tiesībsargājošām iestādēm, attīstot sadarbības un filtrēšanas sistēmu, kas ļautu efektīvāk priekšmetu izvešanā no valsts pārtvert pārkāpumus, kas saistīti ar kultūras mantojumu. Jāņem vērā, ka lielāko daļu nelegāli izraktos un nozagtos kultūras priekšmetus izved no izcelsmes valsts, lai tālāk tos pārdotu galamērķa valstīs, kurās pieejams daudz lielāks un starptautisks mākslas tirgus. Ceturtkārt, ir jāveic gan tiesībsargājošo iestāžu darbinieku, gan tiesnešu un prokuroru izglītošana kultūras mantojuma aizsardzības jomā, ņemot vērā jomas specifiskās iezīmes.

Valstīm, kas pamatā ir tranzīta valstis, jākoncentrējas, pirmkārt, uz stingras likumdošanas izveidošanu preču pārvadājumu un izvešanas atļauju izsniegšanas jautājumos. Otrkārt, ir jāveido aktīva sadarbība ar un starp tiesībsargājošām iestādēm, veidojot sadarbības un filtrēšanas sistēmu, lai pārtvertu nelikumīgi ievestus, zagtus vai nelikumīgās darbībās iesaistītus kultūras priekšmetus, pirms tie tiek izvesti ārpus valsts robežām. Treškārt, jāveic pastiprināta glabāšanas iestāžu – īpaši ostu un brīvistu – uzraudzība, iesaistot Muitas pārvaldi un Valsts policiju. Ceturtkārt, ir jāveic atbilstošo uzraugošo iestāžu darbinieku, īpaši to,

kuri saistīti ar izvešanas atļauju izsniegšanu, izglītošana par ES un trešo valstu kultūras priekšmetu izvešanas noteikumiem.

Valstīm, kas pamatā ir galamērķa valstis, jākoncentrējas, pirmkārt, uz iekšējā mākslas tirgus regulāciju, īpaši izsoļu namiem, uzsverot īpašumtiesību un provenanses dokumentu sakārtošanu pārdošanā un/vai izsolīšanā esošajiem kultūras priekšmetiem, īpašiem arheoloģiskajiem kultūras priekšmetiem, un ieviešot stingrākus likumdošanas sodus personām, kuras darbojas ar nelegāli iegūtiem, zagtiem vai nelikumīgās (īpaši NILLTPF) darbībās iesaistītiem kultūras priekšmetiem. Otrkārt, veikt ieviesto kultūras priekšmetu pastiprinātu kontroli un uzraudzību. Treškārt, veikt pastiprinātu glabāšanas iestāžu – īpaši ostu un brīvostu – uzraudzību.

Arvien vairāk tirdzniecība jebkurā jomā tiek īstenota interneta vidē, un kultūras priekšmetu aprīte nav izņēmums. Jau pirms COVID-19 pandēmijas mākslas tirgus bija ļoti dinamisks interneta vietnēs, bet pandēmijas iespaidā paredzams, ka tas notiks arvien lielākos apjomos. Līdz ar to ir jāveic aktīvāks interneta vietņu monitorings un uzraudzība. Visefektīvāk būtu noslēgt ES līmenī starpresoru vienošanos ar lielākajiem interneta pārdošanas vietņu uzturētājiem, kā *Ebay.com* un *Etsy.com*, par brīdinājumu izvietošanu interneta vietnē par senlietu iegādāšanos, uzsverot nepieciešamību pieprasīt pārdevējiem provenanses un īpašumtiesību pierādījumus, pirms pircējs iegādājas kultūras priekšmetu, īpaši arheoloģisku senlietu. Tāpat lielas problēmas ES un globālā līmenī raisa komunikācijas platformas, kontaktinformācijas vai komunikācijas kanālu trūkums, kas nodrošinātu tiešu saziņu un informācijas apmaiņu starp uzraugošajām iestādēm par kultūras priekšmetu aprīti, valstu izvešanas atļauju nosacījumiem attiecībā uz kultūras priekšmetiem un vispārēju komunikāciju. Tādējādi būtu iespējams efektīvāk regulēt kopējo ES mākslas tirgu, veidojot vienotu izpratni par veicamajām kultūras un mākslas tirgus aprītes uzraudzības darbībām.

BEST PRACTICES OF THE EUROPEAN UNION COUNTRIES IN REGULATING INTERNAL NATIONAL ART AND ANTIQUES MARKET, BASED ON THE INTRODUCTION OF THE AMENDMENT TO EU DIRECTIVE 2018/843

Māra Maija Vēbere
Agnese Černaja

INTRODUCTION

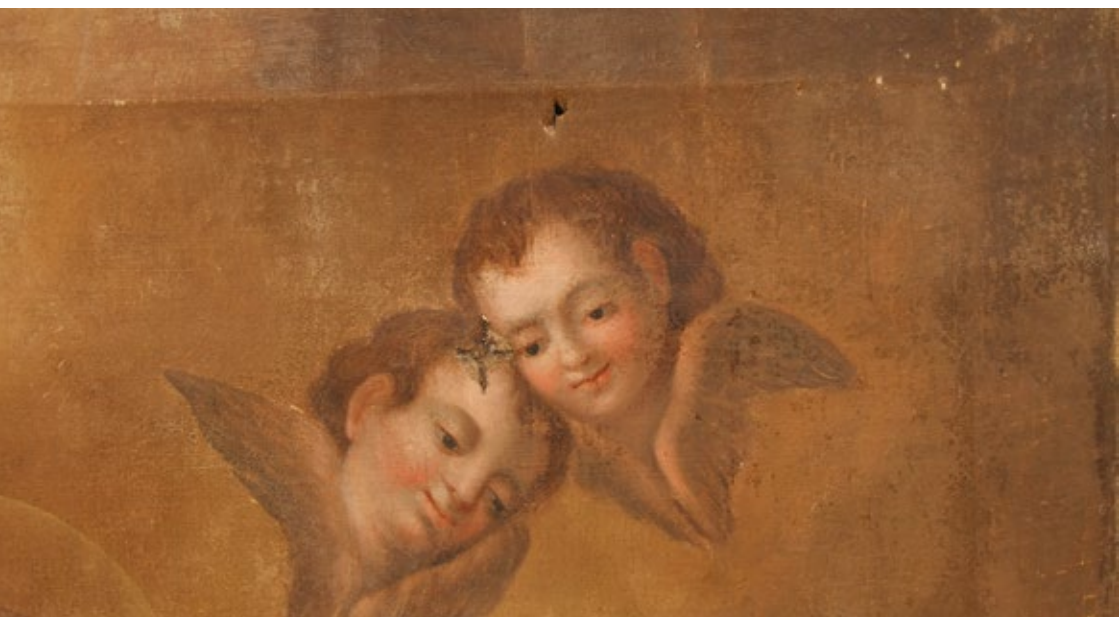
The Background, Objectives and Issues of the Research

An amendment to the Law on the Prevention of Money Laundering and Terrorism and Proliferation Financing came into effect in Latvia on 28th June 2019, which determined that from then on persons trading in art and antiques have become subject to this law and that the National Heritage Board of Latvia (hereinafter – NHBL) shall act as supervisors of these persons. These amendments were based on Directive (EU) 2018/843 of the European Parliament and of the Council, amending Directive (EU) 2015/849, which was designed to prevent the use of the financial system for money laundering or terrorist financing. These amendments provided that the regulations laid down in Directive (EU) 2015/849 should also be observed by persons trading or acting as intermediaries in the trade of artwork.

In Latvia, as in other European countries, an institution for the protection of national cultural heritage was created – NHBL, which is an institution directly subordinate to the Minister for Culture, which implements national policy and control in the protection of cultural monuments, and shall carry out the identification, research and accounting of cultural monuments. The overarching objective in the protection of cultural monuments area is to preserve cultural heritage as an important factor in the quality of human life – to gather information about, protect and incorporate material cultural heritage into our daily lives, and to facilitate an understanding of cultural and historical values within society.

However, the illegal movement of cultural objects is becoming an increasing threat to cultural heritage. Its prevention is an important theme, not only at the national level, but also as a challenge at the level of the European Union (hereinafter EU) and globally. Amendments were made to EU normative acts, and the Fifth Directive on the Prevention of Money Laundering was adopted in 2018¹ to prevent the use of the financial system for money laundering or for the

¹ DIRECTIVE (EU) 2018/843 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL (30TH May 2018), which amended Directive (EU) 2015/849 for the prevention of the use of the financial system for money laundering or the financing of terrorism, and which amends

financing of terrorism. These amendments provided that the regulations outlined in Directive (EU) 2015/849 should also be observed by persons trading or acting as intermediaries in the trade of works of art. Amendments were made to the Law on the Prevention of Money Laundering and Terrorism and Proliferation Financing (hereinafter PMLPTF)² to introduce these amendments into Latvian legislation. Consequently, the NHBL became the monitoring and control authority for the circulation of cultural objects in the Republic of Latvia.

On commencing its process of monitoring, which in the situation of Latvia had to be started almost entirely from zero, the NHBL created a Department of the Circulation of Cultural Objects, with the engagement of a new team of professionals, the cooperation of law enforcement authorities, raising awareness in the community, as well as developing a dialogue with participants in the art and antiques market. The best solutions were sought for introduction of a system of regulation for the art market in Latvia to facilitate information and create an understanding among participants in the art and antiques market. And even though the efforts of the employees of the NHBL provided results, there was still room for growth and ways of improving their operations, particularly so that a system could be provided, within the framework of which, the monitoring process would be undertaken effectively in the long term as well. An idea was born from the desire to create a stable monitoring and regulation mechanism for the art market, to obtain information from other European countries about the activities that they had undertaken and to collate this information in research about the best practices to monitor and regulate national art market. The goal of the research was to find the best long-term solutions for monitoring the art and antiques market by introducing the requirements of Directive (EU) 2018/843 and (EU) 2015/849 on the prevention of money laundering and terrorism and proliferation financing in the art and antique market and in the operations of the participants in this market.

The following topics were selected during the course of the research and analysis, based on the selected goal:

- How have countries implemented the introduction of the Directive in their legislation and their state administration system?
- Within the framework of which laws has the Directive been introduced?
- Which authority monitors the art and antiques dealers in the country?
- What kind of control measures have been introduced to ensure the most effective monitoring of the art market?
- What basic functions are undertaken by the monitoring institution/-s?
- What penalties are applied to offenders of the provisions set out in the Directive?

Directives 2009/138/EC and 2013/36/EU

2 On 28th June 2019, an amendment to the Law on the Prevention of Money Laundering and Terrorism and Proliferation Financing (hereinafter PMLPTF) came into force in Latvia, which prescribed that from then on, persons trading in art and antiques were subject to this law and the National Cultural Heritage Board was to become the agency monitoring these persons.

- How can the national art market be described – how active and widely represented and open to change is it?

Limitations of the Research

Even though several interesting aspects of the European art market and effective solutions for regulating the art market were discovered and researched based on the principles set by the Directive, the research process was, unfortunately, limited by a number of obstacles which prevented the completion of comprehensive study.

Firstly, an insufficient amount of data was collected from European countries to make final and very specific conclusions. The questionnaires that were sent did not always reach the institutions that could answer the questions needed for developing the research and/or were unable to indicate the institution in their country, which should have been addressed. The acquisition of data was made more difficult due to the non-existence of a platform of cultural institutions for European countries or at least European Union countries. This prevents the effective exchange of information between EU national cultural and/or responsible institutions. One of the sources used in the research – the European Commission's *Illicit Trade in Cultural Goods in Europe*, which was published in 2019, also discusses this problem of obtaining data.

Structure of the Research

The research is divided into three parts. The first part looks at art markets in European countries, differences between them and their possible division into groups. The level of activity and specific features of the art market will be examined, based on the collected forms, the 2019 reports from member states on the 1970 UNESCO Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property (hereinafter the 1970 UNESCO Convention), and publicly available information, which will allow them to be divided into groups with the goal of creating a more systematic approach in the search for solutions. The main problems arising from the specific features of the types of groups in the defined market were also looked at in the research.

The second part of the research consists of legislation and national monitoring institutions in European countries which are focused on the monitoring, research and analysis of the art market. The focus is on the types of laws and regulations involved in the monitoring of the art market and the regulation of the movement of items of art, as well as on the authorities that are responsible for the monitoring of the art market in each European country. Consequently, to form groups, to evaluate the legislation and the effectiveness of the authorities in monitoring the art market.

The third part of the research looks at the control systems used by the countries and measures for monitoring and regulating the art market. This part

focuses on how the activities and responsibilities defined in the normative acts are distributed among the responsible national authorities, and the type of control measures that are undertaken to ensure the most effective monitoring of the art market for both, the official/registered art dealers and on internet sites for the trading of items of art, and finally – the penalties are applied to persons breaching the defined legal regulations.

The research concludes with a summary of the information and recommendations for possible better methods for monitoring the art market, based on existing examples from countries where these mechanisms have been introduced.

1. SPECIFIC FEATURES OF ART MARKETS IN THE EUROPEAN UNION COUNTRIES

The countries in the European Union may be united, but the individual features and differences of each country cannot be denied. The legislation and control measures which suit one country may not suit another. When conducting a study on movement control measures in the art market, it is important to emphasize the differences in these markets. It is important to adapt the system to the needs and capacity of a country and not to try to find and create one system that fits all, as this will not create a successful monitoring and protection mechanism. There are various ways and categories into which countries can be divided, with respect to the specific features of their art market. In the cultural heritage protection field, it is quite typical for the countries to be divided into countries of origin, transit and destination. There are countries that fit into just one category and there are countries that fit into several.

For example, Latvia is not considered to be a country of destination, as it does not have a large art market attracting huge cash flows to it. However, Latvia is, firstly, a country of origin, taking into account the active plundering of ancient sites located in Latvian territory and the sale of items gained from this plunder to countries which can be considered to be countries of destination, like, for example, Germany, Great Britain, the USA, et al.

Secondly, Latvia can be considered to be a country of transit, through which items from countries of origin end up at countries of destination. This status is ensured by the dry-land border which Latvia shares with Russia, with active movement of cultural objects taking place from east to west and from west to east, through it. From the data available from the NHBL, exit permits from Latvia were sought most in 2017 for the export of items to Switzerland (30), the USA (23) and Russia (20), while in 2018 – Russia (34) and the United Kingdom (26), and in 2019 – the United Kingdom (226, but it should be noted that 212 applications came from one private individual) and Russia (23). These facts highlight the problems of transit countries. In a country like Latvia, attention should be concentrated on cultural objects that are exported, that are stored (freeports) or which are transferred across the nation's territory.

The difference in the size of art markets in the EU countries should also be emphasized. Due to the specific features of market demand, limited types of art items are available in the smaller art markets. In the Latvian art market, for example, there is a demand for items of art created in Latvia, Russia, or Germany. On the other hand, in the French or Swiss art markets, which are in essence international, there is a demand for greater variation in the items of art. These differences in the structure and specific features of the art market also create differences in the main problems in these markets. As a consequence, different solutions need to be found.

A similar situation to Latvia, with little activity in the art market, can be observed in Croatia, as well as in other post-Soviet countries. This can be explained by the small purchasing power within society and the low value of items produced during the Soviet period. In Latvia, as well as in these types of countries, the focus should be on the preservation of their archaeological heritage and market control, as well as on the transit of cultural objects and active monitoring of export and import. There should be specific attention on monitoring transit, as poor monitoring can create fertile ground for money laundering schemes.

A different situation exists in central European countries – in Germany, France, Austria and in Great Britain. They have significantly larger art markets, which have high numbers of market participants and international purchasers, with high overall purchasing power within society. In these countries, the art market's main problems are not the export of items or the preservation of archaeological material, but rather the import of cultural objects and the internal art market management monitoring. In such markets, monitoring should be concentrated on testing mechanisms in the internal art market, to ensure that the items which are imported and sold are not stolen, illegally archeologically excavated, or involved in a money laundering scheme.

There are also countries like Italy and Spain, which are countries of origin, destination and also transit, or only origin and destination countries. These are countries with a rich cultural heritage and a significant volume of archaeological material, which is very valuable in the art market. These are countries which could most successfully introduce specialized institutions with respect to the circulation of cultural objects and the protection of cultural heritage, which could combine the work on both -regulation and protection. In this case, a successful example for both countries is the use of specialized police units that work on these issues. Bearing in mind that the volume of work these countries must undertake to monitor the circulation of cultural objects is very high, a much larger number of resources must be invested to combat illegal activities against cultural objects. In a similar way, the introduction of monitoring measures would also be desirable in countries that do not have such a large internal legal art market, though very valuable archaeological cultural heritage can be found moving around in their art markets. These are countries where the concentration of efforts and institutional

capacity is desirable in the export of items, combatting the illegal archaeological art market and the protection and monitoring of archaeological monuments. Examples of these countries include Greece and Cyprus.

Similarly, in reviewing the data obtained from the *UNESCO National Reports by States Parties and other Member States on measures taken in application of the Convention of 2019*³, the conclusion can be made that the collaboration with market participants is taking place relatively successfully in European countries. Germany is an exception and has indicated that collaboration with the art market is a *considerable challenge*. The majority of countries have indicated that it is *somewhat of a challenge*. In the report surveys, the countries mainly indicated that the *lack of regulation on the internet* is specifically creating the biggest problems. Countries considered the insufficient regulation of internet sites to be a *major challenge* or a *considerable challenge*. This indicates that the movement in the art market is rapidly moving to the virtual environment, rather than from person to person, and this has become especially acute since the beginning of the COVID-19 pandemic. This is due to the fact that any kind of trading activity has to move to the virtual environment to survive in this period, with the market in the movement of items of culture and art being no different. As a consequence, countries need to investigate their art market's movement and volume in the internet environment, and focus their attention and monitoring in this direction as well.

2. THE RELEVANT STATE AUTHORITIES AND LEGISLATION FOR MONITORING THE ART MARKET

After the adoption of Directive (EU) 2018/843 of the European Parliament and of the Council, there were some European countries that already had more developed methods to monitor the market for cultural and artistic objects, and there were countries where this was at a much more primitive level or did not exist at all. This depended on the country's previous experience in monitoring the movement of items of culture and art. The emphasis on improving legislation in the monitoring of movement of items of culture was placed in those areas which were the most severely affected. The previously existing legislative base in each country, associated with the protection of a state's cultural heritage, the export, import and transit of cultural objects, as well as with the registration of business activities, especially in the case of trading of used/almost new goods (for example – pawnshops), was effective here. Countries with major challenges in protecting their cultural heritage developed a stronger and more effective legislation over time on the protection of cultural monuments and cultural heritage, as well as laws relating to the export of such heritage. Meanwhile, stronger and more effective laws on the monitoring of the art market were developed in countries which had larger and more international art markets.

3 <https://en.unesco.org/news/2019-national-reports-states-parties-and-other-member-states-measures-taken-application>

The forms collected by the government in the surveyed countries indicated that the regulations on the prevention of money laundering, terrorism and proliferation financing were brought together in a separate law with the same or similar name. Of the countries surveyed, **Croatia** has adopted the Directive under the *Anti-Money Laundering and Terrorist Financing Act (Official Gazette No. 108/17)*, the **Netherlands** under the *Money Laundering and Terrorist Financing (Prevention) Act (Wwft)*, while **Spain** has not yet introduced Directive 2018/843, but has introduced its predecessor – Directive 2015/849, under the *Act Royal Decree-Law 11/2018 of Transposition of Directive 2015/849*. **Sweden** has introduced this same Directive 2015/849 under *2017:630 Act on Measures against Money Laundering and Terrorist Financing, Gov. Regulation 2009:92 on Measures against Money Laundering and Terrorist Financing* and *2017:631 Act on the Registration of Beneficial Ownership*, but these laws and regulations were adapted for Directive 2018/843, while the amendments came into force on the 1st August this year. From the surveys, it was also established that **Austria** had delayed the introduction of the Directive in its legislation due to the Covid-19 crisis, but the regulation of the art market, and the persons involved with it, had already been prescribed under the *Trade Act 1994 (Gewerbeordnung 1994) Federal Law Gazette Nr. 194/1994*, which had amendments made to adapt it to Directive 2018/843.

Accordingly, Member States are introducing Directive 2018/843 into their existing laws on the prevention of money laundering, terrorism and proliferation financing, which was previously established for the implementation of Directive 2015/849, with only the necessary amendments and additions. In Latvia, the Law on the Prevention of Money Laundering, Terrorism and Proliferation Financing was adopted on 17th July 2008, and with the changes in the European Union directives, amendments were also made to the law. The most recent amendments, which also included the changes to Directive 2018/843, entered into force on 28th June 2019. From this day, persons in Latvia who are involved in the movement of items of art and antiques became subject to this law. In addition to changes in the law, the states shall also determine which State institutions will be responsible for monitoring the compliance with these new, or previously introduced laws. In Latvia's case, the National Heritage Board of Latvia monitors the observation of the requirements of the law for persons who are involved in the movement of items of art and antiques. It should be noted that the NHBL is the main inspection and filtering mechanism for issuing of export permits for cultural objects, ensuring that cultural objects that have been illegally obtained/stolen/involved in illegal activities are not exported from the Republic of Latvia. Having a close connection to persons involved in the movement of items of art, it was only natural that the NHBL was entrusted with monitoring these persons to an even greater extent. The main new tasks for the NHBL include maintaining correspondence with those subject to this law, conducting of on-site and remote inspections, the Internet monitoring, and the education of society and participants in the art market.

This takes place in a much different way in the surveyed countries. None of the surveyed countries had a system in which a specific state's national heritage board, monument inspectorate or simply Ministry of Culture or some institute subordinate to it, undertook the majority of measures in monitoring the art market. In **Austria**, persons who are involved in the movement of items of art are monitored by the local business authorities (*Bezirksverwaltungsbehörde/Städte mit eigenem Statut*). Regional governors and the Ministry of Digital and Economic Affairs supervise these authorities. In **Croatia**, the Ministry for Finance and the Financial Services Supervision Agency are primarily responsible for NILLTPFN issues, but other authorities are also involved in various monitoring mechanisms, like, for example, the Ministry of Culture. In the **Netherlands**, a specially created NILLTFN department under the Wwft Monitoring Office (Bureau Toezicht Wwft) (BTWwft) is responsible for this. There is a similar situation in **Spain**, where there is a separate institution responsible for the NILLTPFN area – the Executive Service of the Commission for the Prevention of Money Laundering and Monetary Offences (SEPBLAC). However, in addition to this, the ministries of Justice and Culture are also involved in individual aspects, and there is also a separate police unit in Spain, as there is in Italy, which specializes in the protection of the state's cultural heritage.

Several countries also have separate specialized police units or police departments which are responsible for offences involving items of art and cultural heritage. Such countries in Europe include Italy, Spain, Belgium, Bulgaria, Cyprus, Germany, Greece, Hungary, Ireland, Lithuania, the Netherlands, and Poland.⁴ The largest units of this type are Italy's *Carabinieri* – a specialized police unit which is subordinate to Italy's Ministry of Culture. There is also a specialized operations unit in Spain – the *Guardia Civil*, which works directly with the Ministry of Culture. These units specialize in the protection of cultural heritage and are also responsible for the investigation of any offence involving cultural treasures. This also includes the theft of art, the plunder of and illegal trading of cultural objects, artwork fraud and counterfeits.

Therefore, in general, countries choose to split the many monitoring obligations set out in the various directives to a number of state administrative institutions, rather than entrusting just one body with the majority of, or all of, the obligations. They deal in the circulation of cultural objects in the same way as with any other trading in goods, and just add specific demands concerning the documents on the provenance/origin of an item. The monitoring system on the movement of items of culture and art operates very successfully for countries which have chosen to implement the demands of these directives, not just in a single NILLTPFN law, but have instead placed them in various business monitoring and control laws, which include these demands in an already operating mechanism, rather than putting them in a system that does not yet function.

4 <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/illicit-traffic-of-cultural-property/partnerships/specialized-police-forces/>

3. CONTROL MEASURES FOR REGULATING THE ART MARKET

Several control measures, in addition to the obligations set by the law and monitoring by the state administrative system, have been undertaken in countries to ensure the most efficient monitoring of the art market. Specific control functions such as on-site and remote checks, or internet site inspection, additional legislation, informative and educative events for the community and employees of law enforcement institutions, monitoring and control institutions etc., can also be included among these measures.

A mechanism for determining those who are subject to the law must be included in the control measures, in order to enable a list of the legal entities to be monitored could be maintained. There is no such mechanism in Latvia, because, even though there is a separate category of *Antiquities* in the Register of Enterprises, when administrative employees were creating a list of persons subject to the law, they still encountered the problem that not all persons involved in the movement of items of art indicate that they work in this field. Often this activity is entered under the term *Trading in Used/Almost New Goods*, which creates problems in maintaining the list.

This type of problem has been very successfully eradicated in the Swedish system, where based on the *Act (1999:271) on Trade in Second-Hand Goods*⁵, registration with the State Police of one's trading activities with antiques and cultural goods, is required from persons who are involved in trading items of art and antiques. Business cannot be commenced until the legal entity has been registered with the police.

Currently, the NHBL is considering possibilities for registration or licensing of persons involved in the movement of art and antiques, as an option to ensure listing and monitoring. However, such options have not been introduced in most of the surveyed countries, or if they have, there is a lack of detailed information about how this is manifested and how successfully they work. This prevents the observation of the effectiveness of such a solution. However, looking at the monitoring of the financial and banking sector, where licensing is at the core of its activity, this could also be a very effective monitoring mechanism for the circulation of cultural objects and art. Warnings and financial penalties are not always the most effective punitive mechanisms, but the revocation of licenses and the forced suspension of operations for repeated breaches, or for very serious illegal activity with items of culture and art, could be a very powerful mechanism. This option was mentioned by Spain in the survey sent out by the NHBL, in which the licensing of a person who is involved in the movement of items of art is within the competence of the Ministry of Economics in relation to the collection of fiscal tax and within the competence of the Ministry of Commerce in relation to the trading itself. Unfortunately, the survey does not provide more detailed information.

5 https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-1999271-om-handel-med-begagnade-varor_sfs-1999-271

Similarly, there is a second option – the registration of persons involved in the culture and art market. This practice already exists in previously mentioned Sweden, with all goods that go under the category of *Used Goods*. But there is also a special case – Croatia, where persons and legal entities involved in activities with movable cultural goods and other cultural objects that have an artistic, historical, archaeological or other value, are obliged to submit an application for registration in a registry at the Ministry of Culture and to keep the documents relating to sales and purchasing. The goal of the registration is to prevent illegal activities in the trading of cultural goods.

The basic control mechanism also includes simple informative measures. Even though the European countries surveyed in the *UNESCO National Reports by States Parties and other Member States on measures taken in application of the Convention of 2019*⁶ indicate that a *lack of public awareness* creates problems, with Poland and Portugal indicating that this is a *major challenge*, very few of the surveyed countries indicated that the creation of an understanding by, or education of, the public is an obligation of monitoring institutions, and concentrated more on those subject to the law and less on informing and educating law enforcement institutions. In its brief period of practice, the NHBL has observed the significance of the need to inform the public and to explain the process. Facilitating understanding is of great importance in explaining new laws or amendments to laws, as well as existing laws, for the persons on whom the laws are binding. The NHBL has come into a lot of contact with persons/those in breach of the law, especially in the Latvian archaeological heritage protection field, who justified their activities through their ignorance of normative acts. The education of employees in law enforcement institutions in the field of protection of cultural objects is also important. This is particularly important for employees at state customs, which is one of the *filtering mechanisms* to prevent illegally obtained or stolen items, or even items which are used in illegal activities, from leaving the country and ending up in the world art market. Otherwise, the task of regulating, intercepting and retrieving cultural objects becomes incomparably more difficult. The most successful way to facilitate the informing and education of society is the campaign method which addresses the community most effectively, with its inclusion in school curriculum as well. The most important information should be disseminated through the media, as the opportunities for the monitoring institutions themselves to reach the wider community with their social media and internet site are restricted and nigh on impossible, as the social networks of these institutions are only visited by persons who, most likely, already know about the specific details and are informed about them. Informative materials which can be used in both a physical and electronic format are also of great value. The most effective way would be for law enforcement institutions to create a series of seminar programmes/lectures, informing the employees of these institutions

6 <https://en.unesco.org/news/2019-national-reports-states-parties-and-other-member-states-measures-taken-application>

about the basic things which they need to know. The NHBL, in addition to the creation of a seminar programme, has developed informative material to assist in the recognition of cultural objects for customs, the border-guard and postal employees – features of cultural objects that should be protected, in which the most threatened categories of cultural objects are provided. Interagency agreements, which would ensure an uninterrupted connection between institutions and would provide for the passing on of information with changes in institution personnel, are also desirable for the strengthening of collaboration.

Similarly, the European countries have pointed out in the *UNESCO National Reports*, that, as was mentioned previously in the research, it is specifically the *lack of regulation on the internet* which creates the greatest problems. However, despite the real threats which come from the unregulated, broad digital space, the countries are not undertaking the necessary activities to effectively and fully monitor this space. In the *UNESCO National Reports*, it is pointed out that there are very few European countries which answered affirmatively to Question 39. – *Do you regulate the trade of cultural objects on internet?* or that they also really monitor internet sites. Examples of such countries include Germany, Austria and Lithuania. Several countries responded affirmatively to Question 40. – *Have you entered into a specific agreement with an internet platform?* which is to be assessed as good practice. In the case of Latvia, such an agreement has not been signed with the NHBL, but with the State Police.

Generally, the countries adhere to basic control mechanisms, like on-site and remote inspections, customs surveillance, and in-depth checks on the issue of export permits. Less attention is paid to persons who are involved in the movement of art and antique items, individual registration or licensing, which, based on the successful experience in the financial and banking sector, could be a very effective control mechanism. Similarly, in the *UNESCO National Reports*, countries have pointed out that regulating internet sites is a major problem, as is the ignorance and lack of information within society and among employees of law enforcement institutions. However, very few countries emphasized the need to improve this in their control mechanisms.

CONCLUSIONS AND RECOMMENDATIONS

Even though the European Union countries are united, there are crucial differences in terms of their economies and structures. Control mechanisms which suit one country will not suit another and vice versa, and as a consequence even though the demands of directives are the same, each country, based on its own specific nature, whether it is a country of origin, transit or destination, has to adapt the field in which the laws and control mechanisms should be more in-depth and powerful. It is natural that for countries, which usually have greater problems in one of the named three fields, also have more powerful legislation in the particular field. However, despite the number of years of experience a country

has in one of the fields, the prevention of money laundering and terrorism and proliferation financing creates additional monitoring aspects, which every European country should pay attention to. A single perfect monitoring system does not consequently exist, and each country has to strengthen its monitoring according to the specific features in its own area.

Nations, which are basically countries of origin, must concentrate firstly on legislation, aimed at protecting cultural heritage by imposing higher penalties for illegal activities. Secondly, measures to create a better understanding within the community about the protection of cultural heritage must be undertaken, including it in school curriculum, concentrating on treasure hunters and users of metal detectors, defining a strict boundary between what is, and is not, allowed, and in this way clearly dividing who is to be punished and who is not. Thirdly, to create strong collaboration with and between law enforcement institutions, creating a cooperation and filtering system, which would allow for the more effective interception of breaches of cultural heritage in items being exported from a country, taking into account that the majority of illegally excavated and stolen cultural objects are exported from a country of origin to further sell these on in a country of destination where there is a much larger and more international art market. Fourthly, the education of employees in law enforcement institutions as well as judges and prosecutors, must be facilitated in the protection of the cultural heritage field, bearing in mind the specific non-standard nature of this area for the everyday work of these people.

Nations, which are basically countries of transit must concentrate first of all on the creation of powerful legislation in the conveyancing of goods and on issues relating to the issuing of export permits. Secondly, in the same way as with countries of origin, strong collaboration must be facilitated within and between law enforcement institutions, creating a collaboration and filtering system to intercept illegally imported, stolen cultural objects, or those involved in illegal activities, before they end up outside the borders of the country. Thirdly, the monitoring of storage institutions, especially the monitoring of ports/freeports, involving customs and the state police, must be undertaken. Fourthly, the education of employees of the corresponding monitoring institutions must be undertaken, especially for those who are involved in the issuing of export permits, concerning the export regulations for cultural objects of European Union and third countries.

Nations, which are basically countries of destination must concentrate first of all on the regulation of the art market, especially auction houses, emphasizing the sorting out of ownership and provenance documents for cultural objects which are for sale/auction and for special archaeological cultural objects, imposing stronger legal penalties for persons who are involved in activities (especially NILLTPF) with cultural objects that are illegally obtained, stolen or illegal. Secondly, to undertake intensified control and monitoring over imported cultural

objects. Thirdly, as with countries of transit, to undertake enhanced monitoring of storing institutions, especially ports/freeports.

In the same way, all EU countries generally and the Union itself, as a whole, must concentrate on three aspects of the monitoring of cultural objects: With more trading increasingly moving to the internet environment, the cultural object market is no exception. The art market was already very active on internet sites prior to the COVID-19 pandemic and will continue to do so to a greater degree under the influence of the pandemic. More active monitoring and supervision of internet sites must consequently be undertaken. The most effective method would be to sign EU-level interagency agreements with the hosts of the largest internet sales sites, like *e-Bay.com* and *Etsy.com*, for the placement of warnings on internet sites about the purchasing of antiques, emphasizing the need to seek proof of provenance and ownership from sellers prior to the purchase of cultural objects, especially archaeological items. Similarly, large problems are created at the EU and world level by the lack of communication platforms, contact information or communication channels, which would allow for the direct contact and exchange of information between monitoring institutions about the movement of cultural objects, national export permit regulations on cultural objects and general communication. Such communication opportunities would allow for the more effective regulation of the overall EU art market, creating a common understanding about monitoring activities which need to be undertaken with respect to movements in the culture and art market.

KRĀJUMĀ LIETOTĀS ABREVIATŪRAS UN TO SKAIDROJUMS

AAM – Amerikas muzeju asociācija
AK – Apvienotā Karaliste
ANO – Apvienoto Nāciju Organizācija
ASV – Amerikas Savienotās Valstis
BAMF – Lielbritānijas mākslas tirgus federācija
CA – Kanāda
CADAF – Laikmetīgās un digitālās mākslas gadatirgus
CHF – Šveices franks
CINOA – Mākslas un antikvāro priekšmetu tirgotāju asociāciju starptautiskā konfederācija (*Confédération Internationale des Négociants en Œuvres d'Art*)
CISV – Komisija par kompensāciju piešķiršanu upuriem, kuri cietuši okupācijas laikā no spēkā esošiem antisemitiskiem tiesību aktiem (*Commission pour l'indemnisation des victimes de spoliations intervenues du fait des législations antisémites en vigueur pendant l'occupation*)
CITES – Konvencija par starptautisko tirdzniecību ar apdraudētajām savvaļas dzīvnieku un augu sugām
EPP – Eiropas Pētniecības padome
ES – Eiropas Savienība
FAEI – Ženēvas tēlotājmākslas ekspertu institūts
FATF – Finanšu darījumu darba grupa
IADAA – Starptautiskā antīko mākslas priekšmetu tirgotāju asociācija
ICOM – Starptautiskā muzeju padome
ILAB – Starptautiskā antikvāro grāmatu tirgotāju līga
INTERPOL – Starptautiskā Kriminālpolicijas organizācija
ISIS – Irākas un Sirijas Islāma valsts
KYC – Klienta identifikācija (princips “pazīsti savu klientu”)
LAPADA – Mākslas un antikvāro priekšmetu tirgotāju asociācija (Apvienotā Karaliste)
NILLTPFN – Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanas likums
NKMP – Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde
PSRS – Padomju Sociālistisko Republiku Savienība jeb Padomju Savienība
PVN – pievienotās vērtības nodoklis
RAM – Atbildīgā mākslas tirgus iniciatīva
RPM – Rundāles pils muzejs
SEPBLAC – Spānijas Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un naudas pirkāpumu novēršanas komisijas izpilddienests
TEFAF – Eiropas Mākslas gadatirgus
UNESCO – Apvienoto Nāciju Izglītības, zinātnes un kultūras organizācija
UNIDROIT – Starptautiskais privāttiesību unifikācijas institūts
UNODC – Apvienoto Nāciju Narkotiku un noziedzības novēršanas birojs
UNTOC – Apvienoto Nāciju Konvencija pret transnacionālo organizēto noziedzību

GLOSSARY OF ABBREVIATIONS

AAM – The American Association of Museums
BAMF – The British Art Market Federation
CA – Canada
CADAF – The Contemporary and Digital Art Fair
CHF – Swiss Franc
CINOA – The International Federation of Art and Antique Dealer Associations (*Confédération Internationale des Négociants en Œuvres d'Art*)
CISV – The Commission for the Compensation of Victims of Spoliation Resulting from the Anti-Semitic Legislation in Force during the Occupation (*Commission pour l'indemnisation des victimes de spoliations intervenues du fait des législations antisémites en vigueur pendant l'occupation*)
CITES – The Convention on International Trade in Endangered Species
ERC – The European Research Council
EU – The European Union
FAEI – The Fine Arts Expert Institute of Geneva
FATF – The Financial Action Task Force
IADAA – The International Association of Dealers in Ancient Art
ICOM – The International Council of Museums
ILAB – The International League of Antiquarian Booksellers
INTERPOL – The International Criminal Police Organization
ISIS – The Islamic State of Iraq and Syria
KYC – Know your customer or know your client
LAPADA – The Association of Art and Antique Dealers (UK)
NHBL – The National Heritage Board of Latvia
PMLPTF – Law on the Prevention of Money Laundering and Terrorism and Proliferation Financing
RAM – the Responsible Art Market
RPM – Rundāle Palace Museum
SEPBLAC – The Executive Service of the Commission for the Prevention of Money Laundering and Monetary Offences of Spain
TEFAF – The European Fine Art Fair
UK – The United Kingdom
UN – The United Nations
UNESCO – The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UNIDROIT – The International Institute for the Unification of Private Law
UNODC – The UN Office on Drugs and Crime
UNTOC – The UN Convention against Transnational Organized Crime
USA (US) – The United States of America
USSR – The Union of Soviet Socialist Republics or the Soviet Union
VAT – Value Added Tax

KRĀJUMĀ LIETOTO TERMINU SKAIDROJUMS

Atribūcija – mākslas darba autora, rašanās vietas un laika noteikšana, balstoties uz tiešajām liecībām un būtiskiem pierādījumiem.

Kultūras priekšmets – kultūras mantojuma nozarē lietots termins attiecībā uz mākslas un antikvāriem priekšmetiem; norāda kustamu, fizisku priekšmetu, kas ir saistīts ar kultūras mantojumu un ir aizsargāts ar likumu. Līdz ar to kultūras mantojuma nozarē jēdzienu “kultūras priekšmeti” saprot kā kustamas materiālas vērtības, kas ir nozīmīgas arheoloģijai, aizvēsturei, vēsturei, literatūrai, mākslai vai zinātnei un kas tiek aizsargātas ar likumu.

Objekta ID – starptautiski atzīts standarts kultūras priekšmetu aprakstīšanai, lai atvieglotu to identificēšanu. Tas ietver mērījumus, materiālu, tēmu, veidotāju / mākslinieku un visas atšķirīgās iezīmes, kā arī norādījumus par priekšmeta fotografēšanu.

Pienācīga rūpība (*due diligence*) – termins, kas kultūras mantojuma aizsardzības nozarē tiek attiecināts gadījumos, kad jāpierāda, vai pirms kāda kultūras priekšmeta iegādes ar pienācīgu rūpību precizēti šādi nosacījumi:

- dokumentācija par priekšmeta izcelsmi;
- nepieciešamās izvešanas atļaujas saskaņā ar attiecīgās valsts tiesību aktiem;
- darījuma pušu raksturojums;
- samaksātā cena;
- vai īpašnieks, valdītājs vai turētājs ir pārbaudījis pieejamos zagtu kultūras priekšmetu reģistrus;
- jebkāda cita būtiska informācija, ko īpašnieks pamatoti būtu varējis iegūt;
- īstenoti kādi citi pasākumi, kurus persona kā krietns un rūpīgs saimnieks būtu veikusi šādā situācijā.

Provenanse – mākslas vai antikvārā priekšmeta īpašumtiesību vēsture, ko izmanto kā autentiskuma vai kvalitātes paraugu.

Senlietas – cilvēka apzinātas darbības rezultātā radīti priekšmeti — artefakti (piemēram, rotaslietas, ieroči, darbarīki, iedzīves priekšmeti, keramikas izstrādājumi, monētas veselā vai fragmentārā veidā), kas atrasti zemē, virs zemes vai ūdenī.

Likumā ir noteikts, ka arheoloģiskās senvietās zemē, virs zemes vai ūdenī atrastas senlietas (ar datējumu līdz 17. gadsimtam ieskaitot) pieder valstij un tās iznīcināt, bojāt, pārsūtīt, pārvietot, iegūt, glabāt vai atsavināt ir aizliegts, izņemot gadījumos, kad personas var pierādīt to likumīgo izcelsmi.

GLOSSARY OF TERMS

Antiques – objects created as a result of intentional human action – artefacts (such as jewellery, weapons, tools, household objects, ceramic articles, coins in intact form or as fragments), which have been found in the ground, above the ground or in water.

The law stipulates that antiquities found in archaeological sites in the ground, above the ground or in water (dated to and including the 17th century) belong to the state, and their destruction, damage, transfer, acquisition, storage, or alienation is prohibited, except where persons can prove their legal origin.

Attribution – the determination of the author, place and the time of a work of art based on direct testimonies and material evidence.

Cultural property – in the field of cultural heritage, the term is used in relation to artistic and antique objects, as it refers to a movable, physical object that is related to cultural heritage and is protected by law. Consequently, in the field of cultural heritage, the term ‘cultural property’ is understood as movable material values that are important for archeology, prehistory, history, literature, art or science and that are protected by law.

Due diligence – in the field of cultural heritage protection the term is applied in cases where the acquisition of a cultural object has to be pursued with due diligence taking into account the following conditions of acquisition:

- documents attesting to the origin of the object;
- the necessary export permits in accordance with the national law of the requesting Member State;
- the characterisation of the parties involved in the transaction,
- the price paid;
- whether the owner, possessor or holder has checked the available registers of stolen cultural objects;
- any other relevant information which the person could have reasonably obtained;
- implementation of any other measures that a person as an honest and careful master would have taken in this situation.

Object Identification (Object ID) – the internationally recognized standard for describing cultural property, to facilitate their identification. It includes measurements, the medium or materials used, the theme, creator/artist and any distinguishing features, as well as guidelines on photographing the item.

Provenance – the history of ownership of a work of art or an antique, used as a guide to authenticity or quality.

